G. DEM. TEODORESCU

INCERCARI CRITICE

ASUPRA UNORU

CREDINTE, DATINE SI MORAVURI

ALE

POPORULUI ROMANU

PREFACIA DE D-LU ALESANDRU I. ODOBESCU.

BUCURESCI,

TIPOGRAFIA PETRESCU-CONDURATU

Calea Belvedere, (Otelŭ Rusia).

1874

www.digibuc.ro

G. DEM. TEODORESCU

INCERCARI CRITICE

ASUPRA UNORU

CREDINTE DATINE SI MORAVURI

ALE

POPORULUI ROMANU

PREFACIA DE D-LU ALESANDRU I. ODOBESCU.

BUCURESCI,

TIPOGRAFIA PETRESCU-CONDURATU
Calea Belvedere, (Otelŭ Rusia).

1874

www.digibuc.ro

„Sĕ nu părăsimŭ ênsĕ cu totulŭ cerculŭ tradiţiunilorŭ ş'alŭ cânteceloru ce se repórtă la vechiulŭ cultŭ alŭ naturei, fără a pomeni despre unŭ obiceiŭ poporanŭ alŭ anticităţii, cu care se légă şi unŭ cântecŭ copilărescŭ ce, în parte, s'a păstratŭ ca uă amintire depărtată, în cetăţile nóstre.

„Ateneŭ ne spune că: *a cânta rôndurica*, χελιδονίζειν, se chiăma la Rodienĭ uă óre-care colindă, despre care Teognis, în a doua din scrierile séle asupra serbărilorŭ din Rodos, vorbesce astfelŭ: Rodienii numeseŭ *a cânta rôndurica* unŭ felŭ de colindare ce se face în luna luĭ Boedromion -- Septembre alŭ nostru. Numele acesta vine din cuvintele ce se cântă atunci şi care suntŭ cele următóre:

„Venit-a, venit' rôndurica:
cu dênsa şi vremea frumósă,
cu dênsa şi timpulŭ celŭ bunŭ.
E albă curată pe guşiă
şi négră cu totulŭ pe spate.
Asvĕrlă-ne 'ncóce smochine
din casa ta plină, bogată,
şi dă-ne şi vinŭ în ulcică
ş'uă coşniţă plină cu brânză;
dér fiă şi pâine de risçă
şi turte cu ouĕ, totŭ adda:
primesce orĭ-ce rôndurica....
Luămŭ ceva? Orĭ sĕ ne ducemŭ?
Dér dă-ne, căcĭ altfel nu mergemŭ;
ba âncă luămŭ cu noĭ uşia,
orĭ poliţa cea de d'asupra,
orĭ chiarŭ pe nevésta'ţĭ ce şéde
în casă, colo, tocmaĭ susŭ.
Mĕruntă'ĭ, şi lesne o ducemŭ!
Dér dă-ne cevaşlea maĭ bine,
şi cată vr'unŭ lucru maĭ mare!
Deschideţĭ, deschideţĭ toţĭ uşia,
căcĭ iat'a venitŭ rôndurica.
Şi noĭ, ia! nu suntemŭ unchiaşĭ,
ci suntemŭ copiĭ copilaşĭ!“

www.digibuc.ro

„Acéstă colindă, adaugo Ateneŭ, a arĕtat-o maĭ întêiŭ Cleobulŭ Lindianulŭ, cându începu a face prin Lindos strîngere de banĭ.

„S'o fi compusŭ frumosulŭ Cleobulŭ, unulŭ din ceĭ şépte înţeleptĭ ai Greciei, séu fiică-sea Cleobula, cum ţic altiĭ, acéstă cântare coprinde, negreşitŭ, unŭ înţelesŭ maĭ adâncŭ de cât alŭ unei colecte de banĭ sĕŭ de merinde. Într'ênsa vedemŭ că se vestesce sosirea vremeĭ frumóse şi a timpuluĭ celuĭ bunŭ, căci în tĕrmŭ arşiţa sórelui s'a potolitŭ şi casele s'aŭ împlutŭ de avuţiĭ : rôndunica, prevestitóre de bunurĭ, revine sprintenă şi veselă. Deschideţi, deschideţi 'i uşile! Bogatule, împarte'ţi cu sĕracii comorile! Astfelŭ vĕ grăiesce glasulŭ nevinovatŭ alŭ copiilorŭ.

„Astădĭ âncă, pe tóte ţĕrmurile Greciei, şi chiarŭ în Atena, pe la începutulŭ primăverei, copiiĭ, adunaţi în cete şi ţinêndŭ în mână uă morişcă cu aripe de ţiţă ce, învêrtindu-se, închipuiesce uă rôndunică, alérgă din casă în casă, cântândŭ unŭ cântecŭ de felulŭ acesta :

„Rôndunica vine de pe alba mare : ea trece marea şi 'şĭ face unŭ fuişiorŭ şi şéde într'ênsulŭ sĕ resufle, şi ţice :

„Martie, Martie norosŭ, şi Februarie pluoiosŭ, écĕ dulcele Aprile se „vestesce că 'l aprópe.

„Paserile ciripescŭ, pomişiorii înverdescŭ, găinele cloncănescŭ şi „începŭ sĕ clocéscă.

„Turmele purcedŭ la munte, ieţiĭ sarŭ şi pascŭ mugurulŭ celŭ nouŭ.

„Animale, paserĭ, ómenĭ, toţi se veselescŭ din sufletŭ : ghiaţa, zăpada, „şi crivĕţulŭ aŭ încetatŭ.

„Martie, Martie norosŭ, şi Februarie pluoiosŭ, iatĕ vine Aprile celŭ „frumosŭ!

„Eşi afară, Februarie, şi tu, Martie, du-te, cară-te!....“

şapoĭ sfîrşescŭ cu sunetulŭ ce 'lŭ facemŭ noĭ din buze ca sĕ gonimŭ uă pisică.

www.digibuc.ro

„Cine póte tăgădui că acestŭ cântecŭ este uă variantă modernă a vechiului *Chelidoniasmos* rodianŭ? Cine nu va zări în amêndouĕ ideia comună şi firéscă de a vesti lumii, prin gura copiilorŭ, uă scire înveselitóre: sosirea timpului dăcutŭ, a căldurii întârziate, a zefirului primăvěratecŭ, a vegetaţiunii înfloríte?

„Uă altă veste bună, de uă natură mai mistică, mai puţinŭ pipăită sinţurilorŭ, dérŭ şi mai mângâiatóre pentru ânimi, deseĕptă nóptea din semnŭ pe copii, în clima mai aspră, în ţéra mai creştină a Românilorŭ. Pe cândŭ zăpada acopere pământulŭ, pe cândŭ gerulŭ sfeiesce chiarŭ apele, uă *Stea*, icónă a celei ce s'a înălţatŭ uă-dinióră pe cerŭ ca sĕ călăuzéscă pe cei trei *Crai de la Rĕsăritŭ*, mâna ceţe de copii prin întunericulŭ uliţelorŭ viforóse, în ajunulŭ Crăciunului, şi le îndémnă a vesti, cu glasuri nevinovate, creştinilorŭ adormiţi, că peste puţinŭ are sĕ vină ceasulŭ solemnŭ şi doritŭ alŭ mântuirii! Ei nu 'i ameninţă, ca copiii din anticitate, cu furtişiaguri, dérŭ le e frigŭ, le e fóme bieţilorŭ copilaşi, şi, după ce aŭ strigatŭ:

„Bună diminĕţa la Moşiŭ-Ajunŭ!“

ei cerŭ sĕ le dea măcarŭ „unŭ covrigŭ, că morŭ de frigŭ,“ măcarŭ „uă nucă, că sĕ daŭ cu capulŭ de ulucă,“ măcarŭ „unŭ mĕrŭ, că sĕ te tragŭ de pĕrŭ!“

. . . . . .

„O! vechi datine şi vechi cântece ale poporului! ce dulce farmecŭ coprindeţi voi în naivele vóstre espresiuni! Aspra critică se sfarmă dinaintea vóstră, căci mintea omului, deprinsă cu voi din pruncia, pare că se scaldă, la auduiŭ vostru, în nevinovăţia'i pri-

www.digibuc.ro

mitivă. Voi sunteţi pentru noi amintiri suave, ce înviiézză junia în suflete! Pentru poporu, sunteţi flórea neuitării!“

Aceste rânduri le scriamu acum vr'o trei-spre-ḑece ani, aruncându, într'unu articlu despre cântecele nóstre poporane, câte-va idei culese în studiulu anticităţii şi puse în comparaţiune cu cea-a ce fiă-care din noi a vḕḑutu séu a învḕţatu din copilăriă, în căminulu părintescu. Şi pe cându le scriamu, ţiu minte că gândulu îmi era a cerne, prin sita studieloru clasice, cele mai multe din acele datine bătrânesci, pe care noi cei de astăḑi le-amu apucatu âncă, déru pe care strănepoţii nostri nu le voru mai cunósce póte de câtu din scrisele nóstre.

Aveamu de gându a întreba în cârţi pe vechii plugari ai Laţiului déca nu cum-va dênşii, séu celu puţinu fiăcăii loru, carii âncă nu îmbrăcasera gravitatea togei virile, n'au inventatu óre ei acea urare vesélă şi glumétă cu care tinerimea din satele nóstre întêmpină sosirea noului anu şi, mâindu séra cu sgomotu, cu plesnete şi cu clopoţei, *Pluguşiorulu*, strigă la casa fiă-căruia pe rându :

„Sḕ viḕ cu isbându
anulu cu mare dobându!
Sḕ péra vicleşiugulu
şi sḕ sosésca belşiugulu!
Hăi, hăi!
Pluguşioru cu duoi-spre-ce boi
Hăi, hăi!
Plesniţi, măi
Hai, hăi!“

Aveamu de gându a cerceta prin ce curiósă analo-

www.digibuc.ro

giă de fapte, de ideĭ şi de imagine, vechiulŭ deŭ latinŭ alŭ pluoilorŭ, *Jupiter pluvius*, representatŭ pe Columna Antoniną din Roma, sub chipulŭ unuĭ unchiaşiŭ cu straie lăţóse, se aduce aşia de multŭ cu lăieţele nóstre de *Paparude*, carele, acoperite cu frunde de boziĭ şi muiate leorcă de doniţa vecinelorŭ, uréză săltândŭ şi chiuindŭ ;

Ca sĕ cadă pluoile
Cu găleţile,
Sĕ sporéscă grânele
Sĕ împle pătulele

. . . . . .

Aveamŭ de gândŭ. . . . . Dérŭ ce folosŭ a vorbi despre câte are omulŭ de gândŭ? Timpulŭ a trecutŭ. Alte multe lucrărĭ, şi alte maĭ multe nelucrărĭ, m'aŭ făcutŭ sĕ daŭ uitării aceste scumpe şi plăcute studiĭ.

Datinele nóstre românescĭ, din marea nóstră nepĕsare, arŭ fi rĕmasŭ póte reduse pentru viitorime la puţinele ce spune despre dênsele nemuritorulŭ Dimitrie Cantemirŭ, care, într'uă cărticică de nicĭ douĕ sute de pagine, a spusŭ despre Românĭ şi despre ţéra lorŭ maĭ multŭ şi maĭ bine de câtŭ toţĭ carĭi, după dênsulŭ, aŭ scrisŭ pênĕ astădĭ.

Cu tóte acestea, eŭ credŭ că puţine suntŭ cercetările care arŭ avé pentru Românĭ maĭ multe ademeniri de câtŭ descrierea, lămurirea, esplicarea şi compararea aceluĭ şirŭ de ieresurĭ şi de idolĭ, *antiquum Daciæ cultum redolentia nomina*, pe care domnesculŭ descriitorŭ alŭ Moldoveĭ ni le dă, în răpejunea peneĭ séle, tóte ca rĕmăşiţe ale cultuluĭ vechilorŭ Dacĭ.

N'ar fi óre a face uă istoriă a cugetărilorŭ intime, a credinţelorŭ, a plăcerilorŭ şi'a suferinţelorŭ poporu-

www.digibuc.ro

luĭ românŭ, cândŭ cine-va arŭ despica cu deamĕruntulŭ originea şi înţelesulŭ tuturorŭ cugetelorŭ poporane, ce se ascundŭ în acea grămadă de numirĭ misterióse, pe care Cantemirŭ le-a culesŭ din gura poporuluĭ?

Oare numaĭ despre Dacĭ — şi nu despre tóte credinţele care s'aŭ întipăritŭ treptatŭ şi d'a lungulŭ seculilorŭ in mintea locuitorilorŭ Românieĭ — ne arŭ aminti cuvintele şi datinele de „*Lado* şi *Mano*, *Dina* şi *Drăgaica*, *Doina* şi *Stafia*, ş'apoĭ şi *Draculŭ-în-vale*, *Ursitele* şi *Frumósele*, *Sânzenele* şi *Joŭ-mărițele*, *Paparuda* şi *Chiraleisa*, *Colinda* şi *Turca*, *Sburătorulŭ* şi *Méda-nópte*, *Striga* şi *Tricolicĭ*, *Legătura* şi *Deslegătura*, *Farmeculŭ* şi *Descânteculŭ*, *Vergelatulŭ* şi altele de acelaşĭ felŭ“?

Aceste multe şi straniĭ numirĭ, pe care ni le-a păstratŭ Cantemirŭ, precum şi altele, cu care unŭ cercetătorŭ diligințe arŭ puté s'adauge cu multŭ lista iercsurilorŭ populare ale Românilor, constituie uă comóră din care şi poesia şi istoria potŭ âncă culege preţióse odóre.

Câţĭ-va din poeţiĭ nostrĭ aŭ sciutŭ pênĕ acum sĕ smulgă câte uă nestemată din acelŭ tesaurŭ. şi maĭ alesŭ musa rĕsfĕţată a d-luĭ V. Alesandri — care adesea scie sĕ'şĭ îmbrobodéscă, cu aşia multă graţiă, şiugubéţa şi gingaşia'ĭ faţiă în marama ţĕrănéscă — ne a cântatŭ, cu multŭ farmecŭ, şi *Doina*, şi *Ursiţiĭ*, şi *Sburătorulŭ*, şi pe *Craiŭ-noŭ*.

Rĕmâne ca şi istoriciĭ sĕ 'şĭ îndeplinéscă datoria: sĕ'şĭ iea partea lorŭ de sarcină, parte maĭ grea şi maĭ spinósă, în care subtilităţile obositóre ale criticeĭ înlocuiescŭ avênturile sprintene şi 'mlădióse ale poesieĭ.

www.digibuc.ro

Câtu despre mine, abia mĕ ispitisemu, acum câţiva anĭ, sĕ iéu asupra'mĭ uă asemenea sarcină, şi 'ndată amu lăsat'o josu. Dér astăḑi junele autoru alu paginelorŭ ce urméză iatĕ-lu că vine, plinu de ardórea tinereţiĭ, plinu de uă pietósă veneraţiune către datinele vechi ale poporuluĭ românu, plinu de dorinţa de a cunósce traiulu şi credinţele naţiunelorŭ antice şi străine, şi ne presintă, în cartea de faţiă. câte-va „*Incercărĭ critice*," în care ne dovedesce lămuritu nu numaĭ că iubesce cu predilecţiune, dérŭ chiarŭ că şi cunósce adâncu subiectele pe care s'a însărcinatŭ a le trata.

Amu cititu eu unulu — şi toţi aceia, carĭ la noĭ pórtă interesu studieloru naţionale, facute cu seriositate, voru citi, ca şi mine — cu uă viiă plăcere descrierile unoru obiceiurĭ traditionale, care, fără îndouiélă, potu, câudu suntu bine descrise şi bine analisate, sĕ constituie titlurĭ istorice patrieĭ nóstre şi sĕ deslege enigme ale vieţeĭ morale a poporuluĭ românu.

Autorulu acestoru *Incercărĭ critic* a datu dovédă, pari-mi-se, în studiele sŏle asupra credinţeloru, datineloru şi moravurilorŭ poporului românu — studiĭ făcute, amu puté ḑice, pe bancele scóleĭ — că este înzestratu cu uă adevĕrată intuiţiune în materiĭ de aşia anevoiósă critică. Déca n'amu avé sĕ constatămu şi alte merite, probate prin cercetările de erudiţiune clasică ce conţinu aceste pagine, ne-amu puté mărgini a recunósce că acea facultate intuitivă este darulu celu maĭ preţiosu pentru omulu care 'şĭ propune sĕ verse lumina asupra amurgului din trecutu.

Avemu ênsĕ tarea credinţă că *Incercările* de faciă nu voru fi pentru autorulu loru culmea studieloru de

www.digibuc.ro

acéstă natură : de acea-a încheiămŭ, atâtŭ prin mulţămirĭ, câtŭ şi prin urărĭ, aceste neînsemnate rânduri pe care le-amŭ aruncatŭ pe chârtie ca uă dovédă de viia plăcere ce amŭ resimţitŭ, vĕdêndŭ vechiele nóstre aspiraţiunĭ aşia de bine, aşia de spornicŭ vlăstărite sub péna altuia.

Nu rîdiţĭ, cititorĭ. décă şi eŭ, omŭ în tótă firea, mĕ voiŭ atinge, sfârşindŭ, de ramura de laurŭ care uă-dinióră se depunea la fiă-care capĕtŭ de anŭ pe altarulŭ anticeĭ ḑeiţe latine Anna Perenna, şi care la noĭ s'a prefăcutŭ în *Sorcova veselă* a copiilorŭ românĭ; şi maĭ alesŭ nu rîdeţĭ décă, totŭ cu atâta naivitate, ênsĕ cu multŭ maĭ puţină graţiă de câtŭ dênşiĭ, voiŭ ura şi eŭ celorŭ ce se ocupă cu ardóre de preţiósele datine străbune :

„Sĕ 'nfloriţĭ,
Sĕ mărgăriţĭ,
Peste vĕră,
Primăvĕră,
Ca unŭ pĕru,
Ca unŭ mĕrŭ,
Ca unŭ firŭ
De trandafirŭ ;
Tare ca pétra,
Iute ca săgéta ;
Tare ca fierulŭ,
Iute ca oţelulŭ.
La anulŭ,
Si la mulţĭ anĭ!"

A. I. Odobescu.

www.digibuc.ro

CREDINTE, DAȚINE ȘI MORAVURI NAȚIONALE.

Popórele, carĭ, în ameţirea unorŭ prosperităţĭ momentane séŭ în disperarea unorŭ calamităţĭ continue, îşĭ uită originea şi menirea, maĭ curêndŭ séŭ maĭ târdiŭ suntŭ sterse din cartea vieţiĭ.

Naţiunile, carĭ aŭ ajunsŭ la óre-care gradŭ de desvoltare, scadŭ cu timpulŭ, cândŭ nu maĭ ţinŭ la cea-a ce trebuie sĕ formeze fundamentulŭ constituiriĭ lorŭ, la credinţele, la datinele, la moravurile, la instituţiunile moştenite. Ca uă societate sĕ mérgă bine, ca unŭ poporŭ sĕ propăşéscă prin activitatea uneĭ vieţe proprie, ca legiuirile sĕĭ fie binc-făcĕtóre, trebuie sĕ ţină sémă d'aceste credinţe, d'aceste moravurĭ de totŭ genulŭ, înregistrate de istoriă, transmise prin tradiţiune, scăpate de unda cotropitóre a veacurilorŭ şa transformărilorŭ la care a fostŭ supusă comunitatea.

Feniciĭ, Perşiĭ, Egiptenĭĭ, Elinĭĭ, Romanĭĭ şatâtea alte popóre din anticitate numaĭ atuncĭ furĕ supuse, cândŭ acéstă temeliă fu spulberată, şi periră cu desĕvârşire sub cotropirea străinuluĭ, cândŭ fundamentulŭ naţionalităţiĭ dispăruse deja de maĭ nainte.

Înfrângeţĭ moravurile şi datinele unuĭ poporŭ, ale uneĭ naţiunĭ; călcaţĭĭ cu dispreţŭ instituţiunile sociale şi religióse; daţĭ uităriĭ, séŭ — cea-a ce e şi maĭ reŭ — sdrobiţĭĭ printr'uă amară dispreţuire credinţele'ĭ tradiţionale, şatuncĭ fiţĭ sicurĭ că naţionalitatea'ĭ apune, şacelŭ poporŭ dispare séŭ e gata sĕ dispară.

Din contra: ţină uă naţiune la datinele, la moravurile, la tradiţiunile şi la credinţele care aŭ datŭ nascere acelorŭ datine şi moravurĭ, şi fiţĭ sicurĭ c'acea naţiune are consciinţă de forţa sea, căcĭ acestea suntŭ forţa uneĭ naţiunĭ. Cercetaţĭ, pĕtrundeţĭ în poporŭ şi'ĭ studiaţĭ credinţele: veţĭ afla care 'ĭ este originea şi ce a fostŭ. Analisaţĭ instituţiunile, datinele, obiceiurile resultate din acele credinţe, şi care din vechime se maĭ conservă pênĕ 'n acelŭ minutŭ: veţĭ afla care'ĭ este starea de moralitate,

www.digibuc.ro

gradulŭ de nobleţe, mărirea şi strălucirea de viitorŭ. Credinţele daŭ nascere datinelorŭ şi moravurilorŭ, érŭ acestea oglindescŭ prin ele ênsele p'uă naţiune.

Déçă sinuciderea e uă crimă odiósă, apoĭ întreitŭ maĭ odiósă e crima ce arŭ comite uă naţiune, uitându'şĭ séŭ lăsându sĕ'ĭ-se nimicéscă moravurile, datinele, tradiţiunile şi credinţele strămoşescĭ, căcĭ a 'şi-le părăsi séŭ lăsa uitării, e pentru dênsa ca şi cum arŭ renunţa cu precugetare la consciinţa de ce a fostŭ, de ce este şi de ce va fi.

Astfelŭ la orĭ-ce naţiune: astfelŭ şi la noĭ Românii.

A susţiné dérŭ — împreună cu nealterarea limbeĭ ş'a teritoriuluĭ — şi nealterarea credinţelorŭ, datinelorŭ, moravurilorŭ şi tradiţiunilorŭ rĕmase de la moşĭ-strămoşĭ, a lorŭ, care ne suntŭ mărturiĭ puternice, de natură a ţiné ferecată, a nimici orĭ-ce umbră de 'ndoiélă despre păstrarea naţiunii nóstre póte maĭ latină de câtŭ alte naţiunĭ sororĭ, credemŭ că e unulŭ din cele maĭ nemerite moduriĭ d'a susţiné naţionalitatea.

Credinţelè unuĭ poporŭ formându basa obiceiurilorŭ şi instituţiunilorŭ naţionale, ca unele ce aŭ datŭ nascere acelorŭ obiceiurĭ, acelorŭ instituţiunĭ, după cum sunt credinţele, astfelŭ sunt şi datinele şi instituţiunile.

Considerându dérŭ credinţele poporuluĭ nostru ca punctŭ de plecare pentru tóte moravurile şi instituţiunile naţionale, ne-amŭ permisŭ a schiţa uă parte dintr'ênsele, după midlócelé de care dispunemŭ.

Dintr'unŭ asemenea studiŭ, credemŭ că va resulta convingerea:

Că fondulŭ, care constituie esenţialminte naţionalitatea română, este latinŭ, şi latinŭ archaicŭ, ba póte etruscŭ, căcĭ păstrézĕ neschimbate, cum eraŭ la 'nceputŭ, parte din credinţele străbune.

Că identitatea dintre credinţele ce esistŭ la Românii de adĭ şi'ntre cele din timpul clasicităţiĭ păgâne, s'a conservat pe cât se póte de neştirbită.

Că pên'acolo a mersŭ fidelitatea păstrăriĭ acesteĭ ideutităţĭ, în câtŭ pênĕ şi numirile divinităţilorŭ şi unele formule sacramentale aŭ rĕmasŭ aprópe aceleaşĭ.

Că, de şi păgâne prin fondulŭ, prin caracterulŭ generale şĭ chiar prin personagie, credinţele păstrate la Românĭ pórtă urma religiuniĭ crestine, care le-a îndulcitŭ, dându-le în aparinţă unŭ aspectŭ multŭ maĭ acceptabile.

www.digibuc.ro

Că depositarulŭ acestuĭ tesaurŭ, atâtŭ de scumpŭ, fu familia română, organisată după modulŭ şi principiele familieĭ romane.

Că 'n fine, împreună cu puritatea de credinţe şi datine, Românulŭ 'şĭ-a păstratŭ şi puritatea limbeĭ. [1])

Desĕvêrşita lipsă de studiarea şi esplicarea credinţelorŭ, datinelorŭ şi moravurilor naţionale e singurulŭ boldŭ ce ne face a 'ntreprinde modesta încercare de faţiă. Recunóscemŭ, şi n'asceptămŭ ca critica sĕ ne maĭ amintéscă, că pentru uă asemenea operă trebuiesc studie speciale, cunóscinţe vaste şi anĭ îndelungaţĭ de cercetărĭ. Şi déca totuşĭ am stăruitŭ a veni înaintea publiculuĭ cu schiţarea uneĭ părţĭ din credinţele şi datinele nóstre, mărturisimŭ că intenţiunea ne-a fostŭ maĭ multŭ d'a emula ţinerimea d'aceaşĭ vêrstă cu noĭ sĕ nu trécă nepĕsătóre pe lângă dênsele, sĕ le iubéscă, sĕ le stimeze, sĕ caute a le esplica ş'a le încuragía mănţinerea.

Eşiţĭ din rândurile poporuluĭ, ne amŭ espusŭ aci propriele suveniriĭ, căutându a ne da séma de dênsele, fără pretensiune, făr'a ne îngâmfa de învĕţătura ce amŭ pututŭ culege 'n ţéră.

La multe din aceste datine amŭ luatŭ parte, la multe amŭ asistatŭ, şi din mica copilăriă părinţiĭ ne iniţiaŭ în credinţele, în practicarea acestorŭ moravurĭ, pe care şi dênşiĭ le 'nvĕţaseră de la aĭ lorŭ părinţĭ.

Câte amintirĭ, câte palpitărĭ nu ne açiţă aspectulŭ acestorŭ serbărĭ originale-ale Românuluĭ!

La vederea *Căluşiarilor*, ne ducemŭ cu cugetulŭ la tradiţiunea despre jocurile instituite de Romulŭ în onórea luĭ Joue Statorŭ şi despre răpirea Sabinelorŭ.

La privirea *Pluguşioruluĭ*, ne amintimŭ fertilitatea acesteĭ scumpe ţĕrĭ, care 'nainte era grânarulŭ oriinteluĭ şi care pênĕ adĭ vieţuiesce aprópe numaĭ prin agricultură, dându şi altorŭ naţiunĭ depărtate.

Când vedemŭ încârduindu-se pe drumŭ cortegiulŭ *Vicleimuluĭ*, ne aducemŭ aminte de transporturile ce simţiamŭ în copilăriă, de curiositatea pasionată d'a vedé acţiunile, d'a auçi cuvintele acelorŭ porsonagie ce ne atrăgeaŭ atenţiunea prin ciudata-le învestmêntare.

Cununându la satŭ, ne minunamŭ d'acele procederĭ, d'acele formule,

[1]) *Michelet.* «Legendes du nord.» p. 334.

www.digibuc.ro

d'ăcele nesfârşite obiceiurĭ întâlnite la totŭ pasulŭ şi pe care tocmaĭ târdiŭ ni-le puturămŭ esplica.

Trăindŭ, crescêndŭ în poporŭ şi cu poporulŭ, ne-amŭ deprinsŭ a practica multe dintr'aceste datine, căcĭ nu sciţĭ câtŭ e de durerosŭ pentru sătenĭ şi sătene, cândŭ vĕdŭ c'acela, pe care 'lŭ consideră ca „omŭ cu patru ochĭ“ adică cu 'nvĕţătură de carte, dispreţuiesce credinţele şi obiceiurile pomenite diŭ „bĕtrânĭ“.

Amŭ vĕdutŭ, amŭ vĕdutŭ tinerĭ sosiţĭ din străinĕtate, cu diplome de'nvĕţătură, cu laude despre civilisaţiunea 'n miĝloculŭ căreia trăiseră, întorcêndu'şĭ capulŭ cu gréţă de la aceste caracteristice ale poporuluĭ. Şi ne-amŭ întristatŭ gândindu-ne cum — cu progresulŭ instrucţiunĭĭ, cu rĕspândirea poreclitĕĭ civilisărĭ, aşia cum se face aĝĭ, cu schimbarea condiţiunilorŭ de esistinţă — va veni unŭ timpŭ cândŭ tóte vorŭ peri, fără sĕ rĕmâie celŭ puţinŭ scrise.

Scimŭ că cea-a ce 'ntreprindemŭ e ne'ndestulătorĭ, c'arŭ trebui însutitŭ de multŭ şi însutitŭ de bine. Dérŭ óre nu e preferibile a da la lumină şi'atâta câtŭ amŭ pututŭ, culegêndŭ articulŭ cu articulŭ din foiele unde amŭ publicatŭ parte dintr'ênsele [1]), completându-le, adăugêndu-le şi aşeĝêndu-le într'uă ordine de succesiune ? S'apoĭ încuragiările unorŭ ómenĭ însemnaţĭ prin cunoscinţele şi posiţiunea lorŭ, bunĭ Românĭ maĭ presusŭ de tóte, ne-aŭ fostŭ uă maĭ mare ispită pentru acéstă publicaţiune. Aşia, suntemŭ datorĭ a mulţămi d-luĭ Hăsdeŭ pentru esplicarea maĭ multorŭ puncte asupra cărora l'amŭ consultatŭ şi'a ne esprime simţimintele de profundă recunoscinţă stimaţilorŭ barbaţĭ séŭ iubiţilorŭ amicĭ carĭ ne-aŭ ajutatŭ în tipărirea acestuĭ opusculŭ şi'alŭ cărorŭ nume figuréză pe pagina finală.

Nu dorimŭ de câtŭ ca acestorŭ încuragiărĭ sĕ rĕspundemŭ, celŭ puţinŭ pe viitorŭ, prin lucrărĭ de maĭ multă valóre de câtŭ cea presinte.

Sub aceste influinţe, supunemŭ compatrioţilorŭ nostrĭĭ schiţările de maĭ la vale despre uă parte din credinţele, datinele şi moravurile poporuluĭ românŭ. Orĭ-care din eĭ va merge la ţéră şi va trăi câtŭ-va timpŭ

[1]) *Românulŭ. — Fóia societăţiĭ Românismulŭ. — Transacţiunĭ literare şi sciinţifice.*

www.digibuc.ro

cu acea fiinţă atâtu de chinuită, care se numesce ţĕranu, va avé ocasiune sĕ ne verifice spusele, sĕ ne completeze naraţiunea. In fiă-care ḑi, va afla ceva nou, căcĭ maĭ fiă-care ḑi, maĭ fiă-care pasu în viéţă pórtă cu sine şi urma 'ĭ originalĕ, care o face se fiă românéscă şi numaĭ românéscă.

Orĭ-ce spiritu observatoru va fi surprinsu de multţimea obiceiurilorŭ, de felurimea procederilorŭ, de nenumĕratele credinţe ale poporuluĭ. Şi în adevĕru, volume multe arŭ trebui consacrate, anĭ mulţĭ chielţuiţĭ într'a lorŭ înşiruire, maĭ alesu cându alăturĭ li se va pune şi esplicarea.

După câtŭ le-amŭ pututu ênse pricepe, socotimŭ că se potŭ împărţi precum arétă următorulŭ tabelŭ :

CREDINTE	RELIGIOASE	Âmblarea cu icóna la Crăciun.— Stéua şi Vicleimul. — Impărţirea colindeţelorŭ. — Credinţa că Sf. Ilie gonesce pe dracĭ, cându tună. — Âmblarea cu salcia. — Pomenile făcute'n Sâmbăta moşilorŭ şi 'n Sâmbata morţilorŭ. — Colivele şi prescurile. — Punerea de crucĭ pe drumurile marĭ şi pe la respântiĭ. — Facerea de puţurĭ. — Paraclisé şi sfeştaniĭ la 'nceperea zidirĭĭ uneĭ case. — etc. etc.
	PROFANE	Ajunarea 'n ḑiua ce precedę Bobotéza. — Punerea busuiocului din aiasmă sub capŭ ca fetele sĕ 'şĭ viseze viitorii soţĭ. — Credinţa 'n serpiĭ de casă. — Nedarea de focŭ Lunea. — Credinţa 'n prevestirea eşirĭĭ-cu-secŭ. — Circovii Marinii. — Joĭ-marĭ. — Ielele. — Méḑa-Nópte. — Stafia. — Strigoiĭ. — Smeiĭ. — Pricoliciĭ. — Lipiturile. — Descântecele şi vrajele. — Punerea óleĭ, a cuţituluĭ, a frigărĭĭ. — Punerea la stele. — Deochiulŭ. — Sórcle-secŭ. — Joculŭ ursuluĭ. — Turtę pentru gonirea furnicelorŭ. — Focurile de la Mucenicĭ. — Infigerea toporuluĭ în pămêntŭ cându trăsnesce. — Ne'ntórcerea de la mortŭ p'aceaşi cale. — Mărţişorulŭ. — Apa ne'ncepută. — etc. etc.
DATINE	DOMESTICE	Rĕpotiniĭ. — Tăiarea porcilorŭ la Ignatŭ. — Libertatea acordată servitorilorŭ la Crăciunŭ şi la Pasce. — Serbarea anuluĭ nou. — Plăcintele cu bilete. — Nuntele, cumetriele, tăiarea moţuluĭ şi frângerea turtiĭ. — Lăutulŭ în ajunulŭ Sf. Tóderŭ. — Bătaia alviţcĭ. — Serbarea ḑileĭ de 1 Maiu. — Punerea vaselorŭ cu fundulŭ spre casă şi cu gura spre drumŭ. — Auguratulŭ şi aruspicatulŭ după mâncarea, sborulŭ şi mĕruntaiele paserilorŭ. — Prevestirea cucuvaelorŭ. — Impuscarea berzeĭ. — Capulŭ de cucŭ. — Netăiarea paserilorŭ de către femeĭ. — Impărţirea de lumînărĭ. — etc.
	PUBLICE	Vênătoria. — Paparudele. — Imormêntările. — Brezaia. — Colindele. — Pluguşiorulŭ. — Âmblarea cu sorcova. — Âmblarea cu moşiu-ajunulŭ. — Vasilca. — Tarbaca câinilorŭ. — Şedĕtorile. — Claca. — Balurile (prin oraşie). — Încurarea cailorŭ. — Căluşiariĭ. — Iordănirea. — Dulapurile (scrîncióbele). — etc.
MORAVURI	TRADITIONALE	Ospitalitatea acordată străinilorŭ şi călĕtorilorŭ. — Facerea îmormêntărilorŭ numaĭ ḑiua. — Buna ospĕtare la Crăciunŭ. — Mĕsurarea pământurilorŭ numită în «curele». — Modulŭ de 'mormêntare şi de facerea nunţilorŭ. — Jocurile. — Impăcarea cu rudele şi vecinĭ la lăsatulŭ seculuĭ de brânză. — Târgurile 'n memoria faptelorŭ însemnate. — etc.
	INTRODUSE	Serbările la punerea baseĭ unuĭ edificiŭ publicŭ. — Ceremoniele la alegerea Domnilorŭ, a mitropoliţilorŭ etc. etc.

www.digibuc.ro

Din totŭ acestŭ şirŭ — care e departe, fórte departe d'a coprinde enunţarea tutor credinţelorŭ, datinelorŭ şi obiceiurilorŭ române — partea nóstră e relativŭ mică, căci abia vomŭ areta ici-colo câte una din ele.

Nunţile, *Imormêntările*, *Căluşiarii*, *Smeii*, *Ielele*, *Descântecele Mărţişorului*, *Şedĕtorile* etc. suntŭ subiecte pline de frumuseţĭ, care sperămŭ că vorŭ forma tesa studieloră nóstre viitóre, de óre-ce ocasiunea 'n care imprimĕmŭ aceste cóle nu ne dă timpŭ de ajunsŭ în care sĕ putemŭ spune cea-a ce scimŭ şi despre dênsele.

Subiecte pline de frumuseţĭ, căci la şedĕtorĭ se povestescŭ basme, se interpretă visurĭ, se spunŭ descântece, se recită versurĭ şi legende naţionale: cuibŭ unde graiulŭ vĭŭ represintă, prin gura bĕtrânilorŭ, trecutulŭ românităţiĭ, faptele istorice, séŭ întipărésce memorieĭ anecdote despre *Smeĭ*, *Iele*, *Eroĭ*, *Păunaşĭ-de-codru* etc. care compunŭ elemintele mitice ale istorieĭ poporare.

La nunţĭ, vedemŭ atâţea resturĭ din modulŭ constituiriĭ familieĭ la Romanĭ şi din obiceiurile lorŭ în ocasiunĭ identice. De la espresiunea *însurare* pênĕ la actulŭ numitŭ de latinĭ *solvere zonam*, tóte peripeţiele ne aducŭ mirosulŭ vechimiĭ clasice.

La 'mormêntărĭ, avemŭ jelitulŭ rudelorŭ şi alŭ cunoscuţilorŭ, spargerea óleĭ cu care s'a turnatŭ apă 'n scăldătórea repausatuluĭ, aruncarea de parale 'n grópă, care tóte 'şĭ găsescŭ esplicarea în cele ce se petreceaŭ la strămoşĭ acum uă mĭe-doue de anĭ.

Dérŭ sĕ sfîrşimŭ cu acéstă espunere de dorinţe, sĕ sfîrşimŭ espriméndŭ speranţa că întreprinderea nóstră va produce, déca nu altŭ, celŭ puţinŭ următórele efecte: d'a atrage maĭ multŭ atenţiunea pe viitorŭ asupra acestorŭ însuşirĭ ale românităţiĭ; d'a îndemna pe bărbaţiĭ luminaţĭ sĕ se ocupe cu dinadinsulŭ de dênsele; d'a-li-se da maĭ multă importanţă şi a nu se lăsa sĕ dispară din usulŭ vieţiĭ ţilnice; d'a întări pe tinerĭ în credinţa că, spre a face cea-a ce noĭ amŭ făcutŭ, nu e nevoie de câtŭ de óre-care învĕţătură şĭ de óre-care muncă, unite c'uă meritată iubire către poporŭ.

G. DEM. TEODORESCU.

www.digibuc.ro

CRACIUNULU.

Dup'unŭ postŭ de şése săptĕmânĭ, a căruĭ durată e invariabilĕ, crestiniĭ Românĭ serbézĕ ḑiua nascerĭĭ lui Isus Christŭ, fiiulŭ luĭ Dumneḑeŭ trămisŭ lumiĭ sub formă umană.

Multe din credinţele şi datinele conservate de la strămoşi aŭ locŭ în lunele luĭ Decembre şi Ianuariŭ, şi multe reamintescŭ anticele feriĭ latino-eline. Parte din acéste feriĭ s'aŭ transmutatŭ de crestinismŭ, parte s'aŭ dislocatŭ din anume ḑile spre a se adauge la altele, parte s'aŭ conservatŭ neatinse, formândŭ basa ceremonielorŭ şi moravurilorŭ ce poporulŭ românescă practică pênĕ în ḑiua de astăḑĭ.

Prepararea prin posturĭ şi rugăciunĭ dă Crăciunuluĭ uă importanţă cu totulŭ deosebită, justificată în-de-ajunsŭ prin feluritele şi sgomotósele petrecerĭ ce se facŭ îndată cu sosirea luĭ 25 Decembre, în tóte ḑilele şi nopţile următóre, pênĕ la finele lunĭĭ.

„Crăciunulŭ" e sĕrbătórea cea maĭ bogată în festivităţĭ, cea maĭ dorită şi cea maĭ mare ḑi din tóte câte compunŭ primele luni friguróse, precum „Pascele" e cea maĭ mare din tóte ḑilele cate compunŭ lunele de primă-vĕră.

Sub acéstă numire generică, se póte pune uă multiplicitate de credinţe, de datine şi de moravurĭ naţionale, unele aparţiindŭ dogmelorŭ bisericeĭ ortodoxe, altele avêndŭ raportŭ maĭ multŭ cu traiulŭ domesticŭ séŭ cu vieţa publică din satŭ séŭ din comună, erŭ altele constându din amintirĭ strămoşescĭ, transmise prin tradiţiune de la uă generaţiune la alta.

Astfelŭ, ca sĕ se pótă forma uă ideiă maĭ lesne de ţinutŭ minte, vomŭ da câte-va esemple din fie-care categoriă, în următorulŭ tabelŭ:

www.digibuc.ro

CREDINTE RELIGIOASE.	DATINE		MORAVURI TRADITIONALE.
	IN VIÉTA DOMESTICA	IN VIÉTA PUBLICA	
Poména cu 'mpărţirea de bolindeţe. Âmblarea cu icóna. Stéua şi altele.	Tăiarea porcilorŭ. Libertatea acordată servitorilorŭ.	Colindele, Moşiŭ-ajunulŭ, Vicleimul, Brezaia, Balurile.	Buna ospĕtare 'n aceste ţile. Impărţirea de daruri în lucruri de mâncare.

Totuşĭ, unele din aceste acte întrunescŭ două séŭ câte trele din caracterele citate. *Vicleimulŭ*, de esemplu, se póte considera şi ca credinţă religiósă şi ca datină; *Brezaia* şi ca obiceiŭ tradiţionale şi ca petrecere publică.

Unele dintr'ênsele se execută numaĭ în timpulŭ nopţiĭ, ca *Âmblarea cu moşiŭ-ajunulŭ*, *Colindele*, *Âmblarea cu Stéua şi cu Vicleimulŭ*, érŭ altele numaĭ în timpulŭ ţileĭ, cum e *Âmblarea cu icóna ce-representă nascerea luĭ Christ*, *Brezaia*, etc.

In espunerea ce va urma, nu putemŭ vorbi despre fie-care în parte conformŭ succesiuniĭ lorŭ în viéţă: acéstă divisiune arŭ da sĕ se înţelégă c'aci se coprinde uă studiare completă despre aceste datine, credinţe şi obiceiurĭ, pe cândŭ în realitate presintămŭ numaĭ schiţarea câtorŭva din părţile maĭ de căpeteniă.

SERBĂRILE DIN 25 DECEMBRE.

Numirea de „Undré“ dată luĭ Decembre. — Cuĭ era dedicată de Romanĭ.

Decembre, a ţecea lună din călendarulŭ romanŭ, la Românĭ se chiamă *Indré*, *Undré*, séŭ *Andreà*, de la numele sântuluĭ Andreiŭ. Acéstă lună fiindŭ gerósă, în câtŭ *„te 'nţépă de par'că 'ţĭ bagă ace, undrele“* — cum se esprime Românulŭ în limbagiu'ĭ familiarŭ — foculuĭ ĭĭ revine sĕ jóce rolulŭ principale.

Decembre la Romanĭ era pusŭ sub patronagiulŭ *Vesteĭ*, ţea foculuĭ [1]) fiica luĭ *Saturnŭ* şi a ţeiţeĭ *Ops*. [2])

Din causa acestorŭ divinităţĭ, în onórea lorŭ prin urmare, în acéstă lună avea locŭ celebrarea ferielorŭ *Saturnale*, de unde nouĕ ne-a remasŭ

[1]) *Ovidius*, Tristorum lib. VI.
[2]) Opulenţa, abundanţa séŭ munca. — *Macorbii* Saturnaliorum cap. X

www.digibuc.ro

„*Colindulŭ copiiloră*“ în nóptea din ajunulŭ Crăciunuluĭ, *Urările de-îmbelşiugare*, cântecele numite *Colinde*, şi tóte cele-l-alte obiceiurĭ domestice, pe care sătenulŭ românŭ le păstrézĕ ca uă comóră străvechiă, fără ca çu tóte'astea sĕ aibă consciinţă despre imensitatea preţuluĭ, despre puritatea nobleţeĭ şi originiĭ lorŭ.

Luna luĭ Decembre fiindŭ consacrată de Romanĭ *Vesteĭ* — personificarea flacărĭĭ, a castităţiĭ, a totŭ ce este virginŭ şi curatŭ [1]) — urma firesce ca plăcerile serbărilorŭ date în acéstă lună sĕ fie consacrate celorŭ inocinţĭ, celorŭ purĭ, celorŭ de sub jugŭ, fie jugulŭ nesciinţeĭ, fie alŭ despotismuluĭ : copiilorŭ şi sclavilorŭ.

Aşia era, aşia sę păstrézĕ şi la noĭ aḑĭ, celŭ puţinŭ în cea-a ce privesce pe ceĭ d'âiŭ, de óre-ce sclavagiulŭ a dispărutŭ.

Crestinismulŭ, serbândŭ nascerea salvatoreluĭ lumiĭ, institui la finele luĭ Decembre ceremoniele pe care păgâniĭ le practicaseră în diferite ḑile ale lunĭĭ, dérŭ care acum suntŭ acumulate în ajunulŭ şi după ḑiua de 25, îmbrăcate 'n vestmintele religiuniĭ celeĭ nouĕ, regenerătórea universuluĭ.

Saturnale, Opaliĭ, Vacunale şi Fornacale. — Colindeţe. Facerea şi coptulŭ lorŭ.

In ajunulŭ *Crăciunuluĭ*, primulŭ actŭ este acela alŭ *colindeţelorŭ*, amintire minunată şi dulce despre fericle anticuluĭ sacerdoţiŭ, numite *Saturnale*, *Opaliĭ*. *Vacunale* şi *Fornacale*.

Sĕ vedemŭ ce eraŭ aceste feriĭ.

Ḑeiţa *Ops* era privită de anticiĭ ca soçia luĭ *Saturnŭ* : celebraŭ déră d'uă dată, în acéstă lună, şi *Saturnalele* şi *Opaliele*, pentru că Saturnŭ şi soçia sea eraŭ consideraţĭ ca ceĭ d'âiŭ carĭ sciuserĕ sĕ cultive pămêntulŭ şi sĕ facă pomiĭ rŏditorĭ [2]).

De acea-a, după ce culegeaŭ recoltele de pe câmpiĭ, aceste divinităţĭ

[1]) «Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flamam . . .
«Jure igitur virgo est, . . . et comites virginitatis habet».
Ovidii Fastorum lib. VI, v. 291.

[2]) Qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cum primo Saturno pariter et Opi fuerit adscriptus. Hanc autem deam Opem Saturni conjugem crediderunt et ideo hoc mense Saturnalia itemquè Opalia celebrari, quod Saturnus ejusque uxor tam frugum, quam fructuum repertores esse credebantur.— *Macrobii* «Saturnal.» lib. I, cap. X.

www.digibuc.ro

erau sĕrbătorite ca autorii celorŭ mai d'ântâiŭ îndulciri ale vieţii [1]). Iatĕ ce ne spune *Ovidiŭ* :

„Uă-dimióră era obiceiŭ a şedé pe nesce lungi laviţe, dinaintea focului, şi se credea că dei suntŭ presinţi la mésă. Si chiarŭ ş'acum, cândŭ se facŭ sacrificiele anticei deităţi *Vacuna*, ori stau în picióre, ori şedŭ josŭ înaintea focurilorŭ vacunale. In aceşti anĭ, se mai adause ceva din vechia datină : pe unŭ talerŭ *curatŭ*, se presintă Vestei bucatele oferite.

„Şi dea *Fornax* [2]) îşi are sacrificiele séle. Ensuşi foculŭ din casă prepară pânea 'nvĕlită cu spuză, şi ţestulŭ acopere vétra cea 'nferbêntată. De cea-a şi brutarii serbătorescŭ Focului şi pe Vesta séŭ Fornax, stăpâna focurilorŭ.“ [3]).

Iatĕ originea acelorŭ mici turte séŭ covrigi, rotundi séŭ resuriţi, care se numescŭ la noi *Colindeţe* [4]) séŭ *bolindeţe*, şi care se 'mpartŭ în fiecare anŭ — în ajunulŭ dilei *Crăciunului*, în nóptea de 23 Decembre, — copiilorŭ carĭ, în dori de di, vinŭ sĕ salute fie-care familiă română şi sĕĭ ureze :

» Bună diminéţa la moşiŭ-ajunŭ!
» Bună diminéţa la moşiŭ Craciunŭ!

adresându'ĭ cu modulŭ acesta, în puterea uneĭ datine pe care o credŭ crestină, dĕrŭ care e uă transformare din obiceiurile păgâne, adresându'ĭ următórea cerere :

» Dă'mĭ unŭ covrigŭ,
»Căcĭ morŭ de frigŭ !

Iatĕ esplicaţiunea acelorŭ daruri, acelorŭ oferiri tradiţionale, pe care — fără ca mulţi din noi sĕ mai avemŭ în scire că se făceau ş'acum câte-va miĭ de anĭ de străbuni şi că ei le'mpărţiau de la unii la alţii în onórea Vesteĭ — le dămŭ adi de poménă in diua de 24 Decembre, în ajunulŭ Crăciunului.

Aceste colindeţe, mai cu sémă la ţĕră, suntŭ făcute in genere din

[1]) «Itaque, omni jam foetu agrorum exacto, ab hominibus hos deos coli quasi vitae cultioris auctores». *Macrobius* eod. loco cit.
[2]) *Căldura* şi, prin restricţiune, *Coptorulŭ*.
[3]) *Ovidii* «Fastorum» lib. VI, versibus 306—317.
[4]) Cuvêntulŭ *colinde* se derivă 'n modulŭ celŭ mai ne'ndoiosŭ de la *Calendæ* alŭ latinilor. Verbulŭ *colindare* are la noi uă semnificare duplă: a cânta un *colindŭ*, şi a âmbla din casă 'n casă, semnificare rĕmasă de la âmbletulŭ copiilorŭ Romanilorŭ, în timpulŭ Calendeloru luĭ Ianuariŭ, din casă 'n casă cântându imnurĭ,

www.digibuc.ro

grâulŭ ce cultivatorele a măcinatŭ chiarŭ în acelŭ anŭ [1]), frământate de stăpâna séŭ dómna casei şi cópte 'n *coptorulŭ* séŭ *ţestulŭ* domesticŭ.

Este adevěratŭ că religiunea creştină idea de caritate o substitui mai târdiŭ ideiei păgâne de sacrificiu, înlocuindŭ serbarea *Sarturnalelorŭ* şi *Vestalei rŭ* prin celebrarea nascerii lui Christu : cu tóte astea, crestinismulu nu putu sterge cu desavêrşire urmele credinţelorŭ şi datinelorŭ păgâne, şi noi le conservămŭ în parte pênĕ astădi.

Sângele *latinŭ*; sângele *romanŭ*, devenitŭ sânge *românŭ*, nu se putu altera, tutocmai după proverbulŭ nostru că „sângele apă nu se face": nu'şi putu perde originea, cu tótă mulţimea de secule şi cu totŭ torintele de tempeste ce trebui sĕ sufere, şi sperámŭ ca nici d'aci 'nainte nu şi-o va perde.

Saturnalele : originea, caracterulŭ lor. — Joculŭ cu gologanulŭ. Trămiterea de colaci, covrigi şi faguri de miere.

Saturnalele, serbări instituite în onórea şi 'n memoria luĭ Saturnŭ, care domnise 'n Italia în timpiĭ ante-istorici şi sub carĕ se pune de ordinarŭ *etatea de aurŭ* a vieţiĭ umane [2]) — simbolu de libertate absolută a omuluĭ, de lipsa de dureri şi de betrâneţe [3]), ca şi de viţie — începeaŭ la 23 — 25 Decembre.

In Italia *Saturnalele* se importară din cele maĭ vechĭ timpurĭ din Grecia, unde se celebraŭ sub nume de *Cronii*, după numele luĭ *Cronos*, şi *Peloriĭ* după numele luĭ *Pelore*.

Aceste serbărĭ eraŭ unŭ felŭ de drame domestice, în care sclaviĭ jucaŭ — pentru unŭ timpŭ óre-care, maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ scurtŭ — rolulŭ de ómenĭ liberĭ şi câte-uă-dată chiarŭ de stăpânĭ [4]).

Iatĕ ce citimŭ într'unŭ fragmentŭ din *Annalele* poetului *L. Accius*:

„Uă *fórte mare* parte dintre Elinĭ, şi maĭ cu deosebire Atenianiĭ, celebrézŭ în onórea lui Saturnŭ serbatoriĭ pe care le numescŭ *Cronii*. Eĭ serbătorescŭ aceste ţile, fiă în orasiu fiă la ţéră, prin ospeţe vesele. In aceste ospeţe, fiă-care îşĭ servesce sclaviĭ, după cum facemŭ şi noĭ.

[1]) Sola prius farnis torrebant farra coloni. *Ovidius*, eod. loc. cit.
[2]) Esiodu, Ἔργα καὶ ἡμέραι" p. 9 *Diodor Sicilianulu*. Bibliot. cart. V. 66 7. pag. 296.
[3]) Idem eod. loc. cit.
[4]) *Charles Magnin*. Origines du theatre moderne» p. 203 tom, I,

www.digibuc.ro

Şi acestŭ obiceiŭ, ca stăpânulŭ sĕ mănânce la uă mésă cu sclaviĭ, d'acolo ne-a venitŭ“ [1]).

Aceleaşĭ serbărĭ se ţineaŭ şi în Creta.

In ţilele ermeide, séŭ serbătorĭ ale luĭ Mercuriu, stăpâniĭ serviaŭ pe sclaviĭ lorŭ la mésă [2]).

Locuitoriĭ din Trezena se ţineaŭ d'aceleaşĭ obiceiurĭ: sclaviĭ, într'una din ţilele câtŭ ţineaŭ serbătorile, se puneaŭ şi jucaŭ table cu stăpâniĭ [3]).

In fine, în Tesalia se celebra uă serbătóre d'acelaşĭ genŭ, sub numele de *Peloriĭ*, în memoria unuĭ cutremurŭ de pământŭ, care sguduise dulcea vale Tempe, fericită prefacere a căreĭ scire o adusese Pelasgilorŭ scavulŭ *Pelore*. In decursulŭ acestorŭ serbărĭ, celorŭ închişĭ li se da libertatea şi se oferiaŭ mese luĭ Joue, la care sclaviĭ eraŭ trataţĭ omenesce şi serviţĭ de ceĭ liberĭ [4]).

Originea acestorŭ serbărĭ este ênsĕ şi maĭ antică.

Biblia, vorbindŭ despre *Jubileulŭ* Ebreilorŭ, lasă sĕ 'ntrevedemŭ uă serbare d'acelaşĭ felŭ.

Berosiu, în cartea âutâia din *Babilonice*, şi Ctesias, în a doua din *Persice*, menţionézĕ despre serbarea Perşilorŭ numită *Sacea*, în care se vedea aceaşĭ schimbare de rolurĭ între sclavŭ şi 'ntre stăpânŭ.

Introducerea Saturnalelorŭ, şi ţilele în care aveaŭ locŭ, se esplică în diferite moduriĭ, şi se punŭ la diferite epoce de diferiţĭ autorĭ.

Macrobiu [5]) ne spune că *Janus*, celŭ maĭ vechiŭ domnitore-ţeŭ alŭ Italieĭ, dete ospitalitate luĭ Saturnŭ, pe care uă barcă 'lŭ aduse în acéstă ţéră şi — fiindŭ că noulŭ óspe 'lŭ învĕţâ artea agricultureĭ şi perfecţionarea moduluĭ de nutrire, care pên' aci era aspru şi selbatecŭ, maĭ 'nainte d'a se cunósce producţiunile pământuluĭ — împărţi cu dênsulŭ domnia.

[1]) Maxima pars Graium Saturno, et maxime Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis,
Eumque diem celebrant, per agros urbesque fere omnes
Exercent epulis læti: famulosque procurant
Quisque suos: nostrique idem. Et mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.
L. Accius Anal. cit. apud Macrob. lib. I *cap. VII. Saturnaliorum.*

[2]) *Les Origines du theatre moderne* p. 204. tom. I.
[3]) *Carystius* apud *Athen*, lib. IV, p. 639 b. c. cit. de Ch. Magnin eod. loc.
[4]) *Baton de Sinope*, eod. loc.
[5]) Macrobii *Saturnaliorum*, lib. I, cap. VII şi VIII.

www.digibuc.ro

Janu fu celŭ d'âutâiŭ care bătu monetă de aramă, şi 'n acéstă instituţiune manifestă unŭ aşia de mare respectŭ către Saturnŭ, în câtŭ p'uă parte a moneteĭ puse uă luntre — fiindŭ că Saturnŭ venise într'uă luntre — şi pe cea l'altă capulŭ ţeuluĭ, spre a transmite posterităţiĭ memoria luĭ [1]).

Uă dovédă despre autenticitatea bateriĭ acesteĭ modete d'aramă, adauge Macrobiu, o găsimŭ în acelŭ felŭ de jocŭ la norocŭ, în care copiiĭ aruncă unŭ banŭ în susŭ, ţicêndŭ: „*capŭ séŭ luntre?*“ [2]) — jocŭ care s'a conservatŭ acelaşĭ şi la copiiĭ Românilorŭ nostriĭ de aţĭ, şi care e atâtŭ de ordinarŭ, în câtŭ orĭ-cine a trecutŭ prin etatea copilărieĭ de bună-sémă că l'a practicatŭ.

Câţĭ din Românĭ ênsĕ sciŭ, câţĭ aŭ consciinţă de originea acestuĭ jocŭ?

Câţĭ iérăşĭ şi carĭ suntŭ ceĭ ce vinŭ sĕ le spuiă despre anticitatea acestorŭ moravurĭ, care aŭ uă etate de peste treĭ miĭ de anĭ?

Saturnŭ şi Janu domniră 'n pace şi zidiră douĕ oraşie vecine, după cum atestă pe d'uă parte Virgiliu, prin versulŭ în care ţice:

„*Unulŭ fu numitŭ Janiculŭ, éră celŭ-l-altŭ Saturninŭ*“ [3]).

pe d'altă parte după cum confirmă posteritatea, care consacră acestorŭ douĭ ţeĭ douĕ lunĭ consecutive: Decembre luĭ Saturnŭ şi Januariŭ luĭ Janu.

Fiindŭ că Saturnŭ dispăru d'uă dată, Janu creţu de cuviinţă sĕ'ĭ decérnă cele maĭ marĭ onoruri [4]).

Maĭ âutâiŭ dede numele de *Saturnia* ţinutuluĭ peste care domnia, apoĭ lĭ institui, ca unuĭ ţeŭ, altare şi serbătorĭ pe care le numi *Saturnale* [5]).

„Aşia dérŭ cu aceste atâtŭ de îndepărtate secule suntŭ maĭ vechĭ *Saturnalele* de câtŭ fundarea Romeĭ“ adauge consciinţiosulŭ Macrobiu [6]).

[1]) .... Servavit et in hoc Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte sui capitis effigies, altera vero navis exprimeretur, quo Saturni memoriam etiam in posteros propagaret.» — *Macrobius* eod. loc. cit.

[2]) »Aes ista fuisse signatum, hodieque intelligitur in aleæ lusu: cum pueri denarios in sublime jactantes: *capita aut navia?* lusu teste vetustatis, exclamant.» *Macrobius* eod. loc. cit.— La noĭ, avêndŭ în usŭ totŭ moneta străină, maĭ cu sémă nemţéscă, ţinemŭ minte că copiiĭ strigaŭ maĭ nainte în acestŭ jocŭ: *pajere séŭ numerŭ?* Aţĭ acestu jocŭ începe a disparé puţinŭ câte puţinŭ.

[3]) *Virgilius Maro* apud *Macrobium:* Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.»

[4]) Excognovit Janus honorum ejus augumenta. *Ibidem.*

[5]) Ac primum terram omnem, ditioni suæ partem, *Saturniam* nominavit; aram deinde cum sacris, tanquam deo, condidit, quæ *Saturnalia* nominavit. *Ibidem.*

[6]) *Macrobius:* Tot seculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatem!

www.digibuc.ro

Janu ordonâ ca Saturnu se fiă onoratŭ c'unu cultu religiosŭ, ca unulŭ care îmbunĕtăţise sórtea vieţii.

Cirenieniĭ, cariĭ privescŭ pe Saturnu ca inventatore alu estrageriĭ mieriĭ şi alŭ cultivăriĭ fructelorŭ, îĭ celebră cultulu încoronându-se cu ramure verdi de smochinŭ, *tramiţêndu'şĭ unii altora colacĭ, cozonacĭ, covrigĭ séŭ fagurĭ de miere* [1]).

Vedemu şi'aci cu câtă religiositate, câtŭ de neatinse s'aŭ păstratŭ vechiele instituţiuni!

Pênĕ şi numele, pênĕ şi modulu împărţiriĭ acestoru pâniţiore ale lorŭ, aḑi le găsimŭ la sătenulu séu oraşianulu Românŭ, numite aci *colindeţe*, dincolo *covrigĭ*, cerute de copiiĭ tremurându de geru, cari pronunţă orĭ moduléza p'ună aria piţigăiata colo:

Bună dimineţa,
Daţi-ne colindeţa!

érŭ dincóce.

Da'mĭ unu covrigu,
Că morŭ de frigu!

Şi cum sĕ nu ne convingemŭ ca acésta datină e păstrata, la Românĭ, archaică, intacta, cându ne vomu aminti ca la noi se 'mpartŭ şi fructe — mere, pere şi nucĭ chiarŭ şi faguri în onórea deuluĭ pagânu, inventatorulŭ cultivariĭ fructeloru, aḑi numitu de crestinismu *Cruciunŭ?*

O tesaure, conservate cu atâta nobleţe în colibă, câtu de necunoscute séŭ câtŭ de dispreţuite suntemŭ voĭ în palate!

O imense documinte de gloriósa-ne origine, câte secule aḑi fostŭ părăsite uitării, câte miĭ de ani înţelenite în vinele pline d'unu sânge vigorosŭ ale coloniloru latinĭ de la Carpaţi şi de la Istru!

Uă altă origine atribuita Saturnalelorŭ. Durata serbăriĭ lorŭ. Introducerea în Roma. — Modulŭ serbăriĭ.

Serbare pe jumetate păgână, pe jumetate crestină — ḑiua de 25

[1]) Cyrenenses etiam, cum rem divinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur, »*placentasque mutuo misitant*,« melis et fructuum repertorem Saturnum æstimantes. Ibidem. Se notamu ca *placenta*, elinesce πλακοῦς insemnéză *colacŭ, crustulum* dupa cum îlu numescu *Latinii*; *covrigŭ, bolindaţa*; în fine ori ce se face de pâinarĭ şi simigiĭ *operis pistorii genera* cum se esprime *Pliniu*, şi'n fine şi faguri cu miere: *favi*.

www.digibuc.ro

Decembre are ună 'nsemnată importanță din punctulŭ nostru de vedere: a păstrăriĭ datinelorŭ vechĭ ș'a originiĭ séle.

Vĕdurămŭ care este prima versiune ce se susține ca origine a ferielorŭ saturnale. Ună altă origine, atribuită Saturnalelorŭ, este acésta:

Urmașiĭ cărora Ercule lăsă turmele séle în Italia se retraseră, de frica furilorŭ, pe cósta numită Saturnia, și luară numele de Saturniĭ. Fiindŭ că ast-felŭ observară că suntŭ apărațĭ de orĭ-ce vexațiune prin numele acestuĭ ḑeŭ, dreptŭ recunoscință instituiră *Saturnalele* [1]).

In fine *Varron* [2]) dă următórea origine Saturnalelorŭ:

Pelasgiĭ, goniți din locurile lorŭ, consultară oraclulŭ de la Dodona, care le respunse:

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατουρνίαν εἶαν
Ἠδ' Ἀβοριγενέων Κοτύλην οὗ νᾶσος ὀχεῖται.
Αἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε Φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς Ἀδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. [3])

Pelasgiĭ, fideĭ oraculuĭ, după ce rătăciră multŭ, ajunseră 'n Latiŭ, prădară pe locuitoriĭ Sicilieĭ, copleșiră ț́éra, și, consacrându parte din spolie luĭ Apoline fatidiculŭ, rădicară luĭ Plutone (Dis) unŭ templu, și luĭ Saturnŭ altare. Acésta instituire fu sacrată ca serbătóre anuală sub numele de *Saturnale* [4]).

Cătŭ despre durata serbăriĭ, în timpiĭ ceĭ maĭ vechĭ era limitată la ună singură ḑi, care era ḑiua de 14 din calendele luĭ Ianuariŭ [5]). De cându ênsĕ Iuliu Cesare maĭ adause două ḑile acesteĭ lunĭ, începură a se celebra de la 16. D'aci resultă că vulgulŭ confunda ḑilele: unĭĭ le celebrau după adausulŭ ḑilelorŭ de către Cesare, alțiĭ după vechia datină, cea-a ce făcu sĕ dureze maĭ multe ḑile. Opiniunea generale ênsĕ, adauge Macrobiŭ, admisă la anticĭ, era ca Saturnalele sĕ țină șépte ḑile.

[1]) Eod. loc. cit. apud *Mocrobium*.
[2]) *Varon* cit. apud *Macr.* lib. I, cap. VII *Saturnaliorum*.
[3]) «Mergeți cautân lŭ pămêntulu sat urnianu alŭ Sicilianiloru,
«Séu Cotila Aboriginilorŭ, unde jócă insula,
«Cu carĭ amestecandu-vĕ, tramiteți lui Apoline decima,
«Și capete Iadului (lui Plutone) și tată-sĕŭ oferiți'i ómenĭ. *Diod. Sic.* ap. Macr.
[4]) Saturnaliorum *Macrobii* eod. loc. cit.
[5]) Apud majores nostros Saturnalia die uno ṫniebantur, qui erat a. d. quartumdecimum Kalendas Januarias. — *Macrobii* lib. I, cap. X.

www.digibuc.ro

Ca documinte pentru durata de şépte ţile a serbătorilorŭ luĭ Cronos, e pasagiulŭ acesta alŭ luĭ *Noviu*, distinsŭ scriitorŭ de Atelane:

„*Olim expectata veniunt septem Saturnalia*“ [1]).

Memmius, renăscĕtorulŭ comedieĭ atelane după Noviu şi Pomponiu, ţice asemenea:

„*Nostri mojores velut bene multa instituere hoc optime: a frigore facere summo dies septem Saturnalia!*“ [2]).

Mallius ĕnsĕ arĕtă că ţineaŭ treĭ ţile, cătŭ ţinŭ şi la noĭ serbătorile *Crăciunuluĭ*. „De acea-a, ţice dĕnsulŭ, Augustŭ ordină, în legile'ĭ judiciare, sĕ se ţină treĭ ţile“ [3]).

In cursulŭ acestorŭ ţile, nu se putea face resbelŭ, nicĭ esecuta vr'unŭ criminalŭ condamnatŭ la mórte. Senatulŭ şi tribunalele aveaŭ vacanţiune [4]).

Statua luĭ Saturnŭ era desfăcută de făşiele de lână [5]) cu care era legată în celŭ-l-altŭ timpŭ alŭ anuluĭ. Ca sĕ se pótă sevêrşi supliciele criminale, trebuia sĕ se facă espiaţiunĭ.

Titu Liviu, în istoria sea, pune începutulŭ serbăriĭ Saturnalelorŭ în Roma pe la anĭĭ 256 de la fundarea eĭ, adică cu 496 anĭ înainte de èra chrestină, sub consuliĭ A. Sempronius şi M. Minuciu, cândŭ se rădică ş'unŭ templu în onórea luĭ Saturnu [6]).

Serbătórea, precesă maĭ întâiŭ de sacrificie, ca orĭ-ce *ferĭă* [7]), de libaţiunĭ şi rugĭ, era apoĭ urmată în fiĕ-care casă, ca şi la noĭ astă-ţĭ, d'uă mésă veselă, la care se mâncaŭ victimele sacrificate în onórea ţeniuluĭ patronŭ, mese la care, negreşitŭ, nu eraŭ convivĭ maĭ puţinĭ la numĕrŭ de câtŭ *Graţiele*, treĭ, nicĭ maĭ mulţĭ de câtŭ *Musele*, nouĕ — după cum observă cu ingeniositate Macrobiu că trebuie sĕ fiă de ordinarŭ la unŭ ospĕţŭ cum se cade, în asemenea ocasiunĭ.

[1]) «In sfêrşitŭ sosescŭ cele şépte ţile de Saturnale, atâtŭ de multŭ asceptate.» — *Novius*. apud. *Macr*. ibid. Novius pare-ne a fi Cn. Nevius.

[2]) «Strămoşiĭ nostrĭĭ, intre alte multe lucrurĭ bune, ce instituirĕ, e acésta maĭ cu sémă: că fixară la şépte ţile, cele maĭ gerôse, serbările saturnale». *Macrob*.

[3]) «Unde et Augustus. in legibus judiciariis, triduo servari ferias jussit.»

[4]) Macrobiu, ibid. cap. II.

[5]) De aci s'a luatu proverbulŭ că Deiĭ au picióre de lânĭ» — Deos laneos pedes habere. — *Macr*. cap. VIII, lib. I.

[6]) Titi Livii *Hist*., libro II, cap. XXI, p. 97.

[7]) «*FERIA* a feriendis victimis appellata» — *Festus* voc. «Feria.»

www.digibuc.ro

Caracterisarea Saturnaleloră. — Tăiatulŭ porciloră. — Bună diminéța la moșiŭ-ajunŭ! — Colindele. — Colacii.

Saturnalele eraŭ ḑile grase — *unctae* — cum se esprime *Marțiale* [1]), care ne documentézĕ că de ordinarŭ la Romanĭ, ca și la noĭ Românĭ, pentru aceste ḑile geróse se tăiaŭ *porcĭ*.

Intr'adevĕrŭ, iatĕ ce ḑice acestŭ poetŭ într'ună epigramă a sea, intitulată **porcus**:

«Iste tibi faciet bona Saturnalia **porcus**,
Inter spumantes ilice pastus apros [2]).

Cine nu scie că aḑĭ la noĭ e ună datină vechiă ca, de la 20 ale lunĭĭ, ḑiua sântuluĭ Ignațiu, sĕ se 'ncépă a se tăia porciĭ carĭ aŭ se serve de mâncare în totŭ decursulŭ *dulceluĭ Crăciunuluĭ* séŭ în *Cârnelegĭ* orĭ *Câșlegĭ* — cum se ḑice în limbagiulŭ popularŭ — adică în timpulŭ Carnavalului?

Cum amŭ maĭ ḑisŭ, Saturnalele la 'nceputŭ țineaŭ numaĭ unŭ ḑi [3]); apoĭ, cândŭ ajunserĕ sĕ ție treĭ ḑile [4]), cincĭ [5]), șése [6]) și maĭ în urmă șépte [7]), adevĕrata serbare începea la 14 din Calendele luĭ Ianuariŭ. [8])

Dup'unŭ ospĕțŭ solemnŭ, datŭ în facia templuluĭ luĭ Saturnŭ, *pontifex maximus* proclama serbarea [9]).

Copiiĭ alergaŭ prin totŭ orașiulŭ, pe uliță séŭ din casă în casă, strigândŭ și cântândŭ:

Io Saturnalia!... [10])

Iatĕ în acéstă esclamațiune, în acéstă salutare dată de copiĭ fiă-căreĭ familiĭ, originea salutăriĭ copiilorŭ la noĭ prin espresiunea de:

Bună diminéța la moșiŭ ajunŭ!

[1]) *Marțialis* Epigr. VI, cartea XI.
[2]) Acestŭ porcŭ, nutritŭ cu ghindă între mistrețiĭ spumătorĭ, te va face sĕ petreci bine Saturnalele. *Martialis* epigr LXX, cart. XIV.
[3]) *Macrobiŭ* « Saturn. » lib. I, cap. X.
[4]) *Titu Liviu*, cart. XXII, cap. I.
[5]) *Suetoniu* în « Caligula » cap. XVII.
[6]) *Marțial.* epigr. VI, cart. XI.
[7]) *Macrobiu*, ibidem.
[8]) *Marțial.* cart XIV epig. LXXII.
[9]) Eod. loc. cit. apud. *Macrob.*
[10]) *Marțial.* epigr. II, vers. 5 cart XI. — *Charles Magnin* în «Les origines du theatre moderne» adauge că esistŭ chiarŭ medalie cu inscripțiunea *Io Saturnalia*. — Tom. I, § III, p. 365 not.6. — *Dio*, X. lib. XL, cap. 19. apud eumd.

www.digibuc.ro

Şi aşĭ, după atâtea valurĭ de secule, imnurile şi cânturile saturnale totŭ se maĭ audŭ în Dacia, în nóptea Crăciunuluĭ, sub numele de *colinde*, în care ideia de opulenţă, de abundanţă, de viéţă patriarchalĕ şi religiósă apare amestecată cu ideiele de felicitare, predominante în imnurile ce se cântaŭ de junĭĭ Romanĭ la Calendele ianuarie:

Astă séră'ĭ séra mare,
Florile d'albe;
Séra mare a-luĭ Crăciunŭ,
Florile d'albe:
Noĭ âmblămŭ sĕ colindămŭ
P'astă vreme 'ntunecósà
Pĕ potecă-alunecósă.

Si maĭ în urmă, elemintele religiuniĭ crestine viindŭ sĕ se substituie ideielorŭ şi dogmelorŭ păgâne, baptezulŭ înlocuindŭ libaţiunile, şi sacrificiele de animale făcêndŭ locŭ sacrificielorŭ de producte, adică neîmlăturându-se amintirea ĝeuluĭ productelorŭ — Saturnŭ — auĝimŭ la Românĭ imne-colinde ca acestea:

Voĭ, patru colindătorĭ,
Vĕ alegeţĭ douĭ din voĭ,
Douĭ din voĭ maĭ tinereĭ:
Treceţĭ, mergeţĭ la grădină,
La grădina raiuluĭ:
Rupeţĭ firŭ
De calofirŭ
Şi steble de busuiocŭ;
Treceţĭ, mergeţĭ la fontână,
La isvorulŭ luĭ Iordanŭ:
Muiaţĭ firŭ
De calefirŭ
Şi steble de busuiocŭ,
Ş'apoĭ mergeţĭ colindându,
Douĭ pe urmă bătezându.
Stropiţĭ casă,
Stropiţĭ masă,
Stropiţĭ feçĭ [1])
De coconĭ creţĭ.
Coconĭ creţĭ s'orŭ pomeni
Şi frumosŭ ne-orŭ dărui:
Cu daruriĭ de la părinţĭ,
Cu daruriĭ de vitejiĭ.

[1]) *Feçĭ* în locŭ de *feçie*.

www.digibuc.ro

Stropiţi feçi de fete mari:
Fete mari s'oru pomeni
Şi frumosu ne-oru dărui
Cu mahrămi grele de firu.

Eru cându ajungu la ceĭ bătrâni, cari, prin chiaru etatea loru, aducu aminte datinele şi obiceiurile apucate de la moşi-strămoşi, cântători dicu:

Stropiţi feçi de ceĭ bătrâni:
Bătrâniĭ s'oru pomeni
Şi frumosu ne-oru dărui
C'unu *colaciu* de grâu curatu.
Pe colacu vasulu cu vinu:
Fie ospĕţulu deplinu!..

Iatĕ 'n aceste versuri şi *colaciĭ* pe cari şi 'i împărţiau Cirenieniĭ, şi „*farra coloni*“ despre care vorbesce Ovidiu, şi *libaţiunele* cu vinu în onórea luĭ Saturnu, ospeţulu prescrisu de Macrobiu!

Iatĕ 'n aceste versuri „bucatele presintate Vesteĭ p'unu talerŭ curatŭ“ — cum ne spune totu Ovidiu în pasagiulu citatu deja:

„*Fert missos Vestae pura patella cibos.*“ [1])

Iatĕ începutulu serbăriĭ prin invocarea luĭ Bacchus, căci nu trebuie se uitămu că mai tóte sacrificiele aveau partea loru de „bachanale.“

Iatĕ 'n fine comemoratu ospĕţulu datu după sĕvârşirea ceremonieloru religióse, şi proclamarea serbătoriĭ de către „pontifex maximus.“

Icónele religióse. — Libertatea ce Romaniĭ acordau sclaviloru şi pe care noi o dămu servitoriloru. — Conclusiune.

Statuele luĭ Saturnu au dispărutu, dĕru aĭ serbarea se păstrézĕ 'n parte, şi decĭ în locuru loru avemu icónele care represintă pescorea 'n care se operă ministeriulu incarnaţiuniĭ, érĕ în locuru imneloru profane versetele *Nascerea tea Cristóse.*

Efectu alu religiuniĭ!

In timpulu Saturnaleloru, estrema autoritate şi omnipotinţă ce aveau

[1]) » Pe unu talerŭ curatŭ se presintă Vesteĭ bucatele oferite. » *Ovidii* Fastorum lib VI, vers 306—317.

www.digibuc.ro

Romanii asupra sclavilorŭ era, pentru momentŭ, suspinsă, şi astŭ-felŭ, pe cătŭ duraŭ aceste ḑile de sĕrbătóre, sclavii eraŭ liberi sĕ vorbéscă şi sĕ facă ce le plăcea.

In ḑilele acestei luni, consacrate serbătorilorŭ saturnine, scrise Macrobiu consideraţiunile séle asupră-le. Despre aceste Saturnale se ocupă Marţiale în multe din poesiele séle epigramatice. La dênsele, în fine, voi sĕ facă alusiune şi Oraţiu, care scrise una din cele mai înţepătóre satire, în care se citescŭ aceste versuri adresate luĭ Davus şi 'n care respectulŭ către instituţiunile strămoşiloru e depinsŭ cu atâta putere :

„ . . . .Libertate Decembri,
„Quandoque ita *majores valuerunt*, utere : nara, [1])

Şi 'n timpulŭ acestorŭ serbători, alŭ căroru simbolu şi patronu era Saturnŭ — serbare de egalitate şi primitivă libertate — nu numai că sclavii şedeau la mésă cu stăpânii, dérŭ âncă stăpânii făceaŭ serviciele pe care le 'ndepliniaŭ ei mai nainte: le aduceaŭ de mâncare, îi îngrijiaŭ la mésă şi le permiteaŭ a se 'mbrăca chiaru cu vestmintele lorŭ.

Acéstă datină e şi ea transmisă pênĕ la noi : o vedemŭ în deplina libertate ce se dă servitorilorŭ în cursulŭ celorŭ trei serbători ale Crăciunuluĭ, cea-a ce a devenitŭ unŭ obiceiŭ nestrămutatŭ.

Espirând aceste ḑile de serbători, care la noi sunt trei, începe uă nouă seriă şi unŭ noŭ genŭ de credinţe şi de moravuri, dându locŭ unorŭ nouĭ instituţiunĭ : *Stéua*, *Vicleimulŭ*, *Balurile*, *Brezaia*, după care apoi vine luna luĭ Ianuariŭ, cu nouĭ şi variate datine şi moravurĭ.

Diferitele mistere, mari şi mici — precum ale „*Bunei ḑeiţe*“, ale „*Cererei*“, „*Bachanalele*“ „*Misteriele isiace*“ etc. — diferitele serbări, *Urbane*, *Seculare*, *Cerealele*, *Matronalele*, *Compitalele*, *Floralele*, *Paganalele et* . şi uă mulţime de alte asemenea, oferu unŭ studiŭ nu numai din cele mai frumóse, dérŭ şi din cele mai utile, căci fie-care din ele se găsescŭ, în totalŭ séŭ în parte, conservate la poporulŭ nostru, dup'atâta trecere de timpŭ, şi tóte tindŭ a proba, prin studiarea, espli-

[1])«Folosesce-te de libertatea ce ve e acordata 'n Decembre, fiindu că astŭ-felŭ au voitŭ str abunii noştriĭ : — spune.» *Horatii* satirarum lib. II, satir. VII, vres. IV et sequentibus.

www.digibuc.ro

carea şi compararea lorŭ cu credinţele, datinele, tradiţiunile, moravurile şi instituţiunile esistinte adĭ la noĭ, tóte tindu a proba latina nóstră origine.

La fie-care pasŭ, întâlnimŭ la poporulŭ românescŭ resturile acestorŭ clasice datine, şi 'n unele, chiarŭ în întregimea lorŭ, moravurile şi credinţele anticităţiĭ.

Crăciunulŭ nostru déiŭ, 25 Decembre, e uă serbare din cele maĭ naţionale, după câte dovedirămŭ prin sorginţele ce ne procură clasicitatea.

Crăciunulŭ la Românĭ e 'n acelaşĭ timpŭ uă datină, unu moravŭ, uă instituţiune păgână, latină, naţionalĕ.

Maĭ tóte popórele anticităţiĭ, ca Persiĭ, Egiptenĭĭ, apoĭ Eliniĭ şi, cum vĕdurămŭ, şi Romaniĭ, serbătoriaŭ acéstă ḑi, cu maĭ multe séŭ maĭ puţine ceremoniĭ, tótĕ ênsĕ aducêndŭ omagie, recunoscinţă şi sacrificie divinităţiĭ celeĭ maĭ vechĭ, celeĭ maĭ bune, sub care omulŭ era liberŭ, purŭ, inocinte.

Astŭ-felŭ Persiĭ pentru *Mitra*.

Egiptenĭĭ pentru *Osire*.

Eliniĭ şi Romaniĭ pentru *Saturnu*.

Crestinismulŭ ênsĕ se arétă. Neînsemnata dogmă, care rĕsare într'unulŭ din cele maĭ umile sate din oriinte, se propagă răpede peste tótă lumea de către 12 pescarĭ, săracĭ şi huiduiţiĭ.

Dispreţuită, religiunea crestină persistĕ.

Combătută, remâne falnică.

Apostoliĭ 'ĭ suntŭ persecutaţiĭ, şi dă martirĭ, cu alŭ cărorŭ sânge sigiléză eterna'ĭ durată.

Veritatea şi sublimitatea ĭĭ este 'n fine recunoscută, şi crestiniĭ adoră în ḑiua de 25 Decembre arĕtarea între ómenĭ a „*Fiiului lui Dumneḑeŭ*“ lumina, dreptatea, egalitatea, înfrăţirea, libertatea!

Creştiniĭ, ênsĕ 'n acelaşĭ timpŭ cu sânge latinŭ în ale nóstre vine, aceste moravurĭ ne suntŭ scumpe, ne suntŭ celŭ maĭ ilustru tesaurŭ, ne suntŭ raḑele ce ne luminézŭ originea c'uă dulce aureolă, ne suntŭ sigiliulŭ, semnulŭ de distincţiune alu latinităţiĭ nóstre.

Sĕ nu le uitămŭ, sĕ nu lăsămŭ sĕ se stérgă aceste datine, aceste instituţiunĭ, căcĭ arŭ fi sĕ ni se stingă ênsăşĭ viéţa naţionale.

www.digibuc.ro

BREZAIA

Considerațiuni generale.

Ne placŭ obiceiurile și moravurile poporului nostru, căci, precum amŭ mai disŭ, găsimŭ într'ênsele clasica origine a neamuluĭ românescŭ, pentru că suntŭ documinte prețióse ce ne distingu de tóte națiunile, prin care ni se atestă descendința și puritatea sângeluĭ. Și ne placŭ cu atâtŭ maĭ multŭ, cu câtŭ aceste obiceiurĭ, aceste datine strămoșescĭ suntŭ conservate c'uă fidelitate admirabilĕ, cu acelŭ caracterŭ originale care distinge individualitatea popórelorŭ, cu acelŭ profumŭ suavŭ de vetustate, care ne amintesce atâtea suveniriĭ.

Prin câte n'a trecutŭ Românulŭ, prin ce nevoĭ și prin ce pericule! Câte invasiuniĭ nu s'aŭ strecuratŭ prin daciculŭ pămêntu de sub pólele Carpaților, și cu tóte astea vijeliele ameninţătóre câtŭ de puținŭ aŭ pututŭ clătina dênsele bĕtrâna tulpină a stejaruluĭ latinităţiĭ! Aduși cu simțimiute nobile, cu limbă stăvechiă, cu tradițiuniĭ clasice, cu sânge latinŭ în ânimă, aduși într'unŭ ținutŭ incultŭ, noĭ sciurămŭ sĕ ne păstrămŭ originea și sĕ ne creămŭ uă esistință propriă, românéscă.

De unde scimŭ acestea? Cine ni le dovedesce?

Moravurile, tradițiunile, obiceiurile, instituțiunile sociale, limba, cântecele, portulŭ și tóte cele-l-alte acte din viéța poporuluĭ.

Iatĕ de ce credemŭ utile ca sĕ vorbimu pe câtu vomu putĕ de multŭ despre cele ce se petrecŭ în poporŭ.

Ne propunemŭ a vorbi aci despre *Brezaiă*.

Titlulŭ póte părĕ cam curiosŭ, subiectulŭ cam ușiorŭ pentru ca sĕ pótă forma obiectulŭ unuĭ studiŭ, fiă câtŭ de scurtŭ, câtŭ de incompletŭ. Cu

www.digibuc.ro

tóte astea câte lucruri nu ni se parŭ nouĕ uşióre, pentru că suntemŭ dădaţi cu dênsele, dérŭ care cu tóte astea, comparate cu cele din anticitate, aŭ uă importanţă de necreḑutŭ ! A studia limbele clasice numaĭ spre a înţelege frase eline şi latine, numaĭ spre a ne da unŭ lustru de erudiţiune, acésta nu e de ajunsŭ: pentru noĭ Românii, studiarea tesaurelorŭ clasicităţiĭ este unŭ isvorŭ mare şi nesecatŭ din care ne putemŭ adăpa cu profitŭ, prin a căruĭ gustare putemŭ esplica şi 'nţelege modulŭ nostru d'a simţi, d'a trăi, d'a lucra.

Pe cândŭ *Stéua* şi *Vicleimulu* începŭ sĕ s'aréte séra pe strade, anunţându lumiĭ sfârşitulŭ uneĭ dogme îmbĕtrânite şi nascerea uneĭ credinţe noue, maĭ purĕ, maĭ vigurósă, maĭ perfectă, pororulŭ — care nu'şĭ dă ostenéla sĕ pricépă şi sĕ petrécă în totalitatea sea cu aceste instituţiuniĭ, ce amintescŭ represintaţiunile pieselorŭ numite *mistere* de pe la 'nceputul èreĭ crestine, cum vomu arĕta maĭ la vale poporulŭ simte plăcere s'asculte ţiţitulŭ arcuşiuluĭ unuĭ viorarŭ şi ţăcănitulŭ *Brezaieĭ*. Predilecţiunea sea pentru acestŭ genŭ de spectaculŭ a ajunsŭ proverbială : pĕnĕ şi aḑĭ se repetă în poporŭ anecdota uneĭ femeĭ care 'şĭ certa bărbatulŭ că „a adusŭ în casă *pustiia* de *Stea*, pe cândŭ ea vorbise sĕ vie *sfânta* Brezaiă.“

Dérŭ ce este acéstă Brezaiă şi de unde se află la Românĭ ?

Originea Brezaieĭ şi rudimentele unorŭ asemenea obiceiurĭ la alte popóre. — Marionete. — Păpuşi. — Paieţe.

Primelorŭ încercărĭ ale arteĭ comice li se dă uă anticitate aprópe fabulósă : se pare că de la 'nceputŭ omulŭ simţi uă necesitate naturală d'a rîde şi d'a imita mişcările ridicule, d'a petrece parodiându maĭ întâiŭ animalele şi pasĕrile, apoĭ reproducându diformităţile semenilorŭ seĭ, maĭ cu sémă viţiele care'ĭ apropiaŭ maĭ multŭ de natura bestială.

Pĕnĕ şi astăḑĭ negriĭ din l'Ile-de-France se 'mbracă cu pene şi imită mişcările óre-cărorŭ pasĕrĭ [1]). In interiorele Africeĭ, boa, regele reptilelorŭ, e represintatŭ d'unŭ omŭ vĕrîtŭ într'unŭ sacŭ [2]). Asemenea Camciadaliĭ [3]). Indianiĭ din Noua-Spanià [4]), selbaticiĭ din America septen-

[1]) Milbert. *Voyage à l'Ile-de-France*, 81, p. 13.
[2]) Clapperton. *Second voyage*, t. I, p. 105.
[3]) *Journ. hist. du voy. de.m. Lesseps au Kamtschatka*, p. 101 — 104.
[4]) *Nouv. rel. cont. des voy. dans la Nouv. Esp.* 3 part., p. 168.

www.digibuc.ro

trionalĕ [1]), locuitoriĭ insulelorŭ Aleute [2]), etc. conservă pênĕ aĭĭ urmele primitiveĭ imitaţiunĭ a animalelorŭ.

In Grecia, Satiriĭ, Sileniĭ, Paniĭ, Sirenele şi atâtea alte divinităţĭ representă epoca de transiţiune intre vechia imitaţiune a animalelorŭ şi intre acea-a care imita pe ómenĭ. Din punerea 'n scenă a unorŭ actorĭ muţĭ, ca maimuţa, ursulŭ, cocorulŭ etc., eşi apologulŭ esopicŭ şi drama satirică. D'aci ḑeiĭ Panĭ cu piciórele de capră, Satiriĭ cu capulŭ séŭ cu barba de ţapĭ, şi totŭ felulŭ de Bachanţĭ, jumĕtate ómenĭ şi jumĕtate animale, carĭ esecutaŭ veselele danţurĭ cunoscute dupĕ numele lorŭ.

Unŭ altŭ genŭ de imitaţiune se făcea sub forma pe păpuşĭ séŭ marionete. Teatrulŭ grecŭ le adoptă de la Egiptenĭ [3]). Erodotŭ [4]), descoperindŭ cultulŭ luĭ Bacchus, narézĕ că femeiele purtaŭ în procesiune prin sate statua acestuĭ ḑeŭ, mare ca d'unŭ cotŭ, şi mişcată prin sforĭ. Greciĭ le imitară [5]) şi crestinismulŭ fu nevoitŭ sĕ le adopte cu óre-care transformărĭ. Unŭ hagiŭ narézĕ c'a vĕḑutŭ în biserica Sfântuluĭ-Mormêntŭ de la Ierusalemŭ uă mare cruce care servia 'n ceremoniele sĕptĕmâneĭ marĭ.

Marionetă derivă de la diminutivulŭ numeluĭ *Marion*, Marióră, şi provine de la uă celebră procesiune venetiană, cunoscută sub acestŭ nume.

Aristotele, în cartea sea *despre lume* — περὶ κόσμου [6]) — arétă gradulŭ de perfecţiune la care ajunseseră 'n timpulŭ seŭ păpuşile mişcate cu sfóră, şi are unŭ pasagiŭ în care descrie cum diferitele părţĭ ale corpuluĭ, gâtulŭ, membrele, ochiĭ, esecutaŭ diferite mişcărĭ, întocmaĭ ca uă fiinţă viiă.

De la Grecĭ, aceste spectacule populare trecură la Romanĭ, şi Oraţiŭ pare a constata că 'n timpulŭ seŭ eraŭ unŭ ce comunŭ:

Duceris ut nervis alienis mobile lignum [7])

In fine lumea antică obicinuia ca, la mese séu în ḑile de serbătóre, la ospeţe sĕ aibă diferite specie de caraghioşĭ şi de paieţe, străvestiţĭ în costume curióse, carĭ sĕ distreze pe conmesenĭ.

1) Cook, *trois. voy.*, t. 3., p. 69.
2) L. Choris. *Voy. pitt. autor du monde*: les Aléoutiennes., p. 9.
3) Athen., lib. I, p. 19. E.—Eustath., p. 457, 35, sequ.
4) Herodot., lib. II cap. 107.
5) Lucian., *De Syria dea*, par. 16.
6) Cap. VI, lib. c. d. p. 1217, ed. 1597.
7) Horat., lib. II, sat. 7, vers. 82.

www.digibuc.ro

Incepêndŭ cu literatura indiană, găsimŭ că, în poema *Ramaiana*, Sita are pe lângă sine uă paiaţă care'ĭ descrie calităţile curtesanilorŭ. Erasmŭ [1]) susţine c'acéstă tradiţiune amintesce pe Vulcanŭ, care juca în Olimpŭ rolulŭ de bufone alŭ ḑeilorŭ, din causa diformităţiĭ corporale ş'a urîciuniĭ figureĭ séle.

Aceste treĭ sorginţĭ — imitaţiunea animalelorŭ şi ridiculelorŭ umane, marionetele, şi paiaţele din timpulŭ serbătorilorŭ — suntŭ originea *Brezaieĭ nóstre*.

Etimologia cuvêntuluĭ „Brezaiă.“

In cea-ace privesce numele de Brezaiă, mărturimŭ că nu'lŭ putemŭ deriva nicĭ de la verbulŭ elinŭ βρόω, βρόσω, nicĭ de la latinulŭ *præsalire* de unde *præsul*, conducĕtorele *Salilŏrŭ* instituiţĭ de Numa Pompiliŭ [2]). Acéstă ḑicere se pare a fi maĭ curêndŭ de origine traca şi 'nsemnéză *pestriţŭ*, *brézŭ*.

Afară de ḑicerea *brézŭ*, *brezoiŭ* etc. în ţéră la noĭ suntŭ maĭ multe c mune numite Bréza, Brezescĭ, Brezeniĭ, Brezoieniĭ, etc.

Joculŭ Brezaieĭ. — Amintirĭ despre alte asemenea obiceiurĭ la Elini şi Romani. — Conclusiune.

De la prima ḑi a Crăciunuluĭ, se vede 'n satele române jucându unŭ omŭ învĕluitŭ într'uă manta lungă séŭ într'uă zeghiă, şi împodobitŭ cu multĭme de basmale, panglice şi florĭ de diferite colorĭ, adică împestriţatŭ, de unde proverbulŭ „par'că eştĭ uă Brezaiă“ adresatŭ femeielor gătite cu esagerare şi cu panglice séŭ florĭ de diferite nuanţe.

Individulŭ pórtă unŭ capŭ de animalŭ cu botŭ, séŭ de pasere, cu ciocŭ, pe care, printr'uă sfóră ce ţine 'n mână, îlŭ face sĕ se misce şi sĕ clănţănéscă ca barza. In casulŭ d'întâiu, represintă uă capră, unŭ ţapŭ, unŭ lupŭ, etc.: în celŭ d'alŭ douilea unŭ cocorŭ, unŭ cocoşiŭ, unŭ păunŭ, etc.

Astŭ-felŭ străvestitŭ, individulu-paiaţă jócă şi'şĭ moduléză mişcările botuluĭ séŭ cioculuĭ după cânteculŭ unuĭ bĕtrânŭ viorarŭ, care recită óre-

[1]) *Elogiulu Nebunieĭ*.
[2]) Cicero in *De div.* lib. I, cap. 26 et. lib. II, cap. 66.

www.digibuc.ro

care versurĭ lascive şi, amintindŭ imitaţiunea animalelorŭ, repetă adesea:

Brezăiţa moşiului
Pe códa *cocoşiuluĭ!*

Mergêndŭ din casă 'n casă, alergândŭ după copiĭ, alegându-se de ómenĭ şi de femeĭ, séŭ spre a le imita gesturile séŭ spre a le parodia vocea, rîsulŭ şi figura, Brezaia ţine la ţéră, şi 'n specia la munte, loculuĭ teatruluĭ. balurilorŭ, Vicleimuluĭ şi tutorŭ spectaclelorŭ din oraşie, prelungindŭ sgomotósele'ĭ comicărĭ în totŭ timpulŭ carnavaluluĭ.

Cercetândŭ bine acestŭ primitivŭ germene alŭ drameĭ populare, vedemŭ concentratŭ într'ênsulŭ uă mulţime de alte obiceiurĭ, pe care le găsimŭ la Elinĭ şi la Romanĭ. De esemplu, totŭ în felulŭ Brezaieĭ se străvestiaŭ aceia carĭ cântaŭ versurĭ satirice 'n contra generarilorŭ ce repurtaŭ vr'unŭ triumfŭ, învĕlindu-se cu pieĭ de iedŭ şi puindu'şĭ în capŭ căciulĭ ţuguiate séŭ coifure cu pĕrŭ lungŭ şi sbârlitŭ [1]) spre a nu fi cunoscuţĭ de superiorĭ lorŭ pe carĭ îĭ batjocoriaŭ. Totŭ de acestŭ genŭ, totŭ uă speciă de Brezaiă eraŭ şi femeiele Citeria şi Petreia, ce se vedeaŭ la procesiunile romane, pe carĭ Catone le califică astŭ-felŭ: „*effigies quædam arguta et loquax ridiculi gratia*“ [2]). In Brezaiă, maĭ găsimŭ póte şi ore-care amintirĭ vage despre danţurile cunoscute la Grecĭ sub numele de *Cocorulŭ, Soimulŭ, Bufniţa şi Cucuvaia* [3]).

Orĭ-cum arŭ fi, acéstă tradiţională petrecere este uă vechiă ereditate conservată inalterată, cu caracteru'ĭ nepretenţiosŭ şi necioplitŭ, prin urmare cu atâtŭ maĭ curiósă şi maĭ importantĕ pentru a puté ofere materiă unuĭ studiŭ maĭ lungŭ.

Terminândŭ, vomŭ repeta că 'n poporulŭ nostru daco-romanŭ se găsescŭ mulţime de moravurĭ de genulŭ acesta, care, pentru fala şi originalitatea nóstră naţionalĕ, amŭ dori ca toţĭ sĕ le susţie şi 'ncurageze în locŭ d'a le denigra sub uşiorulŭ pretestŭ d'a le 'nlocui c'ua falsă civilisaţiune. Căcĭ, celŭ puţinŭ noĭ personalŭ, preferimŭ ieresurile şi suvenirile păgâne de câtŭ petrecerile scandalóse şi imorale ale rafinărĭĭ moderne.

1) Dion. Halicarn. lib. VII, cap. 74.
2) In Fest. voc. *Petreia* et *Citeria*.
3) Poll., lib. IV, cap. 14. - Athen., lib. XIV.

www.digibuc.ro

BALURILE.

Balurile nu mai potŭ înflori. — Comparaţiunea lui Voltaire. — Etimologia cuvêntului „balŭ.“ — Primulŭ balŭ menţionatŭ de istoriă. — Istoriculŭ balurilorŭ. — Caterina de Medicis şi Augustŭ.

Déca perióda anuluĭ cunoscută sub numele de *Carnavalŭ*, şi de porŏ ḑisă *Dulcele Crăciunuluĭ*, *Câslegĭ* séŭ *Cârnelegĭ* [1]), ofere vieţiĭ familiare unŭ lungŭ şi închisŭ repausŭ — pe care véra totŭ-dé-una îlŭ răpesce, sătenilorŭ prin cultura câmpuluĭ, orăşenilorŭ prin ispita numeróselorŭ grădiniĭ ce populéză oraşele şi maĭ cu deosebire capitala — nu e maĭ puţinŭ adevěratŭ c'uă parte din societate a imaginatŭ încă din vechime unŭ curiosŭ miḑlocŭ, prin care sĕ 'şĭ pótă omorî timpulŭ şi, privindu'şĭ fórte desŭ fundulŭ pungiĭ, totŭ-dé-una se pérdă, fără ca vr'uă dată sĕ profite.

Vremŭ sĕ vorbimŭ despre baluriĭ, făr' a avé pretensiunea ca observaţiunile nóstre se aibă cea maĭ mică influinţă asupra celorŭ ce 'şĭ voru arunca privirile asupra acestorŭ rândurĭ. Vremŭ sĕ vorbimŭ despre balurile mascate séŭ costumate, care forméză petrecerile de predilecţiune ale carnavaluluĭ, la noĭ ca 'n tóte ţĕrile, séŭ maĭ bine la noĭ maĭ rĕŭ póte de câtŭ în tóte ţerile de unde amŭ adoptatŭ acestŭ curiosŭ soiŭ de parodiare a demnităţiĭ ş'a seriosităţiĭ vieţiĭ umane.

Póte că vederile nóstre suntŭ greşite, ênsĕ scomotósele pètrecerĭ ce se vĕḑŭ maĭ cu sémă 'n Italia, în decursulŭ carnavaluluĭ, şi maĭ alesŭ balurile mascate, aŭ degeneratŭ din ḑi în ḑi maĭ multŭ, şi încă pênĕ acolo, în câtŭ în ḑilele nóstre parŭ a nu fi tocmaĭ în armoniă cu moravurile epoceĭ.

[1]) Termenŭ usitatŭ maĭ cu sémă la ţeră.

www.digibuc.ro

S'a constatatŭ că consecinţele lorŭ suntŭ departe d'a fi utile, şi astfelŭ nicĭ c'arŭ fi ceva imposibile sĕ le vedemŭ devenindŭ uă tradiţiune muribundă, la a căreĭ îmormêntare ómeniĭ bine cugetătorĭ nu vorŭ vĕrsa nicĭ cea maĭ ascunsă lacrimă.

A trecutŭ cavalerismulŭ şi timpiĭ de sburdălniciă : lumea aḑĭ e maĭ puţinŭ poetă şi maĭ multŭ egoistă.

Loculuĭ spontaneităţiĭ l'a luatŭ recele calculŭ.

Nu : balurile 'n ḑilele nóstre nu maĭ potŭ înflori.

Pe d'uă parte luxulŭ astă-ḑĭ costă pré scumpŭ, ca lumea sĕ 'şĭ verse sudórea muncĭĭ pentru a'lŭ duce la balŭ, érŭ pe d'alta pasiunile în seclulŭ alŭ XIX-lea nu maĭ potŭ nicĭ ameţi capetele, nicĭ esalta ânimele.

A sburatŭ secululuĭ de aurŭ, a trecutŭ epoca de splendóre a acestuĭ scomotosŭ obiceiŭ : cele ce ne-aŭ maĭ rĕmasŭ aḑĭ nu suntŭ de câtŭ parodia celorŭ ce craŭ uă-dată. Aŭ dispărutŭ de multŭ aniĭ în carĭ Voltaire compara lumea c'unŭ mare balŭ :

Lumea este unŭ balŭ mare
Unde nebuniĭ mascaţĭ,
Cu titlurĭ de *eminińţă* şi *d'alteţă* îngâmfaţĭ,
Credŭ că 'şĭ potŭ îmbla persóna şi 'njosirea înălţa.

Şi fiindŭ că balurile 'n ḑiua de aḑĭ — celŭ puţinŭ la noĭ — nu cam suntĕ în stare a face multŭ scomotŭ şa se distinge prin *alteţe* şi *eminińţe*, fiă chiarŭ şi mascate, ne vomŭ sili a da maĭ multŭ câte-va notiţe despre istoriculŭ balurilorŭ, maĭ alesŭ în Francia şi 'n Italia.

Etimologia cuvêntuluĭ *balĭ* e maĭ inocinte de câtŭ petrecerea ce aḑĭ se desemnă sub acestŭ nume.

Cuvêntulŭ *balŭ*, derivatŭ de la elinulŭ βάλλω séŭ βαλλίζω — *a sări*, *a danţa*, de unde şi Italianiĭ aŭ păstratŭ verbulŭ *ballare* — n'arŭ însemna de câtŭ uă adunare de bărbaţĭ şi de femeĭ cu scopulŭ d'a danţa.

Oriĭ-cine scie că 'n ḑilele nóstre destinaţiunea acestorŭ întruniriĭ e cu totulŭ alta şi c'adesea inocintea amusare se înlocuiesce cu indecinte intrige amoróse şi, pênĕ 'n fine, cu nedemne orgiĭ.

Celŭ d'âńtâiŭ balŭ propriŭ ḑisŭ, despre care se face menţiune 'n istoriă, d. E. G. de Monglave [1]) ne spune c'a fostŭ celŭ care se dete 'n

[1]) «Dictionnaire de la conversation et de la lecture.»

www.digibuc.ro

1385 la Amiens, cu ocasiunea căsătoriei lui Carol VI cu Isabela de Bavaria.

După doui-spre-dece ani, acelaşi principe, însănătoşitu dintr'una lungă bólă mintală, avu sĕ jóce unu tristu rolu la unu balu costumatu din ospelulu Regineĭ-Albe. Intrase cu patru din seniorii sei, îmbrăcaţi ca sĕlbateci şi pe carĭ îi ţinea 'n lanţu. Ducele de Orleans, fratele regelui, din nebăgare de sémă s'apropriă c'una lumînare de costumele lorŭ unse cu smólă şi pĕcură, îi aprinse, focului se propagă, şi maĭ tótă sala balului fu coprinsă de flacărĭ. Numaĭ presinţa de spiritu a ducesei de Berry scăpă pe rege: ea stinse focului cu trena, învĕlindu'lu în pólele rochiei séle. Ceĭ patru tovarăşi aĭ monarchului perirĕ d'una mórte maĭ sĕlbatecă de câtu costumele lorŭ fatale, şi elŭ căḑu din nuoŭ în vechileĭ accese de smintélă.

Acéstă nenorocită scenă făcu ca gustulu pentru balurĭ sĕ se răcéscă în Francia.

Numaĭ esemplele date de Italia îlu putură reanima maĭ târḑiu.

In trecerea sea pe la Milan, Carol VIII asistă 'n anulu 1500 la unu balu în care figura, între alţiĭ, cardinaliĭ Saint-Severin şi Narbonne.

La 1562, părinţiĭ conciliului de la Trento îşĭ inaugurară întrunirile iéraşĭ printr'unu balu.

Suirea la tronu a Caterinei de Medicis naţionalisă 'n Francia balulu mascatu. Astuţiósa 'ĭ politică cerea ca din aceste petrecerĭ sĕ facă unu locu de spionagiu şi sĕ se serve de dênsele ca d'unu miḑlocu fórte eficace pentru ajungerea scopuriloru séle, întocmaĭ precum uă dinióră Augustu din teatrurĭ făcea pe timpulu seu uă armă politică.

Şi fiindu că menţionarămu de dênsulu, permită-ni-se, ca digresiune, se răsfoimu pagina cam uitată a dulceĭ clasicităţi şi 'n trécĕtu sĕ spunemu ceva despre bĕtrînulu Augustu, de şi póte c'acésta hotărîre s'arŭ păré multora cam curiósă, maĭ alesu c' aceste linie pórtă titlulu *despre balurĭ*.

Încă de la 'nceputulu èreĭ crestine, mascele erau în mare preţu, graţiă arteĭ perfecţionate a *pantomimiloru*, carĭ represintaŭ la Roma

www.digibuc.ro

diferite piese teatrale [1]). Augustŭ, în dorinţa d'a puté da aceiaşĭ limbă, aceleaşĭ ideĭ, aceleaşĭ simţiminte ş'aceleaşĭ plăcerĭ [2]) unuĭ imperiŭ atâtŭ de întinsŭ şi compusŭ d'atâtea naţionalităţĭ diferite, favorisâ pe câtŭ putu *pantomimele şi mascele mute* [3]), careĭ serviaŭ de minune scopurile politice, şi le 'ncuragiâ maĭ multŭ de câtŭ orĭ-ce alte spectacule, la care alerga ca coprinsă de farmecŭ imensa poporaţiune a vecheĭ Rome, acumulată 'n valurĭ întregĭ de curioşĭ de prin tótă lumea romană.

Ş'avea şi dreptate : *pantomimele* eraŭ unŭ spectaculŭ multŭ maĭ umanŭ de câtŭ acelea ce cu oróre se puteaŭ găsi în circurĭ.

Pe d'uă parte crea artea, pe d'alta făcea a se părăsi uitărĭ cruḑimea.

Şi, ca poporulŭ sĕ fiă şi maĭ captivatŭ, comedia şi tragedia se retraseră, făcêndŭ locŭ *baletelorŭ* pantomimice, de ordinarŭ mascate — începutŭ verginu alŭ indecintelorŭ cancane din timpurile nóstre — şi pe care le vomŭ vedé re'nviindu în Francia sub Ludovic XIV.

De la Augustŭ pênĕ la Caterina de Medicis, trebui se trécă aprópe şése secule, pentru ca despota strănepótă sĕ imite pe despotulŭ strămoşiŭ în ajungerea ţinteĭ séle politice, prin miḑlocŭlŭ *masceloră*.

Urmarea istoriculuĭ balurilorŭ. — Soḑétórea. — Ludovic XIV. — Balurile matinale. Balulŭ Opereĭ şi estravaganţele luĭ. — Balurile parisiane. — Balurile italiane şi biserica papale.

Balurile 'n Francia se 'mulţirĭ sub Enric IV, éru sub Ludovic XIV furĕ unŭ momentŭ eclipsate de pompósele danţărĭ ale *baletelorŭ*, ca şi cum marele monarchŭ arŭ fi vrutu sĕ nu remâie maĭ pe josŭ de fericitulŭ în pace Augustŭ alu timpuluĭ anticŭ.

Cele maĭ vechĭ ênsĕ şi maĭ originale baluri în Francia furĕ aşia numitele *baluri de ţéră*.

Asemenea serbărĭ populare esistu maĭ la tóte naţiunile.

In totŭ-dé-una obositŭ ţĕranĭ s'aŭ adunatŭ, în ḑilele de serbătóre, împrejurulŭ unuĭ veselŭ arcuşiŭ séŭ alu uneĭ cobze dogite, învêrtindŭ uă horă séŭ unŭ danţŭ, ca sĕ maĭ uite, în alte ţérĭ asprimea domnirĭĭ

[1]) Lucian in *De Saltat.* cap. 63, 70 et alibi.
[2]) Martial în *De Spectaculis*, epigr. 3 et Suetonius în *August.* cap. 43.
[3]) Lucian cap. 63. în *de Saltat.*

www.digibuc.ro

călugărescĭ şi tirania senioreluĭ, érĕ la noĭ greutatea dărilorŭ, împilarea ciocoilorŭ ş'amarulŭ grijelorŭ.

Aceste baluri de ţéră amŭ puté ţice că coincidŭ la noĭ cu acele străvestirĭ şi gluţeme petrecerĭ, despre care amintirămŭ maĭ susŭ.

In asemenea petrecerĭ, partea comică are rolulŭ proponderante. Astfelŭ păcăliciĭ românĭ — ca şi tradiţionaliĭ *satirĭ* aĭ strămoşilorŭ — cutreieră ţinutulŭ jucândŭ, după sunetulŭ vióreĭ, marea păpuşiă de lemnŭ, care se numesce *Brezaiă*, şi cântândŭ'ĭ, p'uă ariă nu puţinŭ caraghiósă, cuplete pe care numaĭ nesce urechĭ puţinŭ scrupulóse le-arŭ puté asculta. Acéstă instituţiune e fórte vechiă ş'o vedemŭ în Grecia antică, ca şi la Romanĭ, precum arĕtarămŭ.

Balulŭ sătĕnuluĭ românŭ e *Şedĕtórea*, unde bĕtrânele narézĕ basme, interpretă visurĭ, vorbescŭ despre *Smeĭ*, *Iele*, *Lipiturĕ*, *Miédă-nópte* etc, şi recită balade, anecdote séŭ eveniminte întêmplate uă-diniórĕ în satŭ, în ţinutŭ, în ţéră, pe cândŭ în timpulŭ acesta tineriĭ şi tinerele séŭ lucrézĕ, séŭ se jócă d'a *âncluşiĭ-învîrteguşiĭ*, *cu aţa*, *d'a feţile*, etc.

Intr' unŭ cuvêntŭ, *şedĕtórea* e loculŭ de întrunire a căruĭ însemnătate o dovedesce faptulŭ că printr' ênsa se transmite şi se perpetuă tradiţiunea.

Deosebirea e de bună sémă mare, şi numirea de *balŭ* nicĭ nu s'arŭ puté aplica acestorŭ petrecerĭ, de cătŭ în celŭ maĭ impropriŭ sensŭ.

Reveniudŭ la Francia, trebuie sĕ spunemŭ că 'ntre cele maĭ plăcute baluri suntŭ *balurile de diminéţa*, *balurile matinale*, care s'aŭ făcutŭ renumite 'n Paris.

„E peste putinţă — ţice Emil de Girardin — sĕ veţĭ ceva maĭ frumosŭ de cătŭ unŭ balŭ de diminéţa. Bieţiĭ provincialĭ îşĭ închipuiescŭ c'aŭ vĕţutŭ Parisulŭ, şi eĭ n'aŭ asistatŭ la nicĭ unŭ balŭ de diminéţa, datŭ la vr'uă mare dámă străină. Acolo trebuie sĕ mérgă cine-va spre a studia Parisulŭ şi Parisianĭ.“

Cavalerulŭ de Boulon concepu pentru prima órĕ ideia balurilorŭ mascate. Tótă curtea merse la cele d'âutâiŭ represintaţiunĭ: ênsuşĭ regintele venia p'uă uşiă particulară, eşindŭ de la celebrele'ĭ cine.

Câţĭ-va gentilomĭ lăudară şi susţinură mascele de la balulŭ opereĭ, şi

www.digibuc.ro

în 8 Ianuariŭ 1813, Ludovic alŭ XIV acordâ numaĭ academieĭ séle regale de musică privilegiulŭ baluriloru mascate. „In acele momente, observă cu destulŭ spiritŭ d. Stropp [1]), Ludovic alŭ XIV avea lângă dênsulŭ pe d-na Maintenon şi pe confesorele sĕŭ Le Tellier.“

Fiindŭ că e vorba de Ludovic XIV, iatĕ uă anecdota despre dênsulŭ:

Monarchuluĭ îĭ plăcea sĕ visiteze câte uă-dată balurile incognito. Unŭ preşedinte îşĭ mărita féta, şi, cu acea ocasiune, dedese unŭ balŭ. Regele merse cu treĭ trăsurĭ pline de dómne şi de seniorĭ aĭ curţiĭ, şi cu numeroşi servitorĭ în livrele cenuşiu, spre a nu fi cunoscuţi. De şi la ora 1 după meḑlulu nopţiĭ, gendarmiĭ cerură bilete şi, nedându-li-se, îĭ opriră d'a intra. Atunci regele riḑêndŭ ordină sĕ se dea focŭ saleĭ de la uşiă: servitoriĭ şi 'ncepeaŭ sĕ esecute ordinele, cândŭ preşedintele deschise tóte intrările, închipuindu'şĭ de bună sémă că numaĭ nesce persóne însemnate ş'arŭ fi pututŭ permite uă faptă atâtŭ de cutezătóre.

Toţi intrară, şi balulŭ rĕmase plinŭ de fiorĭ. cândŭ vĕḑu uă cétă de 12 măscĭ, bine 'mbrăcate, ţiindŭ într'uă mână sabia şi 'n cea-l-altă uă faclă.

D. de Louvois, care era dintr'aĭ regeluĭ, chiămâ la uă parte pe preşedinte şi, luându'şĭ masca, îĭ spuse că dintre toţi elŭ era celŭ maĭ micŭ la gradu. Atunci preşedintele se grăbi s'aducă mese întregi de cofeturĭ şi prăjiturĭ, dérŭ.... domnisóra de Montpensier le dete cu piciorulu şi le răsipi prin tótă sala.

Comentariele lăsămŭ sarcina lectoriloru d'a şi-le face singurĭ.

Uă ordonanţă creâ definitivŭ în Francia, la 1715, *balulŭ Opereĭ*. Acestŭ începutŭ avu mare succesu în Paris şi d'aci se introduse prin tóte capitalele stateloru europene şi într'uă parte mică din Asia.

Âncă de la începutulŭ secluluĭ XVIII, balulŭ deveni locŭlŭ unde maĭ tótă lumea alerga sĕ'şĭ ţérḑa timpulŭ.

Orĭ-ce evenimentu fericitu, atâtu în viéţa familiara, câtŭ şi'n afacerile publice, se celebra prin baluriĭ.

Disensiunile politice făcură ca regimele baluriloru se se întăréscă şi maĭ multŭ.

Revoluţiunea din 1789 suprese balurile, éra cei ce'ĭ eraŭ inamicĭ,

[1]) *Revue d'orient* din 11 Februariŭ 1872.

www.digibuc.ro

uitându c'uă nemilósă uşiurinţa perderile ce familiele lorŭ suferiseră, danţară, ca să ţicemŭ aşia, pe morminte, în acele *baluri ale victimelorŭ*, în care nimenĭ nu era admisŭ déca n'avea celŭ puţinŭ uă rudă decapitată pe eşiafodŭ.

Consulatulu redeschise balurile mascate ale operei, în alŭ VIII-lea anŭ, admiţêndŭ numaĭ domine şi haine negre şi nepermiţêndŭ danţulŭ. Cându joculŭ vru sĕ se strecóre, ajunse tréba pênĕ la pĕruiélă.

Atuncĭ se inventară costumele cu capete pocite, care represintaŭ în parodiă persóne cunoscute: capete schimonosite pe nisce corpurĭ micĭ şi 'mlădióse.

Apoĭ veniră deosebitele străvestirĭ în *păstoriţe*, în *naiade*, în *bacante*, în *porumbiţe*, în *ţeĭ*, în *leĭ*, în *urşĭ albĭ* séŭ *negri*, în *Salahorĭ*, în *Arlechinĭ*, în *Sicarzĭ*, în *Polichinelĭ* şi 'n *Pierroţĭ*.

Ce eraŭ aceste din urmă personagie? Nimicŭ altŭ de câtŭ tipurĭ de comediă, aduse 'n baluri spre a le da óre-care originalitate.

Salahorii eraŭ nisce muncitorĭ cu ţiua pentru scóterea lemnelorŭ din pădurĭ, formându uă corporaţiune pusă sub jurisdicţiunea primaruluĭ de Paris şi rĕmaşĭ celebriĭ prin deliciósele desemnurĭ ale luĭ Gavarni.

Arlechinii eraŭ tipulŭ, personificaţiunea junimiĭ, cu tótă amabilitatea şi nepĕsarea sea: unŭ felŭ de *Paiaţe*, maĭ graţióse de câtŭ ale nóstre, cu costumulŭ strimtŭ şi cusutŭ din miĭ de petece de diferite colorĭ.

Şicard este inventatorele cancanuluĭ, romantismulŭ danţuluĭ. Născutŭ în epoca în care tótă Francia era romantică, lumea îlŭ găsi cu *şic* şi'ĭ dete numele de *Şicard*. Costumulŭ i-se compunea din cisme lungĭ, eşarpă cu sabiă, cămaşiă colorată, cască fără visieră, c'uă fórte lungă pénă la pĕlăriă şi cu mânuşĭ de gendarmŭ.

Polichinel represinta pe vestitulŭ Polichinel a căruĭ domniă fu lungă şi gloriósă, dérŭ care aţĭ nu maĭ domnesce de câtŭ în rafturile prăvălielorŭ de păpuşĭ, şi care, viindŭ din Italia, nu'şĭ puse de câtŭ în Francia uă pĕlăriă pe crescetŭ, uă cocóşiă în peptŭ şi una 'n spate.

In fine *Pierrot* era tipulŭ vechieĭ comediĭ italiane şi francese, pe care publiculŭ îlŭ saluta totŭ-dé-una cu hohote de rîsŭ.

Republica şi imperiulŭ francese vĕdură vitezĭ rĕsboiuiciĭ, eşiţĭ în

www.digibuc.ro

cea mai mare parte din poporŭ, uitându'şĭ — în rarele şi scurtele intervale ale păcĭĭ, adesea chiarŭ între douĕ victorĭĭ — uitându'şĭ onorile bătăliloru în mijlocŭlŭ plăcerilorŭ din balurĭ [1]).

In 2 Iuliŭ 1810. câte-va lunĭ după căsătoria luĭ Napoleon cu Maria-Luisa, ambasadorele Austrieĭ, Schwartzemberg, dete uă măréţă serbare archiduceseĭ. In mijlocŭlŭ strălucirĭĭ balulŭĭ, isbucni unŭ incendiŭ: marea sală fu numaĭ-de-cât consumată de flacărĭ, imperatricea părăsi locŭlŭ de oróre şi numaĭ împĕratulŭ remase pênĕ la finitulŭ stingerĭĭ.

Sub Restauraţiune, balurile de véră re'ncepură, visitate de numeroşĭ comercianţĭ cu drăgălaşiĭ copiĭ şi fidelele lorŭ soţiĭ, de simţitórele grisete şi de poporaţiunea întregulŭĭ Paris, cândŭ în strada Tivoli, cândŭ la Marboeuf, la Ile-d'Amour, la Delta şi 'n fine la Chaumière şi 'n balulŭ Sigilielorŭ, *bal de Sceaux*.

In timpurile nóstre Parisulŭ, în totŭ cursulŭ iernĭĭ, bâjbâie de numerósele'ĭ balurĭ, începêndŭ de la Mabille, Chateau-Rouge, Asnières şi Enghien, pênĕ la cele din urmă balurĭ de pe la bariere, unde militarulŭ şi civilĭĭ de ambele sexe fraterniséză între câte-va pahare de bĕuturĭ spumóse, care pênĕ în cele din urmă isbutescŭ a stabili armonia între capete.

Danţulŭ e permisŭ, dérŭ — ca şi la noĭ — óre pentru danţŭ merge lumea la balŭ?

Salele de la Saint-Honoré şi Chausseé-d'Antin nu suntu nicĭ de cum maĭ preferate de câtŭ numerósele cafenele, unde, ca şi la balurĭ, se potŭ face libaţiunĭ în bună voie, cândŭ ţeiţa *Ananghi* nu îndrăgesce pe veseliĭ muritorĭ, căcĭ nu în alte ocasiunĭ a luatŭ nascere cânteculŭ:

Viéţa'ĭ dulce, viéţa'ĭ bună,
«Cândŭ în punga aurŭ sună!

Intre inumerabilele balurĭ, cărora spiritulŭ espansivŭ şi inventatore alŭ Francesilorŭ le-a datŭ uă atâtŭ de curiósă rafinare, trebuie sĕ menţionămŭ balurile actriceloru şi balurile artistelorŭ, unde visitatorĭĭ nu s'admitŭ de câtŭ îmbrăcaţĭ în costumŭ orientale, unde nu se bea de câtŭ haciş şi nu se fumézŭ de câtŭ tutunŭ de Smirna în nerghelele africane: balurile scomotóse de la Jardin-d'Hiver; balurile de pe la Valentino şi

(1). E. G. de Monglave.

www.digibuc.ro

Salon-de-Mars pentru croitoraşĭ, cismăraşĭ, modiste etc.; balurile gardistilorŭ municipalĭ; ale spălătoriţelorŭ, dup'alegerea reginei lorŭ; ale măcelarilorŭ; ale grădinarilorŭ, pline de florĭ; în fine ale sacagiilorŭ, unde nu apa, ci vinulŭ curge ca gârla.

Tóte aceste balurĭ scomotóse — care în seclulŭ alŭ XIV ţineau maĭ multŭ de patru luni — nu se maĭ sfîrşescŭ câtŭ ţine iérna, şi se dauŭ pretutindenĭ, maĭ în tóte cârciumele parisiane, unde vinulŭ e atâtŭ de acru, musica atâtŭ de discordantĕ şi societatea atâtŭ de stranie.

Ce vomŭ maĭ ḑice despre Italia, şi 'n genere despre carnavalulŭ din Roma şi Veneţia, atâtŭ de renumitŭ şi cu atâta aviditate imitatŭ prin capitalele marei peninsule?

Biserica papale, acum ua sută de anĭ, opria cu severitate pe orĭ-ce bunu creştinŭ d'a visita balurile, în câtŭ fâcu pe lume sĕ cadă în ceal-altă estremitate.

Pe basa canonului 53 alu conciliuluĭ de la Laodicea, ţinutŭ sub papa Silvestru, interḑicêndu orĭ-carui crestinŭ d'a juca chiarŭ la nunţĭ — cea-a ce era imposibile — biserica romană escitâ atâtŭ de multŭ curiositatea, în câtu escesele ei o silirĕ a scrie chiarŭ tratate în contra balurilorŭ, teatrelorŭ şi petrecerilorŭ din carnavalŭ.

Dérŭ tóte 'n zadaru!

Nicĭ *Deuteronomulŭ*, cu preceptulu sĕŭ „*non inductur mulier veste virili, nec vir utetur veste femínea*„ — femeia sĕ nu se îmbrace în haiuă bărbătéscă, nicĭ bărbatulŭ sĕ nu întrebuinţeze haină de femeiă — nicĭ cuvintele luĭ St. Tommaso, nicĭ autoritatea sinódelorŭ, nicĭ a luĭ Tertulianŭ, nicĭ a pontificilorŭ [1]) nu maĭ aveauŭ valóre!

Tóte clasele sociale de ambele sexe mergeauŭ sĕ împodobéscă, cu numĕrulŭ lorŭ, originalulŭ spectaculŭ alŭ baluriloru ş'alŭ nebunelorŭ petrecerĭ din carnavalŭ.

Biserica, veḑêndu'şĭ ordinele disprețuite, căta din ce în ce sĕ 'şĭ rĕsbune, şi poporaţiunea fu redusă la culmea desgustuluĭ.

Atuncĭ, spre a o face se se crédă fericită, autoritatea sacerdotale încuragia, pe sub mână, aceleaşĭ petrecerĭ pe care le excera, trâmiţêndu

[1]) «Trattato de giochi e divertimenti etc,» 1768. Roma.

www.digibuc.ro

la ele sbiriĭ şi iesuiţiĭ seĭ, îmbrăcaţĭ tiptilŭ, şi spióne sub masca de cergiătóre.

Acéstă mĕsură făcu ca carnavalulŭ sĕ decadă, şi adĭ, în locŭlŭ aleseĭ societăţĭ romane, care făcea podóba de căpeteniă a acestoru tradiţionale serbărĭ, unde apăreaŭ splendide costume ce represintaŭ pe Neptunŭ séŭ pe Albano, nu se întâlnescu adesea de câtŭ femeĭ de rêndŭ, cu mânele câtŭ buştéculŭ, şi c'uă mască care lasă a li se vedé rumenéla artificiale a obrazuluĭ.

Ensĕ . . . disertaţiunea devine pré lungă, şi cititorele nerăbdătorŭ e aprópe s'o arunce din mână, întrebându-ne: — dérŭ la noĭ cum e ?

La acéstă întrebare respunsulŭ nu póte întârdia.

Importanţa caracterisărĭĭ balurilorŭ. — Balurile din Bucurescĭ. — Tinerimea de ambele sexe din capitalĕ. — Ce se póte găsi la balŭ? — Conclusiune.

După ce-amŭ datŭ óre-care notiţe despre istoriculŭ şi felulŭ balurilorŭ, în alte state, ne vomŭ permite a espune câte-va apreţiărĭ ş'asupra elorŭ de la noĭ.

E bine ca, la finele fiă-căreĭ stagiunĭ de iérnă, sĕ se constate caracterulŭ petrecerilorŭ societăţiĭ române, maĭ cu sémă ale tinerimiĭ, care, prin chiarŭ sburdălnicia etăţiĭ, e atrasă maĭ cu putere de câtŭ ceĭ maturĭ séŭ bĕtrânĭ.

Nu scimu déca se va găsi cineva care sĕ urmeze regulatŭ în toţĭ anĭĭ cu facerea unoru relaţiunĭ despre dênsele: importanţa eĭ ensĕ devine incontestabile, îndată ce vomŭ recunósce că petrecerile — maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ publice — denotă în modulŭ celu mai fidelu gradulŭ de cultură, moralitatea, caracterulŭ şi inclinaţiunile uneĭ societăţĭ, precum religiunea reflectă starea spirituluĭ unuĭ poporŭ, precum mirosulŭ uneĭ floriĭ revelă nobleţea altoiuluĭ eĭ.

Cândŭ, peste trecere de multe ḑecimĭ de anĭ, istoriculu filosofŭ va avé sĕ'şĭ dea séma despre apatia acesteĭ epoce, despre lipsa de productivitate, despre mersulŭ neprosperŭ, lânceḑitorŭ alu afacerilorŭ private şi publice, va căuta sĕ véḑă care era seriositatea caracteruluĭ şi soliditatea ac-

www.digibuc.ro

ţiunilorŭ generaţiuniĭ de aĭĭ, care 'ĭ era educaţiunea, şi, după spectacu-
lele ce încuragia şi susţinea, după rafinarea maĭ multu séŭ maĭ puţinŭ perfecţionată a petrecerilorŭ cărora se da, va puté găsi cu multŭ maĭ multă facilitate soluţiunea cercetărilorŭ séle.

Iatĕ ce ne-a împinsŭ a scrie aceste linie, care d'altmintrelea è probabile că nu voru avé multă influinţă asupra celorŭ ce iubescŭ balurile.

Ca sarcina sĕ ne fiĭă maĭ uşióră, declarămŭ ca nu ne vomŭ atinge câtuşĭ de puţinŭ nicĭ de balurile palatului, nicĭ de puţinele balurĭ private, date de câţĭ-va avuţi din Bucurescĭ.

La aceste serbărĭ, care de obicinuitŭ se numescu *splendide*, codulŭ eticheteloră şĭ altŭ formatăţiloră se observă atâtŭ de strictu, în câtŭ nicĭ chiarŭ ideiele politice ale invitaţiloră nu suntŭ trecute cu vederea, după cum se plângea fóia *L'aliance latiano-russe* despre balulu costumatŭ datŭ acum câţi-va anĭ de d. Sutzu.

Vomŭ vorbi déru numaĭ despre balurile d'a doua mână, cunoscute de totŭ publiculu bucurescénu, pentru că numaĭ în ele întâlnimu acea clasĕ din societate, care amu dori s'o vedemŭ aiurea.

Abia *Stéua* şi *Vicleimulu* începu a eşi pe strade, şi prin salele destinate balurilorŭ mascate ţarodiele *Paieţeloru* saru ca nesce ţapi puţinŭ domesticĭţi pênĕ la *Lasatulu seculŭ*, cândŭ cu veseliă şi părere-de-rĕŭ obositórea petrecere se îmormêntézĕ pentru unŭ anŭ.

Aşia déru, în totu timpulŭ carnavaluluĭ, Bucurescĭĭ aŭ onórea d'a se bucura d'aceste petrecerĭ numite *baluri mascate*, a cărorŭ calitate variză după preţulŭ intrăriĭ şi după localitatea unde se află balulŭ, conformŭ proverbuluĭ comerciale: „*cum e marfa, şi muşteriulŭ.*“

Pe cândŭ în iernele aniloru trecuţi în sala Bossel lăutariĭ cântaŭ uă horă şi la Slătinénu unŭ valsŭ séŭ unŭ cadrilŭ, la intrarea Cismegiuluĭ despre Cuibulu-cu-barză musica militarĕ bubuie uă polcă séŭ uă *Sêrbă*, érŭ în Postăvarĭ unŭ cântecŭ ceva maĭ rĕsboinicŭ, după posiţiunea ce ocupă casa Franzelarului, în apropiare de casarmele militare din Dealulŭ-Spirei.

Lângă Sfinţiĭ-Apostolĭ e balulŭ ţisu alŭ servitoriloră, la Treĭ-Rose alŭ *ungurniceloru*, érŭ la Pomulu-Verde, pe lângă negustoreĭ, găsescĭ fórte

www.digibuc.ro

mulţi visitatori cari se pretindu rude ori descendinţi legitimi şi nominali ai proorocului Eremia şi ai visătorului Israel.

Balomania ensă face pe tótă ţiua progrese reale în marea capitală a României, şi nu e nici de cum de mirare déca veţi întâlni 7—8 masce în *balulă operei* — atâtu de puţinu iubitu, cu totu arcuşiulu d-lui Wiest — şi 10—15 în balurile de la Sfântulu-Stefanu ori de la Otelu-de-Rusia.

Pretutindeni lumea petrece, jócă, rîde, fumézá, curtézá, se plimbă, vorbesce şi... bea. Ce le pésă? Sĕ trécă nóptea, ca pe cea viitóre s'o asccpte c'uă nespusă plăcere, spre a o condamna la acelaşi sórte!

Cine suntu ensĕ acesti nesăţioşi petrecĕtori, acesti óspeţi fideli ai Terpsicorei?

Intrebare cam cutezătóre, ce e dreptu, dĕrŭ nu mai puţinu legitimă. Vocea consciinţei ne spune că trebuie se rĕspundemu, şi vomu respunde.

Se vorbesce multu despre viitórea generaţiune, care se ţice că va fi mai virtósă, mai bună şi mai laboriósă.

Tinerimea bucurescénă, de tóte categoriele, ţine primulu locu în şirurile falnice ale viitorilorŭ cetăţeni români.

După activitatea ce ea arŭ desvolta, s'arŭ puté prevedé viitorulŭ: bunŭ, déca ea va fi bună; rĕŭ, déca ea va fi rea.

Ensĕ visitatorele rece şi posomoritu alu balurilorŭ pe cine gă-esce în aceste petreceri, create de rafinarea oţiului şi a lipsei de lucru?

Intâlnesce elŭ acea clasĕ de ómeni fără ocupaţiune, care — neavêndu şi nesciindu cum sĕ profite de preţiosulŭ timpŭ — afiă în balŭ singurulŭ locu potrivitu cu gusturile şi posiţiunea lorŭ? Nu. Cu părere de rĕŭ cată sĕ constatămŭ că nelipsiţii musterii ai balurilorŭ suntŭ mai multu juni şi iérăşi juni, de ambele sexe şi de tóte condiţiunile sociale.

Alături cu tênĕrulŭ de arme, vedi pe tênĕrulŭ magistratu, érŭ împrejur ţecimi de grupe de feluriţi funcţionari în cariĭ sunt mŭ atâtu de bogaţi-e'uă parte minimă din cea-a ce se numesce tine negustorésc.

Sexulŭ uă dată numitŭ *frumosŭ* îşi trămite regimentu representantele, sĕle de prin cele mai depărtate înfundaturi ale suburbelorŭ, alături cu acele tinere, care aŭ perdutŭ dreptulŭ d'a mai fi soci şi mame, îmbră

www.digibuc.ro

cate în acelŭ nimbŭ de devergondagiŭ, care se potrivesce de minune cu caracterulŭ generalu ce s'a datŭ balurilorŭ âncă de la începutŭ.

Şi unde înainte virtuţile domestice eraŭ catechismulŭ ce bunica recita nepoţilorŭ şi nepótelorŭ lângă sobă, adĭ prin baluriĭ, alăturĭ cu grizeta de meseriă, zărescĭ pe copiliţa de şépte anĭ, adusă acolo pentru „ca sĕ înveţe a danţa“ şi pe imberbulŭ de 10 séŭ 11 anĭ, care, de şi n'a trecutŭ póte clasele primare, e celŭ d'âutâiŭ curiosu care vrea sĕ se întrécă la valsurĭ şi sĕ se iniţieze în cea-a ce se numesce „politeţă de salonŭ“!!!

Politeţă de salonŭ la baluriĭ!

Învĕţăturĭ de danţŭ a copilelorŭ la baluriĭ, şi âncă la baluriĭ mascate!

Iatĕ cuvinte nu nostime, ci înfiorătóre!

In adevĕrŭ, ne întrebămu : ce va deveni tótă acéstă tinerime, déca, în flórea etăţiĭ, se consacră vieţiĭ oţióse şi póte chiarŭ indecinte — căcĭ sĕ nu se uite nicĭ de cum că masca autorisă orĭ-ce licinţă şi permite a se pronunţa cuvinte, a se face mişcărĭ ce ispitesc séŭ scandaliséză imediat?

Ce perspectivă ne promite tristulŭ spectaculu d'a nu întâlni la baluriĭ de câtŭ numaĭ tinerĭ, carĭ — lucrându fie-care 'n cercululŭ seŭ — arŭ puté face atâtŭ de multŭ ş'arŭ păstra tradiţionala decinţă a Românilorŭ?

Viitorulŭ ne va arĕta.

Sĕ ne îndoimŭ ônsĕ despre buuĕtatea celorŭ ce ne va arĕta, căcĭ la uă miiă unulŭ se duce la balŭ ca se observe, sĕ studieze şi sĕ ica învĕţămite de care se profite 'n contra degradărĭĭ, luxuluĭ, prodigalităţiĭ şi tutorŭ celor-l-alte viţie.

Ce găsesce tinerimea la balŭ?

Spiritŭ? Nu, căcĭ nicairĭ nu e maĭ mare seceta de spiritu de câtŭ în aceste locurĭ, celŭ puţinŭ la noĭ.

Fanfaronadă şi îngâmfare? E destula. Acéstă fiică a ignoranţeĭ alérgă tótă ţiua pe trotóre şi te 'mpedică de dênsa la totŭ pasulŭ. Nu maĭ e dérŭ nevoie s'o caute cine-va la balŭ.

Ce spectaculŭ maĭ ridiculŭ, de câtŭ d'a vedé pe câte unŭ omŭ doŭ de meritŭ ce s'arŭ duce de curiositate séŭ din cause temeinice, îmbrâncitŭ de tinerelulŭ fresatŭ, mânuşiatŭ şi dichisitŭ, care repetă pe tóte tonurile; *e nostimă* séŭ *o cunoscŭ*!

www.digibuc.ro

Şi déca unii se ducu ca sĕ se întâlnéscă cu amici şi sĕ petrécă ca 'n orĭ-ce cafenea, la bufeturĭ cu preţurĭ atâtă de colosale, óre cum nu se gândescu că la cafenele celu puţinu suntu feriţi de loviturile jucătorilorŭ, carii — perechiă perechiă — ţopăiescu prin tótă sala?

Dérŭ prafulu, dérŭ espunerea la réce'lă, dérŭ îmbulzéla, dérŭ perderea de timpŭ: tóte acestea în ce socotélă se trecu?

Aşia dérŭ conchidemu că:

Balurile astă-dĭ aŭ degeneratu cu totulu din ţinta pentru care aŭ fostŭ create.

Ele încuragiézĕ imoralitatea şi corumpu junimea ce le frecuentă cu atâta pasiune.

Golindŭ punga, golescu şi ânima, aruncându pe june în chaosulŭ desilusiuniĭ şi facêndu'lŭ ca, la 25 de anĭ, se semene gârbovuluĭ de 75.

Ele se reducu la simple locurĭ de întâlnire, unde intenţiunile, vorbele şi înţelegerile nu suntu nicĭ de cum cuviincióse şi onéste.

Lipsite de spiritŭ, ele n'aŭ nici ua atracţiune. Plăcutele farse, ironicele păcălelĭ, de care se relatézĕ atâtea anecdote, aŭ facutu locu interesuluĭ, egoismuluĭ şi necavalerismului.

Balurile suntu inamice ale vieţii casnice, causă principale a înmulţirĭĭ divorţielorŭ şi atentate în contra moralităţiĭ sociale.

Tinerimea bucurescénă, visitându-le atâtu de desu, comite uă imprudinţă de care, mai curêndŭ séu mai târdiu, se va căi negreşitŭ.

Acestea suntu vederele nóstre în privinţa balurilorŭ.

Asceptămu sĕ ni se dea desminţire, prin fapte, mulţămiţi atunci că ne-amu pututu amăgi şi că în realitate aŭ fostu utile, érŭ nu ruinătóre.

www.digibuc.ro

VICLEIMULU SI STÉUA

Steua frumósă
Şi luminósă,
Cu colţurĭ multe
Şi mĕrunte....

Divisiunea caracterului acţiunĭ dramatice în genere.

Ce este acelŭ punctŭ luminosŭ, care, vĕḑutu din depĕrtare, ofere unŭ aspectŭ feericŭ, originalŭ ş'atrăgetorŭ ?

Ce suntŭ acele cuvinte repetate c'uă voce monotonă, sĕŭ cântate de câţi-va copilaşĭ rebegiţĭ de frigulŭ nopţilorŭ iernatice ?

Ce e acelŭ alaiu care se 'nşiră pe strade, acele vestminte care imită portulŭ ostaşilorŭ Romanĭ, acele măscĭ comice care atragŭ lumea prin farsele lorŭ ?

E *Vicleimulu*, e *Stéua*, aceste instituţiunĭ crestine din timpulŭ serbătorilorŭ Crăciunuluĭ, aceste reamiutirĭ ale epocei de propagandă a crestinismuluĭ : amestecŭ religiosŭ şi profanŭ de suveniriĭ ale originiĭ credinţeĭ crestine cu câte-va caractere umoristice, ce sĕ găsescŭ numaĭ în vechia comediă italiană. Pentru acestu subiectu, credemu cusĕ de trebuinţă a face maĭ întâiŭ uă răpede privire istorică.

Caracterulŭ acţiuniĭ dramatice — observată din cea maĭ profundă vechime pênĕ în epoca modernă — se divide în treĭ părţĭ esenţiale : sacerdotalĕ, aristocratică şi poporară.

Anticitatea păgână, începêndŭ de la sciinţa secretă şi sacră a Chaldeilorŭ şi Magilorŭ, pênĕ la a Sacerdoţilorŭ, Augurilorŭ şi Aruspicilorŭ, trecêndŭ prin procesiunile solemne ale triumfurilorŭ şi prin representaţiunile scenice ale circurilorŭ, unde gladiatoriĭ îşĭ vĕrsaŭ sângele ca sĕ

www.digibuc.ro

satisfacă plăcerea unei mulțimi otióse și feroce, anticitatea pagână vĕdu pe rêndŭ fiă-care din divisiunile și subdivisiunile acțiuniĭ dramatice desvoltându-se, ajungêndŭ la unŭ punctŭ staționarŭ și devenindŭ din ce în ce maĭ neînsemnate, pênĕ câudŭ uă colosalĕ revoluțiune de credințe, moravurĭ și civilisațiune veni sĕ'ĭ declare unu resbelu de mórte.

In acestŭ cruntŭ resbelŭ, anticitatea păgână remase învinsă.

Luându'ĭ locŭlŭ, crestinismulŭ fu nevoitŭ se reconstruiéscă maĭ cu eleganță, maĭ cu solididate și maĭ cu sciință cee-a ce derîmase ca rĕŭ, ca impurŭ, ca vătĕmătorŭ.

Êusĕ, spre a se impune, nouele ideĭ furĕ silite sĕ recurgă totŭ la miḑlócele întrebuințate de surpatulŭ păgânismŭ : ca și dênsulŭ, își creă procesiunile religióse, ritualele și ceremoniele particulare în temple.

In locŭlŭ represintațiuniloru dramatice religióse, ce se daŭ la misteriele Cerereĭ; în locŭlŭ drameĭ ieratice și mistice a Petreĭ de la Pessinonte ; în locŭlŭ misterieloru isiace ; în locŭlŭ tutoru misterieloru și ceremonieloru prin care se mănținea în poporŭ religiunea păgână, crestinismulŭ veni sĕ substitnie alte represințațiunĭ d'unŭ nouŭ g nŭ, déru nu maĭ puținŭ asemĕnate celoru vechi.

Din numĕrulŭ acestoru represintațium facŭ parte și Stéua și Vicleimulŭ, ca și piesele cunoscute sub numele de *Misterie*, drame alŭ cărorŭ subiectŭ e séŭ unŭ episodu din vechiulu testamentu séu na parte din celŭ nouŭ, esecutate chiarŭ de preoțiĭ și călugĕriĭ carĭ le compuneau.

La începutŭ, crestinismulu combătu cu furia spectaclele, circurile, teatrele păgâne, și cu multŭ succesŭ, căcĭ degeneraseră cu desăvêrșire. „Pe ḑeiĭ vostriĭ îĭ represintă adesea criminaliĭ“ [1]) ḑiče Romaniloru și celoru-l-alțĭ păgânĭ Tertulianŭ, unulŭ din puternicii susțiitoriĭ aĭ crestinismuluĭ.

Ura preoțiloru ș' a crestiniloru în genere în contra teatreloru, circuriloru și tuturoru serbăriloru publice era fundată maĭ âutâiu pe originea-le păgână, p'acele superstiții pe care le detestau, apoi pe rușinósa și degrădătórea desfrênare din pantomime, care — încuragiate de Augustŭ pentru motive politice — ajunseră pênĕ la cea mai estremă cu-

1) Deos vestros sæpe noxii induuntur. — Tertulianus in *Apologet* cap. XV.

www.digibuc.ro

tezanță, representându-se în temple și în teatre, în case particulare și în locuri publice.

Astă-felă Tertulianu le spunea categoricu: „noi crestinii ne ferimu de „spectaculele și jocurile vóstre, fiindu-că le banuimu originea, pentru că „coprindu într'ensele superstițiunea și idolatria. Nu ne placu aceste pe„treceri, pentru că urîmu religiunea păgână, pe care suntu fundate". Și într'altu locu adauge: „templele suntu unite cu teatrele, pentru ca su„perstițiunea se protégă desfrênarea, și d'acea-a teatrele suntu unite cu „templele, pentru că suntu consacrate lui Bachus și Venerei, libertina„giului și intemperanței".

Sacerdoțiulu creștinu combătea dêrû, persecuta teatrulu și ori-ce alte representațiuni dramatice, ba chiaru și procesiunile, ceremoniele ce se obicinuiau în dile de serbători. Astă-felu, cându crestinismulu deveni religiune de statu, totu ce era păgânu se cutremura din temeliă. Ensă — lucru curiosu! — tocmai preoții, carii la începutu se siliau se cufunde teatrulu în abisulu uitării și'alu dispreţuluĭ, tocmai ei veniră mai târdiu, în evulu mediu, se'lu scóță din nou la lumină, se profite de densulu și se'lu întrebuințeze ca midlocu de propagandă și de lățire a dogmeloru nouei credințe.

Acțiunea dramatică, la începutu sacerdotale păgână, deveni iérăși sacerdotale, ensă crestină, și, precum în anticitate trecuse prin cele trei fase menționate, astă-felu și sub crestinismu fu mai întâiu sacerdotală, apoi deveni aristocratică și 'n fine ajunse poporară.

Vicleimulu și Stéua, inventate și practicate de preoți, trecură mai apoi la clasele avute și pênă în fine la poporu, rămâindu în acestu stagiu pênă în dilele nóstre.

Tragedistulu Ezechiel, crestinu destulu de înfocatu, compuse drama sea intitulată *Moise*.

Sfântulu Gregoriu Nazianzulu scrise, în secluln alu IV-lea, drama Χριστὸς πάσχων.

In leturgiă se introduce dialóge și tetralóge: diaconulu, preotulu și poporulu, fiă-care pe rêndu, ia cuventulu în timpulu serviciului divinu.

Se instituiescu danțuri în memoria martirilorû, se crează procesiuni

www.digibuc.ro

sacre în jurulŭ mormintelorŭ, solenuităţĭ pentru invocarea graţieĭ divine séŭ la sicriele ce conţinŭ móştele sfinţilorŭ; cântecele se readucŭ la mese şi 'n ospeţe, la nunţĭ şi la serbărĭ; felurite ceremoniĭ se permitŭ la sfinţirea apeĭ şi la cele-l-alte acte eclesiastice.

Credinţele religióse, datinele domestice séu publice, moravurile în mijlocŭlŭ cărora trăise pên'aci societatea, tóte se redescéptă, tóte se punŭ din noŭ în vigóre, ênsĕ transformate în apariuţă, purtândŭ crucea ca semnŭ distinctivŭ, substituindŭ morala şi clemenţa unoĭ poesiĭ degenerate, împinsă prin escese pênĕ la culmea desfrêuluĭ.

Prelaţiĭ şi doctoriĭ noueĭ credinţe, la 'ntrebările ce le adreséză credincioşiĭ şi iniţiaţiĭ „ce sĕ facă, cu ce sĕ înlocuiéscă datinele şi obiceiurile păgâne", le respundŭ sĕ le dea forme crestine, sĕ le bine-cuvinteze şi sĕ le admită : prin urmare jocurile scenice şi usulŭ mascilorŭ, care aveaŭ unŭ rolŭ atâtŭ de importante 'n Mistere şi în jocurile de scenă, în pantomimele şi în teatrele păgâne, se desmormintéză şi se practică prin monasteriele crestine.

In secululŭ alŭ VIII-lea şʼalŭ IX-lea, se întroducu micĭ drame funebre, jucate de călugĕrĭ şi călugĕriţe.

Către anulŭ 990, Teofilactŭ, patriarchulŭ Constantinopoleluĭ, instituie spectacule religióse cu caractere teatrale, în intenţiune dʼa abate spiritulŭ poporuluĭ de la serbările păgâne, care totŭ nu dispăruseră cu totulŭ, mănţiindu-se maĭ alesŭ prin sate, *pagi* [1]).

„Biserica făcea apelŭ din parteʼĭ la imaginaţiunea dramatică, instituia ceremoniĭ figurative, înmulţia procesiunile şi strămutarea móştelorŭ, în fine introducea oficie care eraŭ adevĕrate drame, ca *Praesepe* séŭ *Ieslea* la Crăciunŭ, în Betleemŭ, ca *Stéua* şi ceĭ treĭ regĭ etc., ceremoniĭ în adevĕrŭ mimice, care multŭ timpŭ făcură admiraţiunea credincioşilorŭ şʼa cărorŭ ortodoxiă fu recunoscută printr'ŭă bulă a luĭ Inocenţiŭ III" [2]).

In secululŭ alu X-lea, unele din vieţele sfinţilorŭ, din legendele monasterielorŭ şʼale pusnicilorŭ — dice d. Charles Magnin [3]) — se cân-

1) De unde numirea de *paganismu*.
2) Ch. Magn. pref. de *l'Origin.* etc. p. XIX
3) Orig. du theatre moderne. *Avertissement.*

www.digibuc.ro

tață prin suburbe și, ce e și mai multu, erau împărțite în scene și se jucau prin monasterie.

„In alu XI-lea și XII-lea seculu [1]), vedemu drama eclesiastică ajungendu cu Biserica la apogeulu seu și desvoltându-se în catedrale, în ziue de mari serbatori, susținută de nascenda maiestate a picturii, sculpturii și musicei".

Incetu-incetu, mânile preotesci slăbite perdu artea dramatică, care în seculu alu XIII-lea trece într'ale comunităților mirene. Idioma poporară înlocuiesce limba latină, și spectacle esu pe strade ca se s'areta mulțimii: deja mare parte din locuitori trebuiau se figureze ca participatori la asemenea spectacule nu numai permise, deru cu căldură și cu intusiasmu încuragiate.

Vicleimulu și Stéua: epoca introducerii loru la Romani.

Venindu acum la *Stéua* și *Betleemulu* seu *Vicleimulu* cum se practică la noi, mărturimu că e cu totulu dificile de fixatu anume anulu în care s'au introdusu în țéra, deru de bună séma că datéza din primii timpi ai introducerii crestinismului în Dacia.

Aprópe de Bizanțiu, unde marea biserică se întrecea a escela prin strălucite și atrăgetóre pompe, de unde propaganda se 'ntindea prin tóte midlócele posibile de convertire, țările de la Dunăre nu puteau remané străine d'aceste spectacule religióse, care se numescu *Stea* și *Vicleimu*, încuragiate de credința crestină și perpetuate cu îngrijire din neamu în neamu.

E nendouiosu că, d'uă-dată cu crestinirea țării, se 'ntroduseră și aceste festivități inerinte nouei religiuni, ca midlóce sicure de lățire și înrădăcinare.

Ce e dreptu, cu timpulu se réci fervórea primilorŭ ani.

Unde uă dinióră, după cum ne spunu părinții, *Vicleimulu* era uă pompă nesfîrșită — care se întindea pa strade cu tobe, surle și tipsii, în care figura uă logodnică și unu ginere ce personificau pe sf. Iosef și sf. Maria, cu pruncutu loru, cu Erode înconjuratu de numerosi sateliți, de slují-

[1]) Idem eod. loc. cit.

www.digibuc.ro

torĭ carĭ aveaŭ sĕ taie pe ceĭ 14000 de copiĭ — aĭ vedemŭ aceste representaţiunĭ reduse la proporţiunĭ cu multŭ maĭ micĭ, în cătŭ personalulŭ abia li se compune de 9 séŭ 10 inşĭ.

Vicleimulŭ şi partea'ĭ religióssă.

Erodele, căruia 'i-se ţice *Irodŭ împĕratŭ*, îmbrăcatŭ c'uŭ mantiă roşiă de pambriŭ séŭ stofă de Tibetŭ, ce parodiéză clamida regală, pórtă în capŭ uŭ corónă de cartonŭ şi la brâŭ uŭ sabiă. Pĕrulŭ şi barba'ĭ stufósă, amĕndouĕ de lână albă, îĭ daŭ aerulŭ de venerabilŭ, la care s'adauge maiestatea d'a-i se purta pólele de douĭ pretinşĭ soldaţi, armaţĭ cu lance şi porecliţĭ *Elinĭ*.

Unŭ oficiărŭ de ordonanţă — personagiŭ care face parte integrantĕ din dramă — e chiămatŭ şi trămisŭ sĕ'ĭ aducă scirĭ de cele ce se petrecŭ prin ţĕră. Acesta plécă şi se întórce raportândŭ'ĭ c'a întâlnitŭ „treĭ craĭ de la rĕsăritŭ“ carĭ doresc a fi primiţĭ în audiinţă. Fiindŭ introdusĭ, Erode îĭ întrébă pe rêndŭ :

— „Ce craiŭ eştĭ tu ?

— „Eŭ suntŭ craiulŭ Melhior de la *Persida* [1]) care, vĕdêndŭ *Stéua* ce mi s'a arĕtatŭ la rĕsăritŭ şi cunoscêndŭ că se va nasce Mesia, care se ţice Cristosŭ, amŭ plecatŭ se'lŭ cautŭ, sĕ mĕ închinŭ şi sĕ'ĭ slujescŭ luĭ!“

Astŭ-felŭ se repetă, interogatoriulŭ şi rĕspunsurile, şi cu craiulŭ Baltasarŭ, şi cu craiulŭ Gasparŭ.

Cândŭ ĕnsĕ acesta din urmă termină, scóte sabia şi întrébă la rêndulŭ sĕŭ :

— „Dĕră tu, ce craiŭ eştĭ ?

— „O voĭ, rĕilorŭ şi barbarilorŭ de la rĕsăritŭ, replică Erode mâniosŭ, n'aţĭ auditŭ voĭ că

„Eŭ suntŭ Irodŭ împĕratŭ,
„Care pe calŭ amŭ încălicatŭ,
„Sabia 'n mânăamŭ luatŭ
„In Betleemŭ amŭ intratŭ
„Paĭ-spre-ce miĭ de pruncĭ amŭ tăiatŭ
„Şi totŭ pământulŭ s'a cutremuratŭ ?“

[1]) Persia.

www.digibuc.ro

Unŭ rapĕtŭ din picióre ş'unŭ mugetŭ din gură simuléză acelŭ fiorosŭ cutremurŭ alŭ pămêntuluĭ.

După alte scurte peripeţiĭ ênsĕ, împăciuirea se stabilesce, şi craiĭ plécă sĕ găséscă pe Christos cu îndemnulŭ ce le adreséză *Irodŭ* :

Pornindŭ, mergeţĭ de 'lŭ aflaţĭ
Şi, 'ntorcêndŭ, mĕ 'nsciinţaţĭ
Sĕ mergŭ sĕ mĕ 'nchinŭ şi eŭ
Ca unuia Dumneḑeŭ!....

In tóte aceste scene, nu vedemŭ de câtŭ punerea în acţiune a ideieĭ şi tradiţiunieĭ despre apariţiunea uneĭ comete fenomenale, despre plecarea din oriinte a celorŭ treĭ magĭ, despre venirea lorŭ în Iudea, despre întâlnirea cu Erode şi despre găsirea omuluĭ - Dumneḑeŭ, născutŭ într'uă iesle de animale, simbolŭ alŭ modestieĭ, frugalităţiĭ şi clemenţeĭ, pe care le consiliéză şi le comandă religiunea creştină.

După pornirea „crailoră", oficiărulŭ e din noŭ chiămatŭ şi trămisŭ ca d'astă dată sĕ găséscă pe prunculŭ Mesia. Zelosulŭ servitore plécă, şi pe dată se întórce aducêndu'ĭ fiinţa reclamată, care îngenuchiă la piciórele luĭ Erode, cu mânile într'unite ca cum ar cere graţiă. La întrebările ce'ĭ face, rĕspunde prin recitarea paragrafelorŭ din care se compune *Credulŭ* credinţeĭ crestine, şi Erode, destinatŭ a fi pururea mâniosŭ, scóte sabia şi 'lŭ străpunge. Servitoriĭ îlŭ rădică, şi corulŭ începe a cânta :

O, tiranulŭ, crudŭ Irodŭ
Muri 'n blăstemŭ de norodŭ,
Nefiindŭ elŭ bucurosŭ
De nascerea luĭ Christosŭ.

Cu acestea, se terminŭ represintaţiunea dramatică-religiósă a Vicleimuluĭ, care se compune din douĕ acte principale : întâlnirea cu regiĭ magĭ şi uciderea copiluluĭ, care, de şi într'uă etate cu totulŭ mică, profesézŭ dogmele viitóreĭ religiunĭ : simbóle de prevedere pentru colosala întindere a crestinismuluĭ.

Intre-actele suntŭ semĕnate cu diferite cuplete cântate de personaluluĭ Vicleimuluĭ, maĭ tóte făcêndŭ alusiune la faptele narate de tradiţiune séŭ scrise de Noulŭ-testamentŭ.

www.digibuc.ro

Representaţiunea profană a Vicleimului. — Marionetele şi păpuşile.

A doua parte de acţiune dramatică a Vicleimului e cu totulŭ de domeniulŭ profanŭ şi într'ênsa găsimŭ unŭ complesŭ variatŭ de tradiţiunĭ vechĭ, de eveniminte istorice, de micĭ scandale locale séŭ satire ale moravurilorŭ sociale.

Indată după ce „Craiĭ“, „Prunculŭ“, „Erode“ şi „Oficiarulŭlŭ“ séŭ îşĭ termină scurtele rolurĭ, cutia de chârtiă făcută cu treĭ colţurĭ colorate— şi care representă oraşiulŭ Betleemŭ — înaintéză pe scenă ca sĕ desfete prin representaţiunile séle.

Inventatoriĭ acestorŭ drame pe d'uă parte aŭ avutŭ intenţiunea sĕ represiute spectatorilorŭ starea societăţiĭ în epoca iviriĭ crestinismuluĭ, pe d'altă parte sĕ le satisfacă cerinţele, variindu-le acţiunea prin punerea în scenă a cătorŭ-va personagie d'unŭ noŭ genŭ: prin păpuşĭ.

Uă voce întrébă, imediatŭ după terminarea părţiĭ dramatice: cum vorŭ spectatoriĭ sĕ se jóce păpuşele, cu perdea séŭ fără perdea? Cu alte cuvinte: vorŭ espresiunĭ cuviincióse séŭ desmĕţate? Depinde de la pudórea, buna-crescere şi gustulŭ celorŭ ce plătescŭ a opta pentru una séŭ alta.

Păpuşiarulŭ s'a pregătitŭ şi începe a 'şĭ introduce caricaturele.

In fundulŭ cutieĭ de chârtie, disă *Vicleimŭ*, stă pe tronŭ unŭ Erode în miniatură, şi la 'nceputŭ avemu representarea marionetelorŭ. Păpuşĭ mişcate cu sfóră, după modelulŭ celorŭ menţionate maĭ susŭ, unde e vorba despre *Brezaiă*, esŭ în faţia publicului şi vorbescŭ prin gura păpuşiaruluĭ.

Maĭ întâiŭ se presintă oficiărulŭ, ceĭ treĭ craĭ şi pruncŭlŭ. Întocmaĭ după şirulŭ acţiuniĭ dramatice deja represintate. Aceleaşĭ întrebărĭ şi respunsurĭ, aceleaşĭ ducerĭ şi 'ntórcerĭ, aceleaşĭ întonărĭ se repetă pe scurtŭ, şi prin urmare ne indică usulŭ tradiţionale alŭ marionetelorŭ şi păpuşilorŭ, alŭ vechiloru idolĭ făcuţĭ de mâni omenescĭ cu destinaţiunea d'a primi d'astă-dată nu închinările, ci z mbetele asistinţilorŭ.

Apoi păpuşele represintă parodiarea vênatorieĭ, aducêndŭ pe „vênătorulŭ Ghindă“ care gonesce „iepurile prin pârlóge“, derŭ care se întórce obositŭ de drumŭ şi cu stomaculŭ lihnitŭ. Ca amintire despre ne-

www.digibuc.ro

fastele timpuri ale ocupaţiunilorŭ ruso-austriace, se pune în scenă bătaia dintre unŭ Némţŭ şi unŭ Muscalŭ. Cu privire la invasiunile turce, se representă înmormêntarea unuĭ Turcŭ, căruia ĭi-s'adresézĕ diferite derideri. Ca înfierare a imoralităţiĭ din timpiĭ ce n'aŭ perităŭ încă din memoria unora, s'a reţĕ dantarea *Cocónelorŭ* d'uă-dinióră cu oficiariĭ ruşi, desgustătóre scandale puse la index de pudórea publică. Cerşitórele prefăcute suntŭ oglindite de „baba“ care vine sĕ implore mila publiculuĭ şi ĭ ţice:

Daţi'mi uă leiţă
Pentru foiţă
Ş'unŭ gologanŭ
Pentru sulimanŭ!

Bragagiĭ străinĭ, Ovreiĭ cariĭ vêndŭ marfă, poliţaiĭ şi pasniciĭ d'uă dinióră, suntŭ satirisaţĭ pe rândŭ prin păpuşĭ care le imită costumele.

Intr'unŭ cuvêntŭ, fiă-care pĕsŭ alŭ societăţiĭ îşĭ are ecoulŭ sĕŭ în jocuriĭ păpuşeloru Vicleimuluĭ, care variézĕ după interesele şi faptele locale, precum şi *Vicleimulŭ* în sine variézĕ celŭ din Muntenia de celŭ din Moldova, unde păpuşele se jócă separatu. Ceea ce meritĕ însĕ s'atragă atenţiunea, e c'acéstĕ parte servĕ ca correctivŭ viţieloru mai principale, arétă dispreţulŭ ce meritĕ depravarea, şi îndémnă la uă purtare contrariă.

E adevĕratŭ c'acestŭ jocŭ de păpuşie e însoţitŭ şi de cuvinte şi acţiuniĭ indecinte pentru cine-o doresce, însĕ d'aci nu putemŭ deduce de câtŭ marele adevĕrŭ e pusŭ prin proverbulu nostru „că nu e pădure fără uscăturĭ.“ Cândŭ în vechime se divinisase Priapŭ şi se purta ca stindardŭ chiarŭ de femeĭ, cândŭ la Elinĭ şi Romanĭ în misteriele dionisiace, în serbările Florei, ale Venereĭ şi ale luĭ Bachus se petreceaŭ scandale din cele maĭ ruşinóse, nu e de mirare ca parte din ele sĕ se fi păstratŭ în jocuriĭ păpuşeloru Vicleimuluĭ de la noĭ. In acésta vedemu neputinţa d'a se transforma cu desĕvîrşire înclinările şi pasiunile firei omenesci, şi găsimu uşŭ meritu pentru poporulu românu, pentru a sea educaţiune, căci a scîntŭ sĕ le dea numaĭ pipernicitele proporţiuniĭ ale acestoru neînsemnate petreceriĭ ocasionale.

Publiculu alérgă după *Vicleimŭ*, şi séra, înainte d'a pleca pe stradele

www.digibuc.ro

Stéua cu Vicleimŭ. — Conclusiune.

Precum *Vicleimul* şi *Stéua* se mănţinŭ şi ’şĭ producŭ representaţiunile separatu, tot asemenea une-orĭ se întrunescu spre a forma ceea-ce se dice *Stea cu Vicleimŭ*. In casulŭ acesta, ceĭ ce âmblă cu dênsa, vrêndŭ s’aréte abundanţa spectaculuĭ şi amestecului părţiĭ curatŭ religióse cu profanulŭ joculŭ alŭ marionetelorŭ, strigă pe strade:

Stéua frumósă
Şi luminósa,
Cu papuşĭ
Cu mauuşĭ,
Cu ciobóte încalţate
Aruncate după spate!

Aci se cântă maĭ întâiŭ ca la *Stea*, apoĭ — fără partea dramatică a *Vicleimuluĭ*, — se trece imediatŭ la jucarea păpuşieloru.

Unŭ punctu esenţiale e neînţelegerea ce domnesce încă — *et adhuc sub judice lis est* — înte ceĭ cu *Stéua* şi ceĭ cu *Vicleimulŭ*, căcĭ uniĭ pretind că cea d’âiŭ are preponderanţă asupra celuĭ d’alŭ doulea, basaţĭ negreşitŭ pe puritatea religiósă a instituţiuniĭ, pe cândŭ ceĭ-l-alţĭ susţinŭ din contra, pentru motivŭ c’aŭ cu dênşiĭ şi pe Irodŭ, şi pe Craĭ, şi pe Pruncŭ, şi Vicleimuiŭ. Numĕrulŭ a învinsŭ pêu’acum, şi *Stéua*, cândŭ se întâlnesce cu *Vicleimulŭ*, e silită sĕ se închine, plecându-se de treĭ orĭ. Altmintrea se póte — şi s’a întêmplatŭ adesea — ca paiaţa s’o spargă. Eĭ bine, *Stéua cu Vicleimulu* împacă ambele cerinţe, întrunindŭ ambele ramurĭ ale instituţiuniĭ.

In definitivŭ, *Stéua şi Vicleimulŭ* suntŭ şi mijlóce de propagandă crestină, şi datină naţionale, şi amintire din comediele antice.

Amestecului de prosă şi versurĭ ne conduce la vechiele *Atelane* jucate de juniĭ romanĭ în timpiĭ ceĭ maĭ vechĭ, precum juniĭ nostriĭ din poporŭ es cută aĭ acţiunea dramatică a Vicleimuluĭ; ne conduce la imperfectele *Mime* romane, la acele *Saturæ* séŭ *Satyræ* de care menţionézŭ istoria litaraturei latine. Personagiele comice ne amintescŭ fiă pe Satirĭ, fiă tipurile din vechia comedià ce se juca în Italia.

Din tóte punctele de privire, acestŭ instituţiunĭ au ună importanţă încontestabilĕ, şi nu meritŭ a fi dispreţuite, celu puţinŭ de ceĭ ce voescŭ rŭ studieze viéţa poporuluĭ în multele sale variatele ei fase.

www.digibuc.ro

ANULU NOU.

La anulu
Şi la mulţi ani !

Scurte consideraţiuni asupra păstrăriĭ vechieloră obiceiuriĭ. -- Datinele de la 1 Ianuariŭ.

Cându unŭ anŭ a trecutŭ, unŭ anŭ nou vine sĕ'ĭ iea locului, şi tótă lumea 'lŭ salută cu veseliă, cu speranţa 'n ânimă, cu surîsulŭ pe buze.

In acéstă ocasiune, se observă la poporulŭ românŭ nouĭ datine şi nouĭ moravurĭ, a cărorŭ esistinţă s'a păstratu ca prin farmecŭ în miĝlocululŭ atâtorŭ calamităţĭ câte s'aŭ năpăditŭ asupra colonieloră romane de la Istru.

Cantemirŭ ĝice cu mândriă, vorbindŭ despre vicisitudinele naţiuniĭ române:

„Decĭ dérŭ, nu putemŭ ĝice altŭ nimicu, fără numaĭ că din pré osebită şi nemărginită provedinţă a luĭ Dumneĝeŭ, uă împĕrăţiă aşia de mare şi înfricoşiată, a Otomanilorŭ, biruindŭ cu armele séle pre tótă puterea Romanilorŭ în Asia, şi uă bucată nu pré mică în Europa, şi pre Unguri, Serbĭ. Bulgarĭ şi alte stăpâniri nenumĕrate ; aducêndŭ cu sila sub stăpânirea sea şi pre Greci, norodulŭ celŭ mai înţeleptŭ ; éră pre unŭ norodŭ aşia prostŭ şi fără de putere nu aŭ fostu vrednică ca sĕ'lŭ siléscă cu resboiŭ, ca sĕ'ĭ se plece sub stăpânire, şi maĭ pre urmă âmblându de atâtea orĭ sĕ lépede jugulŭ celŭ primitŭ *de bună voie, totuşĭ aŭ remasu neatinsu şi nesmintitu, atâta la obiceiurile cele politicesci, câtŭ şi la orânduielele cele bisericesci.*“ [1])

Noĭ vomŭ adauge că nu numaĭ uă putere ca a Turcilorŭ, dérŭ tŏte numerósele invasiuni ale barbar loruĭ, carĭ aŭ trecutŭ şi inundatu Dacia, n'aŭ fostŭ în stare sĕ ne nimicéscă originalitatea naţională. Moravurile,

[1]) Cantemirŭ. *Descrierea Moldoveĭ,* cap. XVII, pag. 257.

www.digibuc.ro

datinele, modulŭ de vieţuire, credinţele, resturile de auguratŭ şi aruspicatŭ, într'unŭ cuvêntŭ tóte particularităţile de care menţionămŭ, vorbescŭ în celŭ mai elocinte modŭ despre elementulŭ latinŭ care constituie basa naţionalităţiĭ nóstre.

Facemŭ dérŭ şi aĭ cea-a ce făceaŭ străbuniĭ nostriĭ acum multe secule, la anulŭ noŭ ca 'n mai tóte ţilele de peste anŭ.

Intre datinele şi moravurile practicate în ajunulŭ ţileĭ de 1 Ianuariŭ şi cu începere de la dênsa, vomŭ semnala ca mai principale pe cele următóre:

DARURILE DE ANULU NOU.
PLUGUSIORULU SI COLINDELE.
SALUTAREA ANULUI NOU.
AMBLAREA CU SORCOVA.

Impărţirea de daruri. — Sigillariele şi originea lorŭ. — Compitalele şi colaciĭ cu chipuriĭ.

Impărţirea de daruri la anulŭ noŭ — şi mai alesŭ în ajunŭ, cum se face de ordinarŭ la noĭ în oraşie — este una din cele mai vechi datine: este amintirea sĕrbătorilorŭ romane, cunoscute sub numele de Sigilarie, serbători în care Romanii îşi împărţiaŭ imagine, simulacre ce represintaŭ ómeni, ş'alte obiecte, precum ânele, sigilie, petre săpate, etc. Feriele sigilarie veniaŭ îndată după celе saturnale şi duraŭ şépte ţile [1]). Numele li se deduce d'acolo că 'n acéstă ocasiune îşi trămiteaŭ unii altora sigilie séŭ micĭ imagine orĭ alte daruri [2]).

Ausoniu numesce acéstă ţi *festa sigillarum*. Aceste daruri se chiămaŭ *Sigillaria*, de unde şi numirea de *Sigillarium* dată loculuĭ unde se vindeaŭ. Astfelŭ Turnebus [3]), Ausoniu [4]), Seneca [5]), Suetoniu [6]), Spartianu [7]) şi Aulu Geliu [8]) înţelegeaŭ prin *sigillarium* şi *sigillaria*

[1]) Macrob. *Saturnal.* lib. I cap. 10.

[2]) »Saturnalia uno tantum die; id est quator decimo Calendarum solita celebrari: sed post în triduum propagata sigillariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiam religionis extendit. Nomen ex eo Sigillaribus quod ultro citroque sigilla, sive imagunculas et munuscula alia missitarent» — Eod. loc. cit. idem.

[3]) Turnebi lib. XXIII şi XXVIII.

[4]) Ausonius *ad Paulum* Cit. not. 12 lib. II, cap. III Aul. Gel. edit. 1706 Ludg.

[5]) Senec. *Epist.* XII.

[6]) Sueton. in *Claudio* cap. V.

[7]) Spartianus in *Caracala et Hadriano.*

[8]) Aul. Gel. *Noctes atticæ* lib. II, cap. III et. lib. V cap. IV.

www.digibuc.ro

uă suburbe din Roma şi diferitele locurĭ unde staţionaŭ aceia cariĭ vindeaŭ imagine, sigilie, iconiţe, păpuşĭ, cărţĭ şi alte felurite obiecte destinate a se da ca daruri.

Originea acestorŭ serbătorĭ este repurtată la următórele fapte:

Ercule, după ce ucise pe Gerione, ducêndu'şĭ ca învingĕtorŭ prin Italia turmele de boŭĭ, care 'ĭ-se furaseră, aruncă în Tibere, acolo unde era *pons sublicius*, [1]) unŭ numerŭ óre-care de simulacre séŭ de ómenĭ egală cu acela alŭ soţilorŭ pe cariĭ 'ĭ perduse în călĕtorie, pentru ca aceste figurĭ, duse pe mare de curintele favorabile alŭ apelorŭ, sĕ fiă mânate pênĕ la ţĕrmurile părintescĭ ale repausaţilorŭ, în locŭlŭ corpurilorŭ lorŭ. D'aci rĕmase usulŭ d'a se face simulacre, d'a se pune printre sacrificie şi maĭ în urmă d'a se împărţi ca daruri.

Macrobiu ênsĕ, ca şi Varron, e de părere că originea acesteĭ datine e cea care s'atribuie şi *Saturnalelorŭ* şi pe care o arĕtarămŭ maĭ susŭ. [2])

Pelasgiĭ, ascultândŭ oraclulŭ de la Dodona [3]) merseră 'n Laţiŭ, prădară pe locuitoriĭ Sicilieĭ, atunci numită *Saturnia*, coprinseră ţéra, consacrară uă parte din spolie luĭ Apoline, rădicară temple luĭ Plutone (Dis), altare luĭ Saturnŭ, şi sacrară uă serbătóre anuală, în care multŭ timpŭ aduceaŭ ca victime capete de ómenĭ, după cuvintele oracluluĭ.

Ercule, trecêndŭ prin Italia, ĭĭ consiliă sĕ lepede acestŭ modŭ crudŭ de sacrificare şi sĕ înlocuiéscă capetele de ómenĭ cu simulacre care sĕ represinte figurĭ şi capete de ómenĭ, érŭ luĭ Saturnŭ sĕ'ĭ ofere lumînărĭ, căcĭ vorba din oraclu, φῶτα ,însémnă şi *lumină*, érŭ nu numaĭ *ómenĭ*.

D'aci fu dedusŭ obiceiulŭ d'a se împărţi lumînărĭ, în timpulŭ Saturnalelorŭ: lumînărĭ de céră în onórea luĭ Saturnŭ. [4])

In jocurile ce se daŭ la Compitale în suburbele Romeĭ, în onórea Larilorŭ şi mumeĭ lorŭ Mania — de unde serbătorile *Manilie* — se sacrificaŭ la începutŭ victime umane. Maĭ târdiŭ Junius Brutus, după a-

1) Macrobii *Saturnal.* Cart. I, cap. XI.
2) A se vedé capitululŭ intitulatŭ *Crăciunulu* pag. 17.
3) Macrobii *Saturnal.* cart. I, capit. VII. citaţiunile după Diodor Sicilianul. A se vedé pag. 17.
4) Macrobii *Saturnaliorum* cart. I, capit. VII şi XI. «Inde mos per Saturnalia missitandis cereis cæpit.»

www.digibuc.ro

lungarea regelui Tarciniu, care le stabilise, ordinâ sĕ se ofere capete de *usturoiŭ* şi de *macĭ*, spre a se satisface literalminte oraclulŭ luĭ Apoline. Jocurile luară numele de *Compitalia*, după locŭlŭ unde se daŭ.

„Ludosque ipsos ex viis compitorum, in quibus agitabantur, Compitalia appellitaverunt“ [1])

D'aci dĕrŭ obiceiulŭi ce aŭ ţeranele nóstre d'a face *colacĭ*, pe care suntŭ desemnaţĭ ómenĭ, capete, diferite figurĭ, séŭ chiarŭ ómenĭ de cocă, pe care'ĭ cocŭ şi'ĭ împartŭ de poménă.

D'aci datina d'a se face ómenĭ de néuă, cândŭ „omĕtulŭ e mare,„ cum ţice colindulŭ.

D'aci la noĭ în oraşie obiceiulŭ d'a se da diferite darurĭ, âuele, lanţurĭ, obiecte etc., érŭ copiilorŭ d'a li se oferi păpuşĭ „simulacre de ómenĭ“ — d'aci, de la sĕrbătórea păgână şi fórte antică a Sigilarielorŭ.

D'aci în fine moravulu d'a se împărţi luminărĭ, mai alesŭ la lăsatulŭ de secŭ de postulŭ Pasceluĭ.

Opaliele. – Plugușiorulŭ. — Colindele. — Diana.

Plugușiorulŭ, uă datină din cele maĭ frumóse şi din cele maĭ antice, represintă pĕnĕ în ţiua de adĭ serbătorile romane numite Opaliĭ, care aveaŭ locŭ după Saturnale, fiindŭ că Saturnŭ şi socia sea Ops eraŭ consideraţĭ ca ceĭ maĭ d'âutâiŭ descoperitorĭ aĭ grâuluĭ şi fructelorŭ arborilorŭ. D'acea-a, fiindŭ că agricoltoriĭ şi-aŭ isprăvitu culesulŭ diverselorŭ producte de pe câmpŭ, pe care le-aŭ şi măcinatu şi potu fi mâncate, celebră cultulŭ acestorŭ divinităţĭ: ideia abundanţei ş'a fertilităţiĭ. Prin Saturnŭ şi Ops, mitologia personifica cerulŭ şi pămentulŭ, căcĭ Saturnŭ şi-a dedusŭ numele de la *satus*, semĕnătură, generaţiune, creare, cea-a ce vine de la cerŭ, şi Ops însemnéză pămentulŭ din care esŭ, séŭ şi munca prin care se producŭ alimentele nutritóre [2]).

[1]) Macrobiu, ibidem.— Varron *De lingua latina*: ideo ubi viæ competunt, tum in competis sacrificatur.» Cart. VI, § 25.

[2]) Quos etiam nonnullis cœlum esse persuasum est; Saturnum qui a *satu* dictum, cujus causa de cœlo est; et *terram* Opem, cujus ope humanæ vitæ alimenta quæruntur, vel ab opere, per quod fructus frugesque nascuntur, etc. Macrobii *Saturnaliorum* Cart. I, capit. X.

www.digibuc.ro

Celebrarea Saturnalelorŭ se termina prin Opalii, érŭ acestea prin Sigilarie. Dup'aceste notiţe, s'arĕtămŭ în ce consită Pluguşiorulŭ.

In oraşie băieţiĭ, érŭ la ţéră junii adolescinţĭ, ceĭ d'âutâiu îşĭ facŭ séŭ unŭ Buhaiŭ orĭ Taurŭ — constându dintr'uă putinică de alu căreĭ fundŭ légă uă córdă şale căreĭ vibraţiunĭ imită mugetulŭ bouilorŭ la aratŭ — séŭ unŭ plugŭ în miniatură, imitându pe câtŭ se póte adeveratulŭ plugŭ : îlŭ ornézŭ cu châriĭ colorate şi florĭ, îĭ punŭ unŭ clo¸oţelŭ séŭ douĕ în córne, érŭ ceĭ de la ţéră ieŭ chiarŭ adevĕratulŭ plugŭ, c'unŭ clopotŭ maĭ mare, îlŭ tĕrĕscŭ, şi astŭ-felŭ mergŭ la fie-care casă de oréză următórea poesiă :

Haĭ, hăĭ
Pluguşiorŭ cu doi-spre-ce boĭ.
Hăĭ ! haĭ !
Plesniţĭ maĭ !
Hăĭ, haĭ !

Plecaramŭ într'ua sfântă Joĭ
Cu plugulu cu doĭ-spre-ce boĭ :
Boiĭ din nainte
Cu córnele poleite,
Boiĭ din miţlocu
Cu cornele de focu,
Boiĭ de la róte
Cu córnele belciugate [1]).
In frunte straineĭ,
In códe codălbieĭ . . .
Sĕ aiba (cutare) parte de eĭ !
Hăĭ, hăĭ! . .
Trosniţĭ, maĭ ! . . .

Decĭ, cu plugulŭ ferecatŭ,
Cu catenĭ de fierŭ legatŭ —
Cum este bunu de aratu
Noĭ junĭ
Cu eĭ bĕtrâni
Eşiramu în campulu mare
Cam în rĕsaritŭ de sóre,
Şi pământulu mĕsuraramu,
Mĕsurarămŭ şi'lu araramŭ :

Jouele,
Vaiele ;
Mercurile,
Gropile,
C'aşia n'eraŭ locurile.

După ce'lu araramu,
Ilŭ grăparămu
Şi grâu curatŭ semenarămu :
Grâu de véră
Far' secară
Se resară 'n primă-veră.
Hăĭ, haĭ !
Trosniţĭ, măĭ !

Sĕ ne vie cu isbândă
Astu anu, cu mare dobandă !
Péră din noĭ vicleşiugulŭ
Şi soséscă-ne belşiugulu !
Plesniţi maĭ
Hăĭ, haĭ !. . .

Şi apoĭ, mergêndŭ la luna,
La luna, la septĕmâna
Sĕ vedemŭ cum ne da mâna,
Ne minunaramŭ
Şi multu bucuraramu,
Câudu îlu privinămu
Şi'lu găsirămu
In paiu ca trestia

[1]) De ordinarŭ bouiĭ, şi maĭ alesŭ ceĭ cu córne marĭ, aŭ câte unu belciugŭ în cornŭ fie-care

www.digibuc.ro

In spicŭ ca vrabia
Si'n bobŭ ca mazĕrea
Hăĭ, hăĭ...
Plesniţĭ, măĭ!..

Merserămŭ la târgurele,
Cumpărarămŭ fierŭ ş'oţele
Şi făcurămŭ secerele
Pentru nouĕ nepoţele [1])
Unĭĭ 'lŭ seceraŭ
Alţiĭ snopĭ făceaŭ,
Din snopĭ claie minunată
De multŭ norodŭ lăudată.
După ce'lŭ secerarămŭ,
Ilŭ treierarămŭ
Cu optŭ juganĭ jugăniţĭ
Totŭ suflându de osteniţĭ: [2])
Pe unde călcaŭ
Pietre sdrobiaŭ,
Ce ca ţiua luminau.
După ce'lŭ treierarămŭ,
Ilŭ vênturarămŭ
Şi'n sacĭ ilŭ bàgarămŭ:
Sacĭĭ în carŭ amŭ urcatŭ,
Cu toţĭ la móră-amŭ plecatu.
Trosniţĭ măĭ,
Hăĭ, hăĭ!

Hodoronc... tronc...
Ajunserămŭ la scocŭ.
— «Frate [3]) morarŭ,
«Măĭ măcinarŭ,
«Amŭ venitŭ sĕ măcinămŭ,
«Róta moriĭ sĕ 'ţĭ spălămŭ!»
Érŭ elŭ, cam ne 'mbrăcatŭ, [4])
Mâna sub móră-a băgată
Şi tărîţa sărăcieĭ
O dete 'n gura vijelieĭ,
Şi cu tărîţa urîciósă,
Fugi şi iérna lenevósa [5])
Hăĭ, hăĭ..
Trosniţĭ măĭ!...

Şi măcinarămŭ,
Caru 'ncărcarămŭ,
Şi sosirămŭ la asta casa,
Pe care belşingulu n'o lasă;
Şi sosirămŭ la aştĭ ómenĭ bogaţĭ
De daruri sfinte încărcaţĭ.
Amŭ maĭ ora, amŭ maĭ ora,
Dérŭ nu-stemŭ de icĭ-colea.
Ci suntemŭ de la munţĭ
Unde suntŭ fraţiĭ mulţĭ,
Unde paiulŭ de grâŭ e micŭ
Si Românulŭ e multŭ voinicŭ.
Hăĭ, hăĭ!
Trosniţĭ maĭ!

Pamêntulu este cam uscatŭ,
Fiérele ni s'au mâncatŭ.
Pêmêntnlŭ e cam glodorosu
Şi fiérele ni s'aŭ rosŭ,
Şi veselĭ acum asceptămŭ
Dreptŭ ostenélă ospĕţŭ se-luamŭ [6]).

[1]) Admirabile rĕmaşiţe şi amintirĭ despre deprinderile agricole la Romanĭ, de la carĭ ne-aŭ rĕmasŭ atâtea lucrurĭ. In adevĕrŭ, iatĕ versurile lui Virgiliŭ din *Georgice:*

«Agricola incurvo terram dimovit aratro:
«Hinc anni labor, hinc patriam *parvosque nepotes*
«Sustinet, hinc armenta boum meritosque *juvencos*»

Da, aci e munca anuluĭ, din ea susţine pe nepoţeĭ: acésta e patria, din ea, prin ea, prin agricultură, amŭ rĕmasŭ şi suntemŭ cea-a ce suntemu aşĭ. Cine nu scie cătŭ iubesce Românulŭ agricultorŭ ţĕrina şi vitele séle?...

[2]) In unele versiuni, figuréză *caĭ* în locŭ de *boui*. Versurile acestea ne aducŭ aminte pe celŭ din Virgiliŭ: «Nosque ubi primus *equis* Oriens afflavit *anhelis*.»

[3]) Româniĭ, din cele maĭ vechĭ timpurĭ, s'adresaŭ unulŭ către altulŭ cu «*frate*.» Vedĭ *Bul. Instr. pub.* an. I. p. 620, «*Fraternitatea şi unirea*» de *B. P. Hasdeŭ*.

[4]) «Nudus ara, sere nudus». Virg. *Georg.* Cart. I, v. 290.

[5]) Arŭ ţice cine-va că poesia poporuluĭ românŭ e p'alocurea traducţiunea celeĭ latine. Oare acestŭ versŭ nu e «*Hiems ignava colono*» alu luĭ Virgiliŭ?

[6]) Aceste versurĭ ne amintescŭ pe cele din Virgiliŭ, *Georgice*, cartea I, v. 300.

«Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur
«Mutuaque inter se *læti* convivia curant.

www.digibuc.ro

Acestŭ colindŭ, pe care noĭ l'amŭ auḑitŭ din chiarŭ gura colindătorilorŭ, are variate versiunĭ, căcĭ chiarŭ şi obiceiurile diferŭ fórte în numĕrŭ şi în modulŭ de procedere, în accesorie. „Cele-l-alte obiceiurĭ atâta suntŭ deosebite, ca şi aerulŭ în cele maĭ multe părţĭ ale ţĕrii“ ḑice *Cantemirŭ* [1]).

Orĭ-ce copilŭ din oraşiŭ învéţă chiarŭ din scólă uă poesie, intitulată *Pluguşiorulŭ* [2]) şi care începe cu aceste versurĭ:

Mâne anulŭ se 'noiesce,
Pluguşiorulŭ se pornesce
Şi începe-a colinda
Pe la case, ş'a ura.
Iérna'ĭ grea, omĕtu'ĭ mare:
Semne bune anulu are,
Semne bune de belşiugŭ
Pentru brasda de sub plugŭ.
Dómne, bine-cuvintézĕ
Casa pe care-o urézĕ
Pluguşiorulŭ fără boĭ,
Pluguşiorulŭ trasŭ de noĭ!
Uraţĭ flăcăĭ,
Strigaţĭ măĭ:
Hăĭ, Hăĭ
Hăĭ, Hăĭ!!..

In timpulŭ acesteĭ urărĭ, ceĭ-l-alţĭ, carĭ nu vorbescŭ, nu încetézĕ d'a totŭ plesni amarnicŭ din bice, în câtŭ totŭ satulŭ e desceptatŭ şi anunţatŭ astŭ-felŭ d'acéstă visită, d'acéstă colindare.

Modulŭ d'a pronunţa versurile, verva, conţinutulŭ lorŭ, trosnetulŭ bicelorŭ şi credinţa că urarea aduce fiă-căreĭ case îmbelşiugare, fertilitate, abundanţă de producte şi prosperitate în totŭ cursulŭ anuluĭ care începe: tóte împlu de bucurie ânima săténuluĭ românŭ, care, întrebatŭ de ce se facŭ, respunde cu refrenulŭ din colinde:

«Aşia'ĭ legea din bĕtrânĭ,
«Din bĕtrânĭ, din ómenĭ bunĭ!

Ce suntŭ acestea, de nu adoraţiunea ḑeiţeĭ Ops séŭ Telus — pământului — celebrarea Cerereĭ, ideia fertilităţiĭ, a producţiuniĭ, a recoltelorŭ?

1) Cantemir Dem., în «*Descrierea Moldoveĭ*» Cap. XVII. p. 259.
2) Ni se pare că e a d-luĭ G. Sion.

www.digibuc.ro

Nimicŭ mai clarŭ, nimicŭ mai admirabile. Tesaurŭ de poesiă, tesaurŭ de ideĭ, tesaurŭ de naţionalitate!

După trecere d'atâtea veacurĭ, cine arŭ mai fi credutŭ că datinele Latinilorŭ se voru mai conserva pênĕ adi, mai multu séŭ mai puţinŭ intacte, la strănepoţiĭ lorŭ?

Săteniĭ nostriĭ nu sciŭ, şi puţinŭ le pésă sĕ scie de cine a fostŭ Bacchus, dérŭ îĭ celĕbră ţiua: „*Culesulŭ viilorŭ*".

Puţinŭ le pésă ce eraŭ serbările *Florale*, dérŭ le serbézĕ şi, ce e şi mai multŭ, le mănţinŭ chiarŭ şi numele: „*Floriile.*"

De Saturnŭ asemenea, şi totuşĭ îlŭ adoră, puindŭ numaĭ, în locŭlŭ bĕtrânuluĭ părinte alŭ luĭ Joue ş'alu lumiĭ, pe bĕtrânulŭ, pe moşiulŭ *Crăciunŭ*, precum totŭ aşia adóră pe *Ianus*, la începutulŭ orĭ-cărui anŭ, puindŭ numaĭ numele luĭ *St. Basiliu*, părintele eclesieĭ chrestine, aducĕtóre de pace, în locŭlŭ numeluĭ luĭ *Janus*, părintele religiuniĭ păgâne, ţeulŭ păciĭ. [1])

Sătenii români nu recunoscŭ şi n'aŭ nicĭ ideiă despre *Diana*: cu tóte astea în colinde 'ĭ păstrézĕ numele şi renumele, titlulŭ şi calitatea de sora a luĭ Apoline séŭ Sórelui. Astŭ-felŭ auţimŭ într'unŭ colindŭ:

Ce 'mi e susŭ pe lângă ceru?
Florile d'albe
E unŭ negru micŭ norelu,
Florile d'albe
Nu e negru micu norelŭ,
Ci . . (cutare) . : . tinerelŭ
P'unŭ calŭ galbenŭ grăngorelŭ, [2])
Şĕua lui de aurelu,
Scările 'ĭ în arginţelŭ,
Cu biciulŭ cu măciuliă,
Cu frêulu cu străgăliă.
Ş'a plecatŭ în vênătóre,
'N vênătóre-'nsurătóre.
Se 'ntâlni c'uă fétă mare,
Frumósa de sémenĭ n'are.
Era ţina ţineloru [3])
Iana [4]), ora *Sórelui*.
Ş a lă t-o
Ş'a lua -o

[1]) Janu celŭ d'âutâiŭ rădică în Italia temple şi învĕţă obiceiurile religióse. *Macrobiu*, în *Saturnale*, cart. I. — Ovidiu. *Fastele*.

[2]) Ca *Grangorele*.

[3]) «Ţina ţineloru semnifică Dea pădurilorŭ şi a crân urilorŭ, dĕsma Nimf lorŭ, Silfidelorŭ, Naiadelorŭ etc, cum era Diana.

[4]) «Nam sunt qui Janum eundem esse, atque Apollinem et Dianam, dicant, et in hoc uno utrumque expriui numen affirment . . . Pronuntiavit Nigidius, Apollinem Janum esse, Dianamque Janam, apposita *d* litera, quæ sæpe *i* litera causa decoris apponitur, ut *reditur*, *redhibitur*, *redintegratur* et similia». Iate traducerea: «Căci sunt unii, cari ţicu că Janu este totu acelaşi ca şi Apoline şi Diana, şi afirmă că sub uă singură espresiune se 'nţelege divinitatea amêndorora. Nigidiu s'a pronunţatŭ că Apoline este Janu şi că Diana este *Jana*, adaugându-se litera *d*, care se pune adesea pentru eufonie din causa literei *i*, precum *reditur*, *redhibitur* *redintergratur* şi cele d'asemenea». *Macrobiu*, Saturnalele. Cartea I, cap. IX.

www.digibuc.ro

Si în celarŭ [1]) a băgat-o
In celarŭ, în păunarŭ [2]).
Sóre veste prinsu-şi-a
Dupa eĭ trămisu-şi-a:
Mis'a ḑorĭ căutătorĭ,
Luceferĭ ispititorĭ.
Érŭ cutare tinerelulŭ
Din gură astŭ-felu grăia:
— «Ce vreţĭ, ḑorĭ
Căutătorĭ,
Lucéferĭ ispititorĭ?
In totŭ loculŭ sĕ căţaţi,
In celaru sĕ nu âmblaţĭ.
Căcĭ, d'o scăpa vr'unŭ păunŭ,
Ieaŭ sóreluĭ unŭ calŭ bunŭ, [3])
D'o scăpa vr'uă pănióră,
Ieaŭ pe sor'sa soçiéră,
Ce-amŭ găsit-o
Ş'amŭ luat-o
Si'n casă că 'mĭ amŭ bagat-o.[4])

Iatĕ aci *Iana*, în locŭ de *Diana*, sora Sóreluĭ, ş'alŭ căreĭ nume vine de la fratele sĕŭ Janus.

Iatĕ divinităţĭ păgâne, celebrate de crestiniĭ din Dacia, de latiniĭ Romănĭ.

Iatĕ poesia poporară dându pe faţiă originea naţiuniĭ nóstre.

Serbarea anuluĭ noŭ. Anna Perenna. — Âmblarea cu sorcova. — Conclusiune.

Celebriĭ preoţĭ chaldeĭ, ceĭ maĭ vechĭ dintre Babilonianĭ, cum se esprime Diodorŭ Sicilianulŭ [5]), împărţiaŭ anulŭ în douĕ-spre-ḑece părţĭ egale, în douĕ-spre-ḑece lunĭ. [6])

Egiptenĭĭ fură singurĭ, carĭ diviseră anulŭ într'unŭ numĕrŭ fixŭ de lunĭ [7])

Romulu împărţi în ḑece lunĭ, puindu 'lu sĕ încépă cu Martiŭ, tatălŭ seŭ. [8])

In prima ḑi a acesteĭ lunĭ şi, prin urmare, în prima ḑi a anuluĭ. s'aprindea din noŭ foculŭ ţinutŭ continuŭ aprinsŭ pe altarulŭ Vesteĭ, pentru ca, cu începerea anuluĭ. sĕ încépă şi grija d'a-lŭ conserva.

[1]) *Cenaclum*, loculu de cină, deveni maĭ târḑiŭ unulu din locurile cele maĭ ascunse şi maĭ departate ale caseĭ — Varron «*De lingua latina*» Cart. I, § 162. — In colindŭ, unii punŭ *Celarŭ*, alţii *Cenaclu*. *Celarŭ*, de la *celare*, *a ascunde*, e uă parte ascunsă a caseĭ, unde se punŭ lucrurile de păstrare. In totu casulŭ — *cenaclu* orĭ *celarŭ* — cuvêntulŭ e latinu.

[2]) Locŭ unde se ţienŭ *paunĭ* séŭ corupţu din cuvêntulu *lupanarŭ*.

[3]) Iatĕ aci ideia că Sórele are unŭ caru cu caĭ de focŭ, conformu mitologieĭ.

[4]) *In domum duxi*, espresiune sacramentalĕ pentru a însemna însurătórea în limba latină.

[5]) Diodori Siculi *Bibliotheca* Cart. II, capit XXIX.

[6]) Idem ibidem.

[7]) Macrobii *Saturn.* cart. I, cap. XII.

[8]) Id. ibidem.

www.digibuc.ro

Ramurele de laurŭ, care s'aflaŭ împlântate la casa regeluĭ, la curie, la casa Flamineluĭ şi care se uscaseră în cursulŭ anuluĭ, eraŭ înlocuite cu altele verdĭ. Maĭ întâiŭ servitoriĭ publicĭ, apoĭ poporulŭ mergea sĕ opereze acésta schimbare şi sĕ felicite de începerea anuluĭ pe rege, pe flaminiuŭ, pe pontifice.

Totŭ atuncĭ se făceaŭ sacrificie publice şi private în onórea *Annei Perenna* [1]), schimbată în Nimfă a rîuluĭ Numicius, cu unde nesecate, *perennes*, séŭ, după cum credŭ uniĭ, Luna sfîrşindŭ anulŭ prin succesiunea lunelorŭ, séŭ nutricea luĭ Joue „ care, pe cândŭ poporulŭ vechieĭ Rome, ḑice Ovidiu [2]), în epoca în care n'avea tribunĭ, cariĭ sĕ 'ĭ protégă drepturile, se retrăsese pe muntele Sacru, alimentele fiindŭ consumate, Anna, din oraşiulŭ Bovillis, săracă bĕtrână, dérŭ vióie şi muncitóre, prepara provisiuni pe care diminéţa le împărţia poporuluĭ. Cetăţeniĭ fură miscaţĭ de acéstă bine-facere şi, cândŭ împăciuirea îĭ făcu sĕ reintre în Roma, rădicară uă statue Perenneĭ, care 'ĭ ajutase în înstrimtorare ". Ovidiu dă diferite detăliărĭ despre Perenna, şʼadauge că

Protinus erratis læti vescuntur in agris
Et celebrant largo sequе diemque mero [3])

şi că se spunŭ glume şi cântece obscene, cu ocasiunea acesteĭ ḑile, pe care obiceiulŭ le a consacratŭ.

Aceste sacrificie şi serbătorĭ se făceaŭ Anneĭ Perenne la începutulŭ anuluĭ pentru ca sĕ se pótă petrece bine anulŭ care începea şi ceĭ-l-alţĭ anĭ viitorĭ:

Ut annare perennareque commode liceat [4])

espresiune atâtŭ de corespunḑétóre urărilŭ nóstre românescĭ :

La anulŭ şi la mulţĭ anĭ!

D'aci datina d'a se împlânta crăcĭ verdĭ pe la case în ajunulŭ Floriloru, şi maĭ alesŭ în diminéţa ḑileĭ St. George, cândŭ, fiindŭ-că la noĭ în

[1]) Macrobii *Sat.* cart. I, cap. 12: «et publice et privatim ad Annam Perannam sacrificatum itur.»
[2]) Ovidiŭ. *Fastele.* Cart. 3, vers. 653 – 700.
[3]) »Indată facŭ ospeţe veselĭ, în ţérinele care fuseseră străbătute, şi celebră 'n odihnă ḑiua, cu multŭ vinŭ.» — Idem vers. 655 şi 656.
[4]) Macrobiu, ibidem.

www.digibuc.ro

ţéră laurulŭ e departe d'a cresce séŭ d'a fi crescutŭ, în locŭ de laurŭ, ne servimŭ cu salcie [1]).

In sacrificiele publice şi private, în celebrarea ţileĭ anuluĭ nou cu vinŭ, găsimŭ serbarea nóstră de aţĭ a îmormêntăriĭ anuluĭ ce espiră, a veselieĭ şi ospeţelorŭ în onórea celuĭ ce vine.

N'avemŭ laurŭ, ca sĕ salutămŭ cu acestŭ simbolŭ de glorie şi de prosperitate noulŭ anŭ, dérŭ avemŭ altŭ ceva, numaĭ datina sĕ fie conservată: şi a fostŭ, este şi va fi.

Copiiĭ Românilorŭ, în loculuĭ uneĭ ramure de laurŭ, âmblă din casă 'n casă cu uă frumósă „*Sorcoca*“ în mână, care nu e de cătŭ uă nuia împodobită cu chârtiĭ de diferite colorĭ, cu poleiélă, betélă, florĭ artificiale, etc.

Dis-de-diminéţă vinŭ, câte unulŭ orĭ maĭ mulţi, şi, atingêndu-te, pronunţă cu naivitate, inocinţă, sinceritate şi graţiă următórele urărĭ:

Sorcova vesela:
Sĕ 'nfloriţĭ
Sĕ mărgăriţĭ,
Peste véră,
Primă-véră
Ca unŭ pĕrŭ,
Ca unŭ mĕrŭ,
Ca unŭ firŭ
De trandafirŭ,
Tare ca pétra,
Iute ca săgéta;
Tare ca ferulŭ,
Iute ca oţelulŭ:
La anulŭ
Şi la mulţĭ anĭ!..

Cu începutulŭ anuluĭ noŭ, la cina de căpeteniă, matrónele romane serviaŭ pe sclave la mésă, precum făceaŭ bărbaţiĭ cu sclaviĭ în timpulŭ Saturnalelorŭ, femeiele ca sĕ îndemne pe sclave, prin acéstă onóre de la începutulŭ anuluĭ, la uă supunere şi ascultare maĭ grabnică, bărbaţiĭ pentru a mulţămi sclavilorŭ de serviciele ce le aduseseră pên'aci [2]).

Ast-felŭ, după Romulŭ, anulŭ începea la Martiŭ, şi 'n Decembre avea locŭ serbarea Saturnalelorŭ, Opalielorŭ şi Sigilarielorŭ, unite cu Juvenilele.

Numa Pompiliŭ, următorulŭ luĭ Romulŭ pe tronŭ, fórte iniţiatŭ în

[1]) Latiniĭ se numiaŭ *Laurentinĭ*, din causa multuluĭ laurŭ ce crescea 'n ţéra lorŭ. Capitala li se numia *Laurentum*. — Titu-Liviu, cart. I, cap. I. — Virgiliu *Eneida*, cart. VII, vers. 171. — Ovidiŭ. *Faste*, vers. 599 etc.

[2]) Et servis cœnas apponebant matronæ, ut domini Saturnalibus. Illæ, ut principio anni ad promptum obsequium honore servas ivitarent; hi quasi gratiam perfecti operis exolverent» — Macrobiu, ibidem.

www.digibuc.ro

sciinţele mistice, în filosofia lui Pitagora şi 'n astrologia oriinteluĭ, adause âncă¡ două luni la calendarulŭ lui Romulŭ şi făcu ca anulŭ să încépă, ca pênă aḑi la noĭ, cu 1 Ianuariŭ, după numele şi'n onórea lui Janu, căci, fiindŭ consacrată „ḑeuluĭ cu două feţie," vede sfîrşitulŭ anuluĭ care se finesce şi privesce începutulŭ celuĭ ce vine [1]).

Ne oprimŭ d'a vorbi d'astă-dată pe largŭ despre aseměnarea între numele Janu şi Ioanu, despre cele-l-alte serbătorĭ din acéstă lună, despre comparaţiunea dintre onorurile lui *Janu* la Romanĭ şi'ale lui *St. Petru* la Românĭ, cu care are uă identitate perfectă. Vomŭ aminti în trécětŭ că, precum păgâniĭ latinĭ daŭ lui Janu atribuţiunea d'a purta chiĭ spre amintire că deschide anulŭ prin feriele séle şi ţine în mână chiăiele templuluĭ păciĭ şi'alŭ resbeluluĭ, totŭ asemenea crestinismulŭ desemnă pe St. Petru ca purtătorŭ alŭ chiăielorŭ paradisuluĭ. Precum la păgâniĭ latinĭ Janu era consideratŭ ca fundatorele sacerdoţiului, ca introducětore alŭ riturilorŭ şi ca celŭ d'âmtâiŭ care rădică temple şi altare, asemenea crestiniĭ vědŭ în St. Petru pe întemeiătorulŭ bisericeĭ, şi ponteficele romanŭ se consideră ca descendinte alŭ acestuĭ capŭ spirituale religiosŭ.

In resumatŭ, din cele espuse resultă:

Că cea-a ce facemŭ la începutulŭ luĭ Ianuariŭ nu e de ieriĭ, d'altă-ieriĭ, ci de ḑecimĭ de secule.

Că cea-a ce esiste la poporulŭ românŭ suntŭ resturile, maĭ-maĭ nealterate, ale moravurilorŭ, datinelorŭ, deprinderiĭorŭ şi credinţelorŭ anticităţiĭ păgâne, adică că:

„Aşia 'Ĭ legea din bětrânĭ,
„Din bětrânĭ [2]) din ómenĭ bunĭ!

Că poesia populară, sub forma de colinde, coprinde unŭ fondŭ păgânŭ, prin ideĭ, prin alusiunĭ, prin eroiĭ ce cântă, ênsě uă formă cu totulŭ crestină.

[1]) Macrobiu, loco citato.
[2]) Cuvêntulŭ «Bětrânĭ are înţelesulŭ de «veteres, majores, strămunĭ.

www.digibuc.ro

ANTAIU MAIU.

Protinus erratis læti vescuntur in agris,
Et celebrant largo seque diemque mero.
. . . . . .
Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus
Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Ovid. *Fast.* I, V v. 427.

Nopţile suntŭ delicióse, şi rĕcórea primăverĭĭ le dă unŭ farmecŭ nedescriptibile. Constelaţiunea Orioneluĭ nu se maĭ vede de multŭ pe partea occidintalĕ a orizonteluĭ: numaĭ Coróna-Boreale licăresce pênĕ spre rĕsăritulŭ sóreluĭ. Hiadele ne surîdŭ ca augurŭ de mană şi de plóuiă binecăcĕtóre, şi în curêndŭ linele adiărĭ ale zefiruluĭ vorŭ fi înlocuite c'uă dogoritóre căldură.

Salutaţĭ dérŭ, tinerĭ şi tinere, prima ḑi a lunĭĭ consacrate bĕtrânilorŭ, déca vreţĭ s'aveţĭ dreptulŭ a pretinde ca şi eĭ sĕ se bucure d'aprinsa vóstră lună, care va aduce véra cu sine.

Întâiŭ Maiŭ! esclamă cu voioşiă tóte ânimele române, şi din ḑorĭ de ḑi, pe cândŭ pasĕrele întonézĕ falniceĭ aurore melodiósele lorŭ concerte, strănepoţiĭ colonilorŭ de la Istru se grăbescŭ sĕ îndeplinéscă uă datină vechiă, făr'a sci pentru ce-o serbézĕ şi făr'a'şĭ da ostenélă sĕ caute altŭ motivŭ de cătŭ c'aşia e obiceiulŭ remasŭ de la părinţĭ.

Timpulŭ trece, şi în urmă 'l lasă schimbărĭ în totŭ ce viiézĕ, ênsĕ forţa sea nu fu destulŭ de tare ca sĕ pótă nimici tradiţiunile latinuluĭ nostru poporŭ. Bĕtrâniĭ ce se ducŭ morŭ consolaţĭ c'aŭ transmisŭ fiilorŭ cele ce-aŭ apucatŭ şi dênşiĭ, érŭ acestŭ esemplŭ suntemŭ datorĭ sĕ'lŭ imităm!

Serbaţĭ dérŭ, Romanĭ de pretudindenĭ, serbaţĭ ḑiua de întâiŭ Maiŭ,

www.digibuc.ro

căcĭ veselia eĭ nu e maĭ puţinŭ antică de cătŭ ĕnsăsĭ gintea latină. Nu vĕ încreţiţĭ frunţile, n'o treceţĭ cu nepesare, şi, ca se vĕ convingeţĭ că cele ce afirmămŭ suntŭ unŭ adevĕrŭ incontestabile, acordaţĭ câte-va momente d'atenţiune celuĭ ce se'ncércă a v'arĕta fórte pe scurtŭ originea acesteĭ ţile, în care primele onorĭ s'acordă licóreĭ ce strugurĭĭ procură.

Serbătorile Romanilorŭ înainte du Florale.

După ce terminaŭ serbătorile destinate luĭ Bachus şi Minervеĭ, veselieĭ şi geniuluĭ, Romanĭĭ adoraŭ dulcea Concordiă, pentru salvarea vastuluĭ lorŭ imperiŭ, pentru mănţinerea păcĭĭ, şi închiăiaŭ luna luĭ Martiŭ printr'uă cermoniă în onórea Lunĭĭ, cermoniă care se ţinea pe muntele Aventinŭ [1]).

Luna luĭ Aprile o consacraŭ Venerĭĭ, născută din albele spume ale oceanuluĭ, ţeiţa iubirĭĭ ş'a frumuseţĭĭ, patróna curăţenieĭ [2]) ş'a casteĭ căsătorĭĭ.

Sĕrbătórea principale, numită *Vinalia rustica*, se ţinea în memoria învingerĭĭ luĭ Mezenţiu de către Enea, care, conformŭ promisiunĭĭ făcute, consacră luĭ Joue vinurile ce produceaŭ viiele din Laţiŭ şi institui acéstă datină care se păstra în fiă-care anŭ [3]).

La sfîrşitulŭ luĭ Aprile, flamininiĭ cirinalĭ eşiaŭ la câmpŭ şi rugaŭ ţeiţa Robigo — *Rugina* — sĕ cruţe holdele ce împodobiaŭ vastele ogóre, sĕ le créscă răpede, cu paie albe şi nalte, cu spice pline şi abundante — suvenire de la care a remasŭ datina *Paparudelorŭ* — şi, ca imprecaţiunea sĕ aibă efectŭ, sacrificaŭ uă óuiă ş'unŭ câne, vĕrsându uă cupă de vinŭ peste flacările mistuitóre. Cu modulŭ acesta, seceta se credea evitată şi constelaţiunea Câneluĭ, care apare pe cerŭ în acéstă lună, garanta că grânele nu se vorŭ usca maĭ 'nainte de timpŭ.

Astŭ-felŭ luna luĭ Aprile se termina cu serbărĭ pe care noĭ nu le-amŭ perdutŭ, şi în care vinuluĭ i-se da importanţa ce i se dă şi aţĭ.

Cândŭ Maiŭ sosesce, „cea d'âutâiŭ nópte ne va arĕta stéua nimfeĭ

[1]) Ovidii *Trist.* lib. III, vers. 882.
[2]) Id. eod. lib. IV, vers. 108.
[3]) Şi care se da la a 14-a ţi înaintea calendelorŭ luĭ Septembre. — Varron «*de ling. lat.*»

www.digibuc.ro

Amaltea", transformată în constelaţiunea Capreĭ [1]). Lira cu şépte córde şi naiulŭ cu şépte ţevĭ vorŭ rĕsuna în onórea luĭ Mercuriŭ ş'a ₫eului Panŭ. Florile cu miĭ de colorĭ, stropite de roua dimineţeĭ, vorŭ rădica fruntea ca sĕ salute pe ₫eiţa lorŭ Flora, şi muritoriĭ fidelĭ vorŭ ciocni pahare pline, ca nu cum-va, dâudu-se leniĭ şi nepăstrândŭ datina, vinulŭ din acelŭ anŭ *sĕ prindă flóre* în marele buţĭ cercuite [2]).

„Déră mĕ veţĭ întreba, ₫ice bĕtrânulŭ esilatŭ de la gurele Dunăriĭ, mĕ veţĭ întreba ₫e unde vine numele luniĭ luĭ Maiŭ" ? Şi respunsulŭ ce'şĭ dă e uă duplicitate de origine, pe care e necesariŭ s'o indicămŭ câtŭ de pe scurtŭ.

Etimologia şi inaugurarea luĭ Maiŭ. — Larii domesticĭ. Buna ₫eiţă.

Cea maĭ veridică derivaţiune a numeluĭ acesteĭ luni este de la *Maiores*, maĭ marĭ, bĕtrânĭ sĕu strămoşĭ, cărora cu dreptŭ cuvêntŭ le-o consacră Romulu în calendarulŭ sĕŭ. Periĭ albĭ eraŭ fórte respectaţĭ : bĕtrâniĭ sciaŭ sĕ dea resbelniceĭ junimĭ romane consilie prudinte, eĭ decideaŭ justiţia poporuluĭ, eĭ eraŭ censoriĭ severĭ aĭ bunelorŭ moravurĭ. Romulŭ puse dérŭ guvernulŭ nouluĭ seŭ oraşiu în mâna acestorŭ părinţĭ, şi bătezâ acéstă lună după numele lorŭ de *Maiores* — la singularŭ *Maius*, maĭ mare — póte chiarŭ după îndemnulŭ unchiuluĭ seŭ Numitore.

Uă altă derivaţiune se crede a fi de la numele uneia din Pleiade, ₫ise *Maia*, cea maĭ frumósă din fiicele Pleioneĭ cu Atlante şi mama luĭ Mercuriŭ, inventatorele lireĭ cu 7 córde, după numĕrulŭ celorŭ şépte Pleiade.

Inaugurarea luniĭ se făcea prin ceremonia *Cornuluĭ abundanţeĭ*, pe care nimfa Amalteia îlŭ împluse cu fructe din care se nutrise Joue.

In calendele luĭ Maiŭ, s'aŭ rădicatŭ pentru prima óră altare în onórea divinităţilorŭ domestice, a Larilorŭ protectorĭ, pe carĭ Romaniĭ îĭ credeaŭ că protegŭ cu a lorŭ privire totŭ ce aparţine omuluĭ. La piciórele statuelorŭ ce 'ĭ represintaŭ, figură ş'unŭ câne, simbolŭ că şi uniĭ şi altulŭ suntŭ păzitoriĭ fiideliĭ aĭ caseĭ.

Buna ₫eiţă, alŭ căreĭ templu era înălţatŭ de Claudia, avea în acéstă

[1]) Ovid. *Trist.* lib. V. v. 117—125.
[2]) «Vina quoque in magnis opere se condita cellis florent » Ovid. eod.

www.digibuc.ro

lună partea sea de veneraţiune cu rituri nopturne [1]) care se introduseră la Roma în timpulŭ regilorŭ [2]) cu cânturi de musică [3]), după care venia apoi memoria luĭ Hias, care dete numele sĕŭ surorilorŭ din constelaţiunea Hiadelorŭ.

Serbările şi atribuţiunile Floreĭ. — Jocurile în onórea sea. — Serbări publice şi domestice.

Dérŭ cele maĭ sburdalnice veseliĭ se făceaŭ în prima ḑi din luna luĭ Maiŭ, pentru onórea Floreĭ, patróna florilorŭ, ale căreĭ sĕrbătoriĭ, începêndu-se din Aprile — şaci sĕ notămŭ cu plăcere c'acéstă datină se conservă la noĭ în tradiţiunea d'a se împodobi casele cu verdéţă şi cu florĭ în ḑiua de St. George, 23 Aprile — se continuaŭ în Maiŭ, şi maĭ alesŭ în prima ḑi, după mărturia luĭ ênsuşĭ Ovidiŭ [4]).

Acésta este amintirea cea maĭ justă pe care o celebrămŭ noĭ Româniĭ pênĕ aḑĭ, şo vomŭ celebra câtŭ vomŭ trăi şi vomŭ fi Românĭ.

Cele maĭ sgomotóse petrecerĭ şi veseliĭ, atâtŭ prin provincie, câtŭ şi în Roma, eraŭ destinate primeĭ ḑile a luĭ Maiŭ, cândŭ teatrele se deschideaŭ şi circurile rĕsunaŭ de lungĭ aplause.

Castă şi fidelĕ sociă a Zefiruluĭ, Flora îşĭ are sĕrbătórea în cea maĭ plăcută lună de primă-véră, cândŭ arboriĭ s'aŭ învèlitŭ cu foĭ şi pămêntulŭ cu verdéţă. *Orele*, în haine transparinte, culegŭ florile adăpate d'uă rouă cristalină, şi *Graţiele* le ducŭ în Olimpŭ, ca sĕ împletéscă cu ele cununi pentru ḑeĭ şi ḑ iţe. Ea cea d'âutâiŭ făcu uă flóre din sângele terapneénŭ. Autoritatea 'ĭ-se întindea peste totŭ ce îmbobocesce şi înfloresce, începêndŭ de la holde şi legume, pênĕ la fructe, pênĕ la viţa mustósă, care, déca nimfa nu era onorată cu tótă splendórea, nu producea de locŭ, séŭ, de şi producea, vinulŭ prindea flóre ş'unŭ gustŭ neplăcutŭ.

Acestea eraŭ atribuţiunile Floreĭ, la care, ca corónă, s'adăugea distincţiunea d'a fi şi patróna frumoşilorŭ anĭ din primăvéra vieţiĭ, în care omulŭ e atâtŭ de aprinsŭ şi de voiosŭ, întocmaĭ precum primă-véra e simbolulŭ juneţeĭ întreguluĭ timpŭ de peste anŭ.

[1]) Lactantius in «*divin. instit.*» lib. I, cap. 22.
[2]) Cicero în «*de aruspic.*» cap. 17.
[3]) Plutarch. «*Qœst.*» cap. 10.
[4]) «Alter, te fugiens, quum venit, alter habet.— Ovid. *Trist.* lib. V vers. 186.

www.digibuc.ro

Prima amendă pentru păsciunea vitelorŭ, pusă la Romanĭ sub edilele Publicius, s'atribui Floreĭ, cândŭ totŭ-d'uă-dată se institui nouĭ jocurĭ în onórea sea. Serbările acestea furĕ la începutŭ neregulate, *conceptivæ*, ordonate de magistraţĭ cândŭ era secetă [1]). La anulŭ 513 de la fundarea Romeĭ, *Floralele*, în virtutea uneĭ frase a oraclelorŭ sibiline, se fixară pênĕ la 4 din calendele luĭ Maiŭ [2]), se rădică unŭ templu în onórea Floreĭ, servitŭ d'unŭ flaminiuŭ [3]), pe care Varron îlŭ numesce *flamen floralis* [4]) şi se bătură şi medalie în memoria acesteĭ instituţiunĭ [5]).

La anulŭ 581, sub consuliĭ Lenate şi Postumiu, se celebrară jocurile'ĭ oficiale, dup'unŭ anume votŭ alŭ senatuluĭ, care le fixâ durata de şése ţile şi respectarea lorŭ pe fiă-care anŭ. Uă medaliă a familieĭ Servilia constată c'aceste jocurĭ publice s'aŭ datŭ la anulŭ 580 şi că chiăltuielile le-a purtatŭ C. Serviliŭ Casca, în calitate de edile [6]). Uă parte dintr'ênsele se celebraŭ nóptea şi la începutŭ se daŭ în circŭ. Unŭ corŭ de şépte-spre-ţece femeĭ jucaŭ dupâ cânteculŭ lireĭ şi depuneaŭ coşiuleţe pline cu florĭ la piciórele statueĭ ţeiţeĭ, érŭ uă cétă de alte femeĭ esecutaŭ danţurĭ în felulŭ cancanelorŭ de aţĭ [7]). După anulŭ 580, s'adausără şi *ludi scenici* şi *ludi circenses*, represintaţiunĭ teatrale şi de circŭ, cu ocasiunea cărora *Mimiĭ* apărurĕ pentru prima óră în jocurile publice romane [8]).

După serbările publice, veniaŭ cele domestice: mesele se întindeaŭ, şi veselia începea c'uă liciuţă maĭ mare şi cu glume maĭ puţinŭ pudice de cătŭ în alte ocasiunĭ d'acelaşĭ genŭ [9]), pentru că, ţice Ovidiŭ, „Flora nu e uă divinitate aspră, şi darurile séle ne aţîţă plăcerea: fruntile se încunună cu florĭ, mesele splendide se acoperŭ c'uă plóuiă de rose, óspeţiĭ,

[1]) Varro în *de ling. lat.*, §. 26.
[2]) Plinius în «*hist. nat.*» lib. XVIII. cap. 29. — «Vell. Paterc.» lib. I, cap. 14
[3]) Tacit. în *Annal.* lib. VII, § 45.
[4]) Varron ibid., lib. VII, §. 45.
[5]) *Fam. Rom.* pl. 112 No. 1 Vaillant.
[6]) Eckhel. «*Doctr. num. veter.*» t. V.
[7]) Lippert. *Dactyliotheca.* No. 951, partea I.
[8]) Veţĭ Charles Magnin in *Orig. du theatre moderne*, tom. I.
[9]) De multe orĭ serbarea mergea pênĕ la indecinţă. Uă dată Catone asista la circŭ: maiestatea acesteĭ persóne (Val, Max. lib. 11) opri pe poporŭ a face necuviinţe. Favoniŭ, amiculŭ seŭ, observâ şi'ĭ spuse acésta: atunci eşi din circŭ, ca nu cum-va sĕ facă a se 'mpedica observarea riturilorŭ obiçinuite.— Seneca, ep. 79 — Martialis lib. 1 *epigr.*

www.digibuc.ro

pe capŭ cu ghirlande legate cu sforĭ de teiŭ, sarŭ şi jócă dispuşĭ de fumulŭ vinuluĭ, şi, în mişcările lorŭ neregulate, nu cunoscŭ altŭ stăpânŭ de cât bĕutura. In timpulŭ acesta, orĭ-ce afacere seriósă este suspinsă, şi ceĭ încoronaţĭ cu florĭ nu punŭ în gura lorŭ nicĭ unŭ picŭ de apă, căcĭ şi luĭ Bachus lĭ placŭ florile, şi Flora, nefiindŭ uă divinitate posomorîtă, vrea ca totŭ poporulŭ sĕ petrécă cu tótă veselia şi cu tótă libertatea în acéstă ḑi a sea“ [1]).

Iatĕ dérŭ serbarea poporară, d'acum atâtea miĭ de anĭ, păstrată la noĭ Românĭ din Dacia în tótă fidelitatea, căcĭ, de şi ḑiua de I Maiŭ e respectată şi în alte ţĕrĭ, nicăirĭ ĕusĕ ca la noĭ libaţiunile nu sunŭ maĭ originale, petrecerile maĭ caracteristice şi maĭ conforme prescripţiunilorŭ vechielorŭ riturĭ păgâne.

Iatĕ pentru ce o ţinemŭ, pentru ce-o onorămŭ, pentru ce ne veselimŭ într'ênsa: nu pentru că ne-a votat-o senatulŭ, nu pentru că ne-o impunŭ ediliĭ, nu pentru că ni se strică vinurile, ci pentru că suntemŭ viţă de latinĭ şi, strămutându-ne ca colonĭ în Dacia, amŭ adusŭ cu noĭ datinele şi credinţele antice, care, cu tótă crestinĕtatea nóstră, ne aŭ remasŭ în sânge şi, prin tradiţiune, se perpetuă din tată în fiiŭ, din mamă în fiică.

Spălatulŭ cu rouă în ḑorĭ ḑileĭ.

Scriindŭ aceste liniĭ, ne aducemŭ aminte cum, âncă din primiĭ anĭ aĭ copilărieĭ, bĕtrâniĭ ne iniţiaŭ la păstrarea datineĭ ca, în diminéţa ḑileĭ de 1 Maiŭ, de nópte, pênĕ nu rĕsare sórele, sĕ ne spălămŭ pe mânĭ şi pe faţiă cu roua ce căḑuse nóptea peste florĭ şi peste ierburĭ.

Pentru ce? era întrebarea ce le adresamŭ, şi, nesciindŭ nicĭ uă esplicaţiune, se mărginiaŭ a respunde că „aşia e *obiceiulŭi.*“

Dérŭ ce este acéstă spălare cu rouă în ḑorĭ de ḑi?

Sĕ lăsămŭ pe Ovidiŭ sĕ ne-o spuie.

„Câudŭ tăcerea face ca somnulŭ sĕ fiă dulce, câudŭ nu s'aude nicĭ lătratulŭ câniloru, nicĭ cânteculŭ pasĕrilorŭ, omulŭ *care a remasŭ credinciosŭ rituriloru antice* se scólă fără încălţăminte şi 'şĭ spală mânele de treĭ orĭ în apa uneĭ fontâne“ [2]).

[1]) «Vult sua plebeio sacra patere choro» — Ovid. id. vers. 352
[2]) Ovid. *Trist.* vers. 428-442.

www.digibuc.ro

Sâmbăta Morţilorŭ ş'a Moşilorŭ.

Datina care se păstra cu ocasiunea comemorăriĭ repausaţilorŭ fu instituită de Romulŭ în onórea fratelui sĕŭ Remu, şi se celebra pe la finele luĭ Maiŭ : la noĭ pênĕ astă ḑĭ e represintată prin pomenele ce se facŭ în aşia numita *Sâmbăta Moşilorŭ* şi *Sâmbăta Morţilorŭ*.

Iatĕ datine, iatĕ moravurĭ, domnilorŭ scriitorĭ germanĭ şi slavĭ, cariĭ vĕ siliţĭ a ne contesta originea latină, iatĕ datine şi moravurĭ care vĕ vorbescŭ cu putere. De n'amŭ fi latinĭ, de unde amŭ luatŭ tóte acestea, cine ni le-a impusŭ, şi de ce nu le posedŭ tóte naţiunile ?

Tradiţiunea despre Joue, Mercurĭŭ şi Neptunŭ călĕtorindŭ ca ómenĭ.

Pe lângă cele espuse, sĕ maĭ menţionămŭ âncă uă credinţă antică, a căreĭ amintire va fi unŭ noŭ motivŭ pentru care vinulŭ servă în modŭ tradiţionale ca bĕutură de predilecţiune în acéstă ḑi.

Joue, Neptunŭ şi Mercuriŭ călĕtoriaŭ uă dată pe pămêntŭ. Bĕtrânulŭ Hirieu îĭ vede obosiţĭ de drumŭ şi 'ĭ chiamă în casa sea sĕ'ĭ ospĕteze. Pênĕ una-alta, bĕtrânulŭ cu mâna tremurândă împle uă cupă de vinŭ roşiŭ, pe care Neptunŭ o sórbe cu sete şi ḑice: „dă acum şi luĭ Joue, sĕ bea şi elŭ.“ Bĕtrânulŭ, audindŭ acestŭ nume, se înspăimêntă, sacrifică boulŭ care îĭ lucra câmpulŭ, scóte vinulŭ vechiŭ pe care'lŭ păstra din tinereţe, şi dă ḑeilorŭ-ómenĭ unŭ ospĕţŭ superbŭ, în care vasele pline cu vinŭ străluciaŭ în capulu meseĭ.

In fine, la idele luĭ Maiŭ eraŭ ḑilele consacrate luĭ Mercuriŭ, ḑeulŭ comerciuluĭ, alŭ comunicaţiuniĭ ş'alŭ hoţilorŭ.

Serbările de la noĭ. — Grădinele din Bucurescĭ, renumite maĭ 'nainte pentru asemenea ocasiunĭ.

Spre aducerea-aminte a tutorŭ acestorŭ vechĭ credinţe, Româniĭ serbézŭ ḑiua de 1 Maiŭ.

Ca lună a bĕtrânilorŭ, Maiŭ represintă trecutulŭ. Serbaţĭ dérŭ, Românĭ, ḑiua de âncâiŭ Maiu, spre comemorarea gloriosuluĭ vostru trecutŭ.

Ca lună a florilorŭ, represintă juneţea, viitorulŭ. Serbaţĭ-o ca aspiraţiune pentru unŭ viitorŭ fericitŭ.

www.digibuc.ro

Altă dată, părinții părinților noștri o celebrau cu animă bună, căci nevoiele nu se înmulțiseră ca cele din timpii noștri.

Acum vre 10-15 ani, câte-va grădini renumite din București gemeau de numeróse familii. La Livedea-cu-duḑi, la Grădina-cu-cai, la Brăslea, la Gâlcévă, la Bordeiu, la Fieraru, la Piga, la Deșliu, la Dușiumea, la Eliade, la Bănésa, la Pietrosu, lumea veselă și cu mai multă sânge în vine, petrecea cu pelinu bunu din ploscă și cu câte unu tarafu de lăutari, cari oftau cântece pline de doru și de caracteru populară, recitându versuri făcute séu puse pe arii de repausatulu Anton Panu, eminintele represintate alu lirismului românu d'acumu câte-va ḑecimi de ani, cântece ca „*Mugură mugurelu*“ — „*Sub umbră de nucu*“ — „*Bobocelu de la feréstră*“ — „*Nu de multă vreme*“ *etc.*

De multe ori, în vremurile mai vechi, giubéua, fermenéua și scurteica erau trântite pe iérbă verde, anteriulu sumesu în brâu, și bětrânulu căruntu, ca se ție obiceiulu țěrii, învertia unu jocu românescu ca sě'și ma aducă aminte de tinereţe. Femeiele, de ordinariu cu mai puțină inițiativă de câtu bărbații, se întreceau care mai de care sě dea cea mai deplină veselie acestoru petreceri, și fórte adesea începeau sě cânte, cu subțirele loru voci, duióse molodii care acum suntu mai cu totulu uitate.

Aḑi poporațiunea bucurescéna, care se numesce cultă și pretinde că s'a civilisatu, face Maiulu în Cismegiu, la Comana, Heréstrău, etc.

Restulu națiunii ensě, încependu de la clasele de miḑlocu diu capitalě, îlu face cum l'a făcutu pěu'acum și cum îlu va face și d'aci nainte: pe iérbă verde, la aerŭ curatŭ, în cântulu paserilorŭ, cu lăutari séu cu cimpoiu, și . . . cu vinŭ.

Datinele străbune nu trebuiescu părăsite.

www.digibuc.ro

DIFERITE

CREDINTE, DATINE SI MORAVURI

Nevoindŭ a latinisa cu orĭ-ce preţŭ tóte datinele ce se practică de poporulŭ nostru, amŭ alesŭ sĕ tratămŭ de preferinţă despre instituţiunile şi moravurile romane ca punctŭ de plecare alŭ celorŭ conservate la noĭ pĕnĕ astădĭ, şi transmise, prin dreptulŭ de ereditate, de la *poporulŭ rege* la poporulŭ românŭ. Aceste datine şi moravurĭ, rĕsărindŭ din religiunea vechilorŭ Pelasgĭ, transplantată la Etruscĭ, Sabinĭ, Oscĭ, Ernicĭ şi Latinĭ, deveniră, puţinŭ câte puţinŭ şi pe nesimţite, basa civilisaţiuniĭ lumiĭ în cursulŭ maĭ multorŭ secule întregĭ. Décă astădĭ suntŭ considerate ca ţiindŭ de domeniulŭ superstiţiuniĭ, probézăĕnsĕ, într'unŭ modŭ clarŭ ca lumina ţilei, că naţiunea română a păstratŭ, déca nu gloria resbelnică a strămoşilorŭ, celŭ puţinŭ individualitatea vieţeĭ publice şi private, solicitudinea d'a mănţiné datinele, moravurilĕ şi credinţele naţionale.

Acestŭ subiectŭ e unŭ nesecatŭ isvorŭ de studiĭ şi de descoperirĭ preţióse, căcĭ cine se maĭ îndoiesce câtŭ de felurite, de minunate şi de interesante sunt datinele nóstre românescĭ? Cine dintre noĭ nu scie că, de la cântulŭ de légănŭ ce mama întonézăcu duioşiă copilaşiuluĭ iubitŭ, de la modulŭ d'a crede în fenomenele naturale ca în nisce manifestaţiunĭ ale voinţeĭ divine, d'a lua dreptŭ sfântă vétra focul ĭ, d'a crede în felŭ de felŭ de superstiţiunĭ care esistaŭ la Elinĭ şi Romanĭ, de la doinele de iubire pĕnĕ la cele maĭ adâncĭ suspine provocate de împilătorĭ, Românulŭ are unŭ modŭ propriŭ alŭ sĕŭ d'a se esprime, amintirĭ dintr'unŭ trecutŭ pe care i l'aŭ naratŭ bĕtrânĭ şi care e de datoria nóstră a ne sili sĕ'lŭ punemŭ în corelaţiune cu presintele?

www.digibuc.ro

Sacerdoţiulŭ latinŭ în comparaţiune cu celŭ elinŭ. — Importanţa studieloră de felulŭ acestora.

S'admite că, la începutŭ, popórele s'aflaŭ într'uă stare de sĕlbătĕciă. Prima fasă prin care trecură, primulŭ pasŭ spre ameliorăţiunea moralĕ şi fisică se datoresce instituţiuniĭ sacerdotale, care, în cursulŭ acesteĭ epoce, singură avea în mână artele, sciinţele, legile, dominaţiunea peste spiritŭ şi dominaţiunea peste materia, ca una ce se pretindea descendinte a divinităţiĭ şi representantĕ a ţeiloră.

Influinţa instituţiuniĭ sacerdotale decise de viitorulŭ civilisaţiuniĭ.

Criticiĭ în genere suntŭ de acordŭ a constata că civilisaţiunea elină antică are de caracterŭ principale şi se datoresce geniuluĭ religiosŭ alŭ aceluĭ poporŭ.

Cureţiĭ, Dactiliĭ, Cabiriĭ, Titaniĭ, Telchiniĭ şi Ciclopiĭ fură ceĭ maĭ vechĭ sacerdoţiĭ aĭ elinismuluĭ, şi doctrina lorŭ, la începutŭ crudă şi fierósă, cerĕndŭ sânge umanŭ dreptŭ sacrificiŭ spre împăcarea mâncĭeĭ ţeiloră, fu în curĕndŭ îndulcită, graţiă pe d'uă parte faseloră prin care trecu, pe d'altă parte poematelorŭ luĭ Omerŭ şi luĭ Esiodŭ, care formaŭ, aşia ţicĕndŭ, evangeliulŭ politeismuluĭ: în locu'ĭ, se stabili cultulŭ umanilorŭ ţeĭ aĭ Olimpuluĭ.

La Romaniĭ se întĕmplă din contra: cultulŭ ţeiloră Saturnu, Ops, Panu, Vesta, Marte, etc. continue d'a fi aspru, violinte şi chiarŭ sângerosŭ. D'aci consecinţa că moravurile, datinele, instituţiunile Romanilorŭ remaseră maĭ totŭ-dé-una rude, cu ceva care dă pe faţiă uă trăsătură óre-care de barbariă, de sĕlbătĕciă: barbaria şi sĕlbătĕcia cultuluĭ ţeilorŭ pelasgĭ şa celuĭ saturnalŭ.

„Cutezŭ a afirma, ţice d. Charles Magnin [1]), că duritatea şi barbaria pe care vomŭ avé sĕ-le semnalămŭ în moravurile şi artele Romanilorŭ, vinŭ maĭ cu sémă din cruţimea cultuluĭ saturninŭ şi din barbaria ţeiloră pelasgicĭ, carĭ remaseră în Italia, pênĕ la căderea păgânismuluĭ, divinităţile în adevĕrŭ naţionale."

Şi'u adevĕrŭ c'acésta fu unica religiune curatŭ naţionalĕ, care dură

[1]) Charles Magnin. «*Les origines du theatre moderne*» Tom. I, capit. III, pag. 227.

www.digibuc.ro

pênĕ la fine, cându, după ce suferise diverse modificărĭ, avu sĕ se lupte amarnicŭ cu crestinismulŭ, noua dogmă ce se rădica dintr'unŭ colţŭ alŭ Iudeieĭ, propagată de câţĭ-va apostolĭ desculţĭ.

La Elinĭ, influinţa sacerdotalĕ fu încétă şi solidă, prin urmare durabilĕ: născu poesia, artele şi sciinţele.

La Romanĭ, din contra, autoritatea civilĕ obţinù preferinţa, pe cândŭ cea sacerdotalĕ fu silită sĕ'şĭ plece capulŭ. Pênĕ şi Numa Pompiliŭ, primulŭ organisatore şi legiuitorŭ alŭ Romeĭ, primulŭ şi celŭ maĭ religiosŭ alŭ eĭ rege, care luase învĕţăminte dela Pitagora şi care „iniţiă pe ómeniĭ loculuĭ în ceremoniele sacrificielorŭ şi pe gintea aplecată spre ferocele resbelŭ o atrase către pacinicele arte“ [1]), chiarŭ dênsulŭ supuse cultulŭ divinităţilorŭ cultuluĭ legiĭ civile, puindŭ clasea laică maĭ pre susŭ de cea sacerdotalĕ, cu tótă sciinţa şi geniulŭ eĭ superiore.

„Roma care, propriŭ vorbindŭ, n'avù altŭ ḑeŭ de câtŭ geniulŭ Republiceĭ, după espresiunea luĭ Montesquieu [2]), sciù sĕ forţeze religiunea ca sĕ nu fiă de câtŭ uă rótă secundară şi docilĕ a constituiriĭ statuluĭ. D'aci superioritatea Romanilorŭ în guvernămêntŭ şi inferioritatea lorŭ în arte şi în poesiă [3])

Tu regere imperio populos, Romane, memento:
Hæc tibi erunt artes [4]).

Şi Romanĭ domuiră prin comandă, prin arme, domniră lumea întrégă, érŭ artele şi literile rĕmaseră maĭ-maĭ rudimendare. Abia prosa câtorŭva istoricĭ face escepţiune prin originalitatea sea, abia câţĭ-va poeţĭ distinşĭ, Virgiliŭ, Oraţiu, Ovidiŭ etc., întrecŭ p'aceia de carĭ se servescŭ ca de modele, prin ingenióse inovaţiunĭ.

Nu va fi dérŭ ceva de mirare cându, aruncându-ne privirile asupra nóstră Românilorŭ, ne vomŭ afla nu puţinŭ diferiţĭ, în acéstă privinţă, de străvechiĭ strămoşĭ.

S'adaugemŭ apoĭ, s'adaugemŭ la vêna de sânge romanŭ şi vêna de

[1]) «Sacrificos docuit ritus, gentemque, feroci
Adsuetam bello, pacis traduxit ad artes: — Ovidius *Metam.* Lib. XV v. 483.
[2]) *Dissertations sur la politique des Romains dans la religion.*
[3]) Charles Magnin, tom. I, cap. III. pag. 243, cod. loc.
[4]) «Tu, Romane, adu'ţĭ aminte ca peste popóre prin comandă sĕ domnescĭ: acestea îţĭ vorŭ fi artele téle».

www.digibuc.ro

sânge dacŭ — acelŭ elementŭ plinŭ de vigóre cu care a trebuitŭ sĕ se altoiéscă cele introduse prin coloniĭ aduşi în aceste ţinuturĭ — s'adaugemŭ scutuluĭ, togeĭ şi hasteĭ romane arculŭ şi pielea de ursŭ a îmbrăcămînteĭ dace, şi vomŭ fi maĭ în stare sĕ ne dămŭ raţiunea pentru orĭ-ce întârdiare de cultură literară şi artistică pên'acum la noĭ, pentru tóte veleităţile prin care a fostŭ nevoiă sĕ trécă politica statului, literile şi artele nóstre.

In totŭ casulŭ, pentru ca sĕ ne-o dămŭ maĭ cu înlesnire şi maĭ cu sicuranţă, e de trebuinţă în primulŭ locŭ sĕ studiămŭ trecutulŭ vieţeĭ nóstre private şi publice, trecutulŭ şi originea, căcĭ ne suntŭ măreţe, avute în esemple frumóse, în marĭ virtuţĭ civice, în fapte strălucite, în moravurĭ clasice, în fericire domestică. Privirea acestuĭ trecutŭ străbunŭ e preferibile din maĭ multe puncte de privire, căcĭ celŭ puţinŭ ne permite, cum ḑice Titu Liviŭ, *ut nos a conspectu malorum, quæ nostra tot per annos vidit æts, avertamus* [1]).

După documintele istorice, ce ne staŭ la'ndemână, resultă că coloniĭ aduşĭ în Dacia aŭ fostŭ luaţĭ *„ex toto orbe romano“* prin urmare şi din Etruria, Samniŭ şi alte ţĕrĭ locuite de eleminte deosebite. Precum dérŭ limba acelorŭ coloniĭ nu putea fi dialectulŭ literatŭ alŭ Romeĭ culte, ci limba provinciélorŭ italice, asemenea datinele şi moravurile cu care veniaŭ nouiĭ óspeţĭ diferiaŭ după ţĕrĭ şi stirpe. Pe lângă acestea, în Dacia se întâlni unŭ elementŭ quasi-tracicŭ, locuitoriĭ originariĭ, cu credinţe, obiceiurĭ şi tradiţiuniĭ propriĭ. Din marele procesŭ alŭ asimilăriĭ, alŭ contopiriĭ tutorŭ acestorŭ factoriĭ, va resulta naţionalitatea română, cu caractere distinctive, care 'ĭ aparţinŭ eĭ şi numeĭ eĭ.

Din aceste indicaţiuniĭ, se vede şi maĭ lămuritŭ importanţa şi necesitatea ce se simte ca, în studiiĭ de felulŭ acestora, sĕ combinămŭ originea, moravurile, tradiţiunile cu care s'aŭ transportatŭ în Dacia coloniĭ romaniĭ, sĕ le combinămŭ cu austeritatea, frugalitatea şi agerimea decisivă ce caracterisa pe Dacĭ. Atuncĭ vomŭ fi şi maĭ multŭ în posiţiune sĕ recunóscemŭ meritulŭ celorŭ ce ni le-aŭ transmisŭ, ş'alŭ bĕtrânilorŭ nostriĭ scriitoriĭ cariĭ nu uită a adauge la finele scrierilorŭ lorŭ : *„ş'acestea*

[1]) *Titi Livii «Historiæ præfatio,»* p. 4, t. I.

www.digibuc.ro

le-amŭ arĕtatŭ ca şi dintru aceste sĕ se cunóscă neamulŭ cu obiceiurile că aŭ eşitŭ de la Rômu“ [1]).

Sĕ le combinămŭ, şi ne vomŭ esplica esistinţa lorŭ pênă aḑĭ, dup'atâtea secule. „Multe obiceie suntŭ a Italianilorŭ şi *trăiescŭ pênĕ astaḑĭ*,“ ḑice cronicarulŭ. „Inţelege-veĭ că şi limba este dovédă, că în graiulŭ nostru pênĕ astaḑĭ suntŭ cuvinte unele lătinescĭ ş'altele italiănescĭ“ [2]).

Sĕ le combinămŭ, sĕ pĕtrundemŭ *„et res et tempora rerum“*, [3]) sĕ studiămŭ viéţa străbunilorŭ, şi vomŭ face — nu pentru noĭ, căcĭ o avemŭ deja — vomŭ face lumina mare pentru străinĭ, şi póte pentru multŭ timpŭ, c'aci vieţuiesce uă nobilĕ naţiune, demnă d'a fi pusă pe trépta naţiunilorŭ celorŭ maĭ alese.

Originea datinelorŭ şi moravurilorŭ. — Prima ideiă a sacerdoţiuluĭ italicŭ. — Carmenta. — Sibile. — Faunu şi Fauna.

Moravurile, datinele, apucăturile, usanţele unuĭ poporŭ suntŭ inspirate séŭ, maĭ esactŭ, influinţate de religiune, şi cu deosebire în epocele primitive, în infanţia popórelorŭ. Aceste obiceiurĭ se tranformă cu timpulŭ, se perfecţionézĕ, devinŭ instituţiunĭ organisate, şi, fiindŭ-că organisaţiunea, prin schimbările de care e susceptibilĕ, prin ameliorările la care naturalminte şi de necesitate e supusă, aparţine maĭ multŭ generaluluĭ de câtŭ particularuluĭ, maĭ multŭ poporuluĭ, mulţimiĭ, de câtŭ casteĭ, maĭ multŭ puteriĭ civile — maĭ întinsă, maĭ numerósă, maĭ liberalĕ, de câtŭ sacerdoţiuluĭ, maĭ limitatŭ, maĭ în micŭ numĕrŭ, maĭ despoticŭ, de acea-a e consecinte ca aceste instituţiunĭ organisate sĕ trécă de la sacerdoţĭ la profanĭ, de la micŭ la mare, pênĕ cândŭ în cele din urmă sĕ devină proprietate a celorŭ din urmă.

Legea e constantĕ: totulŭ în anticitate începe de susŭ, pentru ca sĕ ajungă josŭ.

Tótă filosofia antică începe de la cerŭ, de la originea şi causa mundului, pentru ca maĭ târḑiŭ s'ajungă, cu Socrate, la omŭ şi la destinaţiunea luĭ.

[1]) Mironu Costinŭ. *Predoslovia* cărţiĭ pentru descălecatulŭ d'întâiŭ alŭ ţereĭ Moldoveĭ. Cap. VI, . 30. *Letopisiţele*, tom. I.
[2]) Idem, cap. XI, p. 66, *Letop. Mold.*
[3]) Ovidius. «Şi lucrurile şi împrejurările acelorŭ lucrurĭ.»

www.digibuc.ro

Totŭ poetulŭ, epicŭ séŭ dramaticŭ — prin esordiŭ celŭ d'âutâiŭ, prin prologŭ celŭ d'alŭ doulea — ĭncepe de la culme şi se scobóră la amĕnuntele cuvenite, la basă.

Incepêndŭ dĕrŭ de la sacerdoţiŭ, prima şi cea maĭ antică ideiă, ce găsimŭ ĭn Italia despre dênsulŭ, este ideia de ĭngrijire a divinităţiĭ pentru fericirea ómeniloră, ideia de profeţiă, represintată prin profetésa Carmenta, mama luĭ Evandru, a aceluĭ săracŭ rege alŭ Italieĭ, care, după mărturirea luĭ Liviŭ, „domnia peste acele locurĭ maĭ multŭ prin influinţă de câtŭ prin putere, fiindŭ unŭ bărbatŭ venerabile din causa minunateĭ séle sciiuţe literare, a unuĭ nou lucru pentru nesce ómenĭ inculţĭ ĭn cea-a-ce privia artele, dĕrŭ âncă şi maĭ venerabile din causa divinităţiĭ ce s'atribuia mameĭ séle Carmenta, de care acele ginţĭ rĕmăseseră 'n mirare, fiindŭ prevestitóre de destinuriĭ maĭ 'nainte de venirea Sibileĭ ĭn Italia“ [1]).

După Carmenta, apare ĭn Italia Sibila de la Tibure, adorată pe ţĕrmiĭ rîuluĭ Anio ca ţeiţă, sub numele de Albunea, după mărturia luĭ Varron [2]), apoĭ Sibila de la Cume [3]) a căreĭ ne e cunoscută fabula relativă la presintarea sea, cu cele nouĕ cărţĭ aşia numite sibiline, la curtea regeluĭ Romeĭ, la refusurile succesive şi la arderea ĭn douĕ rênduriĭ a câte treĭ-treĭ din ele, ĭn fine la cumpărarea celoră rĕmase.

Dĕrŭ nu e destulă profeţia Sibilelorŭ : maĭ găsimŭ ĭn Italia şi alte personagie, totŭ cu menirea d'a prevesti viitorulu, prin urmare d'a pune pe ómenĭ ĭn posiţiune sĕ evite rĕulŭ şi s'alégă binele. Astfelŭ suntŭ Faunŭ şi Fauna, séŭ Fatnus şi Fatua, celŭ d'âutâiu predicĕtorŭ bărbaţiloră, cea d'a doua — femeia séŭ fiica sea — predicĕtóre femeieloră. Succesoriĭ luĭ Faunŭ fură preoţiĭ numiţi Fauniĭ, totŭ prevestitoriĭ de cele viitóre şi'ale cărora profeţiĭ atrăgeaŭ mulţimea şi daŭ direcţiune ĭntregeĭ vieţe sociale din acea epocă.

[1]) Auctoritate magis quam imperio regebat loca; venerabilis vir miraculo literarum, rei novæ inter rudes artium homines; venerabilior divinitate Carmentæ matris, quam fatiloquam, ante Sybilœ in Italiam adventum, miratæ hœ gentes fuerant. — Titi Livii *Hist.* lib I, cap. VII.

[2]) Varro ap. Lactant, *Divin. instit.* lib. I, cap. VI.

[3]) Titi Livii *Historiæ*, cart. 1. cap. VII.

www.digibuc.ro

Credința poporului în unele personagie dotate cu prevederi divine se conservă la Români într'unu gradu incalculabile de originalitate.

Cine nu scie cu câtă pietate și încredere ascultă ei prevestirile de cele ce au să se întêmple peste câți-va ani viitori, acele cuvinte ecivoce ale unui eremitu — care ne amintesce pe orbulu Tiresias din timpulu regelui Edipu și despre care Sofocle ne documentéză în tragedia sea cu același titlu — și vorbele cutărei séu cutărei bătrâne! Cine nu scie câtă încredere se dă, mai alesu la țéră, ghicitoriloru și prevestiriloru de totu felulu!

Ceva mai multu. Cine nu scie câtă influință au tóte acestea asupra vieței omului, care, preocupatu continuu cu ideia prevestiriĭ, nelucrându și nefăcându nimicu de câtu sub influința și imperiulu ei, în cele mai multe casuri crede că vede în fiă-ce evenimentu împlinirea unei părți séu a totalei prevestiri!

S'aru mira unu străinu, care aru fi versatu în studiulu moravuriloru auticității, vĕdându cum pênă aḑi se conservă la noi Românii aceĭ Faunĭ cu care au atâta asemĕnare *Păunași de codru*, acele Sibile represintate prin ghicitóre, vrăjitóre, cărturărese etc. cari, toți și tóte *„pună la stele“*, *„dau cu bobii“*, *„consultă crugurile cerului“*, *„calculézâ mersulu și posițiunea, influința și destinele omului după zodii séu constelațiuni“*, *„descântă în apă neînceputa“* etc. și din tóte deducu prevestiri pentru sórtea cutăruĭ individu, pentru apropiarea séu durata cutăruĭ evenimentu, pentru evitarea cutăruĭ rĕu și dobândirea cutăruĭ bine.

Meritulu preoților latini. — Influința etrusca. — Fulguralele. — Atragerea trăsnetului.

Sacerdotismulu latinu din epocele posterióre n'are, ca la începutulu instituiriĭ séle, acelu caracteru de revelațiune pe care pretindea că i-o comunică divinitatea, ci face ceva și de la sine,, inventă, perfecționéză, și în acésta constă meritulu sĕu de căpeteniă. Observă fenomenele principale și constante ce se producu în natură, căutându a 'și da rațiune despre dênsele, a le interpreta, a le esplica causele și efectele.

Printr'uă asemenea procedere, era cu totulu naturale ca la acestu

www.digibuc.ro

poporŭ sĕ apară maĭ întâiŭ legile sciinţifice după care se operézĕ mişcarea şi combinaţiunea mundulŭĭ materialŭ, în câtŭ „déca preoţiĭ ḑeilorŭ Ops, Saturnŭ, Panŭ, Vesta, Ianu, n'arŭ fi fostŭ turburaţĭ, în lucrările lorŭ, de bătăliĭ şi de politica cea turbulentă a Romeĭ, e probabile c'arŭ fi esercitatŭ asupra progresuluĭ sciinţelorŭ fisice şi de observaţiune uă influinţă analogă cu acea-a pe care sacerdoţiulŭ celŭ antropomorfistŭ alŭ Greciеĭ a esercitat-o asupra artelorŭ plastice ş'a imaginaţiuniĭ. Etruria arŭ fi fostŭ légănulŭ sciinţelorŭ naturale, precum Grecia a fostŭ alŭ poesieĭ ş'alŭ statuarieĭ“ [1]).

Déca preoţiĭ Egiptuluĭ, prin contemplarea ceruluĭ, pentru fixarea epocelorŭ la care se făceaŭ versăturile Niluluĭ, merseseră departe în sciinţa astronomieĭ, nu maĭ puţinŭ şi preoţiĭ etruscĭ şi latinĭ studiaŭ fulgerele şi trăsnetele pe care Joue le agita cu vigurósa'ĭ mână ş'ajunseseră sĕ formeze uă anume operă, compusă din colecţiunea tutorŭ scrierilorŭ relative la meteorologia lorŭ cea sacră şi cunoscute sub numele de *Fulgurale*.

Preoţiĭ etruscĭ une orĭ eraŭ ḑeificaţĭ. Astfelŭ Ovidiŭ constată că suntŭ „ḑeĭ agrestĭ“, nesce *Păunaşi-de-codru* d'aĭ nostriĭ, şi le pune în gură aceste cuvinte:

Di sumus agrestes et qui dominamur in altis montibus [2]).

Acestorŭ sacerdoţĭ poporulŭ le atribuia puterea d'a atrage fulgerulŭ josŭ pe pământŭ, prin midloculŭ óre-cărorŭ conjuraţiunĭ séŭ vrăjitoriĭ, pe care maĭ târdiŭ, după îndemnulŭ ḑeiţeĭ Egeria, Numa Pompiliŭ în zadarŭ încerca sĕ'ĭ constrîngă, în persóna lui Faunus şi Picus, a i-le revela.

Egeria 'ĭ ḑisese: „nu te teme de nimicŭ; se potŭ depărta sinistrele prevestirĭ ale trăsnetuluĭ şi potoli teribila mâniă a luĭ Joue“ [3]). Apoĭ îĭ spuse că Picu şi Faunŭ îĭ potŭ destăinui artea d'a ajunge la acestŭ scopŭ. Picu şi Faunŭ suntŭ îmbĕtaţĭ lângă uă fontână din crângulŭ sacru pe care 'lŭ visitaŭ, suntŭ legaţĭ pe cândŭ dormiaŭ, şi constrînşĭ a

[1]) Charles Magnin loc. cit.

[2]) «Suntem ḑeĭ agrestĭ şi carĭ domnimŭ în munţiĭ ceĭ înalţĭ»: — Ovidius in *Fast.* lib. 3, vers. 315.

[3]) «(ni dea: ne nimium terrere; piabile fulmen
«Est ait; et sœvi flectitur ira Jovis» — Ovidius in *Fast.*, cartea 3, vers. 289.

www.digibuc.ro

da pe faciă misterulŭ. Dérŭ.... în zadarŭ! — „Ceriĭ lucruriĭ marĭ, şi nu e permisŭ sĕ le înveţĭ după spusa nóstră : puterea-ne divină îşĭ are limitele séle“ [1]).

D'aci Dutens [2]) a creḑutŭ că e potrivitŭ sĕ conchidă c'acestĭ preoţĭ etruscĭ fuseseră, maĭ înainte de Priestthley şi de Franklin, descoperitoriĭ teorieĭ electricităţiĭ şi'aĭ paratrăsnetuluĭ.

Acéstă conclusiune ni se pare forţată şi basată numaĭ pe tradiţiunĭ, căcĭ nu scimŭ pênĕ la ce punctŭ se póte proba în modŭ irecusabile. De la nesce silinţe *pentru a face pe poporŭ sĕ se devoteze şi sĕ se* supuie sacerdoţiuluĭ, pênĕ la formularea sciinţifică a legilorŭ fluiduluĭ electricŭ şi aplicarea lorŭ la necesităţile omuluĭ, diferinţa e atâtŭ de mare, în câtŭ nicĭ că maĭ póte da locŭ la discusiune.

Dérŭ, orĭ-cum, Faunu şi Picu promitŭ că „Jupiter huc veniet, valida deductus ab arte“ [3]). Şi'n adevĕrŭ, „nu se scie ce versurĭ magice pronunţară, căcĭ făcură ca fulgerulŭ-Joue sĕ se scobóre din celesteleĭ locuinţe“ :

Quæ carmina dicant
Quaque trahunt superis sedibus arte Jovem.

Dérŭ prin ce meşteşiugire, prin ce artĕ? Sacerdoţiulŭ, gelosŭ d'asemenea prerogative, le păstrézĕ numaĭ *pentru dênsulŭ*, şi bĕtrânulŭ Ovidiŭ se mulţămesce a declara netedŭ că acestea nu e permisŭ omuluĭ a le sci — „scire nefas homini!“ — şi'a esclama :

Eliciunt cœlo te, Jupiter, unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant [4]).

Aceste versurĭ, şi'acela alŭ luĭ Maniliŭ :

Eripiunt Jovi fulmen, viresque tonandi [5])

parŭ că ne determină, şi cu dreptŭ cuvêntŭ, a ne opri s'admirămŭ câteva momente p'acestĭ venerabilĭ represintanţĭ aĭ primitiveĭ păgânĕtăţĭ,

[1]) «Magna petis, nec quæ monitu tibi discere nostro
«Fas sit: habent fines numina nostra suos. — Idem *Fast.* lib. 3, vers. 313.
[2]) *Origines des découvertes attribuées aux modernes*, tom. I, pag. 296.
[3]) «Joue (trăsnetuluĭ) va veni aci (josŭ), atrasŭ printr'uă artĕ puternică.» Ovidiu ibidem. vers. 321.
[4]) «Joue, cu momielele lorŭ te atragŭ din cerŭ, de unde (rămase datina că' urmaşiĭ şi'acum te celebrézĕ şi te numescŭ Eliciŭ» Ovidiu. vers. 327 *Fastorum*.
[5]) Manil. *Astron.* I, v. 130. «Iĭ răpescŭ luĭ Joue trăsnetulŭ şi puterile tunetuluĭ»

www.digibuc.ro

ale cărorŭ urme se mai simtŭ încă şi aĝĭ la noĭ, după miĭ de anĭ de frămêntărĭ, dup'atâtea schimbărĭ de doctrine religióse.

Credinţe, datine şi moravurĭ poporare, relative la fulgere şi trăsnete — Sfântulŭ Ilie. — Paratrăsnetulŭ poporarŭ. — Adăpostirea sub arborĭ. — Gonirea câniloră şi pisiciloră în timpulŭ fulgereloră.

Aducerea aminte despre aceste credinţe, practicarea acestorŭ datine se conservă cu totulŭ neschimbate la poporulŭ nostru. Fiă-care păstorŭ, fiă-care femeiă la ţéră, bĕtrânĭ ca şi tinerĭ, sciŭ că, *fulgerându la cornulŭ capreĭ*, va ploua negreşitŭ; că, trăsnindŭ uă casă e — dómne feresce! *procul omen abesto* - semnŭ rĕŭ, pedépsă divină; că, tunându primă-véră pré de timpurĭŭ, e arĕtare că véra viitóre va fi plouiósă şi fertilĕ; că, sclipindŭ fulgere la apusŭ, furtuna e apropiată; că în fine fulgerele de iérnă suntŭ semne de tempestă. [1])

Tóte acestea suntŭ probe că poporulŭ românŭ, cu totŭ crestinismulŭ ce profeséză, conservă încă, fiă şi în alegoriă, fiă şi în modŭ indirectŭ şi transformată, memoria despre *Jupiter tonans*, despre Joue ca *Pater omnipotens*, care, cum ĝice Ovidiŭ, *misso perfregit Olimpum fulmine* [2])

Fiindŭ-că însĕ crestinismulŭ era contrariŭ păgânismuluĭ, numele luĭ Joue dispăru, spre a fi înlocuitŭ cu alŭ sfântuluĭ Ilie, care, după cum spune biblia, fu înălţatŭ la cerŭ într'unŭ carŭ de focŭ, în miĝlocŭlŭ fulgereloră şi trăsnetelorŭ. Poporulŭ dĕrŭ ĭ atribuie stăpânirea fulgereloră şi trăsnetelorŭ, prin reminiscinţă despre lupta luĭ Joue cu giganţiĭ, şi misiunea d'a alerga cu divine săgeţĭ după spiritele necurate, revoltate şi conspiratóre 'n contra eternuluĭ tronŭ alŭ divinităţiĭ, precum giganţiĭ se revoltaseră şi conspiraseră în contra tronuluĭ jupiterianŭ.

Ca credinţa sĕ fiă însĕ şi maĭ păgână, poporulŭ maĭ susţine că sf. Ilie arŭ fi schiopŭ, dându-ne sĕ înţelegemŭ că în acestŭ personagiŭ nu vede altŭ ceva de câtŭ unŭ omŭ suitŭ prin favóre la rangulŭ de ĝeŭ, uă fiinţă umană care fabrică fulgerile şi trăsnetele, şi care nu e de câtŭ Vulcanŭ.

[1]) G. Missail în *Ateneulŭ românu*, an. I, p. 250
[2]) Ovid. *Metamorfosele*, cart. I. «Sdrobi Olimpulŭ prin aruncarea trăsnetuluĭ».

www.digibuc.ro

Claritatea e pré mare, pentru ca cine-va sĕ maĭ reţie în spiritŭ umbré de îndoiélă.

Câte anecdote, câte variante n'are poporulŭ românŭ despre Vulcanŭ, crestinitŭ sub numele de sf. Ilie! Aci gonesce pe dracĭ după porunca luĭ Dumneḑeŭ, aci 'ĭ fugăresce cându scie că i-se celebréză ḑiua. Dumneḑeŭ ĕnsĕ nu'ĭ spune nicĭ-uă-dată cându e ḑiua luĭ, căcĭ atuncĭ s'arŭ bucura pré tare, toţĭ demoniĭ arŭ fi nimiciţĭ, ş'acésta nu se póte, căcĭ trebuĭe sĕ esiste şi sĕ ispitéscă pe omŭ spre a'lŭ face sĕ se róge luĭ Dumneḑeŭ ca sĕ'lŭ ajute.

Poporulŭ, în naivitatea sea, străvede necesitatea ecilibruluĭ între bine şi rĕŭ, între interesŭ şi abnegare, între spiritŭ şi materiă.

E păgână acéstă credinţă, este latină, este etruscă, căcĭ numaĭ anticiĭ admiteaŭ pentru ḑeĭ pasiuniĭ şi veseliĭ, numaĭ Joue putea s'abuse de fulgere spre a le arunca în Titaniĭ în ḑiua aniversară a victorieĭ ce repurtase în contra lorŭ. Crèstinismulŭi nu admite pentru sfinţiĭ sĕĭ de câtŭ pietate şi respectŭ. Ş'apoĭ era şi firescŭ ca Vulcanŭ sĕ se bucure, aflându că i-se celebréză ḑiua numeluĭ, elŭ, simplu muritorŭ, căruia i-se acordase favórea d'a locui în cerŭ, ca şi sfântuluĭ Ilie.

Şi poporulŭ românŭ, păstrându aceste archaice credinţe, le a mănţinutŭ tótă păgânĕtatea. Ca şi cum arŭ vrea sĕ înlăture orĭ-ce periculŭ provenitŭ din trăsnetŭ, câudŭ ploua, femeia séŭ omulŭ de ţéră înfige toporulŭ în pământŭ, în miḑloculŭ curţiĭ, puindu'ĭ d'asupra uă mână de sare şi ḑicându că, în casŭ d'a trăsni, fulgerulŭ nu isbesce în casă, ci în toporŭ. Acéstă datină e de la bĕtrânĭ, ne spuneaŭ părinţiĭ câudŭ le cereamŭ se ne-o esplice.

Iatĕ conjuraţiunile sacerdoţilorŭ latinĭ, rudimentara origine a paratrăsnetuluĭ.

Pe d'uă parte acéstă procedere e considerată ca unŭ descântecŭ magicŭ, ca uă abatere a trăsnetuluĭ, érŭ pe d'alta conţine noţiunea admisă de fisică că fierulŭ, prin magnetulŭ ce conţine, atrage electricitatea, şi sarea ce se pune pe toporŭ serv㠕'lŭ facă şi maĭ bunŭ conductore spre a comunica solului schînteiele ce l'arŭ nemeri.

Apoĭ adesea mamele învéţă pe fiice şi părinţiĭ pe băieţĭ ca atuncĭ,

www.digibuc.ro

cându îi voru apuca plóuia şi trăsnetele pe drumu, sĕ nu s'adăpostéscă sub arborĭ, maĭ alesu sub stejarĭ înalţĭ, căcĭ suntu amenințaţĭ de trăsnete, fiindu că ucigă'lu-crucea se ascunde într'ênşiĭ, maĭ cu osebire în stejarĭ, unde se preface în ghindă.

Iatĕ ş'aci pe d'uă parte noţiunea sciinţifică că arboriĭ, maĭ cu sémă stejariĭ, prin magnetulu ce posedu şi prin vîrfurile loru înalte, atragu electricitatea nourilorŭ, ĕru pe d'altă parte credinţa păgână că stejarulu era arborele consacratu lui Joue, care scia sĕ se transforme în atâtea lucruri terestre.

Ţice-vomu ceva despre gonirea cânilorŭ şi pisicelorŭ din casă, în timpulu cându fulgeră şi tună, cea-a ce pentru noĭ este esplicabile prin calitatea pĕruluĭ lorŭ d'a desvolta electricitate resinósă ?

De unde dĕru are poporulu aceste noţiuni ? Nu le-a învĕţatu în scole, nicĭ le-a cititu în cărţĭ, ci i-s'au transmisu prin tradiţiune, de la moşĭ strămoşĭ, de la anticitatea păgână.

Pretutindeniĭ în România, în actele vieţeĭ domestice şi'n deprinderile poporuluĭ, întâlnimu la totu pasulu scumpe reamintiriĭ pe care nu le putemu esplica de câtu ca moştenite din timpiĭ ceĭ maĭ depărtaţĭ, de la vechiĭ Romaniĭ, la carĭ Etruria era renumită în artea d'a cunósce şi interpreta fulgerile, în aruspicatu şi în auguratu. Cicerone recunósce unu adevĕratu meritu, cându ţice că Etruria observă cu fórte mare sciinţă cele ce s' atingu de cerŭ şi le interpretă, esplicându ce se arĕtă, prin ce semne şi prin ce miracule [1]).

Asemenea Diodoru Sicilianulu declară cum că literelorŭ şi maĭ cu sémă sciinţelorŭ naturale şi divine le consacrară fórte multă trudă, ĕru pentru observarea trăsnetelorŭ îşĭ deteră maĭ multe silinţe de câtu toţĭ ómeniĭ, şi de acea-a ş'acum, în acéstă epocă, conducĕtoriĭ maĭ din tótă lumea admiră p'acestĭ bărbaţĭ şi se servescu de interpretările lorŭ în cea-a ce privesce semnele séu miraculele arĕtate prin trăsnete orĭ fulgere [2]).

[1]) «Etruria de cœlo tacta scientissima animadvertit eademque interpretatur quid quibusque ostenditur monstris atque prodigiis» — Cicero în *De divinit.* I. §. 41.

[2]) Γράμματα δὲ καὶ φυσιολογίαν καὶ θεολογίαν ἐξεπόνησαν ἐπὶ πλεῖον, καὶ τὰ περὶ τὴν κεραυνοσκοπίαν μαλιστα πάντων ἀνθρώπων ἐξειργάσαντο. Διὸ καὶ μέχρι τῶν νῦν χρόνων οἱ τῆς οἰκουμένης σχεδὸν ὅλης ἡγούμενοι θαυμάζουσί τε τοὺς ἄνδρας καὶ κατὰ τὰς ἐν τοῖς κεραυνοῖς διόσημίας τουτοις ἐξηγηταῖς χρῶνται» Diod. Sicil. Lib. V §. XL p. 279, vol. I, ed. Didot 1842. Paris.

www.digibuc.ro

Sciința medicală a sacerdoțiului italicu. — Resturile conservate la poporulu românu.

Pe lângă sciința d'a revela viitorulu și sciința fisică a fenomenelorŭ meteorologice, preoții etrusci cunosceaŭ și botanica medicală, proprietățile salubre séŭ vătemătóre ale plantelorŭ.

Virgiliu ne spune că „ierburile culese de pe munții marsi aveaŭ puterea d'a vindeca lovitura de lance“ [1]).

Cui, déca nu transmisiunii acestorŭ străvechi cunoscințe, atribuivomŭ noi cunóscerea proprietățilorŭ ce aŭ plantele, cunoscință respândită în tótă țéra, pretutindeni pe unde trăiescu Românii?

Toți scimŭ ce căutare și câtŭ casŭ facŭ la noi babele și bătrânii cu sciința lorŭ medicală. A culege cutare și cutare plantă, care are cutare séŭ cutare proprietate, despre care medicineĭ nici nu'i trece póte prin minte, a o fierbe ș'a o aplica la cutare séŭ la cutare bólă, a o plămădi, descânta cu câte-va versuri și imprecațiuni păstrate ciuntitŭ séŭ neciuntitŭ din cărțile sibiline orĭ divinatorie, ș'apoi a-o aplica în anume timpŭ determinatŭ, făcêndŭ séŭ nu semne pe cerŭ, a începe séŭ nu lecuirea în cutare ți séu în cutare stagiune : tóte acestea formézŭ la noi și vorŭ forma multŭ timpŭ uă profesiune din cele mai importante a femeielorŭ române, mai alesŭ a babelorŭ.

D-lŭ B. P. Hasdeŭ, sub titlulŭ de *Uă notiță istorico-medicală*, a publicatŭ în *Columna lui Traianu* [2]) unŭ articlu privitorŭ la acestŭ subiectŭ, din care nu ne putemŭ opri d'a reproduce următórele părți :

„In durerĭ de capŭ, țeranulŭ nostru pune la frunte și la céfă foĭ de vérdă [3]). Pliniŭ [4]), repetindŭ unŭ preceptŭ și mai vechiŭ alŭ celebruluĭ Catone [5]), dice că tóte felurile de vérdă suntŭ de minune la durerĭ de capŭ : *Cato crispam* (*brassicam*) *maxime probat, dein lævem grandibus foliis, caule magno; prodesse tradit capitis doloribus.*

„In oftalmiă, țĕranulŭ nostru recurge la sucu de cépă [6]). Pliniŭ ne

[1]) «Herbæ quæsitæ montibus Marsis valebant medicari cuspidis ictum.» Virg. *Eneida*, cart. VII, vers. 758, p. 380.
[2]) No. 33 (143) din 1 Noembre 1872 pag. 229.
[3]) *Vernav, Physiographia Moldaviæ*, Budæ, 1836, in-8, p. 57.
[4]) *His. Nat*, XX, 33.
[5]) *De re rustica*, 157 : «De capite et de oculis omnia deducet.»
[6]) *Vernav*, 58.

www.digibuc.ro

spune că, pentru îndreptarea vederiĭ, este fórte bine măcarŭ a mirosi cépa, dérŭ maĭ cu sémă a'şĭ freca ochiĭ cu suculŭ eĭ : *cæpæ silvestres non sunt; sativæ olfactu ipso et delacrymatione caligini medentur, magis vero succi inunctione* [1]).

„În abscese séŭ uĭme, ţĕranulŭ nostru întrebuinţézĕ pătlaginea [2]). Pliniŭ atribuie acesteĭ ierbe întocmaĭ aceaşĭ acţiune : *vis mira in siccando densandoque corpore, cauterii vicem obtinens* [3]), şi într'unŭ altŭ locŭ : *plantago omnium generum hulceribus medetur* [4]).

„Pentru tuse, ţĕranulŭ nostru scie uă mulţime de miḑlóce. Maĭ tóte se găsescŭ în Pliniŭ. Pe săténulŭ românŭ îlŭ vindecă de tuse hrénulŭ amestecatŭ cu sacharŭ [5]). În locŭ de sacharŭ, Româniĭ ceĭ vechiĭ îndulciaŭ hrénulŭ cu miere. Écĕ tótă diferinţa! Pliniŭ ḑice : *ad tussim etiam mane jejunis raphanus prodest cum melle*“ [6]). Ţĕranulŭ nostru maĭ are în contra tuseĭ nalba : *althaea officinalis* [7]). Pliniŭ de asemenea constată că cea maĭ îndărĕtnică tuse trece de foile nalbeĭ fierte în lapte : *in lacte decocta, quamlibet perniciosæ tussi citissime medentur* [8]). Totŭ în contra tuseĭ ţĕranulŭ nostru are planta numită lumînarea-Domnuluĭ : *verbascum* [9]). Eĭ bine, Pliniŭ ne spune că acestŭ medicamentŭ vegetale are atâta putere, în câtŭ vindecă de tuse nu numaĭ ómeniĭ, dérŭ pănĕ şi vitele : *tanta huic vis est, ut jumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu* [10]). Morcovulŭ în contra tuseĭ îlŭ recomandă iérăşĭ d'uă potrivă sătenii noştriĭ [11]) şi Pliniŭ [12]). De asemenea planta potbélŭ : *tussilago* [13]).

„Pentru darea îndărĕtŭ a lapteluĭ, babele române de la ţéră daŭ femeielorŭ rosmarinŭ [14]). Pliniŭ ḑice : *rosmarinum auget et lac in vino potum* [15]), maĭ adăugêndŭ apoĭ : *lactis ubertatem facit* [16]).

„Pentru durere de dinţĭ, ţĕranulŭ nostru îşĭ afumă gura cu dinte de calŭ [17]). Unŭ medicamentŭ atâtŭ de curiosŭ s'arŭ păré unicŭ în felulŭ sĕŭ. Şi totuşi noĭ îlŭ găsimŭ la vechiĭ Romanĭ. Pliniŭ ḑice : *in corde equorum invenitur os, dentibus caninis maximis simile; hoc scari-*

[1]) *Histor. Natural.*, XX, 20.
[2]) *Vernav.*, 60.
[3]) *Hist. Naturalis*, XXV, 39.
[4]) *Ibidem.* XXVI, 87.
[5]) *Vernav.*, 58.
[6]) *Historia Naturalis*, XX, 13.
[7]) *Vernav*, 51.
[8]) *Historia Natur.*, XX, 84.
[9]) *Vernav.*, 58.
[10]) *Historia Naturalis*, XXVI, 15.
[11]) *Vernav.*, 58.
[12]) *Historia Natur.*, XXVI, 15.
[13]) *Vernav.*, 58. *Plinii liber.* XXVI, 16 : «tussim sedat bechion, quæ et tussilago dicitur.»
[14]) *Vernav.*, 59.
[15]) *Historia Naturalis*, XXIV, 59.
[16]) *Ibidem*, XXIV, 60.
[17]) *Vernav.*, 58.

www.digibuc.ro

ficar dolorem, aut exemto dente e mortui equi maxillis, ad numerum ejus qui doleat, demonstrant [1]).

«Şi mai originală este miŗloculŭ sătenilorŭ românĭ în contra auginelĭ: cuibŭ de rôndunică [2]). Cine óre nu va fi surprinsŭ de a'lŭ găsi deja întocmaĭ aşia în străbuna Romă? Écĕ cuvintele luĭ Pliniŭ: *in sale quoque servatæ hirundines ad anginam una drachma bibuntur, cui malo et nidus earum mederi dicitur potus* [3]). Acelaşĭ medicamentŭ, ca poporanŭ, îlŭ maĭ indică Celsu, unŭ altŭ scriitorŭ totŭ din epoca luĭ Traianŭ [4]).

„Acestea, conchide d. Hasdeŭ, viuŭ a demonstra legitima descendinţă italică a Românilorŭ pênĕ şi prin medicină, a demonstra, pe calea cea maĭ ingeniósă, latinismulŭ neamuluĭ românescŭ".

Sulzer ŗicea în seclulŭ trecutŭ, adauge distinsulŭ istoricŭ, că nu esiste maĭ nicĭ uă bólă, în contra căreia babele române sĕ nu cunóscă vreunŭ medicamentŭ [5]).

Efectele acesteĭ arte medicale de multe orĭ suntŭ admirabile, şi . . . cu tóte astea, la ce scólă le-aŭ învĕţatŭ babele? Nu le sciŭ, nu le-aŭ învĕţatŭ de câtŭ transmiţêndu-şi-le una alteia, din generaţiune în generaţiune, din cele maĭ adâncĭ epoce pênĕ în momentulŭ de faţiă, adică d'atuncĭ cândŭ aceste noţiunĭ eraŭ căutate şi desvoltate, d'atuncĭ de cândŭ preoţiĭ etruscĭ eraŭ influinţĭ asupra poporuluĭ romanŭ, de cândŭ sciinţa lorŭ începuse sĕ se divulge, érŭ noĭ venirămŭ cu dênsa aduşĭ ca coloniĭ în Dacia.

Sorgintele de ape termale şi minerale, în care, după cum mărturisesce Ştrabone [6]), „solulŭlŭ Italieĭ este fórte avutŭ," cum şi diferitele ape de fôntânĭ, care maĭ tóte eraŭ consacrate câte uneĭ ŗeiţe, fiă chiarŭ Silfidelorŭ şi Driadelorŭ, plantele cele suculente şi variate ce crescŭ p'acelŭ fertile pământŭ, nu întârŗiară s'atragă asupră-le atenţiunea sacerdoţilorŭ latinĭ spre a-le utilisa, spre a vindeca bólele şi suferinţele, spre a domina cu modulŭ acesta poporulŭ incultŭ ş'a'lŭ face sĕ crédă cu maĭ

[1]) *Hist. Natur.*, XXVIII, 49
[2]) *Vernav.*, 58. loc. cit.
[3]) *Hist. Natural.*, XXX, 12.
[4]) *De re medica*, IV, 4, § 1.
[5]) *Gesch. des transalp. Daciens*, III. 56 apud Hasdeŭ în *Columna luĭ Traianŭ* loc. cit.
[6]) Strabo lib. V. p. A.

www.digibuc.ro

multă tăriă în puterea ţeilorŭ olimpicĭ, sub ale cărorŭ auspicie esecutaŭ acele vindecărĭ.

Cuĭ dérŭ, déca nu lorŭ, vomŭ atribui noĭ rĕmăşiţele conservate la poporulŭ nostru, acea încredere ce se dă *apeĭ neîncepute* cu care se descântă, apeĭ luate din fontână imediatŭ după presinţa şi berea ţeiţeĭ, care i-a transmisŭ proprietatea d'a vindeca şi însănĕtoşi, cuĭ altŭ de câtŭ acestorŭ frumóse reminiscinţe ?

Ele suntŭ frumóse, în naiva lorŭ originalitate, şi crestinismulŭ n'a avutŭ uă putere maĭ mare de câtŭ mulţimea seculilorŭ, pentru ca sĕ le nimicéscă. Suntŭ frumóse, clasice, şi probézĕ pĕnĕ la evidinţă cine ne aŭ fostŭ părinţiĭ, de unde ne tragemŭ, ce meritămŭ sĕ fimŭ. Tăcere dérŭ, calomniatorĭ cariĭ nu vĕ sfiiţĭ a repeta că poporulŭ stăpânŭ pe ţermiĭ Dunăriĭ e unŭ poporŭ barbarŭ séŭ de origine germană orĭ slavă. Déca se póte numi ceva barbariă, este acea poftă d'a falsifica evidinţa, d'a micşiora drepturile naţiunilorŭ, contestându-le originea şi prin urmare viitorulŭ!

Auguratulŭ şi aruspicatulŭ. — Pronostice poporare. — Începuturile anatomieĭ. — Inaugurarea prin serbărĭ religióse a întreprinderilorŭ publice şi private. — Conclusiune.

Dérŭ, maĭ pre susŭ de tóte, preoţiĭ italĭ se distingeaŭ prin auguratŭ şi aruspicatŭ.

Sĕ vedemŭ ce s'a conservatŭ la noĭ dintr'ênsele.

Auguratulŭ şi aruspicatulŭ constituiaŭ unŭ felŭ de sciinţă ornitologică, sacră, şi constaŭ în artea d'a ghici — după direcţiunea şi sborulŭ paserilorŭ, după cântulŭ, după modulŭ mâncărĭ şi berĭ, după mişcările, culcatulŭ, obiceiurile şi afecţiunile organelorŭ lorŭ interne — d'a ghici evenimintele viitóre, fiă ale vieţeĭ domestice, fiă ale vieţeĭ publice : fiă marele accidinte ce aveaŭ s'amenińţe familiele, fiă norocirele ce aveaŭ se favoriseze séu desastrele ce aveaŭ sĕ isbéscă statulŭ.

Este adevĕratŭ că sacerdoţiĭ elinĭ fură ceĭ d'întâiŭ cariĭ făcură mare casŭ d'acéstă sciinţă séŭ maĭ bine d'acéstă artĕ, ênsĕ nu e maĭ puţinŭ adevĕratŭ că sacerdoţiĭ italĭ merseră multŭ maĭ departe de câtŭ iniţiatoriĭ lorŭ.

www.digibuc.ro

Elinismulŭ e mai idealistŭ, mai filosoficŭ, mai formalistŭ, mai superficiale, în comparaţiune cu italismulŭ, care e mai materialistŭ, mai practicŭ, mai positivŭ, mai scrutatorŭ. Auguriĭ elinĭ se limitaseră la observarea sboruluĭ ş'a celorŭ-l-alte mişcăriĭ numai esterióre ale paserilorŭ. Ceĭ latinĭ, alŭ cărorŭ caracterŭ era mai aspru şi mai neîncreḑătorŭ, merseră mai departe: pătrunseră în interiorulŭ lorŭ, le tăiară, ca sĕ le véḑă intestinele, pipota, ficatulŭ, creieriĭ, ósele.

Aruspicatulŭ perfecţiónézá auguratulŭ: Etruscii progresézá în artea Elinilorŭ. Aşia Ovidiŭ ne spune între altele că „unŭ plugarŭ din Etruria zări în miḑloculŭ semĕnăturilorŭ unŭ bulgăre de pămêntŭ ursitŭ, miscându-se mai întâiŭ de sine, fără ca sĕ'lŭ atingă cine-va, părăsindu'şĭ apoĭ forma de pămêntŭ şi luându pe cea de omŭ şi deschiḑându'şĭ gura 'ĭ cea de curêndŭ spre a revela destinele ce aveaŭ sĕ se întêmple. Locuitoriĭ ţĕreĭ îlŭ numiră Tage, şi elŭ celŭ d'âutâiŭ învĕţă gintea etruscă ca sĕ descopere întêmplările viitóre“ [1]). Ovidiŭ ne arétă dérŭ că aruspicatulŭ e originale din Italia, fiindŭ că Tage ,şi din chiarŭ solulŭ italŭ, ş'acésta o confirmă şi Cicerone [2]).

Aruspicatulŭ consta în esaminarea anatomică — esaminare supusă negreşitŭ unorŭ óre-care regule — a viscerelolŭ, ficatuluĭ, ânimeĭ, splineĭ, rônichilorŭ, limbeĭ, conformaţiuniĭ, coloriĭ óselorŭ şi creierilorŭ animaluluĭ sacrificatŭ, de unde apoĭ se trăgeaŭ diferite coniecture, date adesea ca ceva fórte positivŭ, despre starea vieţeĭ luĭ şi, prin combinaţiuni şi deducerĭ necunoscute nouĕ, despre evenimintele mai multŭ séŭ mai puţinŭ apropiate.

Virtruviŭ, în cartea sea, ne spune c'aceste observaţiuni, care aḑĭ parŭ multora nesce copilăriĭ ridicule, adesea isbutiră ş'avură cele mai bune resultate igienice. „Negreşitŭ, observă d. Ch. Magnin, după starea viscerelorŭ animalelorŭ se putea da séma despre salubritatea aeruluĭ ş'a

[1]) Ovid. în *Metam.* lib. XV. V. 533, 550: — ... Tyrrhenus arator
Fatalem glebam mediis adspexit in arvis
Sponte sua primum, nulloque agitante moveri,
Sumere mox hominis, terræque amittere formam
Oraque venturis aperire recentia fatis.
Indigenæ dixere Tagen, qui primus Etruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros.

[2]) Cicero în *De divinitate*, lib. II. cap. 23—38.

www.digibuc.ro

apeĭ.“ Astădĭ sciinţa a suplinitŭ acestea prin termometre, barometre şi igrometre, şi n'a maĭ rĕmasŭ din aruspicatŭ de cătŭ nesce urme vage şi neînsemnate în ţĕră la noĭ, urme strecurate prin multe anevoinţe, dĕrŭ care totŭ suntŭ destulŭ de puternice pentru a ne dovedi şi indica originea din care descindemŭ, moravurile cu care amŭ venitŭ sĕ locuimŭ acestŭ teritoriŭ, şi tăria de credinţe, fidelitatea cu care le-amŭ păstratŭ în decursulŭ atătorŭ giganţĭ de seculĭ. Iatĕ câte-va semne, câte-va pronostice poporare:

Cocoşiĭ cântândŭ de vreme
Séra, la culcuşiulŭ lorŭ,
N'avemŭ de altŭ a ne teme
De cătŭ de plóuiă séŭ norŭ.
Pisica cândŭ se va pune
Cu spatele lângă focŭ,
Frigŭ séŭ ninsóre ne spune
Peste puţinŭ séŭ pe locŭ.
Paserile 'n bătătură
Cândŭ vorŭ sări ş'orŭ juca
Ca cândŭ ne spunŭ făr' de gură
Că timpulŭ se va schimba.
Vrăbiele cândŭ s'adună
Pe garduriĭ, şi se sfădescŭ,
Timpulŭ séŭ vremea cea bună
Că se va strica vestescŭ.
Ciorile strînse grămadă
Cândŭ pe sus ciuindŭ sborŭ,
Iérna ne vestescŭ zăpadă,
Erŭ véra plóuiă séŭ norŭ.
Sórele cândŭ pré pripesce
Şi muscele muşcă, 'nghimpŭ,
Plóuia negreşitŭ sosesce
Peste cătŭ de puţinŭ timpŭ. [1])

Afară d'acestea, ni-se spune la ţĕră că, déca osulŭ peptuluĭ de la vr'uă pasĕre domestică, tăiată la nuntă séŭ în orĭ-ce altă ḑi, la ospeţe séŭ la ḑile de sĕrbătóre, este dreptŭ, acésta e semnŭ că ambiĭ soţĭ suntŭ fidelĭ unulŭ altuia şi că fericirea familieĭ e asicurată. Déca centrulŭ acestuĭ osŭ e d'uă colóre roşiă, e semnŭ că paupertatea e departe d'acea părechiă de soţĭ, érŭ déca colórea e albă séŭ puţinŭ roşiă, însemnéză că avuţia nu'ĭ pré iubesce.

Arŭ fi lungŭ a enumera aci tóte resturile ce se găsescŭ aĭĭ în poporulŭ nostru din acéstă vechiă sciinţă. Vomŭ maĭ aminti numaĭ pe cele maĭ importante.

Cocoşiulŭ, cântândŭ dinaintea uşeĭ, anunţă venirea unuĭ óspe.

Auḑindŭ cineva cânteculŭ cucuveleĭ, e prevestire de mórte.

Coţofana, cântândŭ pe parŭ, dă de scire că va veni uă rudă séŭ c'uă veseliă séŭ uă mésă ascéptă în acea ḑi pe celŭ ce a auḑit-o séŭ vĕḑut-o.

[1]) Pronost. din «Calendarulŭ babelorŭ». Calend. pe 1848 de *Anton Panu* p. 32.

www.digibuc.ro

Vĕḑêndŭ primă-véra maĭ întâiŭ fluture albŭ, e semnŭ de indolinţă, érŭ vĕḑêndŭ fluture roşiu e semnŭ de viéţă activă şi prosperă.

Cândŭ unŭ păiajenŭ se lasă în façia cuĭ-va, e semnŭ că'lŭ visitézĕ cunoscinţe iubite.

Suntŭ fórte numeróse aceste resturĭ de auguratŭ şi aruspicatŭ: destulŭ că dintr'ênsele constatămŭ că — de şi nu se conservară multŭ timpŭ ca uă sciinţă completă şi de sine esistinte — totuşĭ suntŭ şi vorŭ fi documintele cele maĭ autentice despre latinitatea Românilorŭ.

Astŭ-felŭ preoţiĭ etruscĭ, prin acestŭ studiŭ alŭ interioruluĭ animalelorŭ, puseră ceĭ d'âutâiŭ pétra fundamentalĕ a sciinţeĭ anatomice, făcură ceĭ d'âutâiŭ paşĭ în zoologiă, şi nu fără cuvêntŭ Jac. Harmann, Cuntz şi alţiĭ le daŭ meritulŭ d'a fi începĕtoriĭ acestorŭ sciinţe şi maĭ alesŭ aĭ anatomieĭ.

Urmà decĭ ca preoţiĭ italĭ sĕ aibă influinţă asupra poporuluĭ superstiţiosŭ, şi acésta cu atâtŭ maĭ multŭ, cu câtŭ nu se mulţămiaŭ a studia numaĭ fenomenele naturale, ci se siliaŭ a le da şŭă aplicaţiune câtŭ maĭ întinsă asupra necesităţilorŭ cotidiane ale vieţeĭ, asupra economieĭ domestice, asupra afacerilorŭ publice.

Nicĭ uă casă, nicĭ unŭ templu, nicĭ uă espediţiune, nicĭ unŭ resbelŭ, nicĭ uă coloniă, nicĭ uă fundaţiune de cetăţĭ nu se putea face fără concursulŭ şi consimţimêntulŭi augurilorŭ. Ce e maĭ curiosŭ, e că Serviŭ dă cuvêntuluĭ Faunus etimologia că „Faunus qui primus fani conditor fuit“ adică că „Faunu e acela care celŭ d'âutâiŭ fu ziditorŭ de temple.“

Positivŭ că scie că auguriĭ eraŭ consultaţĭ la orĭ-ce întreprindere publică séŭ privată, la fundarea fiă-căreĭ instituţiunĭ, şi numaĭ de la numele lorŭ şi de la ceremoniele ce introduseseră pentru acestŭ fine se póte esplica originea cuvêntuluĭ de *inaugurare*.

Déca crestinismulŭ va veni maĭ târḑiŭ sĕ dĕrapene aceste credinţe şi obiceiurĭ, le putu óre înfrânge cu totulŭ şi pretutindeniĭ? Nu. Pênĕ şi aḑĭ tradiţiunea despre concursulŭ sacerdoţilorŭ e conservată de religiunea crestină. La noĭ Româniĭ, nu se face uă casă, uă întreprindere privată séŭ publică, nu se fundézĕ instituţiunĭ, nu se punŭ temeliĭ uneĭ clădirĭ, fără ca preotulŭ sĕ nu vie sĕ imprece şi se invóce divinitatea spre a fi

www.digibuc.ro

apeĭ.“ Astăḑĭ sciinţa a suplinitŭ acestea prin termometre, barometre şi igrometre, şi n'a maĭ rĕmasŭ din aruspicatŭ de cătŭ nesce urme vage şi neînsemnate în ţĕră la noĭ, urme strecurate prin multe anevoinţe, dĕră care totŭ suntŭ destulŭ de puternice pentru a ne dovedi şi indica originea din care descindemŭ, moravurile cu care amŭ venitŭ sĕ locuimŭ acestŭ teritoriŭ, şi tăria de credinţe, fidelitatea cu care le-amŭ păstratŭ în decursulŭ atâtorŭ giganţĭ de seculĭ. Iatĕ câte-va semne, câte-va pronostice poporare:

Cocoşiĭ cântândŭ de vreme
Séra, la culcuşiulŭ lorŭ,
N'avemŭ de altŭ a ne teme
De cătŭ de plóuiă séŭ norŭ.
Pisica cândŭ se va pune
Cu spatele lângă focŭ,
Frigŭ séŭ ninsóre ne spune
Peste puţinŭ séŭ pe locŭ.
Pasĕrile 'n bătătură
Cândŭ vorŭ sări ş'orŭ juca
Ca cândŭ ne spunŭ făr' de gură
Că timpulŭ se va schimba.
Vrăbiele cândŭ s'adună
Pe garduriĭ, şi se sfădescŭ,
Timpulŭ séŭ vremea cea bună
Că se va strica vestescŭ.
Ciorile strinse grămadă
Cândŭ pe sus ciuindŭ sborŭ,
Iérna ne vestescŭ zăpadă,
Erŭ véra plóuiă séŭ norŭ.
Sórele cândŭ pré pripesce
Şi muscele muşcă, 'nghimpŭ,
Plóuia negreşitŭ sosesce
Peste câtŭ de puţinŭ timpŭ. [1])

Afară d'acestea, ni-se spune la ţĕră că, déca osulŭ peptuluĭ de la vr'uă pasĕre domestică, tăiată la nuntă séŭ în orĭ-ce altă ḑi, la ospeţe séŭ la ḑile de sĕrbătóre, este dreptŭ, acésta e semnŭ că ambiĭ soţĭ suntŭ fidelĭ unulŭ altuia şi că fericirea familieĭ e asicurată. Déca centrulŭ acestuĭ osŭ e d'uă colóre roşiă, e semnŭ că paupertatea e departe d'acea părechiă de soţĭ, érŭ déca colórea e albă séŭ puţinŭ roşiă, însemnéză că avuţia nu'ĭ pré iubesce.

Arŭ fi lungŭ a enumera aci tóte resturile ce se găsescŭ aḑĭ în poporulŭ nostru din acéstă vechiă sciinţă. Vomŭ maĭ aminti numaĭ pe cele maĭ importante.

Cocoşiulŭ, cântândŭ dinaintea uşeĭ, anunţă venirea unuĭ óspe.

Auḑindŭ cineva cânteculŭ cucuveleĭ, e prevestire de mórte.

Coţofana, cântândŭ pe parŭ, dă de scire că va veni uă rudă séŭ c'uă veseliă séŭ uă mésă ascéptă în acea ḑi pe celŭ ce a auḑit-o séŭ vĕḑut-o.

[1]) Pronost. din «Calendarulŭ babelorŭ». Calend. pe 1848 de *Anton Panu* p. 32.

www.digibuc.ro

Vĕdêndŭ primă-véra mai ântâiŭ fluture albŭ, e semnŭ de indolință, ĕrŭ vĕdêndŭ fluture roşiu e semnŭ de viéță activă şi prosperă.

Cândŭ unŭ păiajenŭ se lasă în façia cui-va, e semnŭ că'lŭ visitézĕ cunoscințe iubite.

Suntŭ fórte numeróse aceste resturi de auguratŭ şi aruspicatŭ: destulŭ că dintr'ênsele constatămŭ că — de şi nu se conservară multŭ timpŭ ca uă sciință completă şi de sine esistinte — totuşi suntŭ şi vorŭ fi documintele cele mai autentice despre latinitatea Românilorŭ.

Astŭ-felŭ preoții etrusci, prin acestŭ studiŭ alŭ interioruluĭ animalelorŭ, puseră cei d'ântâiŭ pétra fundamentalĕ a sciinței anatomice, făcură cei d'ântâiŭ paşi în zoologiă, şi nu fără cuvêntŭ Jac. Harmann, Cuntz şi alții le daŭ meritulŭ d'a fi începĕtorii acestorŭ sciințe şi mai alesŭ aĭ anatomieĭ.

Urmà deci ca preoții italĭ sĕ aibă influință asupra poporuluĭ superstițiosŭ, şi acésta cu atâtŭ mai multŭ, cu câtŭ nu se mulțămiaŭ a studia numaĭ fenomenele naturale, ci se siliaŭ a le da şi uă aplicațiune câtŭ mai întinsă asupra necesităților cotidiane ale vieței, asupra economieĭ domestice, asupra afacerilorŭ publice.

Nicĭ uă casă, nicĭ unŭ templu, nicĭ uă espedițiune, nicĭ unŭ resbelŭ, nicĭ uă colonià, nicĭ uă fundațiune de cetățĭ nu se putea face fără concursulŭ şi consimțimêntului augurilorŭ. Ce e mai curiosŭ, e că Serviŭ dă cuvêntuluĭ Faunus etimologia că „Faunus qui primus fani conditor fuit“ adică că „Faunu e acela care celŭ d'ântâiŭ fu ziditorŭ de temple.“

Positivŭ că scie că auguriĭ eraŭ consultațĭ la orĭ-ce întreprindere publică séŭ privată, la fundarea fiĕ-căreĭ instituțiunĭ, şi numaĭ de la numele lorŭ şi de la ceremoniele ce introduseseră pentru acestŭ fine se póte esplica originea cuvêntuluĭ de *inaugurare*.

Déca crestinismulŭ va veni mai târdiŭ sĕ dĕrapene aceste credințe şi obiceiurĭ, le putu óre înfrânge cu totulŭ şi pretutindeniĭ? Nu. Pênĕ şi aĭ tradițiunea despre concursulŭ sacerdoților e conservată de religiunea crestină. La noĭ Românii, nu se face uă casă, uă întreprindere privată séŭ publică, nu se fundézĕ instituțiunĭ, nu se punŭ temeliĭ uneĭ clădirĭ, fără ca preotulŭ sĕ nu vie sĕ imprece şi se invóce divinitatea spre a fi

www.digibuc.ro

favoritóre aceleĭ instituirĭ, spre a fi protectóre aceleĭ construcţiunĭ, ca Larii şi Penaţiĭ păgânismuluĭ anticŭ.

Negreşitŭ, ingenieria şi architectura aŭ uşiuratŭ multŭ sarcina sacerdoţilorŭ, şi atribuţiunile de aĭ ale unuĭ pontefice nu maĭ concordă cu etimologia cuvêntuluĭ *pontifex*, de la *pontem-facere*.

Aĭ acele sarcine suntŭ, după natura lorŭ, civile, căcĭ — cum amŭ ḑisŭ la 'nceputŭ — mare parte din funcţiunile sacerdoţiuluĭ trecură la profanĭ, la poporŭ, devenindŭ de domeniulŭ laicŭ, rĕmâindŭ proprietate numaĭ a claselorŭ cetăţenescĭ. Cu tóte astea, nu se póte contesta că, graţiă lorŭ, sacerdoţiulŭ italŭ esercită şi conservâ multŭ timpŭ uă vastă influinţă asupra spiritelorŭ.

Şi déc'aceĭ sacerdoţĭ eraŭ materialiştĭ; déca căutaŭ sĕ tragă profitŭ după urma uneĭ sciinţe pe care n'o cumpăraseră cu preţulŭ nicĭ alŭ auruluĭ, nicĭ alŭ fatigeĭ, ci pe care o daŭ ca revelaţiune a ḑeilorŭ; déca, cu ajutorulŭ auguratuluĭ, aruspicatuluĭ şi conjuraţiuniĭ trăsnetelorŭ, căutaŭ sĕ domine maĭ multŭ prin spaimă de câtŭ prin simpatiă; apoĭ pe d'altă parte totŭ eĭ îngrijiaŭ fórte multŭ de lucrulŭ publicŭ, de utilitatea generale, de prosperarea individuluĭ, de sănĕtatea luĭ prin esercitarea medicineĭ.

Superstiţiunile nu puţină putere aŭ asupra popórelorŭ: istoria ne ofere la unele naţiunĭ esemple în care uă superstiţiune, uă preḑicere, frica séŭ órba credinţă în cutare oraculŭ, opriră resbele, impuseră victorie memorabile şi le scăpară de cumplite calamităţĭ.

Din usulŭ d'a se observa semnele fatale, prevestitóre de viéţă séŭ de mórte, născură diferite alegoriĭ, diferite legende, maĭ tóte compuse şi transmise în modŭ narativŭ, şi d'uă poesiă cândŭ fiorósă, cândŭ plăcută.

Câte basme nu se spunŭ la noĭ pe la sate, maĭ alesŭ în timpulŭ ierneĭ, câte alegoriĭ d'asemenea natură!

Conclusiunea tutorŭ acestora e că la noĭ, póte maĭ mult de câtŭ la orĭ-ce poporŭ — întocmaĭ ca uă-dinióră în Italia antică — se conservă atâtea credinţe, atâtea moravurĭ străvechĭ, în câtŭ numaĭ ceĭ ce nu le cunosc şi nu vorŭ a le studia suntŭ în stare sĕ le dispreţuiéscă.

www.digibuc.ro

GENII. SERPII DE CASA.

«Şi la nunte, la îngropări şi la alte întêmplări, *sciute de dênşii*, cinstescŭ *prin versuri şi cântări nesce dumnedeiri necunoscute şi duhluitóre a idoli dacĭ.*» — Cantemir in *Descript. Mold.*

Caracterulŭ acesteĭ credinţe. — Genii şi numirile acestorŭ divinităţĭ.

Multe şi variate suntŭ credinţele poporelorŭ.

Multe şi variate suntŭ şi credinţele poporuluĭ românŭ, érŭ „cele-l-alte obiceiurĭ atâta suntŭ deosebite, ca şi aerulŭ în cele maĭ multe părţĭ ale ţĕreĭ“ [1]). Dintre acestea, credinţa 'n *Şerpiĭ de casă* ne-a atrasŭ de preferinţă atenţiunea, şi ne-amŭ decisŭ a spune ceva despre dênsa, atâtŭ din causa plăceriĭ şi interesuluĭ ce ofere studiulŭ eĭ, atâtŭ din causa mareĭ importanţe ce i-se dă de poporŭ, câtŭ şi pentru motivulŭ că nimenĭ pênĕ astăţĭ nu s'a ocupatŭ de dênsa.

Caracterulŭ principale alŭ acesteĭ credinţe este generalitatea.

Suntŭ unele credinţe care esistŭ numaĭ în unele părţĭ ale Daciеĭ, în unele provincie séŭ părţĭ de provinciă : p'acésta ênsĕ o găsimŭ la toţĭ Româniĭ, în tóte locurile, fiindŭ că e vorba de divinitatea cea maĭ apropiată, de îngerulŭ păzitorŭ alŭ individuluĭ, de ţeulŭ protectore alŭ căminuluĭ, de patronulŭ familieĭ, oraşiuluĭ.

O vomŭ găsi pretutindenĭ, fiindŭ că pretutindenĭ esiste câte unŭ *Ţeŭ locale*, câte unŭ *Geniu*, câte unŭ *Şérpe de casă*, πάντῃ φοιτῶντας απ' αἴαν, carĭ percurgŭ orĭ-ce parte de locŭ, ca sĕ ne servimŭ de energica espresiune a luĭ Esiodŭ [2]).

[1]) Cantemir în «Descrierea Moldoveĭ» cap. XVII p. 259.
[2]) Hesiodi Lib. I *Geneal.*

www.digibuc.ro

Numirea de *Geniu* se derivă din latinesculŭ *gigno*, elinesce γίγνω, care însemnéză *a nasce*, *a produce*.

Şi 'n adevĕrŭ, acestŭ ângerŭ păzitorŭ alŭ păgânismuluĭ se credea în anticitate că formézĕ spiritulŭ acelnia pe care'lŭ prptege, că'ĭ nasce sufletulŭ.

Geniulŭ, ca spiritŭ primordiale, după credinţa comună ce aveaŭ anticiĭ, presidase la crearea lumiĭ, dedese concursulŭ sĕŭ la nascerea universuluĭ şi, amestecându'lŭ în elemintele şi 'n acţiunile ómenilorŭ, i se atribuia unŭ rolŭ invisibile, dérŭ puternicŭ, în drama ce jócă întréga omenire.

Printre forţele elementare şi creatóre, suntŭ unele a cărorŭ esistinţă se asociézĕ cu a fluvielorŭ, a rîurilorŭ ş'a munţilorŭ, altele care protegŭ fundarea imperielorŭ, altele 'n fine care, cu aripele lorŭ divine, protegŭ destinele fiĕ-căruĭ omŭ, din leagănŭ pênĕ la morméntŭ.

Aceste fiinţe suntŭ *Genii tutelarĭ*, *Larii domesticĭ* şi *Penaţiĭ paternĭ*.

Geniĭ, *divinităţĭ locale*— de unde şi numirea lorŭ la Eliniĭ de ἐγχωρίοι θεοὶ, δαίμονες şi ἥρωοι, *deĭ localĭ*, *divinităţĭ*, *eroĭ* — eraŭ în mare adoraţiune la anticĭ, *qui locis et regionibus Genios praeesse credebant* [1]).

In cursulŭ acestuĭ studiŭ, a-rare orĭ vomŭ aminti despre *Larĭ* şi *Penaţĭ*, ocupându-ne în speciale despre *Genii*. Cu tóte astea găsimŭ de trebuinţă a stabili âncă de la începutŭ că adesea Eliniĭ şi Romaniĭ confundaŭ pe Larĭ şi Penaţĭ cu Geniĭ, adorându'ĭ d'uă-potrivă ca divinităţĭ protectóre [2]). Geniĭ eraŭ adesea consideraţĭ şi ca umbre ale repausaţilorŭ. *Genii* era uă numire generică, ale cărei specie eraŭ *genii fiĕ-căruĭ omŭ*, *Genii fiĕ-căreĭ case* carii se chiămaŭ şi *Larĭ*, *Genii fiĕ-căruĭ ţinutŭ* sĕŭ *fiĕ-căruĭ oraşiŭ*, desemnaţĭ şi sub numirea de *Penaţĭ* [3]).

[1]) Coment. Lycophr. de Meursius Not. 1473, pag. 105, ed. 1697.
[2]) Montfaucon in *Antiquitat. græc. et roman.* edit. din 1857 adnot. de M. Ioh. Ioc. Schatzio.
[3]) Idem eod. loc. cit. pag. 73.

www.digibuc.ro

Istoriculŭ acestuĭ genŭ de ḑeĭ.

Indianiĭ, din ceĭ maĭ vechĭ timpĭ, adoraŭ uă clasĕ de Geniĭ, cunoscuţĭ sub numirea de *Djinns*.

Omerŭ se servă 'n genere, în operile séle, cu numele de *Ḑeĭ* şi *Geniĭ*, rarŭ cu acela de Δαίμονες, *Diviniĭ*.

Esiodŭ e celŭ d'âmtâiŭ care, în modŭ distinctŭ, arĕtă cu arguminte că suntŭ patru genurĭ de fiinţe superióre 'n mundŭ: 1. *Ḑeiĭ*, 2. *Geniĭ*, 3. *Eroiĭ*, 4. *Omeniĭ*. Elŭ stabilesce trecerea Ḑeilorŭ în Geniĭ şi a Semiḑeilorŭ în Eroĭ.

Acelea dintre sufletele Geniilorŭ, care s'aŭ purificatŭ printr'uă îndelungă practicare a virtuţiĭ, se facŭ părtaşie naturei divine; altele, de sine neputincióse d'a deveni capabile d'uă asemenea perfecţiune, suntŭ demise şi din noŭ introduse în corpurĭ umane: lipsite de lumină şi obscure, redobândescŭ viéţa [1]).

După Esiodŭ, [2]) precum între ómenĭ, astŭ-felŭ suntŭ şi între Geniĭ diferite clase şi clasificaţiunĭ.

Erodotŭ [3]) declară că, din cele petrecute la misterie, se póte deduce cele maĭ marĭ indicie şi arguminte despre adevĕrata natură a Geniilorŭ, dintre carĭ uniĭ aŭ menirea d'a protege umanitatea, alţiĭ d'a rĕsbuna crimele publice.

Plutarchŭ [4]) declară că natura Geniilorŭ e astŭ-felŭ, că aŭ în sine şi afecţiunĭ omenescĭ şi, alăturĭ cu acestea, şi natura divină. Apoĭ se esprime în modulŭ următorŭ:

„Cele ce se petrecŭ la serbărĭ şi la sacrificie, ca în nesce ḑile negre şi nefaste — în care se bea sânge, se sfâşiiă ómenĭ în bucăţĭ, se lasă a muri de fóme şi se face usŭ de bătaĭ, ba chiarŭ şi de vorbe netrebnice, de furorĭ, de conclamărĭ belice, escitate cu strigăte şi sguduiturĭ din capŭ — nu e nicĭ unŭ ḑeŭ în cerŭ pentru care sĕ se facă: acestea s'aŭ instituitŭ spre a se împăca şi depărta *Geniĭ ceĭ rĕĭ!* Fiindŭ c'uă dinióră s'aŭ sacrificatŭ ómenĭ, nu e probabile ca ḑeiĭ sĕ fi cerutŭ şi admisŭ asemenea sacrificie. Décă cu tóte astea regiĭ şi duciĭ aŭ ţinutŭ sĕ ḑea ca sacrificie pe ênşişĭ fiiĭ lorŭ, se preşéḑă la acele sacrificie şi sĕ înjun-

[1]) *Plutarch. De oraculorum defectu.* p. 415.
[2]) *Esiod.* apud Plutarchum cit. în *de orac def.* p. 415.
[3]) *Erodotu* cit. apud. Plutarch. eod. cap. p. 417.
[4]) Plutarch. Περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων., pag. 417.

www.digibuc.ro

ghie eĭ ênşişĭ victimele, acésta aŭ făcut-o ca sĕ potoléscă indignaţiunile *Geniilorŭ reĭ* séŭ *rĕutăcioşĭ* şi sĕ împace pe *demonĭĭ îngroziторĭ* etc.“

Resultă dĕrŭ d'aci că, afară de Genĭĭ ceĭ bunĭ, suntŭ şi unĭĭ rĕĭ, pe carĭ Clemente, în limbagiu'ĭ celŭ veeminte, îĭ numesce λίχνοι καὶ μιαροὶ, lacomĭ şi sceleraţĭ, în comparaţiune cu ḑeiĭ localĭ, δαίμονες ἐπιχωρίοι. Astŭ-felŭ are unŭ pasagiŭ în care spune clarŭ : „aşia dĕrŭ, de şi unĭĭ dintre Genĭĭ suntŭ lacomĭ şi sceleraţĭ, totuşĭ putemŭ găsi pe la oraşie Genĭĭ localĭ, carĭ obţinŭ onorĭ manifeste publice“ [1]).

Genĭĭ adoraţĭ ca ḑeĭ localĭ şi ca intermediatorĭ pe lângă divinităţĭ, asemenea sfinţilorŭ şi ângerilorŭ crestinismuluĭ.

Orĭ-care arŭ fi ênsĕ clasele în care diferiţilorŭ autorĭ antichĭ le place a'ĭ divide, Genĭĭ eraŭ adoraţĭ ca ḑeĭ aĭ fiă-căruĭ omu şi aĭ fiă-căruĭ locŭ.

Originea acesteĭ adoraţiuniĭ e de bună sémă fórte vechie.

Plutarchŭ, voindŭ a da nă ideiă despre vechimea origineĭ acesteĭ credinţe, ḑice : „séŭ c'acéstă doctrină este a Magilorŭ şi a luĭ Zoroastru, séŭ că e tracică, rĕmasă de la Orfeŭ, séŭ că e a Egiptenilorŭ orĭ a Frigienilorŭ, după cum aflămŭ şi de la unĭĭ şi de la alţiĭ“ [2]).

Genĭĭ eraŭ adoraţĭ ca intermediatorĭ între ómenĭĭ pe carĭ îĭ aveaŭ sub a lorŭ protecţiune şi între ḑeĭ, jucândŭ rolulŭ pe care aḑĭ eclesia creştină îlŭ dă sfinţilorŭ şi ângeriloru. Ş'acésta se probézĕ din ḑisele luĭ Plutarchŭ : „mie totuşĭ mi se pare c'aŭ deslegatŭ maĭ multe şi maĭ grele îndouielĭ aceia, carĭ puseră genulŭ Geniilorŭ séŭ alu Eroilorŭ ca miḑlocitorĭ între ḑeĭ şi ómenĭ, şi inventară astŭ-felŭ împăcarea şi unirea óre-cum a unora cu ceĭ-l-alţiĭ“ [3])

Şi maĭ în urmă, în acelaşĭ capitulŭ, Plutarchŭ, vorbind despre durata metamorfosărilĭ sufleteloru de care se ocupă Esiodŭ, adauge : „ênsĕ, orĭ că e maĭ lungŭ, orĭ că e maĭ scurtŭ, orĭ că e, orĭ că nu e hotărîtŭ timpulŭ în care se schimbă sufletulŭ Geniuluĭ séŭ viéţa Erouluĭ, dându-se acésta în judecata orĭ-căruia, se va dovedi, prin argumintele înţelepţilorŭ ş'ale anticilorŭ, că esistŭ unele nature care suntŭ óre-cum puse ca

[1]) Clemens Protrept. apud. Lycophyr. coment. p. 105.
[2]) Plutarch. capit. *Cur oracula edi difierint* p. 415.
[3]) Plutarch. eod. capit. cit. edit. în 1620.

www.digibuc.ro

mijlocitóre între ceĭ şi ómenĭ: pe acestea, *după instituţiunea strămoşilorŭ*, e dreptŭ a'Ĭ chiăma în ajutorŭ, a'Ĭ respecta ş'a-Ĭ adora" [1]).

„După instituţiunea stămoşilorŭ" adaugе bĕtrânulŭ filosofŭ biografŭ pe timpulŭ sĕŭ, şi seculĭ mulţĭ aŭ trecutŭ de la elŭ pênĕ aĭ, şi acéstă espresiune o conservămŭ încă ş'o totu repetămŭ neîncetatŭ, căcĭ instituţiunile strămoşescĭ suntŭ comorĭ nepreţuite pentru generaţiunile viitóre. Da, după instituţiune strămoşescĭ, sĕ repetimŭ cu mândrie, căcĭ prin ele ni s'a păstratŭ nouĕ totŭ ce avemŭ aĭ, totŭ ce ne face a fi Românĭ: lorŭ le datorimŭ ocasiunea d'a constata, după credinţele rĕmase, originea acestuĭ neamŭ alŭ nostru românescŭ.

Ş'unŭ cuvêntŭ maĭ multŭ ca se dămŭ credĕmêntului părerĭĭ luĭ Plutarchŭ, e că ceĭ ce nu admitŭ gintea Geniilorŭ, acia între ceĭ şi între ómenĭ nu lasă nicĭ uă relaţiune, nicĭ uă putere interpretă, cum se esprime Platone [2]), astŭ-felŭ în câtŭ nu maĭ remâne îndouiélă că cea-a ce aĭ suntŭ pentru crestinismŭ sfinţiĭ şi îngerĭĭ, erauŭ pentru păgânismŭ Genĭĭ şi Eroĭĭ.

Lorŭ li se încredinţa misiunea d'a interveni pe lângă vieţuitorĭĭ din Olimpŭ, eĭ erauŭ onoraţĭ şi invocaţĭ maĭ întâiŭ la sacrificie, dintre care uă bună parte se făceauŭ în onórea lorŭ, şi aĭ, peste treĭ-patru miĭ de anĭ, aceiaşĭ Genĭ tutelarĭ suntŭ încă în adoraţiune la colonia de la Istru, cu deosebire că, în locŭ d'a sacrifica pentru Geniulŭ jovianŭ, minervicŭ, dionisiacu, apolonianŭ, mercuriale etc. [3]), orĭ pentru eroulŭ cutare sĕŭ cutare, aĭ noĭ Românĭĭ facemŭ colivĭ, adică totŭ sacrificie, şi prăsnuimŭ pe sfântulŭ Atanasiŭ, Georgiu, Demetriu, Nicolau etc., ca eĭ, împreună cu îngerii — Eroiĭ, Larĭĭ, *Penaţiĭ* şi Genĭĭ — se róge pe fiinţa supremă pentru iertarea erorilorŭ comise.

Iatĕ dérŭ că acéstă credinţă, ca maĭ tóte ale poporuluĭ românŭ, pórtă forma, vesmêntulŭ religiuniĭ crestine, pe cândŭ fondulŭ sĕŭ este păgânŭ, şi că numaĭ conservândŭ fondulu păgânŭ, cu modificaţiunĭ de formă, a pututŭ prinde rădecinĭ crestinismulŭ. care, la din contra, déca 'şĭ arŭ fi

[1]) Plutarch. eod. loc. cit pag. 416 ead. edit.
[2]) Plato apud. Plutarchum eod. capit. p. 416.
[3]) Plutarch. eod. capit. cit. p. 421.

www.digibuc.ro

propusŭ transformarea radicalĕ a credinţelorŭ inerite sângeluĭ şi epoceĭ, arŭ fi şi pêně aḑĭ nestabilitŭ şi neconsolidatŭ.

Ca sĕ probămŭ că în adevĕrŭ Genii eraŭ adoraţi în sacrificie ca sfinţiĭ de aḑĭ, dé-ni-se voie sĕ rĕsfoimŭ iérăşĭ pe Plutarchŭ.

Iatĕ câtŭ de clarŭ se esprime dêusulŭ : „statuămŭ că Genii suntŭ aceia, carĭ preşedŭ la sacrificiele şi ospeţile (date în onórea) ḑeilorŭ, cărora le servescŭ, protegiândŭ pe uniĭ ómenĭ şi devenindŭ resbunătorĭ asupra celorŭ superbĭ şi asupra celorŭ ce comitŭ nelegiuirĭ tĕribile.“ [1])

Numirile speciale şi locuinţele Geniilorŭ.

Despre numirile speciale ale fie-căruĭ Geniŭ, acelaşĭ scriitorŭ urméză a raţiona că nu trebuie sĕ se parĕ de mirare. déca pe uniĭ Genii îi numiaŭ cu numele primite de la ḑeĭ, căcĭ, după cum fie-care Geniŭ era alĭpitŭ pe lângă unŭ ḑeŭ, de la care' şĭ dobândise puterea şi adoraţiunea, totŭ asemenea se bucura şi de avantagiulŭ d'a se numi după numele ḑeuluĭ, chiămându-se ast-felŭ unulŭ jovianŭ, altulŭ minervicŭ, altulŭ dionisiacŭ, apolonianŭ etc., érŭ uniĭ fiindŭ numiţĭ după localităţĭ séŭ după întêmplare. [2])

Acestĭ Genii, ca servitorĭ aĭ ḑeilorŭ, îngrijiaŭ de temple şi aduceaŭ oraculele, după cum vomŭ proba, ca sé le dea ómenilorŭ ca voinţă a fiinţeĭ supreme, ca destinŭ.

Eĭ locuiescŭ în Lună, credeaŭ Eliniĭ şi Romaniĭ, din care, adauge Plutarchŭ, [3]) descindŭ ca sĕ procure oracule şi ca sĕ fie presinţĭ la ospeţe şi sacrificie, sĕ pedepséscă nelegiuirile, sĕ lumineze pe salvatorĭ în resbele şi pe mare. Décă vr'unulŭ dintr'ênşiĭ nu se purta bine, ci cu pasiune séŭ c'uă nedréptă părtinire, orĭ cu ură, atuncĭ îşĭ lua pedépsă, căcĭ iérăşĭ era scoborîtŭ pe pămêntŭ şi întrodusŭ în corpŭ umanŭ. Şi din ceĭ maĭ bunĭ Genii, câţĭ aŭ fostŭ împreună cu Saturnŭ, se ḑicea că suntŭ aĭ luĭ din cea maĭ adâncă anticitate, adică în Creta *Dactilii Ideĭ*, în Frigia *Corilanţiĭ*, la Lebadia *Trofoniḑii Beoţieĭ* şi — subliniézĕ Plutarchŭ — μυρίους ἄλλους πολλαχόθι τῆς οἰκουμένης. ὧν ἱερὰ καὶ τιμαί, etc. : şi

[1]) Eod. loco citat. p. 417.
[2]) Eod. loc. cit. p. 421.
[3]) *De facie in orbe Lunæ* Plutarch. p. 944.

www.digibuc.ro

alţĭ nenumeraţĭ Genĭ de pe tótă faţa pământuluĭ, ale cărorŭ sacrificie, onorĭ şi nume aŭ remasŭ pênĕ acum [1]).

Sanctiunea adoraţiunii Geniilorŭ. — Recapitulare.

Care era ênsĕ sanctiunea adoraţiuniĭ Geniilorŭ la anticĭ? Acéstă sanctiune era destulŭ de însemnată ş'o găsimŭ în următórele confirmărĭ ale bĕtrânuluĭ biografŭ:

„Se află uă multime de insule lângă Britania, respândite icĭ şi colo, din care causă Elinĭ le numescŭ *sporade*. Dintr' aceste insule pustiĭ [2]) suntŭ unele dedicate Geniilorŭ şi Eroilorŭ, pe carĭ toţĭ Britanĭĭ îĭ credŭ sacriĭ şi inviolabilĭ. *Cândŭ suntŭ atacaţĭ séŭ uciş, adesea aducŭ vênturĭ şi furtune, şi câte-uă-dată infectă chiarŭ aerulŭ cu pestilenţă* [3]).

Acésta era sanctiunea adorării Geniilorŭ, ş'acéstă sanctiune vomŭ vedé că se conservă şi aĭ la Romanĭ în privinţa aceloraşĭ divinităţĭ, cunoscute sub numirea şi forma *Şerpilorŭ de casă*.

Sĕ nu trecemŭ înainte, fără mai nota şi comuna credinţă cum că le era interdisŭ Geniilorŭ, carĭ aveaŭ sub a lorŭ protectiune oraculele şi profeţiele, sĕ le părăséscă; érŭ déca dispăreaŭ de la dênsele séŭ fugiaŭ, ducêndu-se în altă parte, atuncĭ îşĭ perdeaŭ pentru momentŭ puterea divină şi, numaĭ după ce se întorceaŭ, trecêndŭ îndelungŭ timpŭ, locurile profetice resunaŭ la apropierea lorŭ ca maĭ nainte.

Din cele de pênĕ aci resultă că δαίμονες. ἥρωοι séŭ ἐγχωρίοι θεοὶ aĭ Elinilorŭ, érŭ la Romanĭ *Genĭ*, eraŭ divinităţile sub a cărorŭ protectiune era pusŭ fie-care individŭ, că presidaŭ sacrificiele, c'aveaŭ sub protectiune oraculele şi orĭ-ce prevestire a destinelorŭ, că pedepsiaŭ pe ómenĭ ce comiteaŭ crime, protegiându pe ceĭ virtoşĭ şi bine-făcătorĭ, că eraŭ cea-a ce suntŭ aĭ *îngerĭ* în religiunea crestină, că în fine eraŭ în numerŭ infinitŭ de mare, locuindŭ parte în Lună, parte în insulele Sporade, parte pe cea-l-altă parte a suprafeţieĭ globuluĭ, avêndŭ ca sanctiune a adorărĭĭ lorŭ pedépsa cea maĭ atroce.

Remâne sĕ probămŭ, printr'uă multime de poeţĭ şi diferiţi scriitorĭ pă-

[1]) Eod. loc. cit. p. 944.
[2]) In acelŭ timpŭ abia eraŭ cunoscute după nume.
[3]) *De orac. defectu* p. 419.

www.digibuc.ro

gâni şi creştini, marele numĕru alu Geniiloru, adoraţiunea de care erau înconjuraţi în religiunea păgână, apoi cum acesti genii ai păgânilorŭ Elini şi Romani suntu aceiaşi la poporulu nostru, adoraţi sub forma şi numele de *Şerpi de casă*, cum pĕnĕ în ţiua de astădi săténulŭ românŭ, fără să fi cititŭ prin cărţi şi consultatŭ clasicitatea, scie prin tradiţiune de la moşi-strămoşi că *Şérpele de casă*, adică *Geniulŭ*, s'arĕtă totŭ-dé-una ca prevestire, ca oraculŭ, cum ataculŭ ce'i s'arŭ aduce trage ca consecinţă cele mai aspre pedepse, cum acestĕ credinţe se împacă cu crestinismulŭ, cum basmele poporuluĭ românŭ şi diferite alte povestĭ apoteséză Genii ca fiinţe superióre, gata la bine-facerĭ séŭ la pedepse, cum în fine, după 3—4 miĭ de anĭ, în Dacia esiste unŭ poporŭ clasicŭ prin credinţele şi datinele séle.

Aci e dérŭ locului d'a constata cu d. Al. Odobescu că „cea-a ce înalţă uă naţiă, cea-a ce'i inspiră demnitatea şi tăria, nu e atâtŭ desvoltarea prosperităţiĭ séle materiale, nicĭ îmbelşiugarea productelorŭ industrieĭ séle, nicĭ înmulţirea capitalelorŭ şi averilorŭ, nicĭ luxulŭ vieţeĭ casnice, ci respectulŭ către eroiĭ şi gloriele naţionale de orĭ-ce felŭ, ci amorulŭ către pămêntulŭ natalŭ, pentru păstrarea căruia s'aŭ luptatŭ generaţiele trecute, *ci iubirea catre limba şi datinele părintesci, moştenirĭ scumpe, rĕmase din vechime! Fără de aceste elemente, spiritulŭ naţionale pere!*“ [1]).

Si fiind că e vorba de strămoşi, se ne oprimŭ cu respectŭ şi recunoscinţă la numele, la faptele, la dorulŭ lorŭ de ţéră şi de totŭ ce era românescŭ.

Strămoşiĭ noştrii adi nu mai suntŭ de câtŭ nesce grămedi de cenuşiă, dérŭ aceste cenuşie suntu calde încă, şi 'n acéstă caldură a lorŭ recunóscemŭ căldura sângeluĭ nostru. O! bine cuvêntată fiă memoria lorŭ, a acestorŭ nobiliĭ şi valoroşi străbuni şi strămoşi, căcĭ lorŭ le datorimŭ totŭ ce avemŭ adi, de la bradulŭ din munte pĕnĕ la întréga ţéra, de la moravurile şi credinţele domestice pĕnĕ la dulcea-ne limbă. Rigiditatea vremurilorŭ, care a adusŭ ferecarea braţelorŭ române; grozava putere a veninuluĭ trădăriĭ şi intrigelorŭ intestine, care aŭ adusŭ slăbirea şi

[1]) Al. Odobescu în *Revista Română* pe Octombre 1861, p. 656.

www.digibuc.ro

disperarea sufletuluĭ românescŭ; invidia şi rapacitatea secularĕ a puterilorŭ vecine, tóte n'aŭ fostŭ în stare d'a ne face sĕ nu remânemŭ Românĭ.

Anima ne-o spune: limba, cântecele, portulŭ, credinţele, datinele ne-o confirmă.

Marele numĕrŭ alŭ Geniilorŭ.

Credinţa celorŭ anticĭ in Genĭĭ, credinţă generalĕ şi incontestabilĕ, se conservă la noi în aceleasĭ condiţiunĭ. Strămoşiĭ, prin solicitudinea lorŭ d'a conserva datinele şi moravurile cele vechĭ, aŭ făcutŭ ca credinţa în „*Şerpiĭ de casă*“ sĕ se înrădăcineze adâncŭ în totŭ poporulŭ. Modulŭ d'a trăi, d'a practica atâtea obiceiurĭ, d'a crede 'n felŭ de felŭ de ieresurĭ; doinele de iubire séŭ de jéle, admirabile şi adevĕrate ode populare, care inspiră séŭ intusiasmulŭ séŭ patriotismulŭ séŭ alte ideĭ înalte; cântecele de mésă ale lăutarilorŭ, modulŭ d'a sĕvêrşi căsătoria — acéstă instituţiune care póte sĕ asicure şi sĕ garanteze mărirea uneĭ naţiunĭ — modulŭ d'a îngropa morţiĭ şi'a le conserva memoria, modulŭ c'unŭ cuvêntŭ alŭ întregeĭ nóstre vieţuirĭ constituie totŭ atâtea trăsurĭ caracteristice pe care le găsimŭ în poporulŭ românŭ cum nu le găsimŭ la multe altele.

Uă mulţime de documinte şi de testurĭ ale diferiţilorŭ scriitorĭ probézĕ marele numĕrŭ alŭ Geniilorŭ în anticitate. Acestŭ numĕrŭ era incalculabile, infinitŭ, căci fiă-care localitate, fiă-care satu, fiă-care familiă, fiă-care casă séŭ clădire, fiă-care omŭ îşĭ avea Geniulu tutelarŭ. divinitatea speciale, sub a căreĭ protecţiune era pusŭ:

„*Genium esse putarunt uniuscujusque loci.*“

cum ţice *Festus* [1]), renumitulŭ gramaticŭ şi escerptorŭ din evulŭ mediŭ, séŭ, cum şi maĭ clarŭ se pronunţă Serviu:

„*Genium dicebant antiqui naturalem deum uniuscujusque loci.*“ [2])

Numĕrulŭ celŭ mare alŭ Geniilorŭ îlŭ probézĕ şi maĭ bine Prudenţiŭ, scriitorŭ eclesiasticŭ, care, c'uă veĕmînţă şi'uă ardóre inspirată, combă-

[1]) Festus. Lexicon, vox *Genii*. «Creĕura ca fiă-care locu are unu Geniu»

[2]) Servius «*Georg.*» Liber I. «Anticiĭ ţiceau ca Geniulu este ţeulŭ firescŭ alŭ fiăcăruĭ locŭ.»

www.digibuc.ro

tea dogmele, credinţele şi divinităţile păgâne, p'ale cărorŭ ruine se puneaŭ fundamentele noueĭ religiuni. Elŭ întrébă cu impetuositate :

Quamquam cur Genium Romæ mihi fingitis unum,
Cum portis, domibus, thermis, stabuli soleatis
Adsignare suos Genios ? . . . . . » [1])

Esiodŭ afirmă că suntŭ aşia de numeroşĭ, în câtŭ e silitŭ a se servi, cum amŭ maĭ spusŭ, de espresiunea

Πάντῃ φοιτῶντες ἀπ' αἴαν !.. [2])

Nu numaĭ atâtŭ. In epoca maĭ apropiată a latinităţiĭ, atuncĭ câudŭ filosofia sceptică începea sĕ se importe din Grecia, sĕ se propage şi sĕ prindă rădăcinĭ la Romanĭ, în capitalĕ şi 'n centrurile marĭ de civilisaţiune ale lumiĭ, câudŭ doctrina religiósă păgână lăsa sĕ 'ĭ se védă părţile puţinŭ solide, câudŭ era nevoită sĕ cedeze raţionamentuluĭ rigidŭ alŭ stoicilorŭ, câudŭ în fine mulţimea infinită de ţeĭ devenia risibilĕ şi procura satiricilorŭ şi comedianilorŭ materie pentru ridiculisare, iatĕ ce sarcasme pline de spiritŭ avea ocasiune sĕ împartă Petroniu :

Nostra regio tam præsentibus plena est numinibus, ut facilius possis Deum quam hominem invenire ! [3])

Ţinutulu nostru atâtŭ de multu e plinu de divinităţĭ protectóre, în câtŭ maĭ lesne aĭ puté gasi unŭ Ţeu de câtu unŭ omu!

Filosofiĭ platonicĭ stabilescŭ şi dĕnşiĭ că numĕrulŭ Geniilorŭ este fórte mare. [4])

Dĕrŭ, pe lângă autoriĭ din diferite epoce, suntŭ chiarŭ inscripţiunĭ monumentale, care vinŭ, ca mărturiĭ din cele maĭ temeinice, sĕ ne convingă pe deplinŭ că 'n adevĕrŭ fiă-care lucru îşĭ avea Geniulŭ seŭ.

Ast-felŭ este acéstă inscripţiune fórte antică, făcută în onórea Geniuluĭ loculuĭ — cum ţice însăşĭ inscripţiunea — din timpulŭ luĭ Ceciliu Secundulŭ, proconsulele Galieĭ Transalpine, şi 'n care cuvintele de *Genio loci* suntŭ distinctive :

[1]) «Óre de ce'mĭ arĕtaţĭ că Roma are unŭ singurŭ Geniŭ, câudŭ obicinuiţĭ a da fiă careĭ-porţi, fiă-căreĭ case, fiă-căreĭ băĭ, fiă-căruĭa staulŭ câte unŭ Geniŭ alŭ lorŭ ?» — Prudentii lib. II *Adversus Symmachum* apud. coment. Lycophr. p. 105.
[2]) Hesiodi liber I,
[3]) Petronius cit. apud Lycophronem, ibidem.
[4]) *Traité de l'opinion*, tom. VI. tab. de mat. p. 448.

www.digibuc.ro

I. O. M.-I-GENIO. LOCI.
HUJUS. Q. CÆCILI.
U. S. SECUNDUS.
LEG. C. SERENI.
PROCOS. GALLIÆ.
TRANSALPINÆ.
V. S. L. M.

Apoĭ mulţime de alte inscripţiunĭ, găsite pe teritoriulŭ Dacieĭ, probézĕ adoraţiunea acestorŭ divinităţĭ în urma împoporăriĭ eĭ cu colonĭ aduşĭ „ex toto orbe romano“. Iatĕ una făcută în onórea Geniuluĭ imperatoreluĭ Gordianu de către Petroniŭ Polianu, legatulŭ legiuniĭ XIII ş'alŭ imperatoreluĭ în provincia Reţia etc.:

GENIO
IMP GORDIANI
PII INVICTI
AVG PETRONIVS
POLLIANVS
V·G·LEG·LEG·XIII
GORD·LEG·AVG.
PR·PR. RÆTIÆ
ET·M·BELGICAR

Asemenea uă altă inscripţiune, consacrată Geniuluĭ ordinuluĭ sacerdotale alŭ augurilorŭ, de către Ittreptu şi Domiţianu Regulu Iponicu Hermes:

GENIO ORD
QVEM·VLP·DOM·HERMES
AVGVR·COL·APVL·ORN
ORNAM·DECVR·PROMI
SERAT·VAL. ITTREPTVS
ET·DOMITIA·REGVLVS
HIPPONIC·HERMESONE
SIMVS AVGG·COL·H. P·G.
L. D·D·D.

www.digibuc.ro

Ceciliu Lætu, legatulŭ legiunii a XIII gemine, care fu adusă sĕ staţioneze în Dacia [1]) şi s'o apere de incursiunile barbarilorŭ, dedică următórea inscripţiune Geniuluĭ aceleaşĭ legiunĭ:

GENIO
LEG·XIII GEM
Q·CÆCILIVS
LÆTVS·LEG.
LEG.EIVSDEM
V·L.S.

Afară d'acestea, următórele două inscripţiunĭ, găsite totŭ în Dacia ca şi cele de maĭ sus [2]) probézĕ adoraţiunea Geniilorŭ de colonii aduşĭ pe malurile Istruluĭ. Una e dedicată luĭ Joue, Ḑeilorŭ, Ḑeiţelorŭ şi Geniuluĭ locale de către Optatŭ, prefectulŭ legiunii V macedonice, érŭ cea-l-altă Geniuluĭ locale şi Mareĭ-Fortune:

IOM
ET DIS DE
ABVSQ·ET
GENIO LOCI
--OPTATVS
PRÆF·LEG
V·MAC·V·L·S·M

GENIO LOC.
ET FORTVNÆ MAGNÆ
Q·APPIANVS
MATERNVS
PRO SE ET M.
VETIO BEL
LATOR EX
V.L·S·SOL·M.

Adoraţiunea Geniilorŭ.

Adoraţiunea de care Genii erau înconjuraţĭ în religiunea păgână este din cele maĭ marĭ, graţiă sanctţiunii acesteĭ adoraţiunĭ, despre care amŭ vorbitŭ maĭ susŭ. Esplicarea adorăriĭ Geniilorŭ şi Eroilorŭ la anticĭ, o găsimŭ fórte naturale, prin recunoscinţa poporuluĭ către fiinţele superióre. Acéstă recunoscinţă i-a condusŭ sĕ adóre uă sumă de divinităţĭ propice acelora dintre dênşiĭ, carĭ, preşeḑêndŭ la destinările lorŭ, credeaŭ că'ĭ scapă de cutare periculŭ, că le acordă cutare prosperitate.

Aşia în anticitate, aşia în evulŭ de miḑlocŭ.

[1]) *Beyträge zur dacischen Geschichte* von Franz Xab. Hene Herman ustadt. 1836.
[2]) Idem eod. loc. cit. pagina 165,

www.digibuc.ro

Precum erau adoraţi eroii vechiului păgânismu, ca Perseu, Ercule, Teseu etc., asemenea vĕgurămŭ dându-se denumirea de Genii aĭ naţiunilorŭ eroilorŭ carĭ se distinseră prin faptele lorŭ resbelnice, şi d. Faure afirmă că, în cea-a ce privesce Francia, Ióna d'Arc şi Carol Martell fură cu dreptŭ cuvêntŭ adoraţĭ ca Genii tutelarĭ aĭ acesteĭ ţĕrĭ.

Fiă-care naţiune îşĭ are cu modulŭ acesta Genii seĭ, adoraţĭ de vulgŭ, nemuriţĭ prin tradiţiune şi faptele lorŭ privite ca idealŭ la care tindŭ aspiraţiunile urmaşilorŭ. D'aci representaţiunea „Geniuluĭ bunŭ" făcută sub figura unui june, încoronatŭ cu florĭ şi ţiindŭ în braţe cornulŭ abundanţeĭ, pe cându „Geniulŭ rĕŭ" ţine în mâuă uă bufniţă, semnulŭ eterneĭ cobirĭ.

Adoraţiunea Geniilorŭ la anticĭ nu se limita numaĭ în faptulŭ că eraŭ protectoriĭ fiă-căreĭ localităţĭ, ci era multŭ maĭ mare, căcĭ primele rugăciunĭ şi invocări la sacrificie eraŭ adresate Geniilorŭ locali, ca sè facă peŗeĭ a priimi sacrificiele oferite.

Astŭ-felŭ Calfurniu, vorbindŭ despre sacrificiele şi adoraţiunea ce se da Geniilorŭ în asemenea ocasiunĭ solemne, ŗice:

„ . . . . . *Tu fă focu pe brasda verde*
„ *Şi invócă Geniulŭ loculuĭ, pe Faunŭ şi pe Larŭ,*
„ *Oferindu-le grâŭ săratŭ (pâne).*" [1])

Câtŭ de departe găsimŭ dĕrŭ originea ofertelerŭ religióse, consacrate şi de religiunea creştină! *Salso farra*, adică pânea, oferită Geniilorŭ, Faunilorŭ şi Larilorŭ, ce póte fi altŭ, de câtŭ prescurele nóstre de aŗĭ, unŭ altŭ soiŭ de *Colindeţe* oferite cutăruĭ séŭ cutăruĭ sfântŭ?

Sĕ urmămŭ ênsĕ cercetarea diferiţiloru scriitorĭ anticĭ, carĭ ne dovedescŭ marele numĕrŭ alŭ Geniiloru şi adoraţiunea lorŭ. Falaris, într'uă epistolă către Imereĭ, are pasagiulu acesta: „*l'amŭ lăsatŭ în voia ŗeiţelorŭ de care e stăpânită şi 'n a ŗeilorŭ şi eroilorŭ ce aŭ (sub protecţiune) pământulŭ Imerid ĭ*" [2]), din care se constată pluralitatea *ŗeilorŭ* şi *eroiloru*, protectoriĭ din Imerida.

[1]) « . . . . . tu cespite vivo
«Pone focum, *Geniumque loci,* Faunumque Laremque
«Salso farra voca. . . . » *Calphurnii* egloga V.
2) Phalaris in *epistola quadam ad Himeræos* cit. ap. coment. Lycophronis. pag. 105 edit. 1697.

www.digibuc.ro

Arnobiu, unulŭ din genialiĭ şi celebriĭ scriitorĭ aĭ eclesieĭ crestine, găsesce culpabilĕ adoraţiunea Geniilorŭ, Faunilorŭ etc., şi doresce a se stinge uă asemenea credinţă, care cu tóte astea rĕmase şi furĕ nevoiţĭ a o tolera, schimbându-le numele în acela de *Ângerĭ séŭ Sfinţĭ*. Iatĕ ce mustrare face acestŭ scriitorŭ şi cu ce curiositate :

Prudentissimi vobis videntur nec reprehensionis ullius, qui Faunos, Fatuas, civitatumque Genios, qui Pausos reverentur atque Belonas! [1])

Ceĭ carĭ venerézŭ pe Faunĭ, pe Fatue şi Genĭ oraşelorŭ, pe Pausĭ şi pe Belone, vouĕ vi se parŭ ceĭ maĭ prudinţĭ şi ceĭ maĭ nedemnĭ de nicĭ uă mustrare!..

Filostratŭ, în următórele rênduriĭ, dă numele de ἥρωες, *eroĭ*, Geniilorŭ tutelariĭ aĭ Beoţieĭ :

Καὶ πάλιν ἀντομολησάσᾳ πρὸς Βαρβάρους Βοιωτίᾳ σενάξατε οἱ κατὰ γῆς ἥρωες. [2])

Şi voĭ, eroĭ de sub pămêntŭ, veţĭ suspina pentru Beoţia, trecêndŭ la barbarĭ.

Tertulianu, marele apologistŭ alŭ crestinismuluĭ în leagănŭ, recunósce că credinţa în Genĭ şi adoraţiunea lorŭ era adâncŭ înrădĕcinată, căcĭ nu cu puţină semnificaţiune se esprime, cândŭ ḑice :

„*Certe, si quis loci Genius, ingemebat*“ [3]).

Ca sĕ arĕtămŭ ênsĕ pe deplinŭ câtŭ era de mare adoraţiunea acestuĭ genŭ de divinităţĭ, sĕ adaugemŭ că nu trecea nicĭ uă ocasiune, în care sĕ nu se chiăme în ajutorŭ *Şérpele de casă*, adică „*Geniulu loculuĭ*“, şi maĭ cu osebire în împrejurărĭ neprevĕḑute, la tóte actele domestice, la tóte mulţămirile de vr'uă bine-facere.

Penĕ şi'atuncĭ, cândŭ daŭ ceva de poménă, celŭ miluitŭ, în locŭ sĕ le mulţăméscă, implora pentru dênşiĭ protecţiunea „*ângerului tutelarŭ*“, nicĭ maĭ greŭ nicĭ maĭ uşiorŭ de câtŭ s'arŭ ḑice cuvêntulŭ salvonŭ la noĭ adĭ : *bog-da-proste!* Mărturia cea maĭ temeinică despre acésta ne-o dă acelaşĭ părinte alŭ eclesieĭ, cândŭ ḑice : „*si dedero eleemosynam vel aliquid praestitero beneficii, et ille mihi Deos suos vel coloniæ Genium propitios imprecetur*“ [4]).

[1]) Arnobii liber I.
[2]) Philostrati libro I, in «*De vita sophist. in Dionys.*»
[3]) Tertulianus, liber. I. «*De Pallio.*»
[4]) «*De voiŭ fi datŭ ceva de poménă cui-va séŭ voiŭ fi facutu vr'ua bine-facere, apoĭ şi elŭ îşĭ rógă deiĭ séĭ Geniulu colonieĭ se'mĭ fiă favorabilĭ.*» — Tertul. in *De idolatria* cap. XXII.

www.digibuc.ro

Diferitele atribuţiuni şi onoruri date Geniilorŭ. — Recapitulare.

Anticiĭ d'acum 2-3 miĭ de aniĭ obicinuiaŭ sĕ salute cu religiositate şi sĕ onoreze pe Geniĭ locali, oriĭ de câte oriĭ intraŭ în vr'uă ţéră, ţinutŭ séŭ oraşiŭ, precum şi oriĭ de câte oriĭ se întorceaŭ în patriă, dup'uă absinţă óre-care. Credeaŭ că acea localitate e pusă sub îngrijirea a câte unuĭ Geniŭ, credeaŭ că e uă datorie din cele maĭ de căpeteniă ca sĕ salute ţéra, pămêntulŭ, clădirea în onórea Geniuluĭ. Acéstă credinţă dete nascere unuĭ obiceiŭ, uneĭ datine din cele maĭ răspândite 'n lumea vechiă. Eschile, în piesa sea intitulată *Agamemnone*, are următórele versuriĭ :

Πρῶτον μὲν Ἄργος καὶ θεοὺς ἐγχωρίους
Δίκη προσεπεῖν, τοὺς ἐμοὶ μεταιτίους
Νόζου. . . . [1])

D'aci se dovedesce că, uă dată cu salutarea ţĕreĭ pe care puneaŭ piciorulŭ, salutaŭ şi mulţămiaŭ *ţeilorŭ locali* — Geniilorŭ — cărora le atribuiaŭ fericita ocasiune d'a fi pututŭ reintra séŭ sosi în cutare séŭ cutare localitate.

Ideia religiósă nú părăsesce nicĭ unŭ momentŭ pe muritorŭ, fiă în anticitate fiă în timpulŭ nostru; fiă în esiliŭ, fiă în patriă; fiă pe apă, fiă pe uscatŭ.

Plautŭ pune pe unulŭ din personagiele din piesa sea *Bachide* sĕ ţică :

Herilis patria, salve, quam ego biennio
Postquam hinc in Ephesum abii, conspicio libens [2]).

Ovidiŭ, vecinulŭ nostru óspete d'acum nouĕ-spre-ţece secule, spune în „*Metamorfosele*“ séle :

„*Cadmus agit grates peregrinaeque oscula terae*
„*Fingit et ignotos montes agrosqae salutat* [3]).

[1]) «Antâiŭ trebuie a saluta Argos şi pe *ţeiĭ locali*, carĭ mi-aŭ causatŭ întórcerea . . .

[2]) «Salutare, patriă stăpână, pe care te vĕdŭ bucurosŭ
«După douĭ aniĭ de ţile de cândŭ plecaĭ d'aicĭ la Efesŭ.»

[3]) «Cadmu mulţămesce Ţeilorŭ, sărută pământulŭ străinŭ şi salută munţiĭ şi câmpiele necunoscute.» Ovidii *Metamorphoseon* lib. III, vers. 24—25.

www.digibuc.ro

S'ascultămŭ ênsĕ iérăşĭ pe marele eclesiasticŭ Tertulianŭ. E tocmaĭ timpulŭ cândŭ crestinismulŭ prinde rădĕcinĭ pênĕ şi 'n celŭ maĭ neînsemnatŭ ânghiŭ de pământŭ şi cu paşĭ miraculoşĭ se propagă în lumea romană. Desculţiĭ apostolĭ aĭ dogmeĭ persecutate, aci huĭduiţĭ, colo îmbrăţişiaţĭ şi veneraţĭ, îşĭ vérsă sângele în două-spre-ţece diferite locurĭ. Atuncĭ Tertulianŭ scrie şi adresézăă memorabilele sĕle apologiĭ imperatorilorŭ romanĭ, cariĭ, chiarŭ prin originea, gintea şi maĭ alesŭ prin positiunea lorŭ, esitaŭ d'a aduce vr'unŭ prejudiţiŭ păgânismuluĭ, religiunea statuluĭ, prin protegiarea crestinĕtăţiĭ. Tertulianŭ constată adoraţiuuea pământuluı patrieĭ în onórea ţeiloru localĭ şi se esprime astŭfelŭ în *Apologetice :*

„Respândiţĭ, împraştiaţĭ, lipsiţı şi de cerŭ şi de sóre, rătĕcescŭ prin oraşie, fără tovarăşiu, fără unŭ ţeŭ conducĕ orŭ, nefiindu-le permisŭ nicĭ măcarŭ *sĕ adore pământulŭ patrieĭ, după cum aŭ dreptulŭ ceĭ ce punŭ piciorulŭ pe dênsulŭ*“ [1]).

Filostratŭ în *Eroicele* sĕle constată acelaşı lucru : Καταπλεύσαντες δὲ καὶ τῆν ἀσπασάμενοι, βαδίζουσιν ἐπὶ τὸ ἱερὶν, καὶ προσευξόμενοι τῷ Ἀχιλλεῖ, καὶ θυσόντες [2]).

Simachŭ totŭ la *Serpiĭ de casă* face alusiune, cândŭ ţice : „*octavo demum die, multa reluctatus intineris difficultate, Larem patrium salutavi*“ [3]).

Dérŭ nu numaĭ că salutaŭ pe ţeiı loculuĭ şi, în onórea lorŭ, pământulŭ unde sosiaŭ, ci le făceaŭ şi sacrificie : astŭ-felŭ putemŭ afirma fără esitaţiune că sacerdoţiulŭ la Eliniĭ şi Romanĭ fu, în respectulŭ Geniilorŭ, desvĕluitŭ pênĕ la cele maĭ imperceptibile formalităţĭ şi rituriĭ posibile. Aşia la dênşiĭ „*ceĭ ce sosiaŭ într'uă ţĕră străină era obiceiŭ sĕ sacrifice ţeilorŭ localĭ şi eroilorŭ*“ [4]).

Aţĭ acestea — salutare şi sacrificie — la poporulu românŭ abia se conservă în miniatură şi sub scutulŭ nestrăpuusŭ alŭ religiuniĭ. Cândŭ

[1]) Tertuliani *Apologetica* cap. XXI.
[2]) «Sosindŭ şi sărutândŭ pamêntulu, mergu la altare (temple) şi ca sĕ se róge de Achile şi ca sĕ sacrifice. — Philostrati *Heroic.*
[3]) «In fine într'a opta ţi, dupa ce m'amŭ luptatŭ cu multa greutate a drumuluĭ, salutaĭ ţeulŭ patrieı.» — Symmachus, lib. V, *ep.* LXVII.
[4]) Apollonii scholiastes extremo II.

www.digibuc.ro

ajunge în vr'uă ţéră străină, în vr'unŭ oraşiŭ seŭ localitate la care a plecatŭ, Românulŭ îşĭ face uă cruce, pronunţândŭ : „mulţămescu'ţĭ, Dómne, că m'aĭ ţinutŭ sănĕtosŭ ca s'ajungŭ şi'aci ! " Aceaşĭ cruce îşĭ face şi cândŭ plécă : rógă pe Dumneḑeŭ sĕ'lŭ ţie sănĕtosŭ pe cale şi se'lŭ reîntórcă neatinsŭ. Avemŭ dérŭ în miniatură rudimentele uneĭ credinţe atâtŭ de vechĭ şi dovéda că religiunea creştină, neputêndŭ sterge credinţele şi obiceiurile păgâne, a fostŭ silită sĕ le adopte, investindu-le cu costumulŭ ce'ĭ convenia maĭ bine.

Codinu ḑice : „aşia dérŭ, după ce aŭ ajunsŭ, precum era destinatŭ, *făcură sacrificiŭ Geniilorŭ* unŭ corbŭ etc." Apoĭ le oferiaŭ *vinŭ* şi *tămâie*, ca cum noĭ amŭ oferi aḑĭ, după institutele eclesiastice, lumînărĭ şi prescură. Uă dovédă temeinică găsimŭ în următorulŭ distichŭ :

> Protinus egressæ *superis*, *quibus insula sacra est*,
> *Flava* salutatis *thura*, *merumque damus* [1]).

Asemenea Eliodoru se esprime astŭ-felŭ: „aşia dérŭ, maĭ âutâiŭ mergeaŭ ţiindu-se totŭ-dé-una de marginile Niluluĭ şi de locurile de lângă acestŭ rîŭ ; dérŭ, după ce aŭ ajunsŭ la cataracte, sacrificândŭ Niluluĭ şi *ḑeilorŭ pămêntuluĭ*, schimbândŭ direcţiunea, se ţineaŭ maĭ multŭ de mediteranea" [2]).

Devoţiunea anticilorŭ către ḑeiĭ loculuĭ nu se opria numaĭ aci. Nu numaĭ că eroiĭ localĭ eraŭ adoraţĭ ca ḑeĭ, nu numaĭ că bărbăţia şi curagiulŭ li se imortalisaŭ, se ḑeificaŭ şi sub a lorŭ protecţiune se punea acea regiune—admirabilĕ combinaţiune cu scopŭ d'a stimula şi maĭ multŭ pe eroĭ în acele timpurĭ de resbele şi ciocnirĭ continue — nu numaĭ că orĭ-cine intra în vr'uă regiune saluta pămêntulŭ pusŭ sub protecţiunea ḑeilorŭ şi eroilorŭ, dérŭ şi ceĭ ce aveaŭ sĕ plece într'uă altă regiune, chiarŭ şi'aceia le făceaŭ sacrificie : θύειν τὰ ἀποβατήρια, *sacrificie de călĕtoriă*.

Déca necesitatea d'a pleca era pré mare, în câtŭ nu maĭ era timpŭ de sacrificie, anticiĭ se mulţămiaŭ sĕ sărute pămêntulŭ patrieĭ pe care'lŭ părăsiaŭ, şi sĕ'ĭ ḑică *adio*.

[1]) «Plecândŭ îndată, dămŭ tămâiă galbenă şi vinŭ ḑeilorŭ pe care'ĭ salutămŭ şi sub a căror sacră protecţiune e pusa insula.» — *Epistola Cydippi ad Acontium*.
[2]) Heliodori lib. X.

www.digibuc.ro

Astfelŭ Ovidiu, narându în *Metamorfosele* séle transformarea Ecubeĭ în căţea, în partea în care ne arétă pe Ecuba, soţia luĭ Priam, luată în navă de la mormintele copiilorŭ séĭ, are următórele frumóse versurĭ, care vinŭ în confirmarea colorŭ ce susţinemŭ:

„Acumŭ vêntulŭ Boreas îĭ silescŭ sĕ plece: velele, înflate d'uă adiare propice, isbescŭ catartulŭ, şi corăbierulŭ ordonă sĕ se lase pânzele în voia vêntuluĭ. . .

„Troiă, adio! . . Suntemu smulşĭ din sînulŭ tĕŭ! strigă Troianiĭ cariĭ plecaŭ captivĭ şi, sărutându pământulŭ, părăsescŭ locuinţele patrieĭ date pradă foculuĭ:

„*Troia, vale!... Rapimur, clamant, dantque oscula terræ*
„*Troades, et patriæ fumantia tecta relinquunt.*“ [1])

Teofilactŭ Simocatŭ, într'uă epistolă, spune că, plecându către Etna, ţiseră Aticeĭ *salutare*: — χαίρειν τῃ Αττικῃ!...

Si tóte acestea se făceaŭ, ânc'uă dată, în onórea Geniuluĭ localŭ, în onórea ţeuluĭ domesticŭ protectorŭ, care era represintatŭ şi adoratŭ sub formă de Şérpe.

Din cele espuse pên'aci, constatămŭ dérŭ, cu documintele şi mărturiele clasicilorŭ scriitorĭ, că numĕrulŭ Geniilorŭ la ceĭ anticĭ era imensŭ, de óre-ce fiă-care locŭ îşĭ avea Geniulŭ sĕŭ, ba chiarŭ, după espresiunea lui Petroniŭ, maĭ lesne găsiaĭ prin locurile neâmblate unŭ Geniŭ de câtŭ unŭ omŭ; că pênĕ şi inscripţiunile lapidare concurgŭ a constata adoraţiunea Geniuluĭ loculuĭ, *Genii loci*; că adoraţiunea lorŭ era fórte mare, prin sancţiunea de care era însoţită; că autoritatea le era multŭ augumentată prin faptulŭ d'a fi ceĭ d'âutâiŭ invocaţĭ la sacrificie, dintre care uă parte era a lorŭ. Totulŭ fiindŭ sub imediata-le protecţiune, Geniĭ localĭ eraŭ chiămaţĭ în ajutorulŭ celorŭ bine-făcĕtorĭ şi, din credinţa firmă în sacra-le putere, născu datina sarutăriĭ pământuluĭ şi salutăriĭ localităţiĭ în care sosiaŭ pentru prima óră, făcêndŭ *sacrificie de călĕtorie.*

Şerpiĭ de casă. — Identitatea lorŭ cu „Geniĭ localĭ“. — Scurte notiţe despre cultulŭ şérpeluĭ.

Familia română, a căreĭ organisaţiune după a strămosescilorŭ familie romane, a garantatŭ conservarea naţionalităţiĭ nóstre pênĕ adĭ, este

[1]) Ovídii *Metamorph.*, lib. XIII, vers. 418-421 pag. 475.

www.digibuc.ro

unica care ne-a transmisŭ credinţele, tradiţiunile şi obiceiurile din vechime. Déca visităm aḑĭ acele umile căsuţe învelite cu paĭe séŭ trestiă ale sătenilorŭ românĭ, şi déca întrebămŭ despre *Şerpiĭ de casă*, primulŭ rĕspunsŭ ce dobândimŭ este că *fiĕ-care casă îşĭ are şérpele sĕŭ*, precum anticiĭ ḑiceaŭ : *Genium esse uniuscujusque loci.*

Ce este acestŭ *Şérpe de casă?* Nimicŭ altŭ de cătŭ *Geniulŭ locului* alŭ păgânilorŭ, şi probele despre acésta suntŭ destulŭ de numeróse.

Servius ne spune, în modulŭ celŭ maĭ lămuritŭ, că *nu e nicĭ unŭ locŭ fără de Geniŭ, care în cele maĭ multe casurĭ se arétă sub formă de şérpe* [1]), érŭ Properţiŭ că *vechiulŭ Lanuviu se află sub tutela Draconeluĭ încolăcitorŭ* [2]).

Montfaucon constată asemenea, în scrierile'ĭ archeologice, că Geniĭ suntŭ desemnaţĭ sub formă de şérpe : *serpentum forma depicti sunt* [3]).

Isidorŭ nu maĭ lasă nicĭ umbră de îndoiélă despre identitatea Geniilorŭ cu a *Şerpilorŭ de casă* la noĭ, cândŭ ḑice „*érŭ şerpiĭ la ceĭ antichĭ adesea eraŭ luaţĭ dreptŭ Geniĭ locurilorŭ*“ [4]).

Virgiliu, în nemuritórea'ĭ *Eneidă*, vorbindŭ despre plecarea luĭ Enea din Cartaginea, despre întórcerea'ĭ în Sicilia la Aceste, şi despre sacrificiele funebre făcute umbrelorŭ luĭ Anchise, ne spune c'abia pronunţâ cuvintele prin care saluta cenuşia şi umbrele părintescĭ, şi d'uă dată „unŭ *şérpe* lunecosŭ, de la basa sanctuaruluĭ, se svĕrcoli de şépte orĭ în şépte marĭ încolăcituri, încoiăindŭ încetŭ mormêntulŭ. Enea rĕmase înmărmuritŭ la vederea luĭ — *obstupuit visu Aeneas!* — Sérpele ânsĕ, cu multe încolăcituriĭ, se târî printre vase şi printre pahare, gustă din bucate, şi apoĭ, fără sĕ facă vre unŭ rĕŭ, dispăru pe la basa mormêntuluĭ. Acésta cu atâtŭ maĭ multŭ îĭ facŭ sĕ'ĭ *conserve nesce onorĭ ne-maĭ-pomenite*, cu cătŭ nu sciaŭ déca nu cum-va trebuie se créḑă că este *Geniulŭ locului*, servitorulŭ părinteluĭ sĕŭ Anchise“ [5]).

[1]) Nullus locus sine Genio est, qui per angnem plerumque ostenditur. — Servius în *Eneid.* cart. V.
[2]) *Lanuvium annosi vetus est tutela Draconi* — Propertii lib. IV. *Elog.* VIII.
[3]) Montfaucon in *Antiquit. græcis et romanis* edit. 1757. pag. 73.
[4]) »Angues autem apud veteres pro Geniis locorum erant habiti semper« Isidori *Orig. lib.* XII, cap. IV.
[5]) Virgiliu în Eneida, cart. V, vers. 84-96.

www.digibuc.ro

Iată dérŭ probatŭ că Genii la anticĭ eraŭ representaţĭ sub forma de *şérpe*, că şerpiĭ, ca ţeĭ localĭ, eraŭ priviţĭ şi adoraţĭ ca servitorĭ aĭ ţeilorŭ, că, fiă-care locŭ avêndŭ'şĭ Geniulŭ sĕŭ, acestŭ Geniŭ s'arĕta sub solţiĭ celuĭ maĭ inteligінte dintre tĕrĕtóre : şérpele.

Şi era şi naturele ca Genii loculuĭ sĕ aibă forma şérpeluĭ, căcĭ cultulŭ acestuĭ animalŭ, cândŭ sub nume de Dracone, cândŭ sub genericulŭ nume de Şérpe, esiste din cele maĭ vechĭ epoce şi s'a conservatŭ multe secule de secte a cărorŭ numire e luată de la ὄφις, *şérpe*. Uă sectă idolatră dintre Evreĭ, cunoscută sub conumele de *Serpenticolĭ*, adora şérpele de aramă pe care Moise'lŭ rădicase în desertŭ spre a vindeca pe ceĭ muşcaţĭ de reptile veninóse. Acéstă sectă sĕ măntĭnu printre Ebreĭ pênĕ pe timpulŭ regeluĭ Ezechia, anulŭ 3309 de la crearea lumiĭ [1]). Cultulŭ sérpeluĭ a esistatŭ şi la Egipteniĭ, p'ale cărorŭ monuminte se vĕdŭ fórte adesea figurândŭ aceste animale [2]).

Şérpele ocupă unŭ locŭ fórte însemnatŭ în cultulŭ egipténŭ. După documentarea luĭ Porfiriu [3]), Egipteniĭ în cele maĭ profunde secule adoraŭ unu singurŭ ţeŭ, numitŭ *Cneph* şi represintatŭ sub formă de şérpe ţiindŭ unŭ oŭ în gură [4]). Apoĭ, cândŭ admiseră cele douĕ principie, alŭ bineluĭ ş'alŭ rĕuluĭ, adorară douĕ divinităţĭ sub formă de şerpĭ, ţiindŭ unŭ singurŭ oŭ în gurĭ, precum constată uă pétră pusă de Aulŭ Ernuleiŭ Erme pe mormêntulŭ soţieĭ, copiilorŭ şi urmaşilorŭ seĭ [5]).

Unŭ admirabile monumentŭ, găsitŭ în cea maĭ bună stare, represintă statua luĭ Serapis, Joue alŭ Egiptenilorŭ, încolăcitŭ d'unŭ şérpe de şése orĭ împrejurulŭ corpuluĭ, de la umerĭ pênĕ la picióre. Cu mâna drépţă îĭ ţine códa, érŭ pe cea stângă o are în vestmêntŭ sub încolăciturile şérpeluĭ. In spaţiele lăsate pe haina ţeuluĭ, se vĕdŭ semnele zodiaculuĭ [6]). Uă altă asemenea statuĕ represintă pe Iside cu corpulŭ încolăcitŭ de şérpe [7]).

Pe lângă acestea, pe fórte multe monuminte, inscripţiunĭ şi vase egip-

[1]) Vechiulŭ Testamentŭ, carte a IV despre *Regĭ*.
[2]) Montfaucon *Antiqu. Rom.* etc.
[3]) Citat. apud Eusebium *Praep.*
[4]) Montfaucon în *Antiquit. graec. et roman.* ead. edit.
[5]) Idem cod. loc. in tabula LXX figura 1.
[6]) Ibidem in tabula LXXV figura 6 pag. 164.
[7]) Ibidem ead. tabula fig. 7 p. 166.

www.digibuc.ro

tene, se vĕdŭ şerpĭ încolăciţĭ pe bastónele cu care suntŭ represintaţĭ în mână divinităţile adorate de acelŭ vechiŭ poporŭ [1]).

La Elinĭ anticĭ, Esculapŭ, ḑeulŭ medicineĭ, avea ca emblemă şérpele rĕsucitŭ pe caduceu 'ĭ vindecătorŭ [2]). Igiena e asemenea desemnată cu şérpele în mână.

Unŭ însemnatŭ numĕrŭ de vechĭ monumiute represintă diferite divinităţĭ cu şerpĭ la picióre, împrejurŭ séŭ pe bastónele ce ţinŭ în mână [3]).

Fiind consacratu Minerveĭ, şérpele simbolisa la ceĭ anticĭ înţelepciunea, érŭ ca constelaţiune pe cerŭ represinta timpulŭ, prin încovăiăturile séle.

Cine a citităŭ scrierile şi mitologia anticilorŭ îşĭ aduce aminte cum colo, în Cholchida, Dragonele păzia „lâna de aurŭ," dincolo „merele de aurŭ din grădina Esperidelorŭ," maĭ dincolo „fontâna Castalieĭ."

Draconele şi şérpele aŭ aḑĭ unŭ cultu din cele maĭ întinse 'n oriinte, şi ênsuşĭ crestinismulŭ nu l'a pututŭ înlătura.

Legendele crestinilorŭ, şi 'n speciă basmele Românilorŭ din Dacia, îĭ atribuiescŭ unŭ rolŭ din cele maĭ însemnate, fiă ca *Smeŭ*, fiă ca *Şérpe cu aripe*, fiă ca *Şérpe de casă*.

Evulŭ meḑiŭ îlŭ adora în feriele sele: cavalerĭ făcuseră dintr'ênsulŭ emblema faptelorŭ strălucite şi 'lŭ sculptaŭ pe armele loru.

Acéstă vieţuitóre singulară fu amestecată 'n tóte ,şi pretutindeniĭ, şi 'n totŭ-dé-una fu simbolulŭ sub care s'ascundea unŭ faptŭ istoricŭ, adesea uă *prevestire*, uă *calamitate*.

In parte şérpele semnifică triumfulŭ bineluĭ asupra rĕuluĭ, alŭ dreptuluĭ în contra nedreptuluĭ, alŭ luminiĭ în contra întunericuluĭ: archangelulŭ Michaele e represintatŭ ca resturnându Dragonele infernale, inamiculŭ genuluĭ umanŭ; Fecióra, mama rescumpărătoruluĭ lumiĭ, sdrobesce cu piciorulŭ capulŭ Dragonuluĭ prin care rĕulŭ a venităŭ în lume; martiriĭ crestinismuluĭ ucidŭ şérpele cu lancea, şi la basa crucĭĭ pe care Christ este rĕsticnitŭ Şérpele e represintatŭ ca simbolŭ alŭ învingerĭĭ rĕuluĭ, ignoranţeĭ, servitudineĭ.

[1]) «Serpens baculo circumdatus longe frequentissimus est in schemasibus ægyptiacis» — Eod. loc. p. 167,
[2]) Eod. loc. in Montfauc. *Antiq. gr. et rom.*
[3]) Eod. loc. tabula XXXVIII fig. 4.

www.digibuc.ro

„Şérpele — ḑice Chateaubriand — se asociéză firesce cu ideile morale şi religióse, ca printr'unŭ felŭ de influinţă ce are asupra *destinelorŭ nóstre* : obiectŭ de oróre şi de adoraţiune, ómeniĭ séŭ că aŭ pentru dênsulŭ uă ură ne 'mpăcată séŭ că cadŭ înaintea geniuluĭ seŭ. Minciuna 'lŭ chiamă, invidia 'lŭ pórtă 'n ânimă şi elocinţa la caduceulŭ seŭ ! In infernŭ forméză biciulŭ Furielorŭ, în cerŭ eternitatea face dintr'ênsulŭ simbolulŭ seŭ ! Privireie luĭ farmecă paserile 'n aerŭ şi, pe paiele din iesle, óuia 'ĭ dă laptele seŭ."

Era dérŭ naturale ca ḑeulŭ de casă, Geniulu domesticŭ, sĕ pórte forma unuĭ Şérpe, numitŭ asemenea *Şérpele loculuĭ*, *Sérpele domesticŭ* orĭ *Şérpele de casă*.

Credinţa în Şerpiĭ de casă şi sanctiunea acesteĭ credinţe. — Şerpiĭ la Daciĭ. — Conclusiune.

Déca ascultămŭ acele frumóse anecdote, acele poetice basme şi legende, pe care imaginaţiunea poporuluĭ le-a inventatŭ ca printr'ênsele sĕ dea la lumină credinţele, datinele, superstiţiósele prejudiţie şi aspiraţiunile sále ; déca asistĕmŭ la povestile ce se spunŭ în adunările bĕtrânilorŭ séŭ bĕtrânelorŭ din cutare orĭ cutare cătunŭ, la şeḑĕtorile junilorŭ şi junelorŭ, ne pomenimŭ răpiţĭ de naraţiunea naivă şi variată despre *Smeĭ şi Smeóice*, fiinţe supranaturale ce s'apropiă de *Genĭ* şi de *Feie*, despre naraţiunea diferitelorŭ apariţiunĭ ale *Şérpeluĭ de casă*, care la cutare s'a arĕtatŭ ca prevestire pentru unŭ rĕŭ, la cutare ca mustrare pentru uă nedreptate, la cutare ca pedépsă pentru unŭ sacrilegiŭ. Ca şi Genĭ la anticĭ, astfelŭ la noĭ Romînĭ aḑĭ e aceaşĭ şi 'n genere respândită în poporŭ credinţa că Şérpele de casă e unŭ mesagerŭ alŭ voinţeĭ divine.

S'arétă rarŭ şi e d'uă frumuseţe admirabile, spunŭ sătenĭ séŭ sătenele ce l'aŭ vĕḑutŭ. D'uă colóre argintiă închisă, cu soldĭ sclipitorĭ, c'uă privire pĕtrunḑĕtóre, c'unŭ fiorŭ care 'ĭ dă uă putere divină, şi însoţitŭ d'acea influinţă asupra destinelorŭ despre care vorbesce Chateaubriand. Şérpele de casă la Romînĭ n'are nicĭ uă deosebire de următorulŭ Geniŭ tutelarŭ, descrisŭ cu atâta arte de Staţiŭ în *Tebaida* sea :

„Intre acestea, ca uă sacră oróre de câmpiele de pe lângă pădurea

www.digibuc.ro

luĭ Achcŭ, se rădică unŭ Şérpe de sub pămêntŭ, şi, strîngêndu-se, se terasce c'uă lungime enormă, lăsându-se apoĭ pe spate. Lumina ochilorŭ lĭ este lividă ; verdea spumă a veninuluĭ de care este plinŭ i se îmflă în guşiă ; treĭ limbĭ i se batu ; are treĭ şirurĭ de diuţĭ, ş'uă gloriósă créstă i-se mişcă pe aurita'ĭ frunte. Agricultorĭĭ ţiseră că este unŭ sântŭ mesagerŭ alŭ tonanteluĭ Inachu, sub a căruĭ protecţiune se află acelŭ locŭ şi care are însemnata onóre a altarelorŭ silvestre" [1]).

Poporulŭ românŭ crede că fia-care casă îşĭ are Şérpele seŭ, sub a căruĭ protecţiune se află, precum anticiĭ credeaŭ că fiă-care locŭ îşĭ are *Geniulŭ tutelarŭ*. ca şi fiă-care oraşiŭ, precum crestinismulŭ admite că fiă-care fiinţă umană are câte unŭ âugerŭ care'ĭ priveghiéză acţiunile.

Ceva maĭ multŭ : ceĭ anticĭ credeau nu numaĭ că totŭ omulŭ îşĭ are Geniulŭ sĕŭ supraveghiătoru, ba âncă ceĭ maĭ mulţĭ atribuiaŭ fiăcăreĭ fiinţe umane câte douĭ Geniĭ, unulŭ bunŭ ş'altulŭ rĕŭ : *imo multi duos cuivis homini Genios tribuunt, bonum nempe et malum* [2]). Astfelŭ şi la noi actualminte poporulŭ crede, în crestinismulŭ sĕŭ, că oríce omŭ are unŭ âugeru şi unu demonŭ, celu d'âutâiŭ îndemnându'lŭ la fapte bune şi la practicarea virtuţiĭ, celŭ d'alŭ doilea împingêndu'lŭ la fapte rele şi ispitindu'lŭ cu ademeniríle viţiuluĭ.

Şérpele de casă locuiesce în grindele din care e construită casa, maĭ alesŭ sub stréşina, comunulu adăpostŭ alŭ locuinţeloru, şi nu se vede de câtŭ în circumstanţe grave, câudŭ are sĕ prevestéscă vr'unuia din membriĭ familieĭ vr'unŭ incidinte óre-care.

Apariţiunea luĭ este fără veste şi 'şĭ-o face séu la pragulŭ uşeĭ, séŭ în patulu din casă, séu mai cu sémă pe vétra foculuĭ, pusă la ceĭ vechĭ sub protecţiunea Vesteĭ şi personificându *puritatea*. Acela, care 'lŭ vede, va fi neapăratŭ isbitŭ d'uă calamitate, şi frica ce 'lŭ stăpânesce, prin credinţa către Geniĭ, îlu împle de fiorŭ.

In acésta găsimŭ conservată menirea Geniuluĭ domesticŭ, care la anticĭ era unŭ oraculu, éru la noi apariţiunea luĭ uă prevestire.

Déca însĕ imprudintele ce 'lŭ va întêmpina cutézâ se-'lŭ ucidă, apoĭ

[1]) Statii «*Tebaida*» cart. V.
[2]) Montfaucon loc. cit. pag. 73 ead. edit.

www.digibuc.ro

poporulŭ încredinţézĕ că nu peste multă trecere de timpŭ uă aspră pedépsă va veni sĕ 'lŭ îsbéscă : séŭ că înebunesce, séŭ că se paralisézĕ, séŭ că móre ! Prin urmare avemŭ şi sancţiunea credinţeĭ în Genii, păstrată cu acelaşĭ profumŭ alŭ clasicităţiĭ : asprele pedepse ce suferiaŭ în anticitate ceĭ ce cutezaŭ a atenta la demnitatea divinităţiĭ tutelare a căminuluĭ !

Uă dată ce s'a arĕtatŭ unuĭ individŭ ş'acesta nu i-a făcutŭ nicĭ unŭ rĕŭ, ci l'a scosŭ binişiorŭ afară, Şérpele de casă dispare şi nu se maĭ arétă. Inofensivŭ, elŭ nu face de cătŭ prevestesce uă întêmplare, lăsându în urmă — pentru ceĭ în stare d'a cugeta la faptele lorŭ — uă remuşcare continuĕ ş'uă căinţă nestérsă pentru cutare séŭ cutare rĕŭ, pentru cutare séŭ cutare sacrilegiŭ, care, prin turmentărĭ sfăşiătóre, desolézĕ şi grăbescŭ finele vieţeĭ aceluĭ individŭ ! Acésta e singura esplicaţiune raţionale a aparaţiuniĭ Şerpilorŭ de casă.

Faptele acum suntŭ diferite. Astfelŭ se narézĕ că unŭ Francesŭ, călĕtorŭ prin părţile Dacieĭ, se opri la casa uneĭ familie române din Transilvania şi găsi pe stăpâna caseĭ plângêndu'şĭ copilaşiulŭ mortŭ în vêrstă de treĭ anĭ, după aparîţiunea Şérpeluĭ de casă.

— „Băgasemŭ de sémă, nara dênsa, că copilulŭ lua pânea ce'ĭ damŭ şi peria uă bucată de timpŭ de casă. Intr'uă ḑi 'lŭ luaĭ din urmă şi 'lŭ găsiĭ într'uă tufă, alăturea c'unŭ *şérpe mare*, care'ĭ mânca din mână bucăţica de pâne. A doua ḑi duseĭ şi pe bărbatu-meŭ se véḑă acéstă minune, şi se spăimêntă, véḑêndŭ monstrulŭ de şérpe selbatecŭ şi veninosŭ, póte chiarŭ facĕtorŭ de rĕŭ. Ilŭ ucise dérŭ dintr'uă singură lovitură de secure."

Era Şérpele de casă, care s'arĕta 'n familiă cu uă prevestire, şi, fiindŭ că imprudintele tată procedase prin uciderea animaluluĭ interpretŭ alŭ voinţeĭ divine, nu trecu multŭ, şi'uă durerósă ş'amară pedépsă veni sĕ confirme credinţa poporuluĭ şi respectulŭ luĭ către aceste divinităţĭ. Întocmaĭ după modulŭ pedepselorŭ ce anticiĭ credeaŭ că sufere celŭ ce maltrata Geniulŭ loculuĭ, asemenea şi la Românĭ sacţiunea nu e maĭ puţinŭ inevitabile, cândŭ Şérpele de casă este violatŭ, căcĭ... naraţiunea urméză :

www.digibuc.ro

—„Copilulŭ vine şi 'şĭ vede amiculŭ mortŭ... Disperatŭ, se întórce a casă plângêndŭ şi strigându câtŭ îĭ lua gura: *Puiulŭ ! Puiulŭ !...* Nimicŭ nu'lŭ consola... După unŭ plânsŭ continuŭ în timpŭ de cinci ḑile, muri strigându âncă'uă dată şi pentru cea din urmă óră: *Puiulŭ !*“ [1])

De bună sémă c'asemenea accidinte n'aŭ uă mică influinţă asupra poporuluĭ: credinţa devine generalĕ şi se transmite din colibă în colibă, din familiă în familiă, din satŭ în satŭ.

In alte părţĭ se povestesce cum Şérpele de casă a venitŭ pên'a mânca din acelaşĭ blidŭ laptele ce copiiĭ din familiă împărţiaŭ cu toţiĭ. Fiindŭ inocinte şi inofensivŭ, prevestitorŭ numaĭ de bine séŭ rĕŭ, Şérpele de casă îlŭ vedemŭ arĕtându-se de ordinarŭ copiilorŭ, totŭ atâtŭ de inocinţĭ şi de inofensivĭ ca şi dênsulŭ.

Alte asemenea fapte întêmplate în diferite epoce se relatézĕ cu destulă veneraţiune. Colo Şérpele de casă s'a arĕtatŭ agricultoruluĭ, ş'acesta, luând-o dreptŭ uă rea prevestire, s'a dusŭ sĕ'şĭ revéḑă recolta şi astŭ-felŭ şi-a scăpat-o de nisce rĕĭ-făcĕtorĭ, carĭ eraŭ să'ĭ dea focŭ; dincolo Şérpele de casă, provocându prin aparińiunea sea rugăciunile servitorilorŭ bisericeĭ, a făcutŭ ca acea casă sĕ prospere într'unŭ anŭ câtŭ în ḑece.

Pentru ceĭ buniĭ aducêndŭ binele, pentru ceĭ rĕĭ rĕulŭ, cultulŭ şi veneraţiunea acestuĭ animalŭ, care represintă pe Geniĭ, se găsesce în fiă-ce bordeiŭ, în fiă-ce căsuliă, şi Românulŭ, de şi nu'ĭ adreséză închinăciuni — căcĭ aḑĭ divinităţile Olimpuluĭ, adorate de anticĭ, suntŭ înlocuite prin sfinţiĭ şi îngeriĭ crestinismuluĭ — cu tóte astea îlŭ respectă şi 'ĭ conservă credinţa c'uă pietate deosebită.

Precum în vechime se adoptase ca sacramentalĕ acéstă frasĕ, care ne dovedesce identitatea Geniilorŭ cu Şerpiĭ de casă în forma cărora eraŭ represintaţĭ, frasa:

Pinge duos Angues, pueri: sacer est locus! [2])

totŭ aşia sătênulŭ nostru consideră aḑĭ ca sfântŭ locŭlŭ în care Şérpele de casă s'a arĕtatŭ, şi nu s'apropiă de dênsulŭ, nu şéde într'ênsulŭ în timpŭ de şése sĕptĕmânĭ.

[1]) *Michelet «Légendes du nord»* p. 334. ap. Missail in *«Aten. rom.»* p. 249 din 1867, No. 8—9.

[2]) *Copiĭ, desemnaţĭ doŭ Şerpĭ: locŭlŭ e sfântŭ!*

www.digibuc.ro

Precum în vechime se făceaŭ sacrificie pentru îmblânzirea ţeilorŭ, a cărorŭ decisiune Geniĭ veniaŭ s'o îndeplinéscă, totŭ astŭ-felŭ şi aĝĭ crestinulŭ poporŭ din Dacia aduce sacrificie şi rugăciuni religióse la apariţiunea *Şérpelui de casă!*

Lăsatŭ mai multŭ sub influinţele Romeĭ păgâne, fiă din causă că Dacia a luatŭ uă parte mai mică de câtŭ alte naţiuni la mişcările religióse europene, fiă din causă că multŭ timpŭ poporulŭ românŭ n'a pututŭ citi biblia şi evangelia în limba sea natalĕ [1]), fiă din causa că nu'şĭ putea uita cu nicĭ unŭ preţŭ credinţele mostenite de la metropola sea, Românulŭ pe nesimţite şi prin grozave sbuciumărĭ îşĭ păstră naţionalitatea curată şi temeinică, căcĭ şi-o păstră prin limbă, prin credinţe, prin cântece, prin portŭ, prin tradiţiuni etc. Chiarŭ după ce se crestină, păgânĕtatea 'l era pré inerinte esistinţeĭ ca sĕ pótă renunţa la dênsa. De acea-a unŭ literatŭ Domnŭ alŭ Moldoveĭ se mira că poporulŭ sĕŭ „şi la nunte, la îngropărĭ, şi la alte întêmplărĭ, sciute de dênşiĭ, cinstescŭ prin versurĭ şi cântărĭ *nisce dumneĝeirĭ necunoscute şi duhluitóre a idolŭ dacĭ*[2]).

„*A idolŭ dacĭ*“ ţice Cantemirŭ, şi are multă dreptate, căcĭ, în adevĕrŭ, credinţa în *Şérpele de casă* e şi de originĕ dacică.

Zalmose, legislatorele şi filosofulŭ Dacilorŭ, ca discipulu alŭ luĭ Pitagora, nu putuse sĕ nu se fi imbibatŭ de maiestrulŭ sĕu în credinţa către δαίμονες ἐπιχώριοι generalminte recunoscută şi atâtŭ de firmă la Grecĭ, în acelĭ timpĭ cândŭ păgânĕtatea era în flóre. Zalmose, luvĕţându pe Dacĭ sĕ crédă în nemurirea sufletuluĭ, nu le putea arĕta într'unŭ modŭ mai lesne de înţelesŭ acéstă nemurire, de câtŭ esplicându-le, după sistema metempsicosică a luĭ Esiodŭ, şi prin urmare şa luĭ Pitagora, transformarea sufletelorŭ umane în *Eroĭ* şi *Geniĭ*, pe Geniĭ şi Semi-ţeĭ în Ţeĭ.

Cu modulŭ acesta Zalmose — care, fiindŭ de origine tracică, mai avea şi unŭ nou puternicŭ motivŭ d'a se fi iniţiatŭ în acéstă doctrină, din

[1]) «Infl. bibl. asupra eloc. rom.» de V. A. Urechiă în «*Bul. instr. pub.*» pe Octombre 186.. p. 126.

[2]) Cantemirŭ în *Descrierea Moldovei*, p. 286.

www.digibuc.ro

causă că ea s'atribuie lui Orfeŭ, născutŭ în Tracia [1]) — fu condusŭ a le indica şi represinta acestŭ felŭ de divinităţi sub figură de *Sérpe*.

Numaĭ astŭ-felŭ putemŭ esplica marea favóre în care s'aflaŭ Şerpiĭ la Dacĭ. Numaĭ astŭ-felŭ putemŭ pricepe tarea lorŭ credinţă că Şerpiĭ suntŭ divinităţi tutelare domestice. Numaĭ astŭ-felŭ ne putemŭ da séma pentru ce 'i aveaŭ ca stindarde la armată, sub a cărorŭ protecţiune îşi puneaŭ resbelnica-le sórte. Numaĭ astŭ-felŭ putemŭ esplica găsirea la totŭ pasulŭ de figurĭ de şerpi, sculptate, desemnate séŭ turnate, pe vasele séŭ ornamintele pe care archeologia le întâlnesce ca unŭ ce de mare preţŭ prin Dacia.

Prin urmare are dreptate Cantemirŭ sĕ ţică că divinităţile ce adoră Româniĭ suntŭ „dulhuitóre a idolĭ dacĭ.“ Are dreptate cu atâtŭ maĭ multŭ şi poporulŭ, cu câtŭ acestĭ idolĭ, aceste represintaţiunĭ ce s'aŭ conservatŭ în colonia latină de la Istru, suntu şi *romane* şi *dace*, ca şi sângele sĕŭ.

Ce documinte maĭ elocinte putemŭ cita pentru originea nóstră, ce probe maĭ neîndoinióse, de câtŭ aceste seculare credinţe, de câtŭ aceste nobile şi pióse tradiţiunĭ, pe care nicĭ miseria, nicĭ foculŭ şi sabia pe sub care a trecutŭ neamulŭ românescŭ de la stabilirea sea 'n aceste ţĕrĭ, pe care c'unŭ cuvêntu nimicu nu le-a pututŭ sterge?

Şi ce? S'arŭ maĭ puté îndoi cine-va despre naţionalitatea nóstră, pe câtŭ timpŭ acĕste strălucite monuminte — tradiţiunĭ şi credinţe, moravurĭ şi datine — arŭ sta neclintite?

Numaĭ nimicirea cu desĕvêrşire a ânimelorŭ adevĕratŭ române şi numaĭ uitarea acestoru mărеţe tradiţiunĭ, credinţe, datine şi moravurĭ arŭ puté aduce peirea românĕtăţiĭ. Pĕn'atunci ênsĕ va trăi, şi va trăi cu demnitate, pentru că demnă e sórtea unei posterităţi, care a sciutŭ rĕmâné atâtŭ de fidelĕ în pastrarea tesaurelorŭ preţióse ce strămoşiĭ i-aŭ încredinţatŭ. Va trăi cu limba şi cu originalitatea sea, va trăi neîntreruptŭ, pe câtŭ timpŭ se vorŭ găsi ânime pline de dorulu de ţĕră şi de totŭ ce e alŭ ţĕreĭ, fiă limbă, fiă datine, fia credinţe, fiă obiceiurĭ, fiă tradiţiunĭ, fiă instituţiunĭ. Va trăi, cum trăi pĕnĕ aĭ, cacĭ — ţice Băl-

[1]) Veţi «*Cur oracula edi defierint*» p. 415 ap. Plutarchum.

www.digibuc.ro

cesculŭ — „potopulŭ de naţiĭ barbare şi furtunele veacurilorŭ ce trecură peste pămêntulŭ vechieĭ Dacie, de la desbarcarea luĭ de Romanĭ, nu'lŭ putură deşerta de aceştĭ locuitorĭ carĭ prinseseră rădĕcină puternică şi adâncŭ înfiptă în aci. Romaniĭ se păstrară dĕrŭ în tótă întinderea Dacieĭ, cu limba, cu obiceiurile străbune, cu caracterulŭ lorŭ naţionalŭ....“ [1]) Va trăi pênĕ se vorŭ maĭ găsi gurĭ care sĕ pronunţe, în deplină consciinţă de naţionalitate : *nobis principium Roma superbe dedit!* Ca s'ajungă ênsĕ unde cu toţiĭ dorimŭ, noĭ conjurămŭ pe Românĭ se păstreze şi d'aci 'nainte, cu aceaşĭ pietate şi iubire, cea-a ce ne-aŭ lăsatŭ străbuniĭ !

Sĕ ne întórcemŭ căpulŭ, toţĭ câţĭ avemŭ dorŭ de ţĕră, de la deşertăciunile născocite de lene séŭ de spoiélă, căreia în derîderea i-se dă numele de civilisaţiune, de la nimicurile oraşielorŭ şi de la miseriele vătĕmătóre ale ipocrisieĭ şi rafinăriĭ, dĕrŭ sĕ nu dispreţuimŭ acestŭ poporŭ care singurŭ a sciutŭ sĕ păstreze cu credinţă atâtea comorĭ ce, cu câtŭ suntŭ maĭ pitulate şi maĭ virgine, cu atâtŭ suntŭ maĭ preţióse şi maĭ plăcute. Limba poporulŭ nu-apăstrat-o, portulŭ, cântecele, datinele, credinţele, tradiţiunile şi totŭ ce e naţionaluluĭ i-le datorimŭ. Spre dênsulŭ dĕrŭ sĕ ne îndreptămŭ privirile, cu iubire şi cu recunoscinţă. Şi cândŭ îlŭ vomŭ studia bine, îlŭ vomŭ sci apreţui şi maĭ bine, îlŭ vomŭ sci îngriji câtŭ vomŭ puté de bine.

[1]) N. Bălcescu în *Istoria luĭ Mihaĭ Vitézulŭ*, cap. XXI, Cartea III.

www.digibuc.ro

REPOTINII.

Meritulŭ femeieloră din poporŭ pentru păstrarea datineloră.

Marţia şi Joia celeĭ d'a treia săptĕmânĭ după Pasce suntŭ, pentru poporaţiunea română, ţile de sĕrbătorĭ tradiţionale, domestice ca multe altele, pe care popiĭ îndémnă pe toţĭ a le părăsi, căcĭ suntŭ, ţicŭ eĭ, nesce „ieresurĭ păgâne.“

Popiĭ îşĭ împlinescŭ misiunea de propagatorĭ aĭ crestinismuluĭ, dérŭ şi crestiniĭ Românĭ îşĭ facŭ datoria d'a nu se otărî sĕ renunţe la nicĭ una din asemenea amintirĭ păgâne, prin urmare nicĭ la *Repotinĭ*, pentru c'aşia le-aŭ pomenitŭ din părinţĭ, ş' adevĕratulŭ Românŭ nu'şĭ renégă trecutulŭ. Vechie ca şi dênşiĭ, maĭ vechie dĕ câtŭ dêuşiĭ, instituţiunile păgâne aŭ fostŭ transmise de la uă generaţiune la alta, aŭ intratŭ în moravurĭ, s'aŭ prefăcutŭ în datine naţionale, érŭ moravurile şi datinele unuĭ poporŭ, păstrate şi practicate de mulţĭ seculĭ, suntŭ maĭ tarĭ de câtŭ legile civile, de câtŭ credinţele religióse posterióre originiĭ séle.

Şi — lucru curiosŭ — tocmaĭ femeiele, care de ordinarŭ suntŭ atâtŭ de aplecate, atâtŭ de supuse, une-orĭ devote pênĕ la fanatismŭ dogmelorŭ prescrise de religiune, la noĭ tocmaĭ ele iniţiéză, promovă şi esecută aceste datine. E loculuĭ sĕ le recunóscemŭ acéstă calitate — şi sĕ fiă bine înţelesŭ că vorbimŭ despre femeiele din poporŭ — care constituie pentru dênsele unŭ meritŭ, uă onóre ce nu li se póte contesta.

Ce e dreptŭ, şi bărbaţiĭ aŭ uă parte de acţiune în numerósele nóstre datine, ênsĕ nu e maĭ puţinŭ adevĕratŭ că pe cele relative la viéţa şi usurile domestice le-aŭ monopolisatŭ femeiele, făr'a cărorŭ laudabilĕ solicitudine, făr'a cărorŭ fidelĕ şi constantă propagare, aĭ póte c'amŭ fi

www.digibuc.ro

rĕmasŭ săracĭ de multe din aceste preţióse resturĭ ale clasicităţiĭ păgâne, care ne atestă originea, care dă unŭ caracterŭ propriŭ şi originale naţiuniĭ române, care suntŭ cele maĭ valide documinte pentru a eĭ nobilitate.

Edgar Quinet, ţicêndŭ despre noĭ „*la langue* est leur marque de noblesse aù milieu des barbares“ arŭ fi pututŭ pré bine, pe lângă *limbă*, sĕ ne adauge şi *datinele*, *moravurile*, *tradiţiunile*.

Aşia dérŭ, din punctulŭ de vedere alu servicieloru aduse de femeia română prin conservarea acestuĭ tesauru, noĭ uniĭ bine-cuvêntămŭ ignoranţa ce i-se impută cu atâta cruţime, căcĭ . . . uă instrucţiune solidă şi generalĕ fiindŭ fórte anevoiósă, déca nu imposibilĕ, apoĭ lustrulŭ, spoiéla, pretinsa civilisaţiune arŭ fi avutŭ de efectă înstrăinarea multoru simţiminte, alterarea multoru moravurĭ care aĝĭ suntŭ podóba căsnicieĭ române. Femeiele cu lustru de instrucţiune citescu, în cea maĭ mare parte, romanţe străine, rĕŭ alese şi rĕŭ traduse, ale căroru consecinţe vătĕmătóre credemŭ că nu maĭ avemŭ nevoiă a le demonstra.

In ce consistă „Rĕpotiniĭ.“

A treia Marţi după Pasce, suntŭ *Rĕpotiniĭ* séu mai bine *Repotinele* [1]).

In acéstă ţi, femeiele lasă d'uă parte lucrulu obicinuitu, furca, meliţa, rĕsboiulŭ, şi, adunându-se vecină cu vecină, facu — din humă şi paie — capace de astupatŭ gura sobeĭ, dérĭ maĭ cu sémă acele renumite *ţesturĭ*, coptóre mobile sub care cocŭ, prin rĕscócere, prin refractarea căldurieĭ primite, turte, plăcinte, mălaie, asme séŭ asîme, şi diferite alte mâncărĭ.

Forma acestoru ţesturĭ e, precum se scie, ca a scuturiloru atince, uă semisferă cavă: simpla variaţiune constă în ascuţirea maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ pronunţată a vîrfuluĭ de care s'apucă [2]).

După ce le-aŭ modelatŭ, le lasă sĕ se svênte puţinŭ, le spoiescŭ frumosŭ pe tóte părţile şi, înfigêndu-le în creste ramure verdĭ şi florĭ de câmpŭ, le înşiră pe foĭ de lipanŭ, espuindu-le arşiţeĭ sóreluĭ ca sĕ le usce.

După terminarea acesteĭ muncĭ nu puţinŭ obositóre, contribuiescŭ flă-

[1]) In limbagiŭ se ţice şi *Repotinulŭ* séu *Repotina*.

[2]) Nu intramŭ în modulŭ întrebuinţăriĭ loru şi 'n alte amĕnunte, care arŭ puté face obiectulu unuĭ studiŭ deosebitu.

www.digibuc.ro

care, cumpără viŭ şi p'alocurea le stropescŭ, în semnŭ de abundanţă, ca ţestulŭ sĕ fiă norocosŭ, avêndŭ mareŭ parte sĕ totŭ cócă pâne şi mâncărĭ. Restulŭ îlŭ beaŭ pe rêndŭ între dênsele.

Tradiţiunea spune — ş'o spunŭ şi femeiele — c'acésta e ḑiua consacrată în care aŭ dreptulŭ d'a se purta maĭ aspru cu bărbaţiĭ, ca rĕsbunare pentru orĭ-ce neplăceriĭ arŭ fi avutŭ din parte-le.

Analogia Rĕpotinelorŭ cu unele feriĭ latine.

Suntŭ maĭ multe sĕrbătoriĭ latine de la care se póte sĕ se fi păstratŭ acea-a a *Rĕpotinelorŭ*. Vomŭ indica 'n scurtŭ pe fiă-care dintr'ênsele

Repotia — frecuentativŭ de la verbulŭ *potare*, a bea, de unde *potio* şi *potatio* [1]) — se numia prânḑulŭ d'a doua ḑi după cununiă, cândŭ era veselia cea maĭ mare, precum se obicinuiesce şi la noĭ pênĕ 'n ḑiua de aḑĭ cu atâta esactitate. Numirea de *rĕpotine* s'a pututŭ deriva dĕrŭ de la *repotia*, prin adausulŭ sufisului *na*, precum s'a formatŭ şi numirea de *Agonale* de la *ago*, iĕrăşĭ prin adausulŭ unuĭ sufisŭ, de şi Ovidiŭ [2]) care numaĭ filologŭ nu se póte numi, le derivă de la *ago* şi interogativulŭ *ne*.

Caprotina [3]) e numele ce vechiĭ Romanĭ daŭ Junoneĭ, în a căreĭ onóre consacraseră uă serbare solemnă, instituită în următórele circumstanţe. După plecarea Galilorŭ, cariĭ invaseseră Roma, popórele italice de prin prejurŭ, vĕḑêndŭ că forţele născêndeĭ republice eraŭ scurse, se confederară şi voiră sĕ profite de ocasiune spre a stinge numele romanŭ. Luciu séŭ Liviu Postumiu [4]), dictatorele Fidenaţilorŭ, căruia'ĭ dedeseră comanda trupelorŭ, somâ pe patriciĭ sĕ'ĭ trămită femeiele şi fetele, singura condiţiune cu careĭ va cruţa. Pe cândŭ senatoriĭ eraŭ copriŋĭ de fiorĭ şi nu sciaŭ cum sĕ evite acestŭ periculŭ, uă sclavă Filoti séŭ Tutela adună pe tóte cele-l-alte sclave — *ancillae* — le îmbrăcâ cu hainele stăpânelorŭ şi, în acéstă străvestire, trecură în tabăra inamică, sta-

[1]) Rădĕcina cuvêntuluĭ e ποτ, de unde πότος (bĕutură) *poculum* (pocalŭ séŭ pahar) lib. V. § 122 şi lib. VI § 84 *de lingua latin.* Varronis. — M. Raynouard, *Lexique roman*, tom. IV

[2]) Ovidii *Fast.* Cart. I, vers. 322.

[3]) De la *Capriscus*, smochinŭ sĕlbatecŭ.

[4]) După Macrobiu. *Saturn.* lib. I, cap. XI.

www.digibuc.ro

bilită la porţile Romeĭ. Falsele matróne, care fuseseră distribuite şefilorŭ şi soldaţilorŭ, îĭ îndemnară sĕ bea şi sĕ se înveselésckă pentru dênsele, căcĭ afirmară că în acea ḑi aveaŭ uă mare sĕrbătóre. Ensĕ, după ce vĕḑură că s'ameţiseră şi că începuse să'ĭ fure somnulŭ [1]), Tutela dete semnalulŭ din vîrfulŭ unuĭ smochinŭ sĕlbatecŭ — *ex arbore caprisco* — Romaniĭ alergară, şi inamiciĭ surprinşĭ fură siliţĭ sĕ capituleze. Dreptŭ recunoscinţă, senatulŭ decretă liberarea curagióselorŭ sclave, şi le acordă, din erariulŭ publicŭ, câte uă sumă proporţionalĕ ca sĕ se mărite, permiţêndu-le uă dată pe anŭ sĕ pórte costumulŭ de care se serviseră cu atâta dibăcia [2]). Ḑiua acesteĭ salvărĭ Romaniĭ o numiră *None caprotine* şi instituiră uă serbare *anuală* în onórea Junoneĭ caprotine [3]). Femeiele de orĭ-ce condiţiune [4]), îmbrăcate cu *stola* [5]), adică cu vestmêntulŭ ce distingea pe matróne [6]), făceaŭ sacrificie în acéstă ḑi sub unŭ smochinŭ, rupêndŭ câte-ua ramură [7]) séŭ făcêndu-şĭ légăne.

Robigalia eraŭ serbărĭ religióse în onórea ḑeuluĭ Robigus [8]), séŭ a ḑeiţeĭ Robigo [9]), instituite de Numa Pompiliŭ şi celebrate în luna luĭ Aprile cu scopŭ d'a'ĭ-se invoca protecţiunea în favórea holdelorŭ, dându pluoĭ şi ferindu-le de mălură [10]).

Facerea de ţesturĭ, obicinuită şi practicată 'n acéstă ḑi, credemŭ că e, de bună-sémă, uă preţiósă amintire séŭ din serbările *Fornacale* —instituite sub Numa Pompiliu, celebrate în onórea ḑeiţeĭ coptórelorŭ, numită Fornax, şi pe care curioniĭ le anunţaŭ în forŭ, de óre-ce n'aveaŭ epoce determinate [11])—séŭ din *Terminale*, serbate în onórea ḑeuluĭ hotarelorŭ, Terminus. Ca serbare curatŭ domestică, era naturalŭ sĕ fiă destinată pentru facerea uneltelorŭ neçesarie traiuluĭ comunŭ, preparărĭ alimentelorŭ, care eraŭ puse de păgânĭ sub auspiciele divinităţiĭ.

[1]) Acéstă legendă, observă d. Ch. Magnin, amintesce istoria Juditeĭ.
[2]) *Les origines du theatre moderne* tom. I.
[3]) Plutarch. — Titu Liviu lib. XXVII, cap. 23. — Moreri *Dictionar.*
[4]) Varron in *De ling. latin.* lib. VI §, 18.
[5]) Auson. *De feriis rom.* v. 9, cit. apud. Magn. p. 278
[6]) Festus în voce *Matronæ.*
[7]) Varron eod. loc. lib. VI, § 16 şi 18.
[8]) Varron eod. loc. §. 16 — Macrob. eod.-loc. — Ovid. *Fast.* lib. IV, v. 907.
[9]) Moreri în *Dicţionarulŭ* sĕu, edit. 1702, Amsterdam.
[10]) Numită *Robigo.* — Plinius lib XVIII. — Alesandr. lib. VI.
[11]) Ovidii *Fast.* lib. V, vers. 529 şi lib. II vers. 663.

www.digibuc.ro

Ovidiu ne spune că, cu acéstă ocasiune, se procede în modulŭ următorŭ:

Ara fit: huc ignem curto fert rustica *testu* [1])
Sumtum de tepidis ipsa colona focis [2]).

Viuulŭ şi stropirea ţesturilorŭ e învederata rĕmăşiţă a libaţiunilorŭ păgâne, nelipsite de la orĭ-ce sacrificie, prin urmare nelipsite şi de la serbărĭ, care în genere se începeaŭ prin sacrificie.

Superioritatea, arogarea de drepturĭ maĭ marĭ din partea femeielorŭ asupra bărbaţilorŭ în acéstă ḑi, e de sicurŭ séŭ amintirea succesuluĭ repurtatŭ de matróne prin desfiinţarea mĕsurilorŭ care le interḑicea plimbarea în trăsurĭ şi în lectice [3]) séŭ uă reproducere a scenelorŭ ce se vedeaŭ cu ocasiunea serbătorieĭ Anneĭ Perenne, despre care Ovidiu ḑice:

Occurri nuper. Visa est mihi digna relatu
Pompa: senem potum pota trahebat anus [4]).

D'amŭ admite că suvenirea despre *repotia* — prânḑulŭ d'a doua-ḑi după cununiă — s'a perpetuatŭ prin tradiţiune şi c'acésta o scie numaĭ câte uă bĕtrână octogenară, pe cândŭ restulŭ femeielorŭ o păstréză după îndemnŭ séŭ din deprinderea d'a nu lăsa uitărieĭ uă datină vechiă, amŭ avé unŭ temeiŭ suficiinte pentru esplicarea *rĕpotinelorŭ*.

Nu maĭ puţinŭ ni-le esplicămŭ ênsĕ şi ca vestigie din serbările *caprotine*, îndată ce vomŭ combina faptele că Junona, numită şi *Lucina*, *Juno pronuba* [5]), presida la căsătorieĭ ca şi la nascerĭ, că instituirea solemnităţilorŭ caprotine se făcuse sub imperiulŭ ideieĭ de căsătoriă, că *repotia* era bĕutura de la nuntă şi că senatulŭ acordase sclavelorŭ sume de banĭ ca sĕ se mărite.

In fine, serbarea avêndŭ locŭ în a patra ḑi după Idele luĭ Aprile, de vomŭ calcula şi vomŭ reporta-o la ḑilele calendaruluĭ nostru, găsimŭ că vine la XVI din calendele luĭ Maiŭ, adică pe la 16 Aprile.

[1]) *Testa* latină e *ţésta* română, în limba trubadurilorŭ *testa*, în cea francesĕ *teste*, *test* şi *têt*. — Raynouard. *Lexique rom.* tom. V.

[2]) «Se face unŭ altarŭ, ş'aci femeia ţĕrană aduce, p'unŭ *ţestŭ* (capacŭ) îngustŭ, cărbunĭ luaţĭ din focŭlŭ potolitŭ». — *Fastele*, cart. II vers. 645,646.

[3]) A vĕdé studiulŭ nostru *Despre originea şi progresele luxuluĭ la Roma*, publicatŭ în *Transacţiunĭ literare* şi *sciinţifice*.

[4]) «Iĭ întîluiĭ de curêndŭ. Vĕḑuĭ uă pompă care merită se fiă narată: uă babă bĕută tĕra p'unŭ bĕtrânŭ bĕutŭ (ca şi dênsa).» — *Fast* lib. III. Pag. 590.

[5]) Montaucon, *Antiq. graec. et rom.* şi alţiĭ.

www.digibuc.ro

PAPARUDELE

Datina și cânteculŭ Paparudelorŭ.

A treia Jouĭ după Pasce, e *Papaluga* séŭ ḑiua *Paparudelorŭ*.

Tinerele ţigane îşĭ împletescŭ cununĭ de bosiĭ pe capŭ, se împestriţézĕ cu *panglice* roşiĭ, cu salbe de firfiricĭ, şi mergu sĕ jóce din casă 'n casă. Uă ţigană maĭ în vêrstă cântă din gură, p'uă ariă de danţŭ monotonă, pe note scurte, stacate şi p'unŭ tactŭ răpede, unŭ şirŭ de invocaţiunĭ din care estragemŭ următórele :

Paparudă, rudă,
Vino de te udă,
Ca sĕ caḑă ploile
Cu găleţile,
Sĕ dea porumburile
Câtŭ gardurile
Şi sĕ créscă spicele
Câtŭ vrabiele,
Sĕ sporéscă grânele
Se umple pătulele,
Paparudele!

Apoĭ, ca cum s'arŭ adresa divinităţiĭ, continue :

Sé deschiḑi cerurile,
Se pornésca plouile,
Şi se ferescĭ holdele
De tóte mălurile;
Sĕ gonescĭ tăciunele,
Din tóte ogórele,
Paparudele!

După ritmulŭ cânteculuĭ, douĕ séŭ maĭ multe paparude jócă în modŭ săltătorŭ, bătêndŭ din palme, plesnindŭ din degete, imitândŭ sunetulŭ

www.digibuc.ro

castanetelorŭ spaniole şi repetându alternativŭ esclamaţiunea *ha! ha!*

In timpulŭ acesta, stăpâna caseĭ ia uă cană cu lapte, dérŭ maĭ cu sémă uă găléţă, uă doniţă cu apă, ş'o aruncă pe dênsele, udându-le de susŭ pênĕ josŭ. Zărind-o, paparudele se prefacŭ că fugŭ: une-orĭ fugŭ în realitate, şi maĭ alesŭ cându apa e rece. Eusĕ .... în cele din urmă suntŭ ajunse, şi totŭ nu scapă de bătezulŭ, de pluóia ce invócă.

Apoĭ, după diferite urărĭ de viéţă lungă şi fericită, primescŭ séŭ uă monetă, séŭ unŭ găvanŭ, uă strachină de grâŭ, de mălaiŭ, de făină, de fasole, orĭ unŭ caierŭ de lână, uă rochiă învechită etc.

In acelaşĭ modŭ purcedŭ din casă în casă, ş'aceleia, la care nu jócă Paparuda, esistĕ credinţa că nu'ĭ merge bine în véra ce urméză.

Originea acesteĭ datine. — Paparuda la Grecĭ şi Serbĭ.

Déca acéstă datină arŭ esiste numaĭ la noĭ Românĭ, amŭ înclina s'o atribuimŭ latinităţiĭ archaice şi i-amŭ da derivaţiunea de la *Papluvia*, divinitate a *Pluóieĭ*, formată din *Pluvia* prin repetirea silabeĭ iniţiale *Pa* — ca în *Paparechia* [1]), *Papaver*, şi la noĭ *Mămăligă*, *Păpădiă* etc. — şi prin prefacerea luĭ *b* şi *v* din cuvintele latine în *g* la cele române, ca *uger* din *uber*, *negura* din *nebula*, *fagur* din *favus* etc.

Cu tóte astea, datina Paparudelorŭ se găsesce şi la alte popóre din peninsula balcanică: prin urmare îmbrăţişiămŭ opiniunea că e de origine tracică.

Despre comunitatea Paparudelorŭ la naţiunile unde se păstréză, prin urmare despre unitatea originiĭ şi despre transmiterea sea de la Tracĭ, ne încredinţéză: I) identitatea ideieĭ ce se urmăresce prin acéstă datină, acea-a d'a chiăma protecţiunea divinităţiĭ în favórea cerealelorŭ, d'a le pluoa ca sĕ pótă cresce şi produce, şi II) identitatea formaţiuniĭ numiriĭ séle, prin repetirea silabeĭ iniţiale.

Astŭ-felŭ la Sêrbĭ [2]) Paparuda se numesce *Dodola*[3]) — prin repetirea silabeĭ *do* — érŭ la Grecĭ *Pirpiruna*, repetându-se iérăşĭ silaba iniţială *pir*.

[1]) Varon in *De ling. lat.* lib. V. § 133.
[2]) Sanders D H. *Das Volksleben der Neugriechen dargestellt und erklärt aus Liedern* etc. pag. 110 şi 140.
[3]) Kind cit. apud eumd.

www.digibuc.ro

Iată 'n traducţiune versurile poporare ale *Pirpirunei*, aşia cum se cântă la Greci :

„Pirpiruna âmblă şi rógă pe Dumneḑeu : o Dómne, dă uă pluóiă, uă pluóiă încétă, care sĕ încolţéscă, sĕ rodéscă — şi sĕ îmbogăţéscă lumea — grâulŭ şi bumbaculŭ, şi iérba rea udată. In lacurĭ, în lacurĭ (sĕ se facă) apa, şi rodulŭ în grămadă : fiă-care spicŭ şi baniţa, fiă-care strugure şi védra."

Sanders [1]) esplică 'n modulŭ următorŭ etimologia cuvêntuluĭ *Pirpiruna*. „Πορπηρίς. vechiulŭ Πέρπηρος. se chiamă uuŭ tênĕrŭ galantŭ, de unde Πορπηροῦνα póte sĕ fiă femininulŭ şi sĕ se rapórte la gătéla cu florĭ a feteĭ" care esecută acestŭ jocŭ.

Apoĭ, scriitorulŭ germanŭ amintesce că *Pirpiruna* de la Grecĭ, şi *Dodola* de la Sêrbĭ se numesce *Papaluga* la Romănĭ, după Cantemir şi Sulzer, şi reproduce 'n următórea coprindere cântulŭ nostru poporară :

„Papalugă, papalugă, suite-te (cu rugăciunea) pênĕ la cerŭ, deschide'ĭ porţile, trămite de susŭ pluóiă, ca secara, grâulŭ, meiulŭ şi altele sĕ créscă bine."

Feriĭ latine care aŭ corelaţiune cu Paparudele.

In urma celorŭ arĕtate, resultă dérŭ că vomŭ opina numaĭ în privinţa originiĭ tracice a *Paparudelorŭ*, căcĭ, cătŭ despre rădĕcina şi etimologia adevĕrată a acesteĭ numirĭ, e greŭ a alege între *Palug*, *Parud*, şi *Pirun*.

Consecinţa ce resultă d'aci e că nu putemŭ deriva *Paparudele* de la *Palilia*, *Populonia*, *Poplifugia*, etc.

Totuşĭ, fiindŭ-că şi aceste numirĭ se dedeau unorŭ serbărĭ agreste, instituite în favórea recoltelorŭ, turmelorŭ etc., şi fiindu-că aŭ óre-care corelaţiune cu Paparudele, nu credemŭ de prisosŭ a aminti în trecutŭ şi despre dênsele, de óre-ce le pomenirămŭ de nume.

Palilia eraŭ serbărĭ ale păstorilorŭ, celebrate în onórea ḑeiţeĭ Pales [2]) în ḑiua de 21 Aprile, cu scopŭ d'a-ĭ cere sĕ protégă şi se ferésc turmele de epizotiĭ. Ele coincidaŭ cu aniversara fundăriĭ Romeĭ [3]), şi'a-céstă dată memorabilĕ le da uă şi maĭ mare însemnătate.

[1]) In opera citată edit. din Mannheim 1844.
[2]) Varron. *De ling. lat.* cart. VI. § 16. — Ovidi. *Fast.* cart. III vers. 815 pag. 596.
[3]) Dio n. Halicarn. *Antiqu.* lib. 1 ap. Moreri, *Dict.* — Ch. Magn. tom. 1.

www.digibuc.ro

Populonia era uă divinitate agrestĕ, venerată de vechiĭ Romanĭ cariĭ îĭ implorauŭ intervenirea spre a feri ţérinele — *populationes* — de stricăciunĭ, de locuste, de inundărĭ şi de alte intemperiĭ [1]).

Poplifugia, *dies poplifugia* [2]) s'a numitŭ astŭ-felŭ din causa fugeĭ ce întreprindea poporulŭ în ḑiua solemnităţiĭ cu acelaşĭ nume, căcĭ serbarea amintia şi se făcea îndată după ḑiua plecăriĭ Galilorŭ, ḑi 'n care s'aflase despre conjuraţiunea Ficuleaţilorŭ cu Fidenaţiĭ. In aceste ceremonie sacre aparŭ, ḑice Varone, óre-care urme de fugă, care confirmă originea serbăriĭ : *aliquot hujus diei vestigia fugæ in sacris apparent.* Ovidiŭ spune că la serbările 'n memoria Anneĭ Perenna. între altele „cultaque diffusis saltat amica comis“ [3]), în felulŭ paparudelorŭ de la noĭ, care fugŭ cândŭ li-se tórnă apă 'n capŭ.

Orĭ-cum arŭ fi ênsĕ, amu credutŭ bine sĕ menţionămŭ despre aceste feriĭ, nu spre a deduce de la dênsele datina Paparudelorŭ, ci numaĭ spre a indica relaţiunea şi asemĕnarea ce arŭ fi între ele şi Paparude.

Câtŭ despre datina nóstră, aşia cum se practică aḑĭ, suntemŭ convinşĭ că ne amŭ împlinitŭ uă datoriă punându-ne sĕ'ĭ înregistrămŭ esistinţa şi conservarea, maĭ cu sémă aḑi, cândŭ unŭ dispreţŭ inesplicabile tinde a face sĕ nu se maĭ păstreze nicĭ urme din asemenea obiceiurĭ.

Răspândite în modŭ atâtŭ de generale în întréga ţéră, serbate în aceaşĭ ḑi fără nicĭ uă impunere, apărate cu atâta încredere de poporŭ, de sicurŭ că ele nu s'aŭ pututŭ nasce şi 'nrădĕcina într'uă singură ḑi într'unŭ jocŭ alŭ întemplăriĭ, la uă naţiune frământată de invasiunĭ, de resbele şi de totŭ genulŭ de calamităţi. Tradiţiunea, numaĭ dênsa le-a pututŭ salva esistinţa : prin ea dérŭ trebuie sĕ traiéscă şi d'aci 'nainte căcĭ şi tradiţiunea e unŭ ce propriŭ gînteĭ latine :

Pro magna teste vetustas
Creditur : acceptam parce movere fidem [4]).

[1]) St Augustin. *De civitate dei* apud enmĕ. p. 197 tom. IV.

[2]) Varron eod. loc. cart. VI §. 18.

[3]) «Şi féta frumósă jócă cu pĕrulŭ despletitu» — Ovidiu în *Fast.* cart. III vers. 533 pag. 590.

[4]) «Anticitatea e considerată ca uă mare dovédă : feresce-te d'a scudui credinţa primită!» — Ovid. *Fast* cart. IV, vers. 204-205 p. 603.

www.digibuc.ro

Causele pentru care datina Paparudelorŭ se practică de ţigane.

Orĭ-câtŭ de neînsemnată şi de puţinu demnă s'arŭ părè datina *Paparudelorŭ*, din causă că numaĭ ţiganele o esercită, mărturimŭ că noĭ uniĭ îĭ dămŭ maĭ multă consideraţiune, în cea-a ce'ĭ privesce originea. In adevĕrŭ, déca n'arŭ fi de originè maĭ respectabilè de câtŭ se pare, déca n'arŭ fi uă tradiţiune moştenită, pentru ce, la ţéră ca şi 'n suburbele oraşielorŭ, poporaţiunea'ı serbătorescе ḑiua puind-o p'aceaşĭ linià cu *Rĕpotinele*, cu *Circovit*, cu diferite alte datine vechĭ, cu diferite credinţe puse sub auspiciele crestinismuluĭ, dérŭ păgâne prin origine?

Doué potŭ fi causele pentru care *paparudele* se recrută numaĭ dintre ţigane, ş'aceste cause le credemŭ fórte esplicabile.

A se espune sĕ fia udate de suratele séŭ de mamele suratelorŭ lorŭ din satŭ, a căpĕta din casă în casă parale séŭ producte, era ceva nedemnŭ de tinerele române, a căroru mândriă nu le-arŭ permíte cu nicĭ unŭ preţŭ sĕ jóce unu asemenea rolŭ. Déru cu tote astea, nevoindu sĕ se pérdă datina, niminuĭ nu'ĭ trece prin minte sĕ n'o încurajeze, sĕ nu contribuie la a eĭ mănţinere şi reproducere. D'acea-a Paparudele suntŭ chiămate din casă 'n casă ca sĕ jóce 'n bătătură, d'acea-a suntŭ recompensate după putinţă, d'acea-a se inspiră şi se propagă credinţa că familieĭ care nu le-a udatŭ nu'ĭ va merge bine cu productele în véra următóre, d'acea-a 'n fine femeiele nu lucréză a treia Jouĭ după Pasce, serbând-o pentru protegerea, pentru prosperarea semĕnăturilorŭ.

A doua causă pentru care jocului şi invocaţiunile *paparudelorŭ* s'aŭ lăsatŭ numaĭ în atribuţiunea ţiganelorŭ, e acelŭ ridiculu, acea indecinţă ce lusoţesce neapăratŭ pe curiósele dănţuitóre, indecinţa atestată de scriitorĭ şi observată în maĭ multe serbărĭ romane [1]).

In definitivŭ, partea interesantè e datina în sine, serbarea ḑilei şi amintirea uneĭ păgâne solemnităţi religióse, importându fórte puţinu instrumintele întrebuinţate în a eĭ esecutare.

[1]) Ovidiŭ în *Fast* cart. III.

www.digibuc.ro

Identitatea dintre Paparudele nóstre şi Robigalele latine.

In convingerea că serbarea *Paparudelorŭ* nu e de originĕ străină ne întăresce marea'ĭ asemĕnare cu *Robigalele* latine.

Precum amŭ amintitu maĭ susŭ, *Robigalele* furĕ instituite de Numa Pompiliŭ, şi se celebraŭ la VII din calendele luĭ Maiŭ, cea-a ce — după calendarulŭ nostru — vine 'n ḑiua de 25 Aprile. După mărturiele luĭ Aulŭ Geliŭ [1]) ş'a comendatorilorŭ sĕĭ, a luĭ Varone [2]), Festu [3]), Ovidiŭ [4]), Pliniŭ [5]), Columela ş'a altorŭ scriitorĭ, ḑeulŭ *Robigus* era invocatŭ, prin ceremonie şi sacrificie, nu numaĭ ca sĕ ¡apere grânele, arboriĭ şi legumele de mălură, tăciune şi intemperiĭ, dĕrŭ sĕ le şi favoriseze prin pluóiă. In tim ŭ de secetă, îşĭ aveaŭ şi Romaniĭ ceremoniele lorŭ religióse, sfeştaniele şi procesiunile lorŭ, precum le avemŭ şi noĭ sub sfinţiĭ crestinismuluĭ. Iatĕ în traducţiune câte-va versurĭ ale bĕtrânuluĭ esilatŭ de la insula Tomi, care ecivaléză cu rugăciunile religiuniĭ nóstre :

„O divinităţĭ, daţĭ *sporurĭ continue fragedelorŭ seminţe*. Cândŭ sĕmĕnţa e sub brasdă, *udaţĭ-o* cu apă cerésc㠠(*pluóiă*) şi păziţĭ ca nu cum-va stolurile de pasĕrĭ vătĕmătóre sĕ devasteze câmpiele pline de darurĭ cereale. Faceţĭ ca sĕmĕnăturile sĕ créscă scutite de sărăcăciósa *mălură (robigo)* şi sĕ nu se păléscă de arşiţă etc.“ [6]).

In privinţa procesiunilorŭ, se esprime astŭ-felŭ : „în acea ḑi, cândŭ de la Nomentu mĕ întorceamŭ la Roma, întâlniĭ în miḑloculŭ drumuluĭ unŭ cortegiŭ îmbrăcatŭ în albŭ. Flaminele mergea 'n dumbrava anticeĭ Robigo, ca sĕ sacrifice etc.“

Şi maĭ la vale reproduce chiarŭ rugăciunile rostite de flaminele robigale, din care reproducemŭ următórele : „aspră Robigo, cruţă tinerele grâne, fá-le sĕ créscă pênĕ s'orŭ face bune de seceratŭ. Feresce-le, te rogŭ, şiḑ'nu'ţĭ atinge fiorósele mânĭ de recoltă! Ḑicêndŭ

[1]) Cart. IV, cap. VI. *Nopţile atice.*
[2]) *De re rustica* lib. V, ap. scol. Gelii.
[3]) Voce *Robigalia.*
[4]) Ovidii *Fastorum* lib. IV.
[5]) Plinii lib. XVIII. cap. 29 ap. eumd.
[6]) *Fastorum* lib. ., p. 556.

www.digibuc.ro

acestea, continue poetulŭ, flaminele avea la drépta uă mantelă ţesută din pĕrŭ, uă cupă cu vinŭ şi unŭ vasŭ cu tămâie, pe care le vĕrsă peste focŭ.“

Eĭ bine, ce suntŭ acele rugăciuni :

Ca' sĕ cadă ploile
Cu găleţile
Şi sĕ créscă spicele
Câtŭ gardurele,
Sĕ sporéscă grânele
Sĕ împle pătulele

rostite de *paparudele* nóstre, déca nu nesce invocărĭ fórte aseměnate cu cele narate de Ovidiŭ? Ce suntŭ iérăşĭ cererile ca divinitatea

Sĕ feréscă holdele
De tóte malurile,

déca nu repetirea aprópe fidelĕ a cuvintelorŭ ce Ovidiŭ reproduce testualminte din gura flamininelui robigalŭ, pe care atestă că'lŭ urmase şi'lŭ ascultase în totŭ cursulŭ ceremonieĭ?

Iatĕ pentru ce credemŭ că *Paparudele* nu e uă datină străină, ci strămoşéscă, a căreĭ conservare nu trebuie nicĭ dispreţuită, nicĭ neglesă.

Aceste articule, publicate 'n ţiarulŭ *Românulŭi* şi 'n *Fóia societăţiĭ Românismului*, aŭ fostŭ scrise:

Craciunulŭ, în 25 Decembre 1869 şi 1870.
Brezaia, în 24 Decembre 1872.
Balurile, în 5, 6, 7 şi 9 Martiŭ 1872.
Vicleimulŭ şi Stéua, în Septembre 1874.
Anulŭ nou, în 1 Ianuariu 1870.
Antaiu Maiŭ, în 30 Aprile 1872.
Diferite Credinţe şi Datine etc., în 16 Septembre 1873.
Geniĭ. Serpiĭ de casă, în Decembre 1870.
Rĕpotiniĭ şi Paparudele, în 21—23 Aprile 1874.

www.digibuc.ro

TABLA DE MATERII.

PAGINA

PREFAȚA, de d-lŭ Al. Odobescu 1
INTRODUCȚIUNE 3
CRĂCIUNULU. — Considerațiunĭ asupra acestorŭ serbătorĭ . . 9
Serbările din 25 Decembre. — Numirea de «Undré» dată luĭ Decembre. — Cuĭ era dedicată de Romanĭ 10
Saturnale, Opaliĭ, Vacunale și Fornacale. — Colindețe : facerea și coptulŭ lorŭ 11
Saturnelele : originea, caracterulŭ lorŭ. — Joculŭ cu gologanulŭ. — Trămiterea de colacĭ, covrigĭ și faguri de miere 13
Ună altă origine atribuită Saturnalelorŭ. — Durata serbării lorŭ. — Introducerea la Roma. — Modulŭ serbării 16
Caracterisarea Saturnalelorŭ. — Tăiatulŭ porcilorŭ. — Bună diminéța la moșiŭ-ăjunŭ. — Colindele. — Colaciĭ 19
Icónele religióse. — Libertatea ce Romaniĭ acordaŭ sclavilorŭ și pe care noĭ o dămŭ servitorilorŭ. — Conclusiune 21
BREZAIA. — Considerațiunĭ generale 24
Originea Brezaieĭ și rudimentele unorŭ asemenea obiceiurĭ la alte popóre. — Marionete. — Păpușĭ. — Paiețe 25
Etimologia cuvêntuluĭ «Brezaiă» 27
Joculŭ Brezaieĭ. — Amintirĭ despre alte asemenea obiceiurĭ la Elinĭ și Romanĭ. — Conclusiune 27
BALURILE. — Balurile nu maĭ potŭ înflori. — Comparațiunea luĭ Voltaire. — Etimologia cuvêntuluĭ «balŭ». — Primulŭ balŭ menționatŭ de istoriă. — Istoriculŭ balurilorŭ. — Caterina de Medicis și Augustŭ . . 29
Urmarea istoriculuĭ balurilorŭ. — Șeḑétórea. — Ludovic XIV. — Balurile matinale, balulŭ Opereĭ și estravaganțele luĭ. — Balurile parisiane. — Balurile italiane și biserica papală 32
Importanța caracterisăriĭ balurilorŭ. — Balurile din Bucurescĭ. — Tinerimea de ambele sexe din capitală. — Ce se póte găsi la balŭ ? — Conclusiune 38
VICLEIMULU ȘI STÉUA. — Divisiunea caracteruluĭ acțiunĭĭ dramatice în genere 43
Vicleimulŭ și Stéua : epoca întroducerĭĭ lorŭ la Românĭ . . 47
Vicleimulŭ și partea 'ĭ religióșă 48
Represintațiunea profană a Vicleimuluĭ. — Marionetele și păpușile . 50
Stéua și cânturile de Stea 52
Stéua cu Vicleimŭ. — Conclusiune 54
ANULU NOU. — Scurte considerațiunĭ asupra păstrărĭĭ vechilorŭ obiceiurĭ. — Datinele de la 1 Ianuariŭ 55
Împărțirea de daruri. — Sigilariele și originea lorŭ. — Compitalele și colaciĭ cu chipurĭ 56
Opaliele. — Plugușiorulŭ. — Colindele. — Diana 58
Serbarea anuluĭ noŭ. — Anna Perenna. — Ămblarea cu șoricevă. — Conclusiune 63

www.digibuc.ro

PAGINA.

ANTAIU MAIU. Considerațiuni generale 67
Sĕrbătorile Romanilorŭ înainte de Florale 68
Etimologia și inaugurarea lui Maiŭ. — Larii domestici. — Buna deiță . 69
Serbările și atribuțiunile Floreĭ. — Jocurile în onórea sea. — Serbări publice și domestice 70
Spălatulŭ cu roŭă în zorii dileĭ 72
Sâmbăta Morților și a Moșiloru 73
Tradițiunea despre Joue, Mercuriu și Neptunŭ călĕtorindŭ ca ómeni . 73
Serbările de la noĭ. — Gradinele din Bucurescĭ, renumite maĭ 'nainte pentru asemenea ocasiuni 73
DIFERITE CREDINȚE, DATINE ȘI MORAVURI. — Considerațiuni generale 75
Sacerdoțiulŭ latinŭ în comparațiune cu celŭ elinŭ. — Importanța studielorŭ de felulŭ acestora 76
Originea datinelorŭ și moravurilorŭ. — Prima ideiă a sacerdoțiuluĭ italicŭ. Carmenta. — Sibile. Faunu și Fauna 79
Meritulu preoțiloru latinĭ. — Influința etruscă. Fulguralele. — Atragerea trăsnetului 81
Credințe, datine și moravurĭ poporare, relative la fulgere și trăsnete. — Sfântulŭ Ilie. — Paratrăsnetulŭ poporaru. — Adapostirea sub arborĭ. — Gonirea câniloru și pisiciloru în timpulŭ fulgerelorŭ 84
Sciința medicală a sacerdoțiuluĭ italicŭ. Resturile conservate la poporulŭ românŭ 87
Auguratulŭ și aruspicatulŭ. — Pronostice poporare. — Inceputurile anatomieĭ. — Inaugurarea prin serbarĭ religióse a întreprinderilorŭ publice și private. — Conclusiune 90
GENII. ȘERPII DE CASĂ. — Caracterulŭ acesteĭ credințe. — Genii și numirile acestoru divinități 95
Istoriculu acestui genŭ de ființe 97
Genii adorați ca ființe locali și ca intermediatorĭ pe lânga divinități, asemenea sfinților și ângerilorŭ crestinismului 98
Numirile speciale și locuințele Geniilorŭ 100
Sancțiunea adorațiunii Geniilorŭ. — Recapitulare . . . 101
Marele numĕrŭ alŭ Geniilorŭ 103
Adorațiunea Geniilorŭ 106
Diferite atribuțiuni și onorurĭ date Geniilorŭ. — Recapitulare . . 109
Șerpiĭ de casă. — Identitatea lorŭ cu «Genii locali». — Scurte notițe despre cultulŭ șérpeluĭ 112
Credința în Șerpiĭ de casă și sancțiunea acesteĭ credințe. — Șerpiĭ la Dacĭ. — Conclusiune 116
REPOTINII. — Meritulŭ femeielorŭ din poporŭ pentru păstrarea datinelorŭ 123
In ce consistă Rĕpotiniĭ 124
Analogia Repotiniloru cu unele ferii latine 125
PAPARUDELE. — Datina și cânteculŭ Paparudelorŭ 128
Originea acesteĭ datine. — Paparuda la Grecĭ și Serbĭ. 129
Ferii latine care aŭ corelațiune cu Paparudele 130
Causele pentru care datina Paparudelorŭ se practică de țigane . . 132
Identitatea dintre Paparudele nóstre și Robigalele latine . . 133

www.digibuc.ro

Numĕrulŭ esemplarelorŭ şi numele celorŭ ce aŭ bine-voitŭ sĕ încuragieze acéstă întreprindere şi cărora autorele le esprime simţimintele séle de cea maĭ profundă recunoscinţă, ca şi persónelorŭ ale cărorŭ nume nu s'aŭ pututŭ insera, din causa întârdiărilŏr sosirii.

D. Aurelianu P. S.	50	esemplare
D. Brătescu Iónŭ A.	50	«
D. Bucholtzer Carolŭ.	20	«
D. Chiţu George (Craiova).	50	«
D. Constantinescu B. d-r.	4	«
D. Davila Carolŭ d-r.	50	«
D. Laurianu D. Aug.	10	«
D. Locustĕnu A. I. med.-vet.	10	«
L. Fr. „Inţelepţiĭ din Eliopole"	50	«
D. Miculescu Gr. (Severinŭ)	50	«
D. Michăilescu G. (Galaţĭ).	10	«
D. Michăiescu C. locot.	30	«
D. Odobescu I. Alesandru.	50	«
D. Popovicĭ N. At.	20	«
D. Rîurénu Iónŭ	60	«
D. Rosetti Teodorŭ.	50	«
D. Robescu C. F.	5	«
D. Sigetŭ Michailŭ	5	«
D. Şiăicaru Basiliu	50	«
D. Stolojanu A. (Craiova)	50	«
D. Stoicescu Petre	3	«
D. Tănăsescu Iónŭ	10	«
D. Troténu Const.	50	«
D. Urechiă V. Ales.	50	«

Preţulŭ 2 leĭ.

www.digibuc.ro